

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

КИРИСЮК АНАСТАСІЯ АНАТОЛІЇВНА

УДК 811.161.2 + 811.111] : 165.194 + 004.3'142.26 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

КОГНІТИВНІ МАТРИЦІ ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*
В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ:
ГРАФО-КОРПУСНИЙ ПІДХІД

035 Філологія

03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

А. А. Кирисюк

Науковий керівник: Корольова Алла Валер'янівна, доктор філологічних наук,
професор

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Кирисюк А. А. Когнітивні матриці ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українській і англійській мовах: графо-корпусний підхід. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2024.

У дисертації *розроблено* новий графо-корпусний підхід для побудови когнітивних матриць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українській і англійській мовах.

Уперше в сучасній лінгвістиці *обґрунтовано* доцільність застосування графо-корпусного підходу для вивчення ментального відображення уявлень носіїв англійської та української мов про явище пандемії та організації одиниць, що його об'єктивують, у вигляді ЛСП з урахуванням даних корпусів мов. *Залучено* інструментарій корпусного менеджера *Sketch Engine* для розширення, по-перше, традиційного словникового синонімічного ряду одиниць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*, по-друге, для визначення індикаторів частотності їх уживання у корпусах мов та першої згадки про лексему-назву ЛСП. *Здійснено* візуалізацію побудованих полів у двох мовах у вигляді когнітивно-семних графів, що є ментальними моделями, які наочно відображають багатовимірні знання про явище пандемії.

На основі словників-тезаурусів *побудовано* синонімічні ряди до імен ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* у кількості 6 одиниць і 10 дериватів в українській мові, 20 одиниць до ключової лексеми *pandemic* і 25 дериватів – в англійській. *Верифіковано* і розширено кількісний потенціал синонімічних рядів за допомогою корпусного менеджера *Sketch Engine*, де отримано 696 корпусних синонімів до лексеми *пандемія*, і 1 000 корпусних синонімів до лексеми *pandemic*.

Зафіксовано першу згадку лексеми *пандемія* в ГРАКу в 1889 р. з частотою 2.78, з 1983 по 1999 рр. – 0.24, а з 2020 р. – підвищення частоти до 2.82, у 2021 р. частота вживання зросла майже в 7.8 разів – до 21.76. Перша згадка лексеми *pandemic* виявлена в 1799 р. у корпусі English Historical Book Collection; у British National Corpus – у 1975 р. з частотою 5.9, а потім її частота з роками знижувалася і в 1991 р. дорівнювала 0.07. У Веб-корпусі JSI (Timestamped JSI web corpus) у 2020 р. частота вживання становила 546.5, а потім почала зменшуватися й у 2021 р. досягла 372.9. Високу частоту вживання лексем *пандемія* / *pandemic* у 2020–2021 рр. пояснюємо спалахом у світі захворюваності на коронавірусну хворобу, спричинену інфекцією SARS-CoV-2.

Сконструйовано когнітивні матриці ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* зі значеннями всіх одиниць поля: *установлено*, що відносно імен ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* абсолютних синонімів не зафіксовано, тимчасом між одиницями ЛСП *ПАНДЕМІЯ* наявні абсолютні синоніми (словникові: *морвиця, мор і пошесть* та корпусні: *хвороба, захворювання, недуга / недуг; пияцтво й алкоголізм*); між одиницями ЛСП *PANDEMIC* виявлено абсолютні синоніми в корпусах: *influenza, flu*. *Зафіксовано* по одному спільному значенню для відносних синонімів англійської мови: спільне значення “an illness” – для одиниць *condition, sickness, complaint, ailment*; значення “disease” – для одиниць *infirmity, affection, malady*; значення “malady” – для *infirmity, affection*.

До імені ЛСП *ПАНДЕМІЯ* зафіксовано 43 відносних словникових і корпусних синонімів і 659 – корпусних відносно-потенційних; до імені ЛСП *PANDEMIC* – 73 одиниці та 957 – корпусних відносно-потенційних синонімів.

Корпусними відносно-потенційними синонімами є мовні одиниці, які отримано за допомогою корпусного інструмента Thesaurus і які на основі їх можливості вживання в подібних або аналогічних контекстах вступають у синонімічні відношення.

На основі побудованих когнітивних матриць виявлено відмінний набір семних характеристик для одиниць двох досліджуваних ЛСП: для ЛСП *PANDEMIC* характерними є інтегральні семи ‘rate of spread of disease / illness / sickness’, ‘to harm’, ‘to smite / infest / afflict with a disease / illness / sickness’, градуальні семи ‘degree of damage by disease / illness / sickness’, ‘degree of damage by disease / illness / sickness’ та 45 диференційних сем; для ЛСП *ПАНДЕМІЯ* лише 29 диференційних сем.

В обох мовах поняття *пандемії* розкривається через семи, які є базовими в розумінні аналізованого явища: архісема ‘хвороба / захворювання / недуга’ (‘disease / illness / sickness’); інтегральні семи ‘тип хвороби / захворювання / недуги’ (‘type of disease / illness / sickness’), ‘якість хвороби / захворювання / недуги’ (‘quality of disease / illness / sickness’), ‘збудник хвороби / захворювання / недуги’ (‘pathogen of disease / illness / sickness’), ‘простір поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘area of spread of disease / illness / sickness’), ‘час поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘time of spread of disease / illness / sickness’), ‘симптоми хвороби / захворювання’ (‘symptoms of disease / illness / sickness’), ‘передавання хвороби / захворювання / недуги’ (‘transmission of disease / illness / sickness’), градуальна сема ‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘degree of spread of the disease / illness / sickness’) та 19 диференційних сем.

Установлено відмінну ядроно-периферійну організацію зіставлених ЛСП: ЛСП *ПАНДЕМІЯ* є одноядерним когнітивно-матричним утворенням з ієрархією периферійної зони, яка поділена на ближню, дальню і крайню. Особливістю крайньої периферії є те, що вона представлена дериватами словникових синонімів (*епідемпоріг, епідеміологічний, епідеміолог, епідемічний, пошесний, панзоотичний, пандемічний, моровий*), які з’єднані з іменем поля опосередковано через інші одиниці поля. В англійській мові ЛСП *PANDEMIC* є двоядерним, утвореним іменем-назвою поля і його дериватом – прикметником *randemic*, який має 12 спільних семних характеристик (із 17) із іменником *randemic*. Периферійна зона також поділена на ближню, дальню і крайню.

До останньої належать одиниці різних частин мови, 7 одиниць з яких (*curse, to curse, scourge, to scourge, infective, infectiously, to plague*) вступають у семні відношення з ядром та іншими одиницями поля, а 12 (*cursed, to disorder, disordered, disorderly, affectionate, to condition, contagiously, diseased, epidemiological, affectionately, pandemonium, pandemoniac*) не мають спільних компонентів значень із іменем поля – іменником і пов'язані з ним опосередковано.

Лексеми крайньої периферії досліджуваних ЛСП через опосередковані зв'язки доповнюють і розширюють ядерні значення, утворюючи матричну ментальну мережу семантичних зв'язків.

Побудовано когнітивно-семні графи ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* у зіставлюваних мовах. Граф ЛСП *ПАНДЕМІЯ* складається з 52 вершин, які поєднані між собою 899 ребрами (зв'язками), а ЛСП *PANDEMIC* – з 78 вершин і 1 688 ребер (які візуалізують зв'язки між одиницями поля). Граф ЛСП *ПАНДЕМІЯ* є моноцентричним, тимчасом ЛСП *PANDEMIC* є поліцентричним з яскраво вираженим центром – іменником *pandemic* і послаблено візуалізованим – прикметником *pandemic*. Обидва побудовані графи є 1) неорієнтованими (звичайними), де вершини з'єднані ребром, і важливим є лише факт наявності зв'язку між вершинами без визначеного напрямку; 2) різнорівневими, де кожен елемент досліджуваних ЛСП має мережеві зв'язки із іншими елементами; 3) ієрархічно диференційованими, де чітко простежується межа між ядром і периферією.

Виявлено, що структура графа досліджуваного ЛСП в англійській мові є більш складною, що виявляється у наявності три-, чотиріступінчастих зв'язків, на відміну від дво- і тріступінчастих, які характерні для української мови.

Створено інтерактивні графи, які розміщені в Інтернеті для зручного користування: натиснувши на будь-яку вершину, на екрані будуть показані тільки ті одиниці, з якими вона має зв'язки.

Перспективою подальших досліджень є аналіз ЛСП *ПАНДЕМІЯ* в інших споріднених і неспоріднених мовах з урахуванням комплексного опрацювання форм та засобів його структурування. Розроблена нова методика може бути апробована для вивчення інших типів ЛСП.

Ключові слова: ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC, коронавірусна хвороба, когнітивні матриці, граф як ментальна модель, багатовимірні знання, компонентий аналіз, сема, лексема, синоніми, словотвірні деривати, корпус мови, корпусний менеджер, словник-тезаурус.

ABSTRACT

Kyrysiuk A. A. Cognitive Matrices of the LSF ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC in Ukrainian and English: a Graph-based Corpus Approach. – Qualifying Academic Paper. Manuscript.

Thesis for the degree of higher education of Doctor of Philosophy, Specialty 035 Philology. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, 2024.

This thesis develops a new graph-based approach to constructing cognitive matrices of the LSF ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC in Ukrainian and English.

For the first time in modern linguistics, the expediency of using the graph-corpus approach to study the mental reflection of the ideas of English and Ukrainian speakers about the phenomenon of a pandemic and the organization of the units that objectify it in the form of LSF with regard to the data of language corpora *is substantiated*. The tools of the corpus manager *Sketch Engine* were used to expand, firstly, the traditional dictionary synonymy of the LSF ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC, and secondly, to determine the indicators of the frequency of their use in the corpora and the first mention of the LSF lexeme-name. *The constructed* fields in the two languages are visualized in the form of cognitive-family graphs, which are mental models that visually reflect multidimensional knowledge about the pandemic.

On the basis of dictionaries of synonyms, synonyms for the names of the LSF ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC in the amount of 6 units and 10 derivatives in Ukrainian, 20 units for the key lexeme *pandemic* and 25 derivatives in English *were built*. The quantitative potential of the synonymic series *was verified* and expanded using the corpus manager *Sketch Engine*, where 696 corpus synonyms for the lexeme *пандемія* and 1 000 corpus synonyms for the lexeme *pandemic* were obtained.

Indicators of the frequency of use of the name of the LSF ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC in the corpora of the Ukrainian and English languages *are determined*. The first mention of the lexeme *пандемія* in the GRAC *was recorded* in 1889 with a frequency of 2.78, from 1983 to 1999 – 0.24, and from 2020 – an increase

in frequency to 2.82, in 2021 the frequency of use increased almost 7.8 times – to 21.76. The first mention of the lexeme pandemic was found in 1799 in the English Historical Book Collection; in the British National Corpus in 1975 with a frequency of 5.9, and then its frequency decreases over the years and in 1991 became 0.07. In the Timestamped JSI web corpus in 2020, the frequency of use was 546.5, and then began to decrease and in 2021 was 372.9. The high frequency of use of the lexemes *пандемія / pandemic* in 2020-2021 can be explained by the global outbreak of coronavirus disease caused by SARS-CoV-2 infection.

The cognitive matrices of the LSF *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* with the values of all field units *were constructed*: it was found that there are no absolute synonyms for the names of the LSF *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*, while there are absolute synonyms between the units of the LSF *ПАНДЕМІЯ* (dictionary: *морвиця, мор і пошесть* and corpus: *хвороба, захворювання, недуга / недуг; пияцтво й алкоголізм*); absolute synonyms were found between the units of the LSF *PANDEMIC* in the corpora: *influenza, flu*. One common meaning for relative synonyms in English *was recorded*: the common meaning “an illness” – for the units *condition, sickness, complaint, ailment*; the meaning “disease” – for the units *infirmity, affection, malady*; the meaning “malady” – for infirmity, affection.

There are 43 relative dictionary and corpus synonyms and 659 corpus relative-potential synonyms for the name LSF *ПАНДЕМІЯ*; 73 units and 957 corpus relative-potential synonyms for the name LSF *PANDEMIC*.

Corpus relative-potential synonyms are linguistic units obtained with the help of the corpus tool Thesaurus and which, based on their possibility of being used in similar or analogous contexts, enter into synonymous relations.

On the basis of the constructed cognitive matrices, a distinctive set of semantic characteristics for the units of the two studied LSF *was revealed*: LSF *PANDEMIC* is characterised by the integral semes ‘rate of spread of disease / illness / sickness’, ‘to harm’, ‘to smite / infest / afflict with a disease / illness / sickness’, gradational semes ‘degree of damage by disease / illness / sickness’, ‘degree of damage by disease / illness / sickness’ and 45 differential semes; LSF *ПАНДЕМІЯ* has only

29 differential semes.

In both languages, the concept of a *pandemic is revealed* through the semes that are basic in understanding the phenomenon under analysis: archiseme ‘disease / illness / sickness’ (‘хвороба / захворювання / недуга’); integral semes: ‘type of disease / illness / sickness’ (‘тип хвороби / захворювання / недуги’), ‘quality of disease / illness / sickness’ (‘якість хвороби / захворювання / недуги’), ‘pathogen of disease / illness / sickness’ (‘збудник хвороби / захворювання / недуги’), ‘area of spread of disease / illness / sickness’ (‘простір поширення хвороби / захворювання / недуги’), ‘time of spread of disease / illness / sickness’ (‘час поширення хвороби / захворювання / недуги’), ‘symptoms of disease / illness / sickness’ (‘симптоми хвороби / захворювання’), ‘transmission of disease / illness / sickness’ (‘передавання хвороби / захворювання / недуги’), gradational seme ‘degree of spread of the disease / illness / sickness’ (‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги’) and 19 differential semes.

A distinctive nuclear-peripheral organisation of the compared LSF *was established*: LSF ПАНДЕМІЯ is a uniconic cognitive matrix formation with a hierarchy of the peripheral zone, which is divided into the near, far and extreme zones. The peculiarity of the extreme periphery is that it is represented by derivatives of dictionary synonyms (*епідемпоріз, епідеміологічний, епідеміолог, епідемічний, пошесний, панзоотичний, пандемічний, моровий*), which are connected to the field name indirectly through other field units. In English, LSF PANDEMIC is a binuclear one, formed by the field name and its derivative, the adjective *pandemic*, which has 12 common semantic characteristics (out of 17) with the noun *pandemic*. The peripheral zone is also divided into the near, far and extreme zone. The latter includes units of different parts of speech, 7 of which (*curse, to curse, scourge, to scourge, infectious, infectiously, to plague*) enter into semantic relations with the nucleus and other units of the field, and 12 (*cursed, to disorder, disordered, disorderly, affectionate, to condition, contagiously, diseased, epidemiological, affectionately, pandemonium, pandemoniac*) do not have common components of meaning with the field noun and are related to it indirectly.

The lexemes of the extreme periphery of the studied LSF complement and expand the nuclear meanings through indirect connections, forming a matrix mental network of semantic relations.

The cognitive-semantic graphs of the LSF *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* in the compared languages *were constructed*. The LSF *ПАНДЕМІЯ* graph consists of 52 vertices connected by 899 edges (links), and the LSF *PANDEMIC* graph consists of 78 vertices and 1,688 edges (visualising the links between field units). The graph of the LSF *ПАНДЕМІЯ* is monocentric, while the LSF *PANDEMIC* is polycentric with a pronounced centre – the noun *pandemic* and a weakly visualised centre – the adjective *pandemic*. Both graphs are 1) undirected, where the vertices are connected by an edge, and only the fact of the connection between the vertices without a specific direction is important; 2) multi-level, where each element of the studied LSPs has a significant number of connections with other elements, forming a matrix network of interconnections; 3) hierarchically differentiated, where the boundary between the core and the periphery is clearly visible.

It has been found that the graph structure of the studied LSF in English is more complex, which is manifested in the presence of three- and four-stage links, in contrast to two- and three-stage links that are typical for Ukrainian.

An interactive graph *has been created* that is available online for easy use: by clicking on any vertex, only those units with which it has connections will be shown on the screen.

The prospect of further research is to analyse the LSF *ПАНДЕМІЯ* in other related and unrelated languages, taking into account the complex study of forms and means of its structuring. The developed new methodology can be tested for the study of other types of LSF.

Keywords: LSF *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC*, Coronavirus Disease, Cognitive Matrices, Graph as a Mental Model, Multidimensional Knowledge, Component Analysis, Seme, Lexeme, Synonyms, Word Derivatives, Corpus as an Information Retrieval System, Corpus of Language, Corpus Manager, Dictionary-Thesaurus.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кирисюк, А. А. (2022). Методологія конструювання лексико-семантичних графів за допомогою комп'ютерної програми *Gerhi*. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 25(1), 57–69. <https://doi.org/10.32589/2311-0821.1.2022.263112>

2. Kyrysiuk, A. (2022). Lexico-Semantic Graphs as Formalized Schemes of Reflection of Fragment of Reality in Human Consciousness. In R. Vasko (Ed.), *Language. Culture. Discourse* (p. 5–21). PC TECHNOLOGY CENTER. <https://doi.org/10.15587/978-617-7319-60-2.1>

3. Кирисюк, А. А. (2023). Ресурси корпусного інструментарію для побудови когнітивних матриць ЛСП ПАНДЕМІЯ (на матеріалі Генерального регіонально анотованого корпусу української мови). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 59(2), 137–143. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-2-20>

4. Кирисюк, А. А. (2024). Семантична структура корпусних синонімів англійської мови до лексеми *pandemic* (на матеріалі корпусного менеджера Sketch Engine). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 1 (208), 202–214. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-28>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Кирисюк, А. А. (2021). Комп'ютерне моделювання графу лексико-семантичного поля ПАНДЕМІЯ. *Інженерія знань як фактор міжкультурної кооперації України з Японією, КНР і Республікою Корея* (сс. 102–105). Видавничий центр КНЛУ.

6. Kyrysiuk, A. A. (2022). Corpus Diagnostics of Frequency of use of Ukrainian Token *Пандемія* (Lit. *Pandemic*) in General Regionally Annotated Corpus of Ukrainian. У О. А. Решетник (Ред.), *Ad orbem per linguas. До світу через мови* (сс. 329–331). Видавничий центр КНЛУ.

7. Кирисюк, А. А. (2023). Корпусний тезаурус як ресурс для побудови синонімічних рядів лексики. *Ad orbem per linguas. До світу через мови* (сс. 141–142). Видавничий центр КНЛУ.

8. Кирисюк, А. А. (2023). Застосування теорії графів у різних науках. *Міжнародна науково-практична конференція “Інноваційні підходи до формування багатомовної та полікультурної компетенції в умовах викликів сьогодення”* (с. 89–91). Міжнародний гуманітарний університет. <https://doi.org/10.32837/11300.26952>

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГРАК – Генеральний регіонально анотований корпус української мови

ЛСВ – лексико-семантичний варіант

ЛСГ – лексико-семантична група

ЛСП – лексико-семантичне поле

КА – компонентний аналіз

BNC – British National Corpus

англ. – англійська

напр. – наприклад

прикм. – прикметник

укр. – українська

adj. – adjective

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ABSTRACT	7
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	13
ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ГРАФО-КОРПУСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ПОБУДОВИ КОГНІТИВНИХ МАТРИЦЬ ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC</i>	25
1.1 Концепції ЛСП у лінгвістичних студіях	25
1.2 Формалізований підхід до структурування моделей ЛСП	31
1.2.1 Когнітивні матриці як схеми формалізації моделей ЛСП	33
1.2.2 Процес і результат когнітивно-матричного моделювання ЛСП ..	37
1.3 Адаптація положень теорії графів для візуалізації відношень між одиницями ЛСП	40
1.4 Корпусний інструментарій та його ресурси для побудови ЛСП	48
1.5 ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC</i> як фрагмент дійсності і структура людської свідомості	54
Висновки до розділу 1	60
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЯ ГРАФО-КОРПУСНОГО КОНСТРУЮВАННЯ КОГНІТИВНИХ МАТРИЦЬ ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ /</i> <i>PANDEMIC</i>	62
2.1 Методичні практики дослідження семантичної структури слова і алгоритм побудови когнітивних матриць і графів ЛСП	62
2.2 Дефініційний аналіз як початковий етап аналізу семантичної структури лексем <i>ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC</i>	67
2.3 Методика компонентного аналізу семних характеристик одиниць ЛСП	73
2.4 Методика побудови синонімічних рядів лексики за допомогою корпусного менеджера <i>Sketch Engine</i>	79
2.5 Методика побудови когнітивно-семних графів за допомогою комп'ютерної програми <i>GEPHI</i>	84

2.6	Графо-корпусна методика конструювання когнітивних матриць ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC</i>	89
	Висновки до розділу 2	93
	РОЗДІЛ 3 КОГНІТИВНО-МАТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC</i> В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ	96
3.1	Когнітивно-матрична організація лексем <i>пандемія / pandemic</i> , їх дериватів, словникових і корпусних синонімів	96
3.2	Ядерно-периферійна структура ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ</i> в українській мові	120
3.3	Верифікація імені ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ</i> у ГРАКу	135
3.4	Ядерно-периферійна структура ЛСП <i>PANDEMIC</i> в англійській мові	138
3.5	Верифікація імені ЛСП <i>PANDEMIC</i> у корпусному менеджері Sketch Engine	156
3.6	Зіставлення когнітивно-семантичних матриць ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC</i> у досліджуваних мовах	159
	Висновки до розділу 3	167
	РОЗДІЛ 4 КОГНІТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ГРАФІВ ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC</i>	171
4.1	Моделювання когнітивно-семного графа ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ</i> в українській мові	171
4.2	Моделювання когнітивно-семного графа ЛСП <i>PANDEMIC</i> в англійській мові	177
4.3	Зіставлення когнітивно-семних графів ЛСП <i>ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC</i> в українській і англійській мовах.....	184
	Висновки до розділу 4	188
	ВИСНОВКИ	190
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	196
	СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	219
	ДОДАТКИ	221

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку лінгвістики, який характеризується коонітивно-орієнтованим підходом до вивчення проблеми взаємозв'язку мови й мисленневих процесів, вчені намагаються по-новому представити акт творення думки і слова (Карпіловська, 2006). Свого часу в теорії лексичної семантики різні фрагменти відображення знань про навколишню дійсність представляли у вигляді структури поля (Trier, 1932; Ipsen, 1924), а згодом обрали для цього поняття такі дескрипції, як *семантичне поле* (Robbins, 1979) і *лексико-семантичне поле* (далі – ЛСП) (Lehrer, 1970, 1974, 1985; Weisgerber, 1962; Русанівський, 2000; Селіванова, 2008; Кочерган, 2001, 2006, 2007; Мінчак, 2023), які й донині не мають однозначного тлумачення.

Найоптимальніше визначення терміна ЛСП пропонує М. Кочерган (2001, с. 211), який розглядає його як “сукупність парадигматично пов'язаних лексичних одиниць, що об'єднані спільністю змісту (іноді й спільністю формальних показників) і відображають поняттєву, предметну чи функціональну подібність позначуваних явищ”.

Суто польовий підхід до вивчення лексики (Бойко, 2021) дозволяє систематизувати мовні явища в ядерно-периферійній організації та простежити контекстну реалізацію їх семантичних зв'язків і модифікацій. Для дослідження ієрархічної організації структури ЛСП залучають різні формалізовані методики для аналізу як одиниць самого поля, так і його мікрополів (Близнюк, 2019), однією з яких є методика *математичних теорій множин і графів* (Пещак, 1982; Фабіан, 1998; Герцовська, 2011; Засанська, 2016).

Витоки формалізованого підходу до аналізу мовного матеріалу сягають ідей науковців відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України під керівництвом М. Пещак (1982).

Подальші формалізовані методичні практики ієрархічного моделювання ЛСП конкретної поняттєвої сфери були апробовані в найновіших лінгвістичних працях: ЛСП *ДОБРО* в українській та англійській мовах (Іваненко, 2007); ЛСП *УСПИХ* в англійській та українській мовах (Герцовська, 2011);

ЛСП КРИЗА в українській та англійській мовах (Засанська, 2016); *ЛСП SPACE / КОСМОС* в англійській мові (Веремчук, 2017); *ЛСП “вік людини”* в українській мові (Гурова, 2018); *ЛСП ПАТРИОТИЗМ* в українській, англійській і польській мовах (Близнюк, 2019); *ЛСП ПРОСТІР* в англійській, українській і французькій мовах (Копитіна, 2021) тощо.

Проте основне дискусійне питання, яке стосується визначення чітких критеріїв для розмежування одиниць периферійної зони поля, наприклад, ближньої, дальньої і крайньої, потребує подальших наукових пошуків для його розв’язання.

Представники когнітивно-матричного підходу до вивчення структури значення мовної одиниці (Scholnick & Adams, 1973; Kendon, 2009; Лучик, 2009; Кучер, 2015; Черхава, 2017; Бобер, 2020; Карлова 2020) обґрунтовують доцільність представлення зв’язків і відношень між значеннями одиниць ЛСП в матричній формі. Когнітивна матриця зводить усі знання про різні аспекти одного явища, а її компоненти відкривають доступ до різних областей ЛСП, жодна з яких не є обов’язковою або домінує по відношенню до інших (Langacker, 1987).

Дослідники пропонують поєднувати цей підхід з методиками *математичних теорій множин і графів* задля забезпечення чіткості та поетапності структуризації знань про фрагмент дійсності у вигляді ЛСП, яким є *ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*, що відображає уявлення носіїв англійської і української мов насамперед про коронавірусну хворобу (COVID-19), яку переживав і переживає світ і про яку вперше повідомили у 2019 р.

Актуальність теми дисертації полягає в її спрямуванні на вивчення автоматичного семантичного аналізу мови та алгоритмів відтворення й осмислення нової інформації про сучасні фрагменти людського буття. Систематизація мовних одиниць, які організують *ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українській і англійській мовах, і розширення результатів їхніх зв’язків і відношень на основі корпусних даних з подальшою візуалізацією у вигляді графів, дозволить представити мовні й позамовні знання про всі

одиниці, що об'єктивують поняття *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українсько- і англійськомовному соціумах.

Зв'язок дисертації із науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Київського національного лінгвістичного університету в рамках наукових тем кафедри германської і фіно-угорської філології “Комунікативно-когнітивний та соціокультурний аспекти функціонування системи мовних одиниць германських і фіно-угорських мов у синхронії і діяхронії” (№ держреєстрації: 0117U005477; терміни виконання: 01.2018 – 01.2023), “Діахронні та синхронні студії германських та інших мов світу” (№ державної реєстрації – 0123U102396; терміни виконання: 04.2023 – 04.2028), а також у рамках наукової роботи молодих учених “Корпусно-експериментальна діагностика резилентності представників різних лінгвокультур та розробка поведінкових моделей їх адаптації до кризових явищ” (№ державної реєстрації – 0121U107493, наказ МОН України № 1537 від 04.12.2020 р.), що виконувалася за рахунок видатків фонду Державного Бюджету України в Київському національному лінгвістичному університеті у 2021–2023 рр., (тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Київського національного лінгвістичного університету, протокол № 5 від 08 листопада 2022 р.).

Метою дисертації є конструювання когнітивних матриць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* та їх візуалізація у вигляді графів із верифікацію одиниць досліджуваних полів у корпусах української і англійської мов.

Для реалізації мети дослідження було поставлено такі **завдання**:

– сформулювати теоретичні положення дисертації, пов'язані з питаннями теорій ЛСП, теорій когнітивних матриць, математичних теорій множин і графів теорій корпусної лінгвістики;

– розробити графо-корпусну методичку для побудови когнітивних матриць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українській і англійській мовах;

– сконструювати когнітивні матриці ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* на основі значень словникових і корпусних синонімів та їх дериватів;

– побудувати структуру ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* й виявити спільну та відмінну ядерно-периферійну і прототипну їх організацію в українській і англійській мовах;

– здійснити верифікацію імені ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* з визначенням індикаторів частотності у ГРАКу і в корпусах англійської мови за допомогою корпусного менеджера Sketch Engine;

– візуалізувати моделі когнітивних матриць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* у вигляді когнітивно-семних графів у зіставляваних мовах.

Об’єкт дисертації становлять одиниці ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українській і англійській мовах.

Предмет дослідження – когнітивні матриці значень одиниць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*, корпусні синоніми імен ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* та графічні моделі візуалізації відношень між значеннями досліджуваних одиниць в українській і англійській мовах.

Джерельною базою дослідження є: Словник української мови: в 11 томах (за ред. І. К. Білодіда), Словник української мови: в 20-ти томах (за ред. В. М. Русанівського), Великий тлумачний словник сучасної української мови: 25 0000 (за ред. В. Т. Бусела), Словник іншомовних слів (за ред. О. С. Мельничука), Енциклопедія сучасної України (за ред. І. М. Дзюби, А. І. Жуковського, М. Г. Железняка та ін.), а також електронні ресурси: Електронні словники / цифрові лексикографічні системи української мови (серія “Цифрове лексикографічне надбання України”), Словник синонімів української мови: 43 960 слів, Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Oxford Advanced Learner's Dictionary, The Longman Dictionary of Contemporary English, Генеральний регіонально анотований корпус української мови (далі – ГРАК), корпуси текстів корпусного менеджера Sketch Engine (Ukrainian Web 2020 and 2014 (ukTenTen2020), English Web 2020 (enTenTen20), English Historical Book Collection (EEBO, ECCO, Evans), British National Corpus, Timestamped JSI web corpus).

Фактичний матеріал дослідження становлять 6 слів-синонімів ключового слова *пандемія*, їхніх **10** дериватів і виокремлені **25** значень на матеріалі словників української мови. На основі словників англійської мови виділено **20** слів-синонімів до ключової лексеми *pandemic*, їхніх **25** дериватів і виокремлено **89** значення. За допомогою корпусного менеджера Sketch Engine отримано слова-синоніми до ключових одиниць ЛСП: з корпусу Ukrainian Web 2020 and 2014 (ukTenTen2020) – **696** слів-синонімів до лексеми *пандемія*, а з корпусу English Web 2020 (enTenTen20) – **1 000** слів-синонімів до лексеми *pandemic*.

Методи дослідження. У роботі застосовано такі *методи і прийоми* аналізу мовного матеріалу: *методика дефініційного аналізу* (для визначення значень одиниць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українській і англійській мовах); *методика компонентного аналізу* (для виявлення спільних і відмінних семних складників значень одиниць досліджуваних ЛСП); *когнітивно-матричний метод* (для зведення мовних і позамовних знань про ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* носіїв англійської та української мов у формат таблиці); *методика формалізованого аналізу лексики* (на основі положень математичних теорій множин і графів) – для візуалізації побудованих когнітивних матриць у вигляді графічних моделей; *зіставний метод* (для розкриття спільних і відмінних уявлень представників українсько- і англійськомовного соціумів про такий фрагмент сучасного буття, як *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*).

Наукова новизна одержаних результатів дисертації полягає в тому, що в ній вперше: *розроблено й апробовано* нову графо-корпусну методику для побудови когнітивних матриць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українській та англійській мовах; представлено синонімічні ряди до імені поля *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* у кількості 6 відносних синонімів до ключового слова *пандемія* і 10 дериватів в українській мові, 20 відносних синонімів до ключової лексеми *pandemic* та 25 дериватів – в англійській мові; *верифіковано* і розширено кількісний потенціал досліджуваних одиниць двох полів: за допомогою

корпусного менеджера Sketch Engine отримано 696 слів-синонімів до лексеми *пандемія* і 1 000 слів-синонімів до лексеми *pandemic*; зафіксовано першу згадку лексеми *пандемія* в ГРАКу в 1889 р. з частотою 2.78, з 1983 по 1999 рр. – 0.24, а з 2020 р. – підвищення частоти до 2.82, у 2021 р. частота вживання зроста майже в 7.8 разів – до 21.76. Перша згадка лексеми *pandemic* виявлена в 1799 р. у корпусі English Historical Book Collection; у British National Corpus – у 1975 р. з частотою 5.9, а потім її частота з роками знижувалася і в 1991 р. дорівнювала 0.07. У корпусі Timestamped JSI web corpus у 2020 р. частота вживання становила 546.5, а потім почала зменшуватися й у 2021 р. досягла 372.9.

Сконструйовано когнітивні матриці ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC зі значеннями всіх одиниць поля: відносно імен ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC абсолютних синонімів не зафіксовано, тимчасом між одиницями ЛСП ПАНДЕМІЯ в українській мові наявні такі абсолютні синоніми (словникові: *морвиця, мор і пошесть* та корпусні: *хвороба, захворювання, недуга / недуг; пияцтво й алкоголізм*); між одиницями ЛСП PANDEMIC в англійській мові виявлено абсолютні синоніми в корпусах: *influenza, flu*. Зафіксовано по одному спільному значенню для відносних синонімів англійської мови: спільне значення “an illness” – для одиниць *condition, sickness, complaint, ailment*; значення “disease” – для одиниць *infirmity, affection, malady*; значення “malady” – для *infirmity, affection*.

До імені ЛСП ПАНДЕМІЯ зафіксовано 43 відносних словникових і корпусних синонімів і 659 – корпусних відносно-потенційних; до імені ЛСП PANDEMIC – 73 одиниці та 957 – корпусних відносно-потенційних синонімів.

В обох мовах поняття *пандемії* розкривається через спільні семи, які є базовими в розумінні аналізованого явища: архісема ‘хвороба / захворювання / недуга’ (‘disease / illness / sickness’); інтегральні семи ‘тип хвороби / захворювання / недуги’ (‘type of disease / illness / sickness’), ‘якість хвороби / захворювання / недуги’ (‘quality of disease / illness / sickness’), ‘збудник хвороби / захворювання / недуги’ (‘pathogen of disease / illness / sickness’), ‘простір поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘area of spread of disease / illness /

sickness’), ‘час поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘time of spread of disease / illness / sickness’), ‘симптоми хвороби / захворювання’ (‘symptoms of disease / illness / sickness’), ‘передавання хвороби / захворювання / недуги’ (‘transmission of disease / illness / sickness’), градуальна сема ‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘degree of spread of the disease / illness / sickness’) та 19 диференційних сем.

Відмінними для ЛСП *PANDEMIC* є інтегральні семи ‘rate of spread of disease / illness / sickness’, ‘to harm’, ‘to smite / infest / afflict with a disease / illness / sickness’, градуальні семи ‘degree of damage by disease / illness / sickness’, ‘degree of damage by disease / illness / sickness’ та 45 диференційних сем; для ЛСП *ПАНДЕМІЯ* лише 29 диференційних сем.

Побудовано когнітивно-семні графи ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* у зіставлюваних мовах. Граф ЛСП *ПАНДЕМІЯ* є моноцентричним, тимчасом ЛСП *PANDEMIC* є поліцентричним з яскраво вираженим центром – іменником *randemic* і послаблено візуалізованим – прикметником *randemic*. Обидва побудовані графи є 1) неорієнтованими (звичайними), де вершини з’єднані ребром, і важливим є лише факт наявності зв’язку між вершинами без визначеного напрямку; 2) різнорівневими, де кожен елемент досліджуваних ЛСП має значну кількість зв’язків із іншими елементами, утворюючи матричну мережу взаємозв’язків; 3) ієрархічно диференційованими, де чітко простежується межа між ядром і периферією.

Створено інтерактивні графи, які розміщені в Інтернеті для зручного користування.

Теоретичне значення одержаних результатів дисертації полягає в тому, що основні концептуальні її положення збагачують загальну теорію ЛСП висновком про когнітивно-семантичну і матричну природу цього утворення, доводять ефективність застосування графо-корпусного підходу до побудови ЛСП як організації знань про різні фрагменти буття.

Практичне значення одержаних результатів убачається в можливості їх використання при побудові ЛСП з урахуванням когнітивно-матричного, формалізованих методик з елементами математичних теорій множин і графів, а також при викладанні дисциплін із сучасної української літературної мови (розділ “Лексикологія”), лексикології англійської мови, вступу до мовознавства, загального мовознавства, теорії і практики перекладу. Опрацьований фактичний матеріал може бути використаний в лексикографічній практиці, зокрема і при укладанні термінологічних словників фахових мов.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертації були апробовані на **6** наукових міжнародних конференціях: Міжнародній науково-практичній відеоконференції “Інженерія знань як фактор міжкультурної кооперації України з Японією, КНР і Республікою Корея” (Київ, 2021); Міжнародній науково-практичній відеоконференції “Ad orbem per linguas. До світу через мови” (Київ, 2022; 2023); Міжнародній науково-практичній конференції “Війна та туризм” (Київ, 2022); Міжнародній науково-практичній конференції “Переломні епохи і кризові стани спільнот у проєкціях культури (літератури)” (Київ, 2022); Міжнародній науково-практичній конференції “Інноваційні підходи до формування багатомовної та полікультурної компетенції в умовах викликів сьогодення” (Одеса, 2023).

Публікації. Теоретичні й практичні результати дисертації висвітлено у **4** публікаціях, з яких **1** – розділ у колективній монографії, що індексується в наукометричній базі даних Scopus, **3** – у фахових виданнях України категорії Б, а також у матеріалах доповідей **4** міжнародних наукових конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається з анотацій двома мовами, списку опублікованих робіт авторки дисертації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, списку джерел використаної довідкової літератури та шести додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, охарактеризовано методи дослідження і фактичний матеріал, вказано форми апробації дисертаційного дослідження.

У першому розділі “Теоретико-прикладні засади вивчення графо-корпусного інструментарію для побудови когнітивних матриць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*” сформульовано теоретичні положення дисертації, пов'язані з поняттям ЛСП, теоріями когнітивних матриць, графів і корпусів.

Другий розділ “Методологія графо-корпусного конструювання когнітивних матриць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*” зосереджений на розробці методики когнітивно-матричного моделювання з елементами формалізованого і корпусного аналізу для оптимального представлення структури ЛСП.

Третій розділ “Когнітивно-матричне моделювання ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українській і англійській мовах” присвячено побудові когнітивних матриць ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* на основі значень цих лексем та їх синонімів, а також компонентного складу виявлених значень; верифікації одиниць досліджуваних полів у корпусах української і англійської мов шляхом залучення тезаурусу корпусного менеджера Sketch Engine; виявленню спільної і відмінної ядрно-периферійної організації ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українській і англійській мовах.

У четвертому розділі “Когнітивне моделювання графів ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*” візуалізовано моделі ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* у вигляді когнітивно-семних графів у зіставляваних мовах.

Дослідження завершується висновками, де викладені основні результати дисертаційної праці, списком використаної літератури, списком джерел використаної довідкової літератури і додатками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ГРАФО-КОРПУСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ДЛЯ ПОБУДОВИ КОГНІТИВНИХ МАТРИЦЬ ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*

1.1 Концепції ЛСП у лінгвістичних студіях

Сучасні наукові студії (Близнюк, 2019; Бронських, 2012; Веремчук, 2017; Гурова, 2018; Копитіна, 2021; Кучер, 2015; Boran, 2018; Chjou, 2001; Omonova, Saydullayeva & Sayfullayeva, 2022; Stevenson & Merlo, 2022) та їх результати доводять, що серед провідних тенденцій досліджень лексичної семантики продовжує залишатися слово, його значення, семантичні зв'язки і відношення з іншими елементами, разом з якими воно становить *поле*.

Поняття “поле”, як зазначає Е. Веремчук (2017, с. 16), уперше було використано у фізиці у ХІХ ст. Д. Максвелом. У такий спосіб дослідник позначав частини простору для розгляду певного фізичного явища (поля температур, поля тиску, силового поля). Подальше інтерпретування поля у лінгвістиці здійснював Й. Трір (Trier, 1931), який використовував його для позначення певного лексико-семантичного простору. Ф. де Соссюр (Saussure, 1966) зауважив, що поза мовою слова зі спільними значеннями у пам'яті людей асоціюються так, що з них утворюються групи, які мають різноманітні відношення (граматичні, словотворчі, етимологічні, функціонально-стилістичні, семантичні тощо), що, на думку вченого, є основою такого явища в лінгвістиці, як поле.

За словами С. Бронських (2012, с. 10), у сучасній лінгвістиці накопичено значний досвід у вивченні поняття поле і сформувалися різні підходи до його моделювання: граматичний, семантичний, лексико-семантичний, функціонально-семантичний, а останнім часом набуває поширення і популярності – *асоціативний*.

Ш. Баллі (Балли, 1955) звернув увагу на те, що слова можуть групувати навколо себе слова-асоціати, і між ними спостерігаються певні семантичні зв'язки. Згодом такі об'єднання дістали назву “асоціативних полів”.

Під *синтаксичним полем* Н. Корольова (2017) розглядає синтаксичний концепт, на основі якого встановлюються системні відношення синтаксичних структур, що становить базис об'єднання структурних схем простого речення в єдине поле.

Поняття “*функціонально-семантичне поле*” сформувалося під впливом праць О. Бондарка (1983) у перебігу вивчення граматичної будови мови, зокрема категорії дієслівного виду. Таке граматичне поле є широкою сукупністю граматичних, словотворчих, лексичних та інших засобів, які виражають дієслівно-видові відношення та аспектуальні.

У лексико-семантичній системі І. Арнольд (1984, с. 4) виокремила три типи полів: 1) *лексичне*, яке становлять мовні одиниці з предметно-понятійною основою; інваріантом цього поля є позамовне явище, що організовується за принципом центра і периферії; 2) *семантичне*, що об'єднує пов'язані між собою слова, кожне з яких має спільне поняття; 3) *лексико-семантичне*, яке має конкретний характер і об'єднує безпосередньо слова з парадигматичними і синтагматичними характеристиками.

Зосередимо увагу на останніх концепціях, оскільки виконуване дослідження проводиться на основі теорії ЛСП.

Г. Ібсен (Ipsen, 1924) був першим, хто вважав *семантичне поле* сукупністю лексем, які мають спільне значення. О. Селіванова (2008), яка цитує дослідника, зазначає, що одну семантичну групу утворюють однаково оформлені та споріднені за змістом слова, тобто ті, що мають спільне морфологічне оформлення завдяки своїй смисловій близькості.

Незважаючи на те, що Г. Ібсен (Ipsen, 1924) першим запропонував визначення семантичного поля, все ж основоположником цієї теорії вважають (Селіванова, 2008; Кучер, 2015) німецького дослідника Й. Тріра (Trier, 1931), який стверджує, що у людській свідомості слова не існують окремо одне від

одного, а пов'язані між собою, і тому значення лексичної одиниці визначається її оточенням.

Також, дослідник висловив думку, що у мові усі поняття можна розділити на “блоки” (групи), які відрізняються схожістю або протилежністю. Кожен блок (група) містить значення, які існують лише завдяки лексичному зв'язку та взаємозв'язку з іншими значеннями. Якщо видалити або змінити одне значення в блоку, це спричинить зміну та перебудову всіх його складових, іноді призведе до зникнення деяких елементів та виникнення нових понять. Таким чином, Й. Трір (Trier, 1931) використовував термін “поняттєве поле” або “семантичне поле”, щоб описати групу елементів з відповідними зв'язками та змінами. Сукупність усіх полів становить лексико-семантичну систему мови.

М. Покровський (1959, с. 82) вважав, що між словами існують об'єктивні семантичні зв'язки, кількість яких може бути достатньо великою: “Слова та їхні значення живуть не окремим одне від одного життям, а поєднуються (в нашій душі), незалежно від нашої свідомості, в різноманітні групи, причому підставою для угруповання служить подібність або пряма протилежність за основним значенням”.

Найширше розуміння семантичного поля, за спостереженнями І. Кучера (2015, с. 15), подає Л. Васильєв, який включає до поля семантичні класи (групи) слів певної частини мови, семантично співвідносні класи (групи) слів різних частин мови, лексико-граматичні (функційно-семантичні) поля, парадигми синтаксичних конструкцій, пов'язані трансформаційними (дериваційними) відношеннями, та різні типи семантико-синтаксичних синтагм.

Стислий огляд ранніх концепцій семантичних полів свідчить про те, що вони мали переважно суб'єктивний підхід, тому не могли охопити весь лексичний склад мови, проте стали поштовхом для розроблення *теорії ЛСП* (Щерба, 1974; Robbins, 1979; Мацук, 1987; Kittay & Lehrer, 1992; Кочерган, 2001; Строченко, 2008; Кучер, 2015; Русанівський, 2000; Селіванова, 2008; Канонік & Шкаровецька, 2015; Мінчак, 2023).

Основною одиницею ЛСП є слово, яке в лексичній системі мови та у свідомості її носіїв існує у двох проявах: як лексема (включає всі його значення та форми) і як семема (є окремим лексико-семантичним варіантом слова (далі – ЛСВ), еквівалентний конкретному значенню слова). Згідно з А. Крузом (Cruse, 2011), ЛСВ слова (семема) є основною мінімальною двосторонньою одиницею лексико-семантичної системи, яка дійсно функціонує в мові. Водночас лексема є абстрактною одиницею структури вокабуляра, яка узагальнює всі можливі реалізації даного слова у даний період мови. Тому прийнято розглядати семантичну структуру лексеми як є сукупність ЛСВ, що пов'язані відношеннями семантичної деривації, і семантичну структуру семеми, яка включає ієрархічну організацію найдрібніших семантичних компонентів – сем. Отже, як стверджує І. Матіяш-Гнедюк (2017, с. 118), лексема є сукупністю словоформ, вона має власне лексичне значення, яке її характеризує, і граматичне значення, яке характеризує цілі класи слів, до яких належить ця лексема.

Л. Щерба (1974, с. 290) стверджував, що лексичні одиниці потрібно вивчати системно, а не уособлено, адже у кожній мові вони становлять систему, і зміна їх значень є зрозумілою лише усередині певної системи. Тобто, найбільш ефективним є вивчення значення слів як компонентів структурованої системи, якою є ЛСП.

Сукупністю лексичних одиниць, які об'єднані спільним змістом і відображають поняттєву, предметну чи функціональну схожість позначуваних явищ, визначає ЛСП Л. Строченко (2008, с. 20).

Н. Канонік і А. Шкаровецька (2015) звертають увагу на таку особливість ЛСП як можливість фіксувати у мові виділений людським досвідом достатньо обмежений фрагмент дійсності.

Нині досі не вичерпаною залишається дискусія навколо критеріїв належності одиниць до структури ЛСП. Н. Іваненко (2007) зазначає, що деякі мовознавці (напр., С. Денисова (1996)) до переліку ознак ЛСП включають цілісність, впорядкованість, безперервність, розмитість кордонів; окремі

лінгвісти (Kittay & Lehrer, 1992) наголошують на тому, що потрібно включати до поля лексеми лише одного морфологічного класу, звужуючи цей перелік; тимчасом інші (Мацук, 1987) – обстоюють доцільність включення слів різних частин мови. У своєму дослідженні, у слід за Л. Вайсбергом (Weisgerber, 1962) притримуємося думки, що ЛСП формується зі слів різних частин мови, пов'язаних між собою і семантичними, і словотвірними відношеннями.

За М. Кочерганом (2001, с. 211), при визначенні ЛСП потрібно враховувати парадигматичні відношення, які існують в лексико-семантичній системі мови. Відповідно, ЛСП є сукупністю лексичних одиниць, які пов'язані між собою парадигматичним зв'язком, єдністю змісту (об'єднані спільністю формальних показників) і відображенням поняттєвої, предметної і функційної подібності позначуваних явищ.

Учені (Katz & Fodor, 1963; Васильєв, 1971; Гак, 1972; Попова, 2007) сходяться на думці, що всі одиниці ЛСП об'єднує наявність спільної семантичної ознаки, яка виражається лексичною одиницею з узагальнюючим значенням, проте називають її по-різному, зокрема: архісема (Попова, 2007), ядерна сема (Васильєв, 1971), класема (Гак, 1972), маркер (Katz & Fodor, 1963). Отож, інтегральна ознака є основою для категоризації дійсності, яка уможливорює приналежність до ЛСП семантично віддалених між собою лексичних одиниць, але взаємопов'язані на поняттєво-асоціативному рівні узагальнення.

Архісема зумовлює формування парадигматичних відношень у середині поля, зокрема квазісинонімію (Lakoff, 1999), відношення похідності, партитативні, градуальні, синонімічні й антонімічні відношення (Попова, 1989, сс. 34–37). Так у ЛСП об'єднуються лексеми зі спільним компонентом значення, завдяки існуванню архісеми, але водночас відрізняються хоча б одним компонентом значення – диференційною семою (Веремчук, 2017, с. 22).

Окрім парадигматичних і синтагматичних відношень в ЛСП, для нього характерною є ієрархічна організація. Учені (Кочерган, 2007; Левицький, 1989) не заперечують, що його структура має складну ієрархічну організацію

з центром (ядром) та периферією, які перебувають у постійній взаємодії. При визначенні центру та периферії ЛСП слід враховувати частотність уживання елементів поля. Відповідно ядро становлять найуживаніші лексеми (сукупність ЛСВ) – носії основних значень, що найповніше виражають сутність поля, а периферію складають одиниці, які є найбільш віддаленими від імені / назви поля та які можуть входити в інші семантичні поля – стилістичні синоніми, діалектизми тощо (Кочерган, 2007, с. 283).

А. Копитіна (2021), К. Близнюк (2019), Д. Гурова (2018) розглядають ЛСП як відкриту динамічну систему організації лексики, яка суттєво відрізняється від мовних систем інших рівнів. Основою будь-якого ЛСП є “ядро” – лексична одиниця, що виражає загальне інваріантне значення і утворює семантичну домінуючу частину поля. ЛСГ слів заповнюють основну частину ЛСП і є родовим поняттям поля. Слова з варіантним значенням та комунікативною цінністю нижчого рівня (наприклад, конотативні, стилістично забарвлені лексеми, архаїзми тощо) становлять периферію ЛСП. Тобто, можемо припустити, що ядро ЛСП є статичним компонентом порівняно з його динамічною периферією, що підлягає коливанням та інноваціям. При цьому простежити динаміку відображення накопиченого досвіду в мові, виокремити лінгвістичні маркери культурних особливостей мовної картини світу кожного народу тощо допоможе діяхронно-етимологічний аналіз одиниць конкретного ЛСП.

З огляду на різні позиції вчених, надаємо уточнене визначення структури ЛСП, що включає слова різних частин мови, є семантико-парадигматичним ядрено-периферійним утворенням із зонами семантичних перетинів. Звідси випливає, що одиниці в структурі ЛСП повинні бути організовані на основі трьох принципів: 1) *семантичного* (слова добираються на основі спільності значень, які шляхом компонентного аналізу об'єднуються на основі архісем); 2) *структурного* (формування ядра, центру та периферії ЛСП); 3) *системного* (встановлення гіперо-гіпонімійних, синонімічних, антонімічних, полісемантичних та інших відношень у досліджуваному ЛСП).

1.2 Формалізований підхід до структурування моделей ЛСП

Витоки формалізованого підходу до аналізу мовного матеріалу сягають студій працівників відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України під керівництвом М. Пещак (1982). Дослідники пропонують поєднувати польовий підхід з процедурами теорії графів задля забезпечення чіткості та поетапності структурації знань про фрагмент дійсності у вигляді ЛСП. Згодом цей підхід був апробований в поодиноких дослідженнях українських лінгвістів (Фабіан, 1998; Ляшук, 2008; Герцовська, 2011; Засанська, 2016).

Матеріалом для формалізованого аналізу лексичної семантики, як зазначає Є. Токарь (2016), є тлумачні словники. Словниковою статтею називають групу з формальними ознаками. Тож від полісемії залежить їхня кількість і підстави для урізноманітнення формальних ознак словникової статті. На першому етапі класифікації матеріалу при побудові таблиць можна визначити й описати семантику слів за допомогою матричного аналізу семної структури; моделювання схем ЛСП на основі матриць; аналіз полів за математичною теорією графів; опису та комплексного аналізу лексичних одиниць у досліджуваних мовах, їхні зв'язки та особливості.

Нині при дослідженні ЛСП вчені застосовують різноманітні формалізовані методики, серед яких польова, ієрархічна та ін.

Польовий підхід до вивчення лексики, за Н. Бойко (2021, с. 117), дозволяє систематизувати мовні явища в ядерно-периферійній організації та простежити контекстну реалізацію їх семантичних зв'язків і модифікацій. Останнім часом цей підхід застосовують в поєднанні з іншими формалізованими методиками. Наприклад, досліджуючи структуру і семантику ЛСП *ПАТРІОТИЗМ* в українській, англійській і польській мовах, в результаті залучення додаткової процедури матричного моделювання К. Близнюк (2019) було побудовано семантичні матриці як самого поля, так і його мікрополів.

Докладно методичний алгоритм ієрархічного моделювання ЛСП конкретної поняттєвої сфери запропонувала Ю. Головащенко (2022). Лексико-семантичну систему мови дослідниця розглядає на двох рівнях. Перший рівень, який є найвищим, визначається як лексико-семантичне мікрополе, що передбачає розбиття більш широкої поняттєвої сфери на невеликі суміжні частини. Лексико-семантичне мікрополе, у свою чергу, поділяється на семантичні підкласи або групи, які об'єднані спільними семантико-морфологічними ознаками. На другому рівні ієрархії ЛСП є ЛСГ, яка відображає внутрішньомовні зв'язки між лексичними значеннями слів. Включення лексичних одиниць до складу ЛСП відбувається на основі наявного домінантного семного компонента, який дозволяє віднести певне значення слова до відповідної сфери позамовної дійсності. Інвентаризація одиниць ЛСГ відбувається на основі аналізу словникових дефініцій.

Подібний алгоритм застосовано для побудови ЛСП *ПРОСТІР* (Копитіна, 2021), що включає такі етапи:

- 1) визначення центру ЛСП, гіпероніму, архілексеми;
- 2) етимологічний та компонентний аналіз ключового слова – назви ЛСП та його синонімів, між значеннями яких теж встановлюються ієрархічні відношення.

Р. Угринюк (2022) також досліджує структуру ЛСП *ПОДЯКА* в ієрархічній послідовності за допомогою формалізованих семасіологічних методик. Учений зауважує, що ЛСП складається з різночастиномовних ЛСГ, які в свою чергу – із менших за обсягом мікросистем, тобто синонімічних рядів як їхніх парадигм.

Ці попередні спостереження за ефективністю застосування формалізованих методик в найсучасніших лінгвістичних працях дозволяють зробити попередні висновки про те, що їхнім недоліком є відсутність запропонованих критеріїв для більш чіткого розмежування одиниць ЛСГ – компонентів певного ЛСП, що розташовуються на його периферійній зоні (наприклад, на ближній і дальній периферії). Цей недолік можна компенсувати

за рахунок залучення елементів математичних теорій множин і графів, що апробовані в цьому дослідженні.

1.2.1 Когнітивні матриці як схеми формалізації моделей ЛСП. Фрагмент дійсності відображає буття і виражає досягнення носіїв певної лінгвокультури, способи її пізнання, практичне засвоєння, світогляд і чуттєво-емоційне сприйняття реальності (Гасяк, 2015, с. 65).

Ефективним способом для дослідження відношень структури мови із позамовними явищами навколишньої дійсності, як пише О. Черхава (2017), стала побудова *матриць*, що заснована на формалізованому підході до вивчення значення слова і представлення його різних ракурсів.

Поняття матриці було запозичене лінгвістами з математичних наук, де їх вже давно використовують при вирішенні безлічі задач. Під матрицею розуміють прямокутну чи квадратну таблицю, що залежить від кількості рядків і стовпців в ній (Довжик, 2019–2022).

Для кращого розуміння призначення матриць і використання їх у лінгвістичних науках, звернемося до історії їх виникнення, адже матриці мають довготривалу історію застосування при розв'язуванні систем математичних рівнянь.

Витоки вивчення матриць, за словами М. Довжик (2019–2022), сягають Х ст. до н.е. – II ст. до н.е. У той час протягом декількох століть давньокитайськими математиками була зібрана слабо узгоджена компіляція під назвою “Математика в дев'яти книгах”, у якій є приклади застосування матриць для розв'язання низки лінійних рівнянь. Також, трохи пізніше, арабським математикам стали відомі “магічні квадрати”, а згодом вони вперше сформулювали принцип додавання матриць. Надалі, як зазначає В. Барчишин (2021), наприкінці XVII ст., Г. Крамер почав розробляти свою теорію й 1751 р. опублікував “правило Крамера”. Так, “правило Крамера” також відомий як “метод Крамера”, є способом розв'язання систем лінійних алгебраїчних рівнянь, якщо детермінант основної матриці системи є ненульовим. Цей метод

базується на використанні часткових детермінантів та їх відношень до знаходження значень невідомих (Дернова & Хом'юк, 2017, с. 69–83).

Із середини ХІХ ст. в роботах У. Гамільтона й А. Келі запровадилося поняття “*теорія матриць*”. Основоположними у теорії матриць вважаються результати досліджень Марі Енмону Каміль Жордану та Фердинанду Георгу Фробеніусу (Барчишин, 2021). Незважаючи на таку тривалу історію дослідження, термін “*матриця*” у сучасному його розумінні був введений 1850 року Дж. Сильвестром. Учений розглядав матрицю як об’єкт, що генерує сімейство мінорів – визначників менших матриць, які утворюються шляхом викреслювання рядків і стовпців з вихідної матриці (там само).

За словами М. Довжика (2019–2022), задля компактного запису та розв’язання систем лінійних і диференціальних рівнянь в математиці та фізиці широко застосовуються матриці. Варто зазначити, що кількість рядків у матриці завжди відповідає кількості рівнянь у системі, а кількість стовпців – кількості невідомих величин. Зараз матриці застосовують не тільки у галузях математичного аналізу, а й у когнітивній лінгвістиці (Федотова, 2015).

Конструктом, який відображає певний фрагмент дійсності в мовній свідомості, є *когнітивна модель*. За висловлюванням О. Федотової (2015, сс. 199-200), термін “*модель*” набув активного використання у наукових дослідженнях на початку ХХ ст., хоча його виникнення відбулося раніше. Термін “*модель*” спочатку вживався математиками наприкінці ХІХ ст., такими як Е. Бельтрамі і Ф. Клайн у геометрії, а пізніше у роботах філософів, таких як Г. Фреге та Б. Рассел, щодо проблем математичної логіки. У 1944 р. американським лінгвістом З. Херісом термін “*модель*” був застосований для опису особливостей наукової термінології Е. Сепіра. Зазначено, що у геометрії та математиці поняття моделі характеризується конкретністю, тоді як у гуманітарних науках воно визначає абстрактну схему певного фрагмента чи явища дійсності. На сьогодні “*модель*” є невід’ємною частиною наукових досліджень і охоплює широкий спектр дисциплін, включаючи точні науки та гуманітарні науки, такі як соціологія, психологія та лінгвістика.

Відповідно до теорії когнітивних моделей У. Еванса (Evans, 2006, р. 493) кожна лексема є своєрідною точкою доступу до певних широких сфер людського досвіду (до структур енциклопедичного знання) чи доменам – набором обмеженого знання. Разом з тим, теорія У. Еванса (Evans, 2006, р. 496) зосереджена не стільки на самій семантичній структурі лексем, як на когнітивному процесі формування смислу слова в мові. Основною ознакою когнітивних моделей є їх відкритість та схильність до формування зв'язків, а опціональною – постійна присутність. Під час категоризації ми оперуємо однією або декількома когнітивними моделями; у випадках, коли зустрічаємо повністю невідому ситуацію або об'єкт, який не вписується у наявні когнітивні моделі, то спираємося на схожий когнітивний досвід.

Одним із типів когнітивної моделі є *когнітивна матриця*. Р. Ленекер (Langacker, 1987, р. 147) запропонував використовувати цю модель для опису конфігурації знань, що становлять основу значень мовних одиниць. Цей підхід продовжив традицію структурування даних як комплексу активованих моделей – матриць, які дають можливість зводити разом знання про різні аспекти одного явища.

Когнітивні матриці найчастіше використовують для побудови ЛСП, де за ранговими списками впорядковують семи і лексеми (Близнюк, 2019); для вивчення внутрішньої організації лексичної системи мови загалом (Попова & Стернин, 2007); для побудови семантико-синтаксичних моделей природної мови за допомогою методів тензорної і матричної факторизації (Марченко, 2013); для оновлення текстової інформації з використанням моделі семантичного контексту, де текст представлений як матриця слів і документів, в якій стовпці відповідають документам, а рядки - частотам вживання лексем у цих документах (Павлишенко, 2011).

Зображення когнітивної матриці як моделі системи семантичних зв'язків і семантичної структури лексики (тобто ЛСП) будується так, що у стовпчиках і рядках однакової довжини співвідношення слів і їхніх значень позначають знаком “+”, а також фіксують семантичні зв'язки між досліджуваними

лексемами.

За допомогою побудованої когнітивної матриці можна дослідити ядерно-периферійну структуру ЛСП та простежити всі особливості його структури: реалізованих відношень між одиницями (заповнені клітинки матриці) й імпліцитних можливостей (незаповнені клітинки). Представлення лексичних одиниць поля як когнітивної матриці унаочнює їхню семантичну будову, типи значень, відношення між значеннями слова, шляхи переходу від одних значень до інших, допомагає виділити ступінь їх семантичної спорідненості, а також розкрити характер функціональності сем, що в межах слів так само утворюють структуру, як і сукупність лексичних одиниць у ЛСП (Кочерган, 2006, 2007; Лучик, 2009; Фабіан, 1998).

На думку М. Пешак (1982), укладання таблиць під час вивчення мовної системи гарантує чітку й послідовну організацію досліджуваного матеріалу, що дає змогу глибше проаналізувати й усвідомити його. Пояснюємо цю закономірність тим, що матриці є математичним поняттям і перенесення їх до лінгвістичної науки забезпечує достовірність отриманих результатів.

Для зіставних досліджень ЛСП матриці є дуже ефективною моделлю. Як уважає М. Кочерган (2006, с. 297), якщо зобразити ЛСП як матрицю, то кількість клітин будь-якого поля у двох мовах ніколи не буде однаковою; в зіставлюваних мовах не всі клітинки будуть заповненими, і те, що в одній мові знаходиться в одній клітинці, в іншій може бути розподілено між двома чи більш меншими клітинками.

Робимо попередні висновки, що поняття матриці як моделі фіксації даних виникло давно і походить з математичних джерел. Проте з часом це поняття почало з'являтися в різних галузях, а також у мовознавстві, зокрема як когнітивна матриця. Такий підхід до розуміння матриці вказує на її важливу роль у вивченні різних аспектів та областей знань, зокрема в контексті когнітивної лінгвістики.

1.2.2 Процес і результат когнітивно-матричного моделювання ЛСП. Вивчення когнітивних матриць неможливе без звернення до процесу *когнітивно-матричного моделювання*.

Услід за О. Федотовою (2015, с. 201), під *моделюванням* ми розглядаємо створення гіпотетичної моделі процесу з подальшою перевіркою цієї моделі на основі лексичного матеріалу. Складність аналізу мовних процесів та явищ пов'язана з їх багатоаспектністю, динамічністю, взаємозв'язком і змінливістю. Тому, визначення логіки розвитку мовних явищ може бути викликаною трудністю, і, отже, виникає потреба в застосуванні засобів когнітивного моделювання ситуацій. Проблема когнітивного моделювання може бути вирішена через встановлення кореляції між лінгвістичними структурами тексту і структурами авторських уявлень. О. Федотова (2015) визначає когнітивне моделювання як “важливий інструмент когнітивної лінгвістики, що вивчає мову в її нероздільному зв'язку з інтелектуальною діяльністю людини” (там само).

Згідно з тлумаченням Д. Геєрартса (Geeraerts, 2006), когнітивне моделювання є ключовим поняттям в галузі когнітивної лінгвістики, що досліджує мову в безперервному зв'язку з інтелектуальною діяльністю людиною. Процес когнітивного моделювання забезпечує обробку та зберігання інформації про світ у свідомості людини за допомогою певних структур. Ці структури покладено в основу категоризації та концептуалізації світу, тому їх розглядають як основний механізм, що забезпечує обробку та збереження інформації про світ у свідомості людини.

Довгий час вважалося, що мовні процеси, на які впливає значна кількість маловідомих факторів, не підлягають моделюванню, тому не можна моделювати формування семантичної структури слова (тобто полісемію). Із появою робіт Н. Чомського (Chomsky, 1965) особливого значення набули генеративні моделі. Але, за спостереженнями С. Жаботинської (Жаботинская, 2009, с. 256), когнітивно-матричне моделювання ЛСП має багато спільного з компонентним аналізом лексем. Однак перший тип аналізу дозволяє виявити

не стільки семи, що формують значення, скільки галузі знань, до яких відносяться ці семи. І з іншого боку, матриця надає інформацію про взаємозв'язок (ієрархічне взаємовключення) понятійних областей (доменів), до яких апелюють значення лексеми. Домен може входити як складова у більший домен або включати субдомени, демонструючи грануляцію знань.

Процес когнітивного моделювання ЛСП відображає семантичну закономірність розташування слова в структурі матриці, що залежить від кількості його значень. Звідси випливає, що полісемія є частиною цього процесу, адже вона генерує “сітку” відношень ЛСВ, пов'язаних із семантичними зв'язками між різноманітними предметами та явищами навколишнього світу. Кожна лексема поля займає своє місце, яке визначене кількісними (ступінь полісемічності) та якісними (семантичний потенціал щодо вираження понять) критеріями.

Структура ЛСП залежить від ступеня багатозначності його одиниць: слова з найвищим ступенем полісемії відносимо до ядра поля, із середнім ступенем багатозначності – до основного складу, а лексеми з найменшим ступенем полісемії утворюють периферію (Фабіан, 1998; Герцовська, 2011). За допомогою системного аналізу полісемічних одиниць з'ясовуються принципи творення нових значень слів і внутрішня структура множини, що розкривається через взаємовідношення між її елементами та іншими одиницями ЛСП.

Семантичний аналіз мовного матеріалу під час створення когнітивної матриці підкреслює важливість врахування переходів в значеннях між лексичними одиницями, що проявляється у здатності слова використовуватися в різних контекстах, поєднуватися з різними частинами мови, набувати або втрачати певні значення. В основі цих переходів відображаються національні, культурно-історичні, суспільні особливості сприйняття фрагментів дійсності носіями мов. Ці відношення виявляються в когнітивній матриці ЛСП, де слова з високим ступенем полісемії займають густо заповнену частину, а слова з найменшою кількістю значень – рідкозаповнені місця.

Тож завдяки структурі когнітивної матриці кожна одиниця ЛСП зображується в опосередкованих і безпосередніх зв'язках (Засанська, 2016). Опосередковані зв'язки мають більш складну структуру та представляють відношення між одиницями як ланцюжки, де один елемент пов'язується з іншим через два, три і більше. Парадигматичні зв'язки простежуються через спільні компоненти у значеннях різних лексем. Тобто парадигматично співвіднесеними аналізовані мовні одиниці робить наявність спільних значень у тлумаченнях різних слів. При аналізі парадигматичних відношень враховуються зв'язки між одиницями поля, їхня взаємозалежність та опозиційні відношення. Завдяки можливості одного слова утворювати різні опозиційні зв'язки, створюється цілісна парадигматична структура ЛСП.

Предметами когнітивного моделювання можуть бути різноманітні аспекти мовних процесів. За допомогою процедури когнітивно-матричного моделювання в лінгвістичних працях описано вже такі мовні явища, як метафора (Langacker, 1987), дискурс програмного забезпечення (Біскуб, 2011), семантичні поля (Кучер, 2015), медіатексти (Кійко, 2017) та ін. Проте, когнітивне моделювання одиниць лексико-семантичного рівня потребує подальшого вивчення.

Когнітивне моделювання тісно пов'язане із концепцією *когнітивно-матричного аналізу*. Головною метою когнітивно-матричного аналізу є вивчення багатоаспектних знань у матричному форматі. Цей термін, за словами В. Карлової (2020), був введений вперше М. Болдиревим у дослідженнях діалектного знання та вивчення культурної специфіки мови. Дослідниця слідом за вченим називає такі дослідницькі прийоми когнітивно-матричного аналізу: виявлення взаємопов'язаних аспектів єдиного знання за допомогою концептуального аналізу (інтегративного концепту); створення когнітивної матриці інтегративного концепту на основі виявлених аспектів (когнітивно-матричне моделювання); опис компонентів матриці як системи когнітивних контекстів або концептуальних областей, які лежать в основі формування значень мовних одиниць, включаючи засоби мовної актуалізації цих контекстів;

виокремлення основних характеристик об'єкту за допомогою концептуального аналізу; вивчення взаємозв'язків об'єкту з когнітивними контекстами на основі виокремлених характеристик; опис когнітивних механізмів формування мовних значень; аналіз мовних механізмів та конкретних засобів актуалізації цих значень на функціональному рівні (там само).

Попередньо робимо висновок, що результатом когнітивного-матричного моделювання є матриці як моделі фіксації даних, що спочатку використовувалися винятково в математичних науках, а згодом почали з'являтися в інших сферах знання, зокрема і в мовознавстві для побудови когнітивних матриць. Припускаємо, що моделювання синонімії дозволить зафіксувати мовні факти, а також визначити, чому для досліджуваних нами мов характерна певна система позначень і форма вираження думок.

1.3 Адаптація положень теорії графів для візуалізації відношень між одиницями ЛСП

За словами П. Чекленд (Checkland, 2000), однією з когнітивних моделей є орієнтований знаковий *граф*, вершинам якого відповідають елементи досліджуваного ЛСП, а дугам – взаємозв'язки між ними. На думку В. Грабовського (2018, с. 10), теорія графів є одним із найкращих способів для дослідження структури об'єктів і відношень між ними. Відповідно до зазначеної теорії, за спостереженнями Н. Засанської (2016), кожна одиниця поля посідає значене місце в структурі ЛСП і вступає в ієрархічні зв'язки й відношення з іншими елементами поля. Представлення лексичного матеріалу за допомогою теорії графів дозволяє прослідкувати особливості їхньої зовнішньої структури та внутрішньої системної організації, кількісно і якісно оцінити семантичні властивості та закони формування лексики на позначення явища *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*.

Покликаючись на доробок Г. Александерсона (Alexanderson, 2006), зауважимо, що уперше згадано про теорію графів 1736 р. в роботі

швейцарського математика Л. Ейлера, що тоді за допомогою графа розв'язав відому задачу про Кінгсберзькі мости. У той час два острови у місті Кінгсберг з'єднувалися сімома мостами з берегів річки Преголя, як показано на рис. 1.4.1. Завданням було віднайти маршрут через усі чотири частини суші, який би починався із будь-якої з них, пролягав один раз по кожному мосту, а закінчувався на тій же частині, з якої розпочався. За допомогою побудованого “графа” (рис. 1.4.1) Л. Ейлер довів неможливість такого маршруту. Учений позначив точкою (вершиною) кожен частину суші, а лінії (ребра) відповідали з'єднанню відповідних точок з кожним мостом. Відповідно до рис. 1.4.1 Л. Ейлер розробив для вирішення проблеми обходу цього графа, але цей критерій застосовується лише у випадку, коли граф є зв'язним і всі його вершини мають парну кількість ребер. У даному випадку граф є зв'язним, але має більше двох вершин з непарною кількістю ребер, тому немає можливості знайти такий обхід (там само, р. 567).

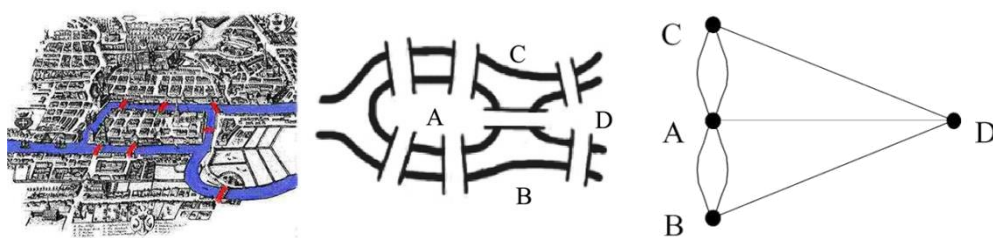

Рис. 1.4.1. Задача про Кенігсберзькі мости та побудований для її вирішення граф
(Підлужняк, 2019; Карнаух & Ставровський, 2004, с. 2)

Наступним у розробленні теорії графів, як зазначає у своїй роботі Ф. Харарі (Harary, 1969), 1859 р. став В. Гамільтон у результаті винайдення гри (рис. 1.4.2) за допомогою додекаедра з 20 вершинами, де кожній відповідала назва відомого міста. Мета гри – здійснити “навколосвітню подорож” і віднайти такий замкнутий шлях, який пролягав би через кожен вершину лише один раз.

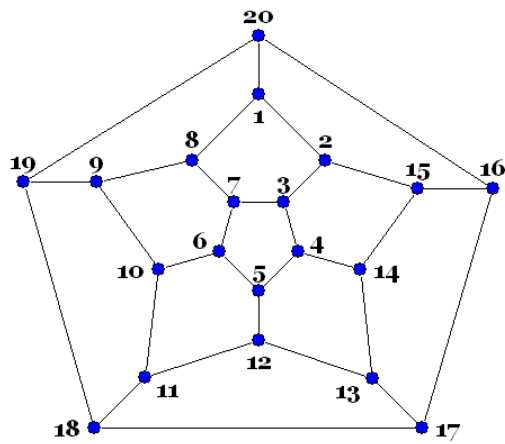

Рис. 1.4.2. Гра В. Гамільтона
 “Навколосвітня подорож” (Підлужняк, 2019)

У гуманітарних науках теорію графів почали використовувати з ХХ ст., зокрема у психології. Ф. Харарі (Harary, 1969) зазначає, що психолог К. Левін (Lewin, 1939) припускав, що “життєвий простір” індивідуума можна представити за допомогою планарної карти (рис. 1.4.3), де будуть зображені різноманітні типи діяльності людини, наприклад, що вона робить на роботі, вдома чи яке її хобі.

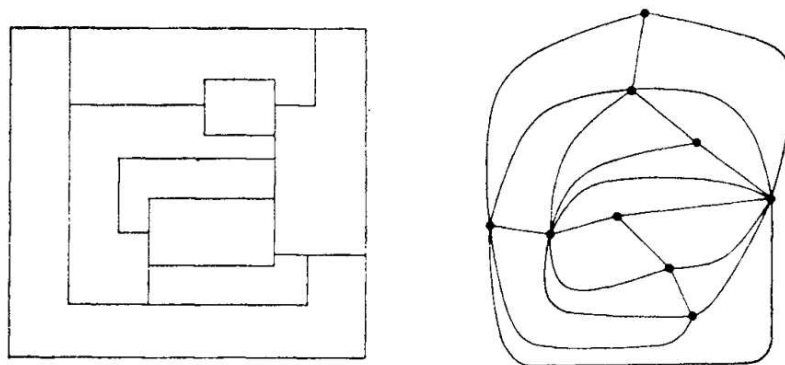

Рис. 1.4.3. Пленарна карта К. Левіна та її граф
 (Harary, 1969, р. 6)

У лінгвістиці теорія графів почала використовуватися із розвитком комп’ютерних технологій і застосуванням обчислювальних методів у дискретній математиці (Трохимчук, 1998).

У 50-х роках ХХ ст., як зазначає Є. Карпіловська (2006), німецький учений П. Менцерат (Menzerath, 1954) для унаочнення процесів можливого

ускладнення фонемної і графемної структури слів тогочасної німецької мови запропонував моделювання будови слів за допомогою мереж-орієнтованих графів. Учений змодельював орієнтований граф з ребрами, який відображає напрямок розгортання початкової (мінімальної) структури слова. П. Менцерат (Menzerath, 1954) вніс значний внесок у розвиток комп'ютерних технологій для обробки мовної інформації, зокрема він впровадив процедури моделювання графів у лінгвістичних дослідженнях (там само, с. 27).

Варто зазначити, що різні галузі наук мають власні термінологічні підходи до опису графів: математики користуються термінами “граф / вершина / ребро”, фізики використовують “мережа / вузол / зв'язок”, комп'ютерні вчені використовують “мережа / вузол / з'єднання” тощо (Саяма, 2022). У нашому дослідженні притримуємося терміну граф. Нині графи вважають (Mihalcea & Radev, 2011; Герцовська, 2011; Засанська, 2016) одним із найкращих і гнучких способів представлення даних. Вони мають великий наочний потенціал і можуть використовуватися для візуалізації значної кількості систем і підсистем не лише в морфології (Menzerath, 1954), словотворі (Клименко, Пещак & Савченко, 1982), а й у лексиці та семантиці (Герцовська, 2011; Засанська, 2016).

Дослідники (Городов & Попов, 2014, с. 6) твердять, що граф є не просто множиною точок і множиною відрізків, а конструкцією, кінці відрізків якої належать заданій множині точок. При моделюванні графів на малюнках або схемах сегменти можуть бути прямо- або криволінійними. Точки інакше називають вершинами графа (вузли), відрізки – ребрами графа (дуги). Зазвичай, вершини графа позначаються кружечками або квадратами, щоб уникнути сприйняття точок перетину ребер як вершин.

Залежно від типу ребер представники фізико-математичних наук (Карнаух & Ставровський, 2004, сс. 2–3) виокремлюють такі типи графів: *петлю* (коли ребро з'єднує вершину саму з собою) (рис. 1.4.4, а); *мультиграф* (петлі не допускаються, але можуть існувати кратні або паралельні ребра між парами вершин. Це означає, що декілька ребер можуть з'єднувати одну й ту

саму пару вершин) (рис. 1.4.4, б); *псевдограф* (має і петлі, і кратні ребра) (рис. 1.4.4, в).

До специфічних видів графів належать такі: *порожній* (в якому множина ребер є порожньою) (рис. 1.4.4, г); *тривіальний* (має лише одну вершину та немає ребер) (рис. 1.4.4, і); *повний* (протилежний до двох попередніх, адже кожна його вершина суміжна з усіма іншими) (рис. 1.4.4, д); *двочастковий* (множину вершин графа можна розділити на дві підмножини (частини), де кожне ребро з'єднує вершини з різних часток) (рис. 1.4.4, е); *зірковий* (будь-які дві вершини графа є суміжними) (рис. 1.4.4, є) (Карнаух & Ставровський, 2004, сс. 6–7).

Окрім цих типів, виділяють й інші (Грабовський, 2018, сс. 12–15): *неорієнтовані (звичайні)* графи, де вершини з'єднані ребром і важливим є тільки факт зв'язку між двома вершинами без визначеного напрямку (рис. 1.4.4, ж); *орієнтовані (орграфи)*, у яких важливий напрямок зв'язку між вершинами, тому ребра мають стрілки, які показують орієнтацію дуги (вони можуть йти в обидва напрямки і мати або не мати стрілки-вказівники, подібно до ребер у графах) (рис. 1.4.4, з); *змішані*, що мають як дуги, так і ребра (рис. 1.4.4, и); *прості*, де кожна пара вершин з'єднує не більше, ніж одне ребро (рис. 1.4.4, і); *зважені*, для яких важливою є величина ребер, що характеризує ступінь зв'язку між вершинами (рис. 1.4.4, к); *дерева*, коли для будь-яких двох вершин є не більше одного шляху між ними (рис. 1.4.4, л; рис. 1.4.4, м). Різновидом графа-дерева є *плоский* граф, який, за словами О. Колесніченко (Колесніченко, 2011), зображений так, що жодні два його ребра геометрично не перетинаються, окрім інцидентної для них вершини (рис. 1.4.4, н).

Наведена типологія графів дає попередні підстави для припущення про те, що всі їхні типи можна застосувати в лінгвістичних дослідженнях. Так, зокрема, порожній граф можна використати для унаочнення класифікації голосних фонем української мови та зобразити схематично відсутність повних збігів у ряді й піднесенні (рис. 1.4.4, г).

На морфологічному рівні мови, на нашу думку, тривіальний граф можна використовувати для зображення споріднених слів без суфіксів і закінчень. Наприклад, для словоформи *калейдоскоп* (рис. 1.4.4, *г*). Будову словоформи *чужоземця* (рис. 1.4.4, *з*) можна представити через орієнтований граф, де корені та закінчення є вершинами (1 – корінь *чуж-*, 2 – корінь *-зем-*, 3 – закінчення *-я*), а ребрами позначено інтерфікс *-о-* та суфікс *-ц-*, за допомогою яких твориться певне слово.

На лексико-семантичному мовному рівні для унаочнення відношень радіальної полісемії між ЛСВ, синонімії / антонімії доцільно використати зірковий граф. На рис. 1.4.4, *є* зображено вершину з ключовим словом, розташованим у центрі (1 – *обставина*), та його синоніми: 2 – деталь; 3 – факт; 4 – аспект; 5 – (епізод) подія; 6 – випадок; 7 – okazія; 8 – пригода; 9 – інцидент; 10 – (уявна) явище; 11 – феномен (Караванський, 2012).

Простий граф (рис. 4, *і*), на нашу думку, може бути розглянутий як візуалізація семантичного (семіотичного) трикутника або трикутника Г. Фреге, де, за Л. Сидельниковою (2019), основні поняття утворюють вершини цього графа (1 – знак, 2 – смисл, 3 – денотат), а ребра відображають їхні взаємозв'язки (рис. 1.4.4, *і*). Слово – найпростіший знак природної мови, що має план вираження (форму) і план змісту (денотат).

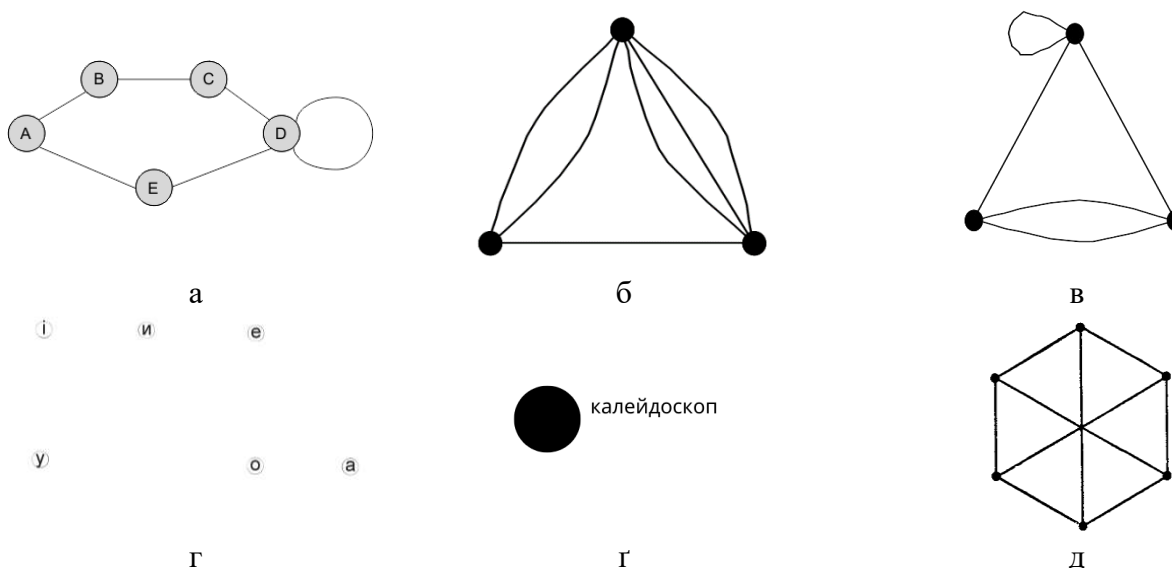
Але звертаємо увагу, що не всі графи можуть бути однаково придатними для унаочнення системних відношень кожного рівня. На нашу думку, використання простого графа не дозволяє належним чином відобразити взаємовідношення між лексичними одиницями на лексико-семантичному рівні, оскільки для кожної пари синонімічних лексем потрібно використовувати кілька ребер. Відповідно, такі відношення можна зобразити за допомогою зваженого графа (рис. 1.4.4, *к*), цифри ребер якого будуть вказувати на кількість зв'язків між словами-синонімами. Граф цього мовного рівня є повним (рис. 1.4.4, *д*) і зображується як неорієнтований (звичайний) (рис. 1.4.4, *жс*), адже напрямок зв'язку вершин не обов'язковий для одиниць цього мовного рівня. Також граф лексико-семантичного рівня може бути двочастковим

(наприклад, при створенні двоядерного ЛСП) (рис. 1.4.4, е) та змішаним (у випадку, коли принципово важливо вказати напрямок зв'язку, наприклад, між архісемою та інтегральними семами) (рис. 1.4.4, и).

Під час компонентного аналізу, за допомогою графа-петлі, можна відзначити архісеми лексико-семантичного поля, як показано на рис. 1.4.4, а, де D – архісема, С та Е – інтегральні семи, В – диференційна сема, А – ймовірнісна, або потенційна, сема. Припускаємо, що ЛСП також можна зобразити як мультиграф (рис. 1.4.4, б), де пари вершин (синонімічні лексеми) з'єднані декількома ребрами, наприклад, інтегральними або диференційними семами, а також як псевдографа (рис. 1.4.4, в), де присутня петля (архісема).

Для синтаксичного мовного рівня характерна побудова дерев. Як зазначає А. Висоцький (2007), варто згадати правила трансформаційної граматики Н. Чомського (Chomsky, 1965). За допомогою трансформаційних правил можна будувати одне речення з іншого. Шляхом перестановки символів і різних змін у складі символів можна утворювати одні типи дериваційних дерев від інших. Для ілюстрації наведемо графи трансформацій при перекладі українською мовою речень з англійської мови (Пташніченко, 2014): *I should not make use of it if I were you* (Tolkien, 2001, p. 83) (рис. 1.4.4, л) → *Я б тобі не радив користуватися ним* (Толкін, 2007, с. 11) (рис. 1.4.4, м).

Структуру речень можна формалізувати та відобразити з використанням плоских графів (рис. 1.4.4, н), які є одним з варіантів графів-дерев.

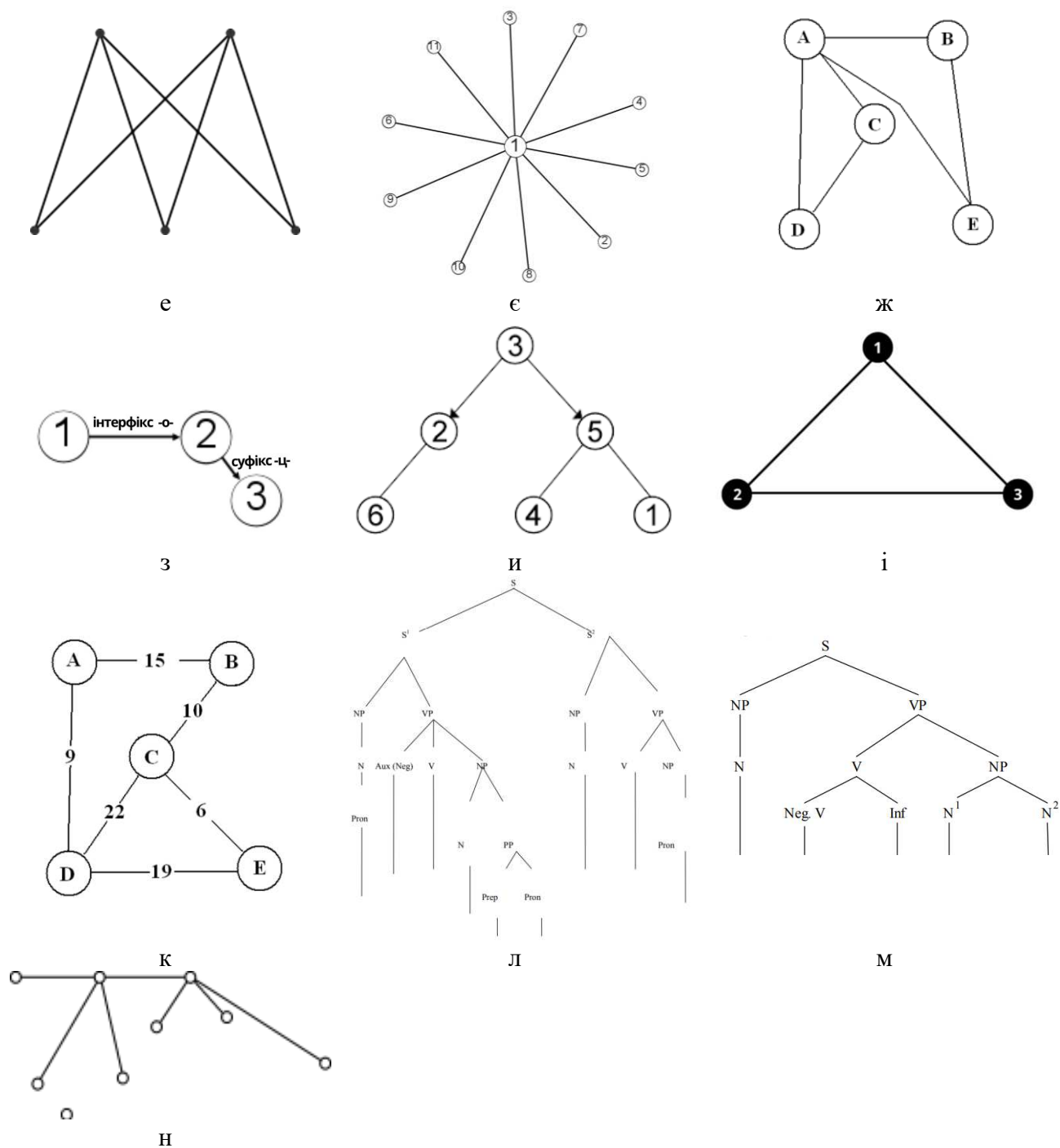

Рис. 1.4.4. Типи графів:

- а – петля; б – мультиграф (Карнаух & Ставровський, 2004, с. 3); в – псевдограф (там само);
- г – порожній; г – тривіальний; д – повний (Harary, 1969, р.11);
- е – двочастковий (Chartrand, 1985); е – зірковий;
- ж – неорієнтований (Грабовський, 2018, с. 13); з – орієнтований (орграф); и – змішаний;
- і – простий; к – зважений (Грабовський, 2018, с. 13);
- л – дерево речення англійською мовою (Пташніченко, 2014);
- м – дерево речення українською мовою (там само); н – плоский (Колесніченко, 2011).

Тож ми розглядаємо граф як одну з когнітивних моделей, що є абстрактною структурою, яка відтворює складність людської свідомості та мислення, втілює знання та емоції, породжені реальним життям, і відображає процеси мислення та стани свідомості (Штерн, 1998, с. 214–215). Припускаємо, що графічний спосіб представлення семантичної структури ЛСП та зв'язків між його одиницями забезпечить візуалізацію результатів процесу когнітивного моделювання матриць.

1.4 Корпусний інструментарій та його ресурси для побудови ЛСП

Корпусна лінгвістика, яка входить до складу сучасної комп'ютерної лінгвістики, є новим і самостійним розділом наукових досліджень з мови. Зараз цей напрямок набуває все більшої популярності та використовується як потужний інструментарій у зв'язку зі зростанням обсягу оброблюваної інформації. За словами О. Демської-Кульчицької (2005а, с. 68), нині всі необхідні дані для повсякденного життя і опанування мовами, є в електронному форматі. Навіть колишні друковані видання, зокрема музейні та архівні манускрипти, рукописи мають електронні відповідники. У зв'язку з цифривізацією писемного й усного матеріалу, на думку Г. Кривенко (2017, с. 51), постало питання розробки пошукової системи, яка змогла б ефективно і мобільно забезпечити опрацювання великих об'ємів різноманітної інформації. *Лінгвістичні корпуси текстів* стали однією з таких інформаційно-пошукових систем, які пропонують системи кодування та зручного пошуку інформації. Згідно з О. Демською-Кульчицькою (2004b), корпуси текстів дозволяють краще розуміти когнітивно-інформаційний аспект людської мови, а також окремої мови як важливого її представника.

Традиційно вважається (Карпіловська, 2006; Жуковська, 2013а), що витоки “корпусної лінгвістики” йдуть в мовознавчій науці від публікації збірника наукових праць “Corpus Linguistics: Recent Developments in the Use of Computer Corpora in English Language Research” авторства Дж. Арт і В. Мейс

(Arts & Meijs, 1984). Проте інші дослідники (McEnery & Wilson, 2001) ведуть відлік корпусної лінгвістики з 1910 до 1960 рр., бо в цей час відбувається зародження теоретичного підґрунтя дисципліни та створення текстових зібрань переважно в паперових варіантах. У. Френсіс і Г. Кучера у 1960 р. сформували перший електронний корпус (Brown Corpus) у Броунівському університеті (США) для забезпечення системного дослідження різножанрових англійських текстів. Перший корпус складався з 500 текстів об'ємом 2 000 друкованих одиниць та обсягом біля 1 млн. слів, мав морфологічну і синтаксичну розмітку. Саме з цього періоду розпочинається інтенсивний розвиток комп'ютерних технологій, що сприяло піднесенню корпусних студій.

Донині в мовознавстві залишається дискусійним статус сучасної корпусної лінгвістики. Деякі дослідники (Teubert, 2005; MacEnery & Hardie, 2012) розглядають її як теоретичну науку, інші – як методологію (Leech, 1992; Stubbs, 1993; Thompson & Hunston, 2006). Згадані вчені при обґрунтованні статусу корпусної лінгвістики як *теоретичної науки*, вважають, що природна мова та її функціонування в усних і писемних висловленнях / текстах є об'єктом дослідження, який підлягає спостереженню за допомогою наукових статистичних методів. Зазначені дослідники, які розглядають корпусну лінгвістику в *методологічному плані*, обґрунтовують це тим, що теоретичне підґрунтя не є науковою теорією, тому корпусна лінгвістика визначається методологією вивчення мови з широкими можливостями застосування в багатьох лінгвістичних напрямках і теоріях.

Окремі вчені (Карпіловська, 2006; Gonzalez-Marquez et al., 2007) називають корпусну лінгвістику *напрямом* і відносять її до комп'ютерної лінгвістики через їхній тісний зв'язок у технологіях та інструментах обробки мовного матеріалу. В. Жуковська (2013а) при описі зв'язку корпусної лінгвістики з комп'ютерною зауважує, що комп'ютери дають досліднику можливість миттєво обробити великий обсяг мовного матеріалу та відібрати всі можливі приклади вживання одиниць, які необхідні для аналізу. Так лінгвіст має доступ до об'єктивних кількісних даних, які дозволяють зробити

обґрунтовані та переконливі висновки. Ці дані допомагають підтвердити або спростувати гіпотези щодо функціонування мови і визначити нові напрями досліджень, які раніше не були у фокусі уваги дослідників, але стали можливими завдяки застосуванню корпусних методів.

Проте більшість лінгвістів (Демська, 2011; Жуковська, 2013а, 2013б; Смашнюк, 2008; Gonzalez-Marquez et al., 2007; Tognini-Bonelli, 2001) не погоджується з попередніми точками зору і розглядає корпусну лінгвістику як *самостійну* дисципліну прикладного мовознавства, яка має свій предмет, об'єкт та мету дослідження, володіє власним термінологічним апаратом, теоретичною і практичною базою та розробленими дослідними методиками.

Актуальними у науці залишаються питання відбору та способів представлення інформації у корпусі, використання корпусів текстів для розв'язання різних мовознавчих завдань (Дарчук, 2017; Демська-Кульчицька, 2010; Карпіловська, 2006; Корольова, 2017; Леміш, 2018; Матвеева, 2020 та ін.). Загалом під терміном "*корпус*" розуміють масив текстів, який можна описати як велику колекцію автентичних текстів, зібраних у електронній формі відповідно до певних критеріїв (Bowker & Pearson, 2002). Схожої думки притримується Дж. Асмуссен (Asmussen, 2007) і розуміє під корпусом значне за обсягом цифрове зібрання текстів / текстових уривків, що застосовується як репрезентативна вибірка для обмеженого використання мови, а в загальномовному лексикографічному контексті становить цільову вибірку з мови в загалом.

У роботах інших зарубіжних вчених (MacEnery & Hardie, 2012, p. 230) лінгвістичний корпус розуміють як "набір машиночитаних текстів, які є надійною основою для вивчення певних дослідницьких питань". Основне дискусійне питання, яке ставлять Т. МакЕнері й А. Харді (там само), полягає в тому, чи може корпус вивчати мовні явища в діяхронії, тобто в розгляді змін, що відбуваються в мові з плином часу, або ж його можливості обмежуються виключно аналізом мови в синхронії, коли досліджуються тексти, що існують у конкретний момент часу. На нашу думку, це залежить від площини

конкретного корпусу і мети його укладання.

У певному сенсі об'єктом вивчення корпусу стає мовлення, яке не зводиться до норм літературної мови, судженням про правильність / неправильність в мові, заснованим виключно на інтуїції дослідника. Підтвердження такої думки можна знайти у праці О. Смашнюк (2008, с. 63), де вона вказує на те, що корпуси надають можливість досліджувати різні аспекти мови, такі як писемне або спонтанне мовлення, мовлення певної вікової, гендерної, соціальної або етнічної групи, а також надають інформацію про особливості певного діалекту та інші лінгвістичні особливості. Це свідчить про те, що корпуси можуть служити джерелом для вивчення мовних явищ як у синхронії, так і в діахронії.

Ідеєю будь-якого корпусу (MacEnery & Hardie, 2012, p. 230) є укладання їх на основі текстів, а не окремих лексем, бо “досвід навколишнього світу значною мірою є текстовим опосередкованим досвідом, і, з огляду на таке припущення, люди живуть у світі текстів”. Відповідно до цього твердження корпусний підхід порушує питання щодо перегляду статусу слова як основної мовної одиниці. І незважаючи на те, що корпусний підхід базується на розробці принципів структурування текстів та їхній розмітці, а не на окремих лексемах, основним аспектом цього підходу є здатність корпусу надавати дослідникові можливість вимірювати частоту вживання конкретних слів і фраз, визначати їх сполучуваність, валентні зв'язки, комбінаторні можливості, композиційну семантику, стилістичні реєстри окремих слів тощо.

Отже, базовими поняттями корпусної лінгвістики є *ресурси корпусу* і *корпусний інструментарій*.

Ресурси корпусу, за В. Жуковською (2013b), є знаряддям у дослідженні, адже це повнотекстові бази даних. Доступ до ресурсів більшості корпусів надається безкоштовно через мережу Інтернет. При цьому обсяг ресурсів не обмежений, бо корпуси постійно поповнюються новими джерелами, що є перевагою для дослідників.

А. Кілгарріфф та І. Косем (Kilgarriff & Kosem, 2012) підкреслюють, що корпус повинен не лише мати ресурси, але й включати комплекс інструментів для ефективної роботи з ним. Ці інструменти можна розподілити на дві категорії: 1) засоби для перегляду текстів і отримання даних за запитом; 2) засоби для збагачення корпусу аналітичною інформацією, яка відома як анотація або метарозмітка.

Щодо засобів перегляду текстів, то у більшості сучасних корпусів можна шукати різноманітну інформацію (конкретні словоформи; словоформи за лемою (усі форми однієї лексеми, які трапилися у тексті); нерозривні та розривні словосполучення), що дає можливість побудувати *конкорданс*, який є списком усіх вживань певного слова в контексті, що сприяє більш детальному вивченню лексичних одиниць та їхнього контекстуального значення в корпусі. До кожного прикладу надається інформація про джерело, звідки його взято. Також передбачена можливість отримання статистичної інформації про запитувану лексему чи словосполучу: відносну частоту по всьому корпусу; розподіл за жанрами; часовими зрізами; частоту його сполучуваності (Петрасова & Хайрова, 2020).

Необхідно відзначити, що інструмент частотного аналізу відіграє важливу роль в дослідженні корпусів. Як зазначає В. Жуковська (2013b), цей інструмент дозволяє не лише вивчати еволюцію та динаміку функціонування конкретних лексем як на синхронному, так і на діахронному рівнях, але й встановлювати відсоткове співвідношення цієї частоти в різних типах дискурсу. Це дозволяє отримати більш детальний уявлення про вживання лексичних одиниць в текстах та їх контекстуальну семантику залежно від жанрових, стилістичних та соціокультурних факторів. Такий аналіз допомагає виявити тенденції та патерни у вживанні слів, що сприяє більш глибокому розумінню функціонування мови в різних контекстах.

А. Габідулліна й О. Колесніченко (2019) наголошують, що корпусний інструментарій текстів повинен містити додаткову лінгвістичну і металінгвістичну інформацію, тобто *метарозмітку*, яка є відображенням

екстралінгвістичної інформації про текст, зокрема його назву, автора, жанрову належність тощо. Наявність метарозмітки дозволяє користувачеві створювати підкорпус текстів, які можна відібрати за жанром, тематикою, часом написання тощо. Також у сучасних корпусах є розмітка, яка відповідає усім рівням лінгвістичного опису – фонетична, морфологічна, синтаксична та інші, за допомогою яких дослідник може знайти, наприклад, необхідний набір морфологічних ознак: усі словосполучення виду ‘прийменник + іменник у місцевому відмінку’ та ін. інформацію, що відповідає рівням лінгвістичної розмітки, представлених у корпусі (там само).

Отож, ресурси та інструменти сучасних електронних корпусів є потужними і гнучкими, дозволяють ставити питання про склад мови і миттєво отримувати на них відповіді у вигляді сотень речень. Тому часто корпус використовують (Петрасова & Хайрова, 2020) як “банк прикладів”, тобто намагаються знайти емпіричну підтримку для своїх гіпотез, принципів і правил, над якими вони працюють. Приклади, звичайно, можуть бути придумані або ж знайдені випадково, але підхід корпусної лінгвістики забезпечує репрезентативність і збалансованість мовного матеріалу, а також пошуковий інструмент, який зазвичай дає можливість хорошої вибірки в певному корпусі. Завдяки таким можливостям, на основі корпусів проводять дослідження на різних мовних рівнях визначають: стилеметричні ознаки морфемних структур слів у поетичному мовленні Т. Шевченка (Зубань, 2014); ключові лексеми-номінативи до концептів, зокрема концепту *VIPA* (Яницька, 2016); лексичну і граматичну варіативність української мови, зокрема вживання варіативних форм іменників-назв неістот у знахідному відмінку однини в літературних текстах регіонів України XIX–XXI ст. (Шведова, 2018a) та динаміку синтаксичних конструкцій на позначення шляху при дієсловах руху (Шведова, 2018b); семантику фразово-дієслівних емотивів (Бобер, 2020).

Звертаємо увагу, що уже проведені дослідження семантики за допомогою ресурсів корпусу, тому припускаємо, що корпуси текстів нададуть широкі можливості також і для дослідження ЛСП, зокрема допоможуть розширити

побудовані когнітивні матриці ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* на основі синонімів до ключового слова, які були відібрані зі словників, проте, на наш погляд, не розкривають усіх особливостей значень вживання цього слова в мові представників певної лінгвокультури.

1.5 ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* як фрагмент дійсності і структура людської свідомості

Погляди людей на пандемії трансформувалися впродовж історії й прямо корелювали з науково-технічним прогресом, досягненнями у сфері інноваційної медицини, а також із цивілізаційним розвитком суспільства загалом (Dobson & Carper, 1996).

Загалом слово *пандемія* походить, за словами М. Гонігсбаума (Honigsbaum, 2009), від грецького “pan”, що означає “весь”, і “demos” – “народ”, і вживається для позначення широкомасштабної епідемії інфекційного захворювання по всій країні або на одному з континентів одночасно. Зауважимо, що довгий час на позначення інфекційної хвороби, яка швидко поширюється і вражає велику кількість людей, не використовували жодного терміна. Так, в етимологічному онлайн-словнику англійської мови *Etymonline* з посиланням на Оксфордський словник англійської мови (Oxford English Dictionary) вказано, що іменник “pandemic” записаний у 1853 році і походить від прикметника “pandemic”, який в ужитку з 1660-х років. Це зазначають і дослідники Д. Моренс, Г. Фолкерс і А. Фаучі (Morens, Folkers & Fauci, 2009), у статті яких використання терміну “пандемія” у контексті захворювань датується 1666 роком, коли це поняття вперше використали для опису хвороби, яка постійно поширюється у країні. Звертаємо увагу на те, що в Етимологічному словнику української мови за редакцією О. Мельничука (2003, с. 275) не зазначено, коли слово “пандемія” з’явилося в ужитку в українській мові, проте зафіксовано, що воно є запозиченим із західноєвропейських мов.

Щодо формування уявлень про явище пандемії та власне позначення цього явища, то дослідники Е. Добсон і Е. Карпер (Dobson & Carper, 1996) підкреслюють, що поширенню інфекційних захворювань серед людей сприяв перехід від мисливців-збирачів до аграрних суспільств, а розширення торгівлі між громадами збільшило взаємодію між людьми та тваринами. Тому згодом розширення міст, розширення торговельних територій, збільшення подорожей, а також вплив на екосистеми через збільшення людської популяції вплинули на появу та поширення інфекційних захворювань, що призвело до підвищення ризику спалахів, епідемій і пандемій (Lindahl & Grace, 2015).

Спалахи пандемій були ретельно досліджені в різних науках, але найбільшою мірою в історії та історії медицини (DeWitte, 2014). У праці Ш. ДеВітте (там само) зауважено, що одним із дослідників в цій галузі був медичний історик Гіппократ з Косу, що жив у V ст. до н.е. і залишив письмові твори під назвою “Корпус Гіппократа”. Вони включають колекцію медичних трактатів, де розглядаються різні захворювання, симптоми, методи діагностики та лікування, серед яких Гіппократ розглядав епідемії і масові захворювання.

Подальші смислові навантаження, які створювали семантичний об’єм назви *пандемія*, додали їй більш конкретного значення і були пов’язані з історичним контекстом і масовими зараженнями. В історії людства було зафіксовано низку значних пандемій, серед яких *віспа*, *холера*, *чума*, *важка форма ГРВІ*, *тяжкий гострий респіраторний синдром (ТГРС)*, *ВІЛ* (Qiu et al., 2016–2017), *коронавірусна хвороба 2019* (Glatter & Finkelman, 2021). Вчені (Glatter & Finkelman, 2021) виділяють, що перша пандемія, або *Юстиніанова чума*, спалахнула у 527 р. в Східній Римській імперії, а пізніше вона легко проникла і в інші прилеглі до Візантії країни. Кількість жертв від неї в усьому світі того часу історики оцінюють приблизно від 30 до 50 мільйонів осіб. Так у колективному несвідомому закріпились небезпека та смертоносність цього явища, що викликало перенесення сприйняття пандемії на негативний полюс. Крім того, в цей період у людей виникають асоціації із невідворотністю, фатальністю та повною руйнацією (Daniel, 1985). Так склалося архетипне ядро

поняття пандемія як колективне несвідоме представників різних етносів в різні часи поширення масових захворювань.

Доба високого та пізнього Середньовіччя (XI–XVI ст.) є наступним етапом в еволюції досліджуваного поняття і його назви. Він характеризується зв'язком із християнством, тому хвороби почали трактуватися як покарання за гріхи та іменувалися метафорично (Mellinger, 2006). Одним із прикладів напівметафоричного сприйняття пандемії є трактат Г. Ланкастерського “Свята медицина” (Le Livre de Seyntz Medicines (The Book of Holy Medicine)). У цій роботі, як зазначає Дж. Меллінгер (там само), міститься найбільш широко відоме використання медичних метафор та образів для опису релігійного досвіду. Цей твір, написаний у розпал хвороби Чорної смерті, закликає всіх читачів покаятися і звернутися для захисту від чуми найперше до “лікарів душі”, а вже потім до “лікарів тіла”.

К. Коляденко та О. Федоренко (2020) зазначають, що витягнуті з архівного пилу документи свідчать, що спалахи пандемій регулярно виникали в перші десятиліття кожного сторіччя: 1320 р. – “чорна смерть”; 1420 р. – “морова пошесть”; 1520 р. – чорна віспа; 1620 р. – чума і малярія; 1720 р. – бубонна чума; 1820 р. – холера; 1920 р. – іспанка; 2020 р. – COVID.

У цей період світ, та Україна зокрема, зазнали низки пандемій, серед яких “Чорна смерть” (1346–1353 рр.), що охопила Європу, Африку та Азію. Чума поширювалася на інші континенти за допомогою блох, які переносились на щурах, що часто знаходилися на торговельних суднах. Під час пандемії у 1346 р. чума дісталася до Криму, а в 1351 р. через Польщу – до України (спершу до Чернігова й Києва). В Україні вона особливо руйнівню обрушилася на Переяслав, де, згідно зі звітами, знищила практично всіх мешканців (*Найбільш смертоносні пандемії в історії*, 2020).

Влітку 1348 р. пандемія вже вирувала по всій Франції, Англії та на Піренейському півострові (Коляденко & Федоренко, 2020).

Згодом, розвиток науки епідеміології сприяв диференціації гіпероніма пандемія. Д. Греннан (Grennan, 2019) звертає увагу, що у XIX ст. почали

розмежувати терміни “ендемія”, “спалах”, “пандемія” за частотою та географічною поширеністю хвороб. Вони використовуються не лише для опису інфекцій, а також для опису неінфекційних захворювань, таких як рак і гіпертонія. Так, ендемічна хвороба вражає населення в тій самій території, яка може бути містом, країною чи навіть континентом. Спалах визначається як непередбачене збільшення кількості людей, які мають проблеми зі здоров’ям, або поява випадків у новому місці. Епідемія – це спалах хвороби, яка поширюється на більшу географічну територію, ніж її передбачувана ендемічність. Пандемія – це епідемія, яка поширюється на більш ніж один континент.

Припускаємо, що розмежування термінів за частотою та географічною поширеністю хвороб пов’язане з пандеміями, які виникали у ХІХ ст.: 1826–1837 рр. та у 1846–1860 рр. – пандемія холери, яка поширилася на Південно-Східну Азію, Індію, Європу, Північну Америку, Японію, Китай, а пізніше й на всю територію Азії, Америки й Африки; 1855–1921 рр. – пандемія чуми (Портова смерть), яка панувала у Східній Азії, узбережжі Індійського океану, Америці й Австралії (Qiu et al., 2016–2017).

У 1847 р. холера прибула з Близького Сходу і охопила декілька губерній на території України, проте осередки захворювання були досить обмеженими. А вже до 1865 р. вона перетворилася на пандемію. З Одеси хвороба розповсюдилася на нові території, і до 1868 р. охопила значну кількість місцевостей. У деяких населених пунктах хвороба не набула критичних розмірів (наприклад, на Київщині), але проявлялася до 1872 р. (Шандра & Карліна, 2020).

1882 р. у Європі з’явилася Азіатська холера, а у 1883 р. вона досягла рівня пандемії і тривала до 1886 р. За швидкістю поширення вона перевершила попередні пандемії, включаючи холеру 1892 р., яка прибула до Херсонської губернії з Персії (там само).

На початку ХХ ст. суспільство зіткнулося з пандемією, якою перехворів кожний третій мешканець Землі. Свою назву грип 1918 р. отримав завдяки

газетам Іспанії, які першими опублікували інформацію про появу нової інфекційної хвороби. Україну ця смертельна хвороба теж не оминула, що майже пів року вже лютувала у Західній Європі. Перші випадки захворювання були зафіксовані ще навесні 1918 р., коли розпочалась австро-німецька окупація України, а в місті розміщувався австро-німецький гарнізон. Остаточо ж пандемія вщухла лише протягом 1920 р. (Коляденко & Федоренко, 2021).

“Іспанка” суттєво вплинула на весь подальший розвиток медицини. Якщо до цього була поширена приватна лікарська практика, яка по суті обслуговувала лише заможних пацієнтів, то в процесі подолання смертоносної пандемії відбулося становлення сучасної між народної системи охорони здоров’я. У 1919 р. у Відні було засновано Міжнародне бюро з боротьби з епідеміями (там само).

Міжнародно прийняте визначення пандемії, як зазначає С. Гарріс (Harris, 2000), наведене в Епідеміологічному словнику: “епідемія, що виникає в усьому світі або на дуже великій території, перетинає міжнародні кордони і, як правило, вражає велику кількість людей”. Однак це визначення нічого не говорить про імунітет населення, вірусологію або тяжкість захворювання. Виходячи з цього словникового визначення, можна сказати, що пандемії відбуваються щорічно в кожній помірній південній і північній півкулі, враховуючи, що визначення цього терміну є настільки широким. Сезонні епідемії перетинають міжнародні кордони і вражають велику кількість людей. Однак сезонні епідемії не вважаються пандеміями.

Д. Моренс, Г. Фолкерс і А. Фаучі (Morens, Folkers & Fauci, 2009) зауважують, що сучасні визначення поняття пандемія включають, серед іншого, масштабну “епідемію”, “епідемію [...] на дуже великій території, яка зазвичай вражає значну частину населення”, а також “поширену або таку, що виникає в регіоні, країні, на континенті або в усьому світі”.

Всесвітня організація охорони здоров’я (далі – ВООЗ) 2010 року оприлюднила Доктринацію про пандемічну готовність, в якій надано опис та критерії для оголошення пандемій. Для того, щоб ВООЗ оголосила шостий

рівень пандемічної тривоги, необхідно, щоб передача вірусу відбувалася одночасно щонайменше у двох регіонах. Стандартне визначення ВООЗ пандемічного грипу стосується ситуації, коли новий високопатогенний вірусний підтип, до якого ніхто (або мало хто) в людській популяції не має імунологічної стійкості і який легко передається між людьми, закріплюється в людській популяції, і швидко поширюється по всьому світу (WHO, 2011).

К. МакМіллен (McMillen, 2016) звертає увагу на те, що про пандемії варто думати як про події, які приходять і зникають. Але ВІЛ / СНІД, туберкульоз також називають пандемією. Тому вчений зауважує, що пандемії можуть бути як дискретними подіями, так і тими, що він їх називає персистуючими (постійними) пандеміями. Тобто, туберкульоз, малярія, ВІЛ / СНІД, які охоплюють значні території земної кулі і забирають мільйони життів щороку, є персистуючими пандеміями.

Згідно зі спостереженнями В. Сінайко, Л. Коровіної і Т. Радченко (2020), основною групою вербальних стимулів, які активізують причино-наслідкові зв'язки пандемічних страхів, є такі: *вірус, епідемія, пандемія, зараження, інфекція, ризик заразитися, людина без маски, хвороба, лікарня*. Учені спостерігають посилення алармізму – прагнення малювати картину негативних наслідків зволікання більш яскравими фарбами.

Виходячи з попередніх спостережень, можна припустити, що в лінгвокогнітивному ракурсі назва *пандемія* є іменем концепту ПАНДЕМІЯ – структури людської свідомості, центр якої становить архетипне ядро, а навколоядерну зону утворюють назви-синоніми з їх значеннями, які відображають стереотипні уявлення етносів про масові захворювання, які швидко поширюються. Оскільки ця структура має модель поля, то цілком вірогідно, що її можна вивчати як ЛСП. Семантичними ознаками одиниць ЛСП *ПАНДЕМІЯ* є такі: географічне поширення, рух хвороби, новизна, тяжкість, висока частота нападів, мінімальний імунітет населення, інфекційність. На основі цих ознак впливає оцінна семантика одиниць ЛСП *пандемія*, які мають негативне забарвлення, пов'язане з небезпекою та смертоносністю.

Висновки до розділу 1

Термін “поле” у ранніх лінгвістичних концепціях мав переважно суб’єктивне тлумачення, але подальші дослідження стали поштовхом для розроблення загальної теорії ЛСП. На базі опрацювання праць дослідників представлено визначення ЛСП як структури, що має ядро-периферійну організацію мовних одиниць, які об’єднує наявність спільної семантичної ознаки, яка виражається лексичною одиницею з узагальнюючим значенням, – архісеми. Як правило, одиниці в структурі ЛСП організовані на основі трьох принципів: 1) *семантичного* (слова добираються на основі спільності значень, які шляхом компонентного аналізу об’єднуються на основі архісем); 2) *структурного* (формування ядра, центру та периферії ЛСП); 3) *системного* (встановлення гіперо-гіпонімічних, синонімічних, антонімічних, полісемантичних та інших відношень у досліджуваному ЛСП).

Одним із підходів до структурування моделей ЛСП є формалізований, який передбачає залучення процедур математичних теорій множин і графів, які дозволяють більш точно сконструювати семантичні зв’язки між конститuantами (одиницями) ЛСП.

Оскільки структура ЛСП відображає певний фрагмент дійсності, то відношення між його одиницями можна змодельовати у вигляді когнітивної матриці – прямокутної чи квадратної таблиці, яка презентує семантичну структуру кожної одиниці, типи значень, відношення між значеннями слова, шляхи переходу від одних значень до інших, ступінь їх семантичної близькості, а також характер функціональності сем, що в межах слів так само утворюють структуру, як і сукупність одиниць ЛСП. Така послідовність заповнення матриць-таблиць відображає процес когнітивного моделювання, де кожна одиниця ЛСП представлена з різних ракурсів. Співвідношення між значеннями одиниць ЛСП у матриці позначене знаком “+”, який фіксує всі семантичні зв’язки між досліджуваними лексемами.

Ще однією когнітивною моделлю для побудови ЛСП є граф – когнітивна модель для побудови ЛСП, вершини якого становлять конституанти поля, а дуги – візуалізують взаємозв'язки між ними. За допомогою графів можна змоделювати всі особливості зовнішньої структури та внутрішньої системної організації одиниць ЛСП, кількісно і якісно оцінити семантичні характеристики кожної одиниці в її зв'язках з іншими лексемами поля.

Для верифікації вичерпаності кількісних і якісних показників одиниць ЛСП доцільно використовувати корпусні ресурси (як “банк прикладів”) і корпусний інструментарій (його програмне забезпечення). Цей пошуковий інструмент дає можливість здійснити додаткову вибірку мовного матеріалу, яка відсутня у словникових джерелах, і представити в такий спосіб потенційні семи одиниць ЛСП.

Отже, нами розроблений новий когнітивно-матричний підхід до побудови ЛСП із залученням графо-корпусного інструментарію. Припускаємо, що когнітивні матриці є оптимальним конструктором для побудови ЛСП. Вони відрізняється від традиційного зображення ЛСП тим, що з їхньою допомогою можна простежити відношення, в яких перебувають одиниці поля. І так з'являться чіткі критерії для розмежування одиниць поля, наприклад, ближньої, дальньої і крайньої периферійної зони (семантичні, структурні, системні).

Попередньо робимо висновок, що термін “пандемія” походить від грецьких слів, які означають “весь народ” і нині трактується як інфекційна хвороба глобального масштабу, для якої характерний перетин міжнародних кордонів і велика смертність населення. Також пандеміями стають не тільки дискретні хвороби, які приходять і йдуть, але й вони можуть бути постійними як ВІЛ / СНІД, туберкульоз, малярія. Погляди людей на пандемії змінювалися протягом історії і були пов'язані з науково-технічним прогресом, медичними інноваціями і цивілізаційним розвитком. Проте встановлено, що в різні епохи історії пандемії викликали в людей негативні асоціації, спричиняючи страх і паніку.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ГРАФО-КОРПУСНОГО КОНСТРУЮВАННЯ КОГНІТИВНИХ МАТРИЦЬ ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*

2.1 Методичні практики дослідження семантичної структури слова і алгоритм побудови когнітивних матриць і графів ЛСП

У сучасній лінгвістичній науці дослідження особливостей мовних картин світу й ЛСП зокрема проводиться з фокусом на лексиці, оскільки саме вона містить фундаментальні ознаки мовної структури, що визначають багато специфічних рис на інших рівнях мови (Кочерган, 2006, с. 88). Звернення до семантики сприяє більш широкому розкриттю системно зумовлених структурних характеристик мови, що у свою чергу розкриває взаємозв'язок між мовою та мисленням (там само). Дослідники (Балли, 1955; Saussure, 1966; Гак, 1998; Кочерган, 2006; Sapir, 1921; Croft & Cruse, 2004; Geeraerts, 2006; Evans, 2009, Danesi, 2016 та ін.) цікавилися різноманітними питаннями, пов'язаними з природою слова, його місцем і функціями у мові: розглядали питання про сутність лексичного значення, відношення між словом як мовною одиницею та логічними, психічними та суспільними категоріями і явищами, які відображаються в слові; вивчали розвиток значення слова та займалися як загальнотеоретичними аспектами, так і дослідженням лексики конкретних мов; досліджували зв'язки між словами в семантичних групах (таких як синонімічні й антонімічні групи). Тому вчені прагнуть розкрити поняттєву сутність слова та розібратися в процесі відтворення пізнавального змісту в лексичних одиницях (Кочерган, 2006; Croft & Cruse, 2004; Geeraerts, 2006 та ін.).

Визначення слова є складним завданням, і деякі лінгвісти навіть відмовлялися від цього поняття. Наприклад, Ф. де Соссюр (Saussure, 1966) підкреслював, що слово не відповідає нашому уявленню про конкретну мовну одиницю. Схожу думку висловив Ш. Баллі (Балли, 1955), учень Ф. де Соссюра, стверджуючи, що поняття слова є одним з найбільш двозначних термінів у

мовознавстві і потребує відмови від невизначеності. Е. Сепір (Sapir, 1921), американський лінгвіст, також був критичним до поняття слова, стверджуючи, що визначення слова як мовного символу, що відповідає окремому поняттю, є неможливим. Г. Глісон (Gleason, 1955) аргументував це тим, що лексика є найменш стійким і менш характерним компонентом мови порівняно зі структурою висловлювання та структурою змісту. Лексика охоплює конкретні зв'язки між висловлюванням і змістом, або між словами та їх значеннями.

Аналіз лінгвістичних наукових праць (Ogden & Richards, 1930; Gardiner, 1951; Buysens, 1957; Quine, 1960; Mues, 1964; Mounin, 1972; Гак, 1998; Іваненко, 2007; Герцовська, 2011) свідчить про те, що слово є основним знаком мови, а його семантика визначає його місце у лексичній системі. Відповідно, у рамках нашого дослідження зосереджуємося на вивченні семантичної структури слова.

Представники першого підходу (Mues, 1964; Mounin, 1972) уникають розгляду сутності словникових значень і трактують цей термін як щось передбачуване і зрозуміле. Наприклад, В. Мюс (Mues, 1964, р. 12) стверджує, що ми не знаємо, що таке значення: “Ми тільки знаємо, що воно існує. Ми не можемо надати йому жодного конкретного визначення. Проте, всі мовознавці враховують його наявність і працюють з ним. В іншому випадку, яким чином мова могла б існувати, якщо не для передачі значень?”. Л. Лисиченко (2008) вважає, що таке ставлення до словникових значень впливає з недостатньої аргументації науковцями важливості цього питання.

Інший підхід полягає у твердженні, що мова не передає думок, а слово само по собі не має значення. Згідно з цим підходом, слово не має власного значення, воно лише “ключ” для розуміння певної ситуації; те, що розуміється як значення, міститься поза самим словом. Цю точку зору підтримують такі дослідники, як Е. Байссенс (Buysens, 1957) й А. Гардінер (Gardiner, 1951). Така позиція, коли значення слова визначається лише через поняття, є неправомірною, як відзначає В. Звєгінцев (Звєгінцев, 1957). Дослідник вважає, що такий підхід передбачає автономне існування поняттєвого змісту мови, який

формується за логічними законами, а не мовними. При цьому такий підхід відокремлює поняттєвий зміст мови від її “природної матерії” і призводить до втрати формоутворюючої сили зовнішнього знаку (там само, сс. 12–13).

З розвитком психологічного напрямку (Лисиченко, 2008) в мовознавстві вчені зосередили увагу на доведенні гіпотези про те, що значення слова і уявлення не є абсолютно ідентичними. Наприклад, О. Потебня (1968, с. 13) розглядає слово як звукову єдність, з одного боку, і об’єкт уявлення та значення – з іншого, також відзначає, що значення та уявлення мають свої відмінності. Він стверджував, що значення слова включає більше, ніж те, що ми можемо уявити. Значення має більш високий ступінь узагальнення порівняно з уявленням, оскільки воно охоплює більше контекстуальних аспектів (Потебня, 1905, с. 21).

Л. Лисиченко (2008) вважає, що автори, які підходять до розуміння значення слів через уявлення, не враховують роль слова як універсального символу, і такий однобічний підхід до значення, що ґрунтується лише на поняттях, не враховує його взаємозв’язків із явищами та внутрішніми характеристиками мови, які мають суттєве значення у формуванні значення слів.

Третій підхід до визначення семантичної структури слова полягає в тому, що значення слова розкривається через його зв’язок із конкретними об’єктами. Цю позицію підтримують С. Огден і Й. Річардс (Ogden & Richards, 1930), які зауважують, що лексичне значення впливає із взаємозв’язку між словом і предметом. Визначаючи лексичне значення слова первинним, учені вважають, що найважливішим власне мовним показником значення є сполучуваність слова. Відповідно до такого погляду, слово і контекст перебувають у взаємозв’язку і взаємозумовленості (Кочерган, 2007). Конкретний контекст може впливати на семантику слова, а семантика слова зазвичай залежить від контексту, який може бути обмеженим. Це положення підтверджує закон семантичного узгодження, згідно з якого значення слова, які поєднуються у мовленні, повинні мати хоча б одну спільну сему.

На основі опрацьованого матеріалу, розглядаємо слово як самостійну та значущу одиницю мови, граматично оформлену згідно з правилами конкретної мови, що має лексичне значення і основною функцією якого є номінація. Важливо зазначити, що слово завжди пов'язане з матеріальним аспектом знака, відрізняється за звуковим (або графічним) вираженням і утворює окремі єдності смислу. Структура слова є складною і виконує низку важливих функцій, де, з одного боку, служить для позначення конкретного предмета, а з іншого – узагальнює набір предметів.

Методологія дослідження лексико-семантичної структури слова вивчає взаємозв'язки між лексикою (словами) та семантикою (значенням) у мові (Quine, 1960). Вважаємо, що дослідження лексико-семантичної структури слова сприяє кращому розумінню семантичних зв'язків між словами, описує значення слів та їхні взаємини в системі мови.

Методологію пропонованого дослідження характеризує інтеграція лінгвістичних парадигм та теорій. Це пов'язано з тим, що в сучасній лінгвістиці постала потреба у розробці нових методик, які б допомагали моделювати реальність за допомогою мовних засобів. Це вимагає використання методів інших наук, зокрема математичних. Багато досліджень в цій області зосереджені на дослідженні особливостей засвоєння семантики слів, уточнення й розширення значень слів у певному контексті (Іваненко, 2007; Пещак, 1982; Фабіан, 2011; Danesi, 2016). Методологічну основу роботи становлять дослідження М. Пещак (1982), М. Фабіан (1998), Н. Герцовської (2011); В. Карлової (2020); Г. Лакоффа (Lakoff, 1999); В. Квіна (Quine, 1960); Г. Міллера (Miller, 1998), Я. Сови, Я. Гомеса, А. Нільфера (Sowa, Gómez & Nilfer, 2015) та ін.

Основні методи, які використовуються у дослідженні лексико-семантичної структури слова, включають семантичний аналіз (Quine, 1960), когнітивний підхід (Croft & Cruse, 2004; Lakoff, 1999), аналіз контексту (Peters et al., 2018), семантичні мережі або графічний підхід (Miller et al., 1998; Sowa, Gómez & Nilfer, 2015).

Семантичний підхід передбачає розкриття семантичної структури слова шляхом виділення його компонентів та визначення їх значень, тобто застосування дефініційного та компонентного аналізів слова. Для цього використовуються різні методи, такі як семантична декомпозиція (розбиття слова на основні компоненти), визначення семантичних полів (групування слів за спільними семантичними характеристиками) та аналіз семантичних відношень між словами (Quine, 1960).

Когнітивний підхід базується на когнітивній лінгвістиці та ставить акцент на роль пізнавальних процесів у формуванні лексико-семантичної структури. Дослідники вивчають, як слова відображають поняття та сприймаються мовним співрозмовником. Вони зосереджуються на когнітивних метафорах, метоніміях та інших когнітивних механізмах, що впливають на семантику слів (Croft & Cruse, 2004; Lakoff, 1999).

При аналізі контексту враховується сполучуваність слова для встановлення його значення. Алгоритми аналізу контексту використовуються для розуміння лексичних відношень і асоціацій між словами (Peters et al., 2018).

У деяких дослідженнях використовуються семантичні мережі (графічний підхід) для візуалізації та аналізу лексико-семантичних структур. Семантична мережа – це графічне зображення семантичних зв'язків між словами, де вершини представляють слова, а ребра – семантичні відношення між ними, такі як синонімія, антонімія, гіперонімія тощо (Miller et al., 1998; Sowa, Gómez & Nilfer, 2015).

Сучасна міждисциплінарна лінгвістика використовує методичні підходи, які поєднують різні методи роботи. У сучасних умовах особливо актуальними є застосування лінгвістичних і математичних методів у поєднанні з комп'ютерними технологіями. В. Карлова (2020) зауважує, що комп'ютерна лінгвістика як окрема галузь мовознавства дозволяє отримувати точні дані, висновки та результати, де помилки є винятком, а не загальним правилом. Тому, на нашу думку, найбільш комплексною є методика, у якій буде поєднано формалізований підхід з елементами математичних теорій множин і графів.

2.2 Дефініційний аналіз як початковий етап аналізу семантичної структури лексем *пандемія / pandemic*

Для того, щоб отримати компоненти значення, за допомогою яких розробляється дефініція кожної лексичної одиниці, ми звернулися до найпоширеніших словників української і англійської мов. Хоча більшість стандартних словників, як зазначають П. Фабер і Р. Майраль Усон (Faber & Mairal Usón, 1997), не є послідовними у своїх методах визначення слів, вони, тим не менш, є скарбницею інформації для факторизації семантичних компонентів лексем. Відповідно, словники – це перше місце, куди треба звертатися, щоб знайти інформацію, необхідну для більш узгоджених визначень, які відображатимуть смислові зв'язки між словами. Б. Левін (Levin, 1991), Б. Аткинс (Atkins, 1991) і К. Фелбаум (Fellbaum, 1990) також приписують словникам фундаментальну роль у створенні лексичної бази даних. Б. Левін (Levin, 1991, р. 220) пише: “Одномовні словники мови можуть надати інформацію про можливі значення слова, а для кожного значення – про відповідний семантичний клас, рід і відмінності, що становлять його визначення”.

Спираючись на працю Л. Мартіна Мінгоранса (Martín Mingorance, 1984, р. 229), вважаємо, що процедура виокремлення компонентів значення може бути виправдана з таких причин: 1) словники містять сукупність знань, накопичених лексикографічною традицією; 2) такі дефініції мають статус референтного авторитету для користувачів відповідної мови; 3) словникові дефініції є основою для вилучення запасів більш загальних термінів, які інтуїтивно відчуються більшістю мовців як такі, що наближаються до статусу архілексем. У такий спосіб, як зазначають П. Фабер і Р. Майраль Усон (Faber & Mairal Usón, 1997), отримуємо структуровані дефініції, які, зі свого боку, формують ієрархії значень, що є базовою архітектурою ЛСП.

За словами Л. Мунтян (2018), аналіз дефініцій є одним із найтрадиційніших методів у семантиці та лінгвістиці. Дефініційний аналіз

значення слова розроблено у працях Дж. Катца і Дж. Фодора (Katz & Fodor, 1963). Вважають (Lehrer, 1974), що метод аналізу дефініцій сформувався як логічне продовження та різновид компонентного аналізу. Відповідно до дефініційного методу, значення слова дорівнює його словниковому тлумаченню. Як зазначає А. Лерер (Lehrer, 1974, р. 46), словникова дефініція вже є компонентним аналізом, в якому кожна частина дефініції є компонентом. Саме аналіз дефініцій лексичних одиниць тлумачних словників певної мови дозволяє виділяти ці семи в лінгвістичному дослідженні, але в лінгвокультурологічному дослідженні це є недостатнім, оскільки основним завданням лінгвокультурології є виявлення способів відображення культури етносу мовою даного етносу. Об'єкт дефініційного аналізу у лінгвокультурологічному дослідженні також дещо відрізняється від об'єкта власне лінгвістичного аналізу, що визначається специфікою самої науки. У широкому значенні як об'єкт виступає мова як відображення та фіксація культури. У вузькому значенні об'єкт можна визначити як мовні засоби, що передають універсальний чи специфічний характер культури одного чи кількох етносів, що відбивають мовну картину світу. Як предмет дослідження в лінгвокультурології виступають одиниці мови, які придбали еталонну, метафоричну чи символічну значення у культурі. Відповідно, в лінгвокультурологічному аспекті дефініційного аналізу як предмет дослідження можуть виступати не тільки семи та лексичні одиниці, що являють собою компоненти словникової дефініції, які виражають ці семи, але й тема-рематичні відносини в реченнях, що утворюють словникову статтю, і видо-часові форми дієслів (Lehrer, 1974).

Дефініційний метод, за словами Л. Мунтян (2018), дозволяє розкрити структуру значення слова та сформувати поняттєвий складник. Проте варто зазначити, що дефініції лексем містять лише найзагальніші (основні) ознаки предмета або явища (там само). Словникові дефініції можна розглядати як достовірне джерело інформації про змістову структуру слова. Різні типи тлумачних словників надають різні за обсягом та змістом дефініції, які

пропонують узагальнене уявлення про визначуваний об'єкт. Дефініційний аналіз дозволяє встановити співвідношення між значеннями лексичних одиниць шляхом використання словникових тлумачень. Це дослідження лексичного значення на основі словникових дефініцій та лексикографічної презентації дозволяє визначити характер і типи семантичної структури слів, які входять до різних семасіологічних підкласів і семантичних розрядів. Це дозволяє розглянути лексичне значення слова з погляду його епідигматики, тобто семантичної похідності значення, що забезпечує однаковість значення слова в історичному та сучасному контексті (Уфимцева, 1962).

Зосереджуючись на тексті вище, відзначаємо, що словникові дефініції є значущим і точним інструментом для структуризації змісту слова. Принцип аналізу словникових дефініцій, що був висунутий колись Ш. Баллі, передбачає виявлення в тлумачних словниках ключових характеристик конкретної мовної одиниці (Било, 2018).

Дослідження лексики з використанням тлумачних словників дозволяє здійснити більш глибокий аналіз специфічних особливостей лексем, розкриваючи їх в елементарних компонентах. Словникова стаття зазвичай детально відображає семантичну структуру слова, тому опираючись на дефініції тлумачного словника, ми можемо визначити спільні та відмінні риси лексичних одиниць на основі спільних і відмінних елементів дефініцій. Це дозволяє обробити велику кількість мовних одиниць та проаналізувати всі компоненти тлумачень, не пропускаючи жодного з них (Atkins, 2008). Ми погоджуємось з думкою, що кожна складова частина словникової статті представляє значення лексичної одиниці як набір семантичних компонентів, де кожен елемент словникового тлумачення відповідає семі (Іваненко, 2007; Лучик, 2009; Ляшук, 2008).

Повну процедуру дефініційного аналізу, що включає 14 етапів, описує Д. Борис (2017, сс. 44–45), спираючись на працю Е. Маклакової: 1) відбір значень слова з усіх доступних дослідникові лексикографічних джерел; 2) складання єдиного списку всіх значень слова, зафіксованих у різних

словниках; 3) уточнення попередньо отриманого списку значень за денотативним принципом (якщо слово називає окремий денотат, фіксується окреме значення); 4) формулювання дослідником власної дефініції слова (у випадку її відсутності в усіх аналізованих джерелах); 5) репрезентація кожного значення у вигляді сукупності його різноманітних дефініцій у використаних словниках; 6) формулювання узагальнених дефініцій для кожного значення з урахуванням розбіжних лексикографічних маркерів; 7) модернізація метамовної форми дефініцій (при застосуванні старих словників з архаїчною метамовою); 8) трансформація метамовних займенників в архісеми ('особа', 'предмет', 'явище' тощо) для конкретизації дефініції; 9) об'єднання функціональних і стилістичних лексикографічних маркерів в одній дефініції (за умови їхньої розбіжності в опрацьованих словниках); 10) актуалізація функціональних маркерів відповідно до сучасного вживання значень слова; 11) маркування застарілих значень (за їх наявності); 12) узагальнення маркування функціонально-територіальних сем (у випадку вихідної вказівки на конкретний регіон вживання слова); 13) кодифікація всіх прикладів вживання слова для кожної узагальненої дефініції; 14) упорядкування значень полісемантичного слова від ядерних до периферійних.

Однак, у нашому дослідженні пріоритетом є не систематизація наявних дефініцій з метою їхнього лексикографування. З огляду на кількісну обмеженість лексикографічних джерел для відбору матеріалу, розбіжності в тлумаченні різних одиниць в словниках української мови трапляються рідко, порівняно з трактуванням у словниках англійської мови. Відтак, дефініційний аналіз у нашому дослідженні зводимо до трьох етапів:

1) відбір дефініцій, які містять визначення слів-синонімів та їх дериватів, відібраних до ключових слів *пандемія / pandemic*;

2) складання єдиного списку всіх значень слова, зафіксованих у різних словниках, у вигляді матриці;

3) упорядкування значень полісемантичного слова від ядерних до периферійних за кількісними показниками.

Під час дефініційного аналізу у нашій роботі описаний метод доповнюємо теорією множин, що дозволяє виявити спільні елементи між зіставлюваними словниковими статтями. На основі виявлених диференційних елементів у порівнюваних статтях можна виділити класи, які не перетинаються між собою і характеризуються індивідуальною семантикою. Розмір такого класу залежить від кількості спільних і відмінних формальних ознак, на яких він базується. Тому, чим менше формальних ознак використовується для виділення класу, тим більшим є його розмір. Таким чином, клас розглядається як “сукупність елементів з обмеженою кількістю”, а угруповання є топографічно впорядкованим списком цих елементів на основі теорії множин (Клименко, Пещак & Савченко, 1982, с. 21). Так, структура словникової статті складається з організованих формальних ознак, кількість яких зазвичай корелює з полісемічністю слова. Чим більше значень має лексична одиниця, тим більш яскраво розкриваються формальні ознаки в словниковій статті (Клименко, Пещак & Савченко, 1982, с. 18). Взаємозв’язки між формальними ознаками відображають особливості структури словникової статті та виявляють багатозначність лексичної одиниці. Це дозволяє використовувати словникову статтю для класифікації лексичних одиниць мови за їх формальними ознаками. Зв’язок між складовими елементами тлумачної статті є взаємообмеженим та взаємозалежним, що робить словникову статтю цілісною для класифікації лексем. Отримані сукупності лексичних одиниць формуються в множини, використовуючи теоретико-множинний підхід.

За Г. Кантором, засновником “теорії множин”, множина – це група певних об’єктів, яка сприймається як цілісне утворення (Гнатюк, 2019, с. 137). Тобто, множина – це сукупність лінгвістичних об’єктів, які об’єднані певною ознакою. Так, елементи множини взаємодіють між собою через різноаспектні відношення, оскільки кожен елемент має конкретно визначені властивості. Далі ці елементи поетапно стратифікуються на підмножини, які можуть включати найбагатозначніші лексичні одиниці та одиниці з середнім ступенем полісемії. Розбиття множини на підмножини відбувається шляхом дослідження змісту

елементів, представленого сукупністю семантичних ознак. Важливо враховувати, що кожна лексична одиниця може бути представлена в множині лише один раз, без повторень (Фабіан, 1998; Герцовська, 2011).

Поетапне зведення загальних і складних понять до простіших дозволяє більш детально представити особливості елементів множини. Шляхом розкриття семантичних ознак і відношень між елементами можна виявити та описати всю структуру мовленнєвого спілкування.

Аналіз лексичних одиниць, які позначають фрагменти дійсності, проводиться шляхом виявлення та повторення однакових семантичних ознак. За багатоступеневою класифікацією, лексеми утворюють підмножини, тобто їх елементи мають додаткові значення, окрім основного. Ці додаткові значення дозволяють підмножинам перетинатись з іншими підмножинами, утворюючи теоретично нескінченний макроряд лексичних одиниць.

Під час аналізу лексичних одиниць ЛСП особливу увагу звертають на динамічність та інтенсивність переходів між значеннями. Ці переходи переважно спостерігаються між словами з високим та середнім ступенем полісемії. Такі відношення виявляються в структурі ЛСП, де слова з високим ступенем полісемії займають густозаповнену частину матриці, тоді як слова з меншою кількістю значень займають менш заповнені області.

Такий аналіз переходів із значень до значень допомагає розкрити та описати семантичну структуру мовного матеріалу, виявити особливості сприйняття і використання слів носіями мови.

Результатом дефініційного аналізу є побудована матриця, у якій співвідношення слів та їхніх значень позначаються знаком "+", а також фіксуються семантичні зв'язки між досліджуваними лексемами.

Отже, під дефініційним аналізом розуміємо процес логічної операції, що спрямовано на розкриття вмісту конкретного поняття. За допомогою цього методу вдасться точно і вичерпно визначити сутність понять *пандемія* / *pandemic*, їх синонімів і дериватів шляхом розкриття основних характеристик досліджуваних одиниць.

2.3 Методика компонентного аналізу семних характеристик одиниць ЛСП

У дослідженні розглядаємо семантичну структуру лексеми як сукупність лексико-семантичних варіантів, що взаємодіють у відношеннях семантичної деривації. Тому маємо справу із семами, які є найдрібнішими компонентами лексичного значення. Вони включають в себе не лише смислову інформацію, а й граматичні значення, нюанси значень, емоційно-експресивні, а також лексичні та синтаксичні взаємозв'язки (Meuser, 2009).

Компонентний аналіз (далі – КА) є інструментом для виділення цих сем. Основоположним у КА є уявлення про лексичне значення як складну структуру з ряду компонентів, які можна окремо виділити (Leech, 1998, pp. 135-136; Meuser, 2009, p. 167). С. Форманова (2021), досліджуючи питання започаткування цього методу в лінгвістиці, зауважує, що американський антрополог У. Гуденоф (Goodenough, 1956) запровадив поняття “компонентний аналіз” і вніс значний внесок у вивчення спорідненості, лінгвістичну й когнітивну антропологію, міжкультурну комунікацію. Він розробив методику дослідження лексики, використовуючи компонентний аналіз, яка розвивалася в галузі лінгвістики та відповідно до вченого, мала застосовуватися й до інших аспектів культури. За допомогою цієї формальної семантичної методики аналізу, дослідник міг розкрити когнітивні процеси інформанта. У. Гуденоф (Goodenough, 1956) також наголошував, що аналізуючи компоненти значень, дослідник може досягти глибокого розуміння культури, яке відображається в когнітивній структурі.

Отже, вперше метод КА був застосований у 50-х роках ХХ ст. для вивчення лексичного матеріалу, зокрема, для опису термінів спорідненості в різних мовах. Він ґрунтується на гіпотезі, що значення кожної мовної одиниці складається з семантичних компонентів (сем) і що лексичний склад мови може бути описаний обмеженим і відносно невеликим числом семантичних ознак. Нині КА є одним з найефективніших методів структурного підходу та загалом

дослідження семантики мови (Кочерган, 2006; Лучик, 2009). Основна ідея полягає в розбитті лексичного значення слова на окремі семі, і обмежена кількість цих сем дозволяє описати та систематизувати всю лексико-семантичну систему мови (Лучик, 2009, сс. 258–262). Застосування цього підходу дозволило виявити регулярності використання слів у мовленні: принципи обмежень вибірки (запропоновані Дж. Катцом і Дж. Фодором (Katz & Fodor, 1963)), принципи поєднання лексичних значень (розроблені Ю. Апресяном (1963)) та принципи семантичної взаємодії (представлені В. Гаком (1998)).

Основою КА І. Волянська (Волянская, 1973, сс. 7–8) вважає такі положення: 1) лексика є системою, тому різні ЛСВ, що належать до однієї денотативної групи, перебувають у відношеннях протиставлення один до одного; 2) опозиції, що виникають між ЛСВ однієї ЛСГ, дозволяють виділити загальні та розрізнявальні семантичні компоненти; 3) словникові визначення ЛСВ є надійним джерелом інформації про семантику слова; 4) порівняння ЛСВ для виявлення загальних і розрізнявальних компонентів передбачає приведення їх словникових визначень до єдиного формату за допомогою пояснювальних трансформацій; 5) кожному семантичному компоненту мають відповідати певні ключові слова і словосполучення зі словникових визначень.

За визначенням М. Кочергана (2006, сс. 245–246), КА є системою лінгвістичних методів вивчення значень слів, яка передбачає розбиття значення слова на складові компоненти, що називаються семами, семантичними множниками або рідше маркерами. Ці компоненти також можуть бути відомі як фігури утримання, семантичні компоненти, базові реляційні поняття, диференційні ознаки, елементарні смисли, семіми, семантичні параметри або так звані мінімальні складові частини інформації, яку несе одиниця мови. Так само і Н. Рудь (2009) зазначає, що складники значення слова називають мовознавці по-різному: сема (А. Греймас), аloseма (У. Гудинаф), семантична ознака (Ф. Лаусбері), семантичний маркер (Дж. Кац і Дж. Фодор), семантичний компонент (Дж. Лайонз), диференційна ознака (І. Арнольд), семантичний

множник (Ю. Апресян), семантичний примітив (А. Вежбицька), компонент значення (Н. Долгіх).

Загалом, згідно з В. Гаком (1971, с. 95), кожна сема є відображенням у свідомості носіїв мови відмінних рис, об'єктивно притаманних денотату, або таких, що йому приписуються даним мовним оточенням і, отже, є об'єктивними по відношенню до кожного мовця. За М. Фабіан (1998, с. 42) сему розуміємо як елементарну одиницю змісту, певні комбінації якої утворюють значення слова. Так як вони відносяться винятково до плану змісту і не поділяються на менші компоненти, семи мають ознаки неподільності та одноплановості. У нашому дослідженні під семою розуміємо елементарну узагальнену одиницю плану змісту, яка співвідноситься з одиницями плану вираження, оскільки вона потенційно здатна мати власну номінацію і визначається “як складова частина лексичного значення, що відображає ознаки номінованих об'єктів певної мови, які мають в ній вербальний вираз” (Арнольд, 1984). Семи як конституенти лексичного значення формують когнітивні поняття, що відображають об'єктивно існуючу мовну та когнітивну дійсність і слугують базою для розуміння поняття *пандемії* у нашому дослідженні.

За словами С. Форманової (2021), у КА використовуються різноманітні методики, такі як членування словникової дефініції, ступенева ідентифікація, семантичне портретування опозицій, побудова лексичного поля та вертикально-горизонтальний аналіз, дистрибутивний аналіз, дистрибутивно-статистичний аналіз, зіставлення, компонентний синтез та інші. Ці методи допомагають досліднику аналізувати та розкривати різні аспекти лексичного значення та його взаємозв'язку з іншими компонентами мови.

Н. Ляпунова (2012) зазначає, що у сучасних дослідженнях лінгвістики виокремлюють декілька різновидів компонентного аналізу, серед яких можна виділити логіко-лінгвістичний підхід. Цей метод базується на поєднанні дефініційного аналізу з аналізом контексту, що дозволяє розглядати мовні одиниці як комплексні структури з урахуванням їхньої логічної структури та

сполучення з оточуючим текстовим середовищем. Першим етапом цього методу є КА на основі словникових дефініцій. Дослідниця (там само) вважає, що для аналізу семантики лексичних одиниць дослідники не без підстав прибігають до найбільш об'єктивного, доступним їм доказам – до словникових визначень, відзначаючи також “дефініційний аналіз”.

Компонентний аналіз на основі словарних визначень, однак, не позбавлений недоліків, один із яких, як відзначає Н. Ляпунова (2012), які зумовлені кількома факторами. По-перше, словникові статті можуть містити як точну, так і неточну інформацію. По-друге, визначення у словниках можуть бути неповними, не висвітлюючи всіх аспектів значення. Цей недолік можна частково усунути, звертаючись до значної кількості словників, які відбираються з числа найавторитетніших та актуальних лексикографічних джерел. Це дозволяє до певної міри подолати суб'єктивізм, що може виникнути від різних складників, і отримати більш об'єктивне відображення семантичного спектра лексичних одиниць вже на початковому етапі аналізу. По-третє, лексикографічна фіксація нових слів часто запізнюється від їхнього фактичного вживання. У нашому дослідженні, компонентний аналіз на основі словникових визначень буде поєднаний з корпусним аналізом для ретельного дослідження значень компонентів ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*.

Вивчення семантичної структури слів за допомогою методики компонентного аналізу демонструє певні досягнення, як зауважує С. Семчинський (1996, с. 23). Використання когнітивного аналізу привело до розробки лінгвістами типології семантичних компонентів. За А. Греймасом (Greimas, 1966, с. 291), при встановленні ієрархії семантичних компонентів рекомендується переходити від конкретних сем до загальних (гіпонімічні відношення) або від загальних до менш загальних (гіперонімічні відношення). У верхній частині ієрархії знаходиться *архісема* (термін запропонований Б. Потье), яка відображає родові поняття певного класу слів і якій ієрархічно підпорядковуються всі інші семи. Архісеми мають універсальний характер і можуть бути представлені різними способами у багатьох або всіх мовах.

Архісема протиставляється диференційним семам, які включають в себе видові та розрізнявальні компоненти. Д. Лісничий (2006) вважає слушним запропоноване Й. Стерніном використання *інтегральної семи* для позначення загальних семантичних компонентів у порівнюваних словах, незалежно від рівня абстракції цих семантичних компонентів. Наприклад, для лексем *іхати*, *ходити* та *бігти* є спільною інтегральна сема ‘місце переміщення – земля’ (Кочерган, 2006). Отже, інтегральна сема виражає ознаку, спільну для двох або більше семем. *Диференційна сема* може бути описовою, тобто відображати власні властивості об’єкта, що виникають з відмінностей і подібностей (форма, розміри, спосіб дії), або відносною, що відображає зв’язки між різними об’єктами (функція, просторові і часові відношення). Наприклад, для лексем *йти* і *бігти* диференційною семою є ‘інтенсивність’ (Кочерган, 2006). На нижньому рівні розрізняють *потенційні семи*, які відображають потенційні властивості об’єктів і активуються в певних умовах. (Гак, 1998, с. 468). М. Кочерган (2006) виділяє *градуальну сему*, яка вказує на ступінь вияву тієї ж самої ознаки, а не на нову ознаку, що існує в подібних за значенням словах. Наприклад, слова *літєлий*, *теплий*, *жаркий* і *гарячий* виражають різний ступінь інтенсивності ознаки *тепла*. Можливість ідентифікації інтегральних сем у зіставлюваних семемах, як наголошує Д. Борис (2017, с. 48) є основним принципом розрізнення полісемії та омонімії. Полісемію прийнято трактувати як здатність однієї форми виражати різні, але пов’язані між собою значення, тоді як омонімія розуміється як здатність однієї форми виражати різні, не пов’язані між собою значення. Наявність принаймні одної інтегральної семи при аналізі семем є підставою стверджувати, що досліджувані одиниці перебувають у генетичному зв’язку, тобто одна є вихідною, а інша – кінцевою. Відтак, акт словотворення ідентифікуємо як полісемантизацію. Якщо натомість інтегральних сем у зіставлюваних семемах не виявлено, тотожність форми досліджуваних одиниць є випадковим збігом плану вираження, а не результатом трансформацій плану змісту, що, у свою чергу, вказує на їхню омонімічність (там само).

Ідея ієрархії семантичних компонентів всередині лексичної одиниці натякає на те, що семантичні компоненти формують систему, яка визначає смислову структуру слова – “загальний набір взаємопов’язаних і взаємозумовлених значень, які властиві багатозначному слову” (Левицький, 2006, с. 159). Тобто, для компонентного аналізу важливим є встановлення не тільки сем, а і їх структурної організації, тобто місця і ваги кожної семи в компонентній (семній) структурі значення, оскільки простий перелік сем не дає вичерпного уявлення про смисловий зміст значення слова, який залежить також від структурної організації сем, їх способу групування, тобто від місця кожної семи в структурі значення, від векторних відношень між ними тощо.

У зіставному дослідженні А. Лучик (2009) звертає увагу на відмінності у семантичному складі полів і частотність використання певних слів, що дозволяло робити узагальнення про мовні уявлення носіїв різних мов. Вона стверджує, що за допомогою компонентного аналізу семантичних властивостей мов можна встановити спільні центри для природних мов, навколо яких розташовуються мікроцентри, властиві окремим мовним системам. Цей метод дозволяє створити семантичні поля, що є характерними для носіїв мови. Таким чином, побудована мовна модель світу створює образ світу конкретної мови, який може накладатися на модель світу іншого етносу при переході від однієї мови до іншої. Цей підхід допомагає отримати більш об’єктивне уявлення про картину світу, яку створило людство.

Вважаємо, що використання семного аналізу приводить до потреби в графічному відображенні результатів для більш точного пояснення та доступної ілюстрації. Тому вважаємо доцільним подавати тлумачення досліджуваних лексичних одиниць у вигляді моделі – матриці.

Отже, КА можна визначити як методику дослідження плану змісту мовних одиниць з метою розкриття мінімальних семантичних компонентів значення. Цей підхід не тільки корисний для аналізу окремої мови, але й для порівняння мовних одиниць різних мов. Він допомагає виявити особливі відтінки значень в іншомовних одиницях та найчастотніші семи, які формують

мовну картину носіїв конкретної мови. Ієрархія семантичних компонентів, їх послідовність та взаємодія всередині семантичної мережі відображають уявлення людини про реальний світ. Вони стають репрезентацією знань та досвіду через мовні засоби.

2.4 Методика побудови синонімічних рядів лексики за допомогою корпусного менеджера *Sketch Engine*

У сучасному інформаційному суспільстві виникає актуальна потреба у використанні адекватних формальних моделей у лексикографії. Ці моделі дозволяють розробляти сучасні інтелектуальні лінгвотехнології для природомовних систем, які працюють з людино-машинним інтерфейсом (Широков, 2004). Один зі способів моделювання формування синонімічних рядів лексики є тезаурус. О. Бісікало та О. Яхимович (2016) вказують, що термін “тезаурус” використовується в інформатиці як складова частина інформаційно-пошукових систем. Вони пропонують розглядати тезаурус як: 1) словник, що відображає семантичні зв'язки між лексичними одиницями дескрипторної інформаційно-пошукової мови (дескрипторами) і служить для пошуку слів за їх смисловим змістом; і 2) контрольований словник термінів у певній предметній галузі, створений для поліпшення якості інформаційного пошуку у цій галузі.

Одним з найпопулярніших інструментів для автоматичного конструювання тезаурусів є корпусний менеджер. Відповідно до В. Жуковської (2013а), *корпусний менеджер* – це спеціальна система пошуку, яка включає в себе програмні інструменти для здійснення пошуку в корпусі, отримання статистичних даних та представлення результатів користувачеві у зручній формі. Серед них найбільш поширеними є корпусний менеджер *Sketch Engine*. Це програмне забезпечення, яке було розроблене компанією Lexical Computing Limited у 2003 році. Систему створили британський лексикограф і корпусний лінгвіст А. Кілгаріфф і чеський програміст П. Ричлі (Kilgarriff et al., 2014).

Головною метою цього інструменту є надання можливості людям, які займаються вивченням мовної поведінки (лексикографам, дослідникам з корпусної лінгвістики, перекладачам і тим, хто вивчає мову), здійснювати пошук у великих текстових колекціях на основі лінгвістичних запитів. Назва “Sketch Engine” походить від однієї з ключових функцій програми – Word Sketch, який є автоматичним односторінковим описом граматичної та розмовної поведінки слова на основі корпусу. Спочатку система постачалася з корпусами лише трьома мовами: чеською, ірландською та англійською (Kilgarriff et al., 2004). В даний момент Sketch Engine підтримує більше ніж 90 мов, надаючи доступ до відповідних корпусів.

Sketch Engine працює на основі великих корпусних баз даних, які включають текстові документи з різних мов та різних галузей знань. Завдяки підтримці багатомовних корпусних даних, що охоплюють різні мови світу, цей інструмент є цінним для лінгвістичних досліджень. Вказаний корпусний менеджер надає можливості для виявлення синонімів, допомагає уточнювати значення слів, знаходити контексти вживання та виявляти лексичні зв’язки.

Корпусний менеджер Sketch Engine є комерційним продуктом, і для повного доступу до всіх його функцій може знадобитися підписка або ліцензія. Проте, існують також безкоштовні версії та пробні періоди (до 30 днів), які дозволяють скористатися основними можливостями системи. У безкоштовній підписці доступні 250 завантажених корпусів. Після реєстрації користувач вибирає мову та відповідний корпус. Далі буде коротко розказано про основні функції та деякі можливі застосування Sketch Engine в лінгвістичних дослідженнях. Детальну інформацію про роботу з даними корпусним менеджером можна знайти в посібнику користувача (User guide).

Основні функції системи складаються з таких інструментів (Herman & Kovář, 2013; Kilgarriff et al., 2014):

1. *Concordance* шукає в корпусі словоформу, лему, фразу, тег частини мови тощо. Система перетворює всі запити на Corpus Query Language (CQL), яку можна використовувати безпосередньо.

2. *Word List* створює списки частот слів, лем, n-грам або ключових слів.
3. *Keywords and Terms* дають змогу виділяти ключову лексику в корпусі за допомогою “оцінки ключовості”.
4. *Collocations* обчислює слова, які статистично пов’язані з терміном запиту. Система використовує кілька показників, щоб знайти кандидатів на колокацію: T-показник, MI, логарифм правдоподібності, logDice тощо.
5. *Word Sketch* генерує підсумки граматичної та колокаційної поведінки слова за допомогою “граматики ескізу”.
6. *Word Sketch Difference* пропонує порівняння двох слів на основі словосполучення.
7. *Thesaurus* створює дистрибутивний тезаурус, заснований на загальному сполученні.
8. *Trends* допомагає провести діахронічний аналіз слововживання.
9. *WebBootCaT* – набір програм для компіляції веб-корпусу користувачів.

Із наявних можливостей для нашого дослідження скористаємося тезаурусом. У Sketch Engine подано визначення корпусного тезаурусу як автоматично створеного списку синонімів або слів, що відносяться до однієї категорії (семантичного поля). В Sketch Engine, корпусному ресурсі, процес пошуку синонімів здійснюється шляхом порівняння ескізів (шаблонів) всіх слів з тією самою частиною мови та виділення тих, що мають найбільшу кількість спільних слів. Якщо два слова мають однакові контекстуальні зв’язки, їх буде вважати синонімами, навіть якщо їх значення не є схожими. Хоча такі випадкові неточності можуть виникати, це не робить інструмент менш корисним. Щоб уникнути цього, можна використовувати більший корпус текстів. Проте, створення тезаурусу для надзвичайно рідкісних слів (зустрічаються всього кілька сотень разів або ще менше) може призвести до незадовільних результатів або навіть до неможливості створення тезаурусу. Тобто, список синонімів формується на основі контексту, в якому зустрічаються слова у вибраному корпусі. Цей підхід ґрунтується на теорії розподільної семантики, яка стверджує, що слова, що з’являються в подібному

контексті, мають схожі значення. Зазвичай в корпусах підтримуються іменники, прикметники, дієслова та прислівники.

Якість тезауруса в значній мірі залежить від багатогранних ескізів слів, які містять різноманітні колокації. Це, в свою чергу, залежить від високої частоти вживання пошукового слова та потенційних синонімів. Для отримання корисних результатів для слів з високою частотою мінімальний розмір корпусу повинен становити близько 100 000 слів. За нашими спостереженнями, корпусний тезаурус автоматично створює списки синонімів для будь-якого слова, якщо в корпусі знайдено достатню кількість входжень цього слова. Однією з переваг такого ресурсу є можливість генерувати списки слів-синонімів для рідкісних слів, які не були б включені до традиційних тезаурусів. Відповідно значення синоніма трактується ширше, і під *корпусними синонімами* розуміємо комп'ютерно згенеровані одиниці на основі спільних коллокатів в подібних або аналогічних контекстах, які є репрезентацією когнітивних асоціацій у метафоричному представленні знань носіїв мови про досліджуваний фрагмент дійсності.

Враховуємо той факт, що програма створює список синонімів на основі контексту, тому під час опрацювання результатів корпусного тезаурусу виділимо лише ті синоніми, які збігаються за значеннями та мають хоча б одну спільну сему зі стрижневим словом – *пандемія / pandemic*. Такі об'єднання слів, що визначають одне поняття І. Білодід (1973) називає *синонімічним рядом*. Синонімічні ряди об'єднують групи слів, які мають подібні значення та виражають одне й те саме явище або об'єктивну реальність. Кожне слово в синонімічному ряду має свої нюанси значення або стилістичні відтінки, які спільні для всіх слів у ряду. Важливу роль в синонімічному ряду відіграє стрижнєве слово або домінанта. Це слово має найчіткіше і основне значення, яке є характерним для всього синонімічного ряду. Стрижнєве слово виражає загальні риси, які є спільними для всіх слів у ряду. Воно використовується як основне слово у синонімічному словнику і має широке вживання серед усіх членів ряду. Таким чином, стрижнєве слово є найбільш підходящим для

збирання навколо нього всіх інших слів з ряду. У ролі стрижневого слова часто виступає нейтральний синонім, який не має виражених стилістичних відтінків.

У мовознавстві немає єдиної системи класифікації поділу синонімів. Залежно від застосовуваних принципів, синоніми можуть бути розподілені на кілька типів (за В. Русанівським, О. Тараненко, М. Зяблюк та ін. (2000)):

а) *абсолютні* синоніми, які мають ідентичне значення. Вони є рідкісними у мові, оскільки більшість синонімів є неповними, тобто мають певні нюанси значення. У лінгвістиці тривають дискусії щодо номінації абсолютних синонімів, їх також називають *повними* синонімами (Бережан, 1964), *дублетами*, *дублетними найменуваннями* (Квитко, 1976);

б) *часткові* синоніми, що не абсолютно ідентичні за значенням. Розрізняються вони за відтінками значень, емоційно-експресивним забарвленням та стилістичними особливостями. Серед часткових синонімів можна виділити семантичні, стилістичні та семантико-стилістичні синоніми. Такий підхід до класифікації синонімів поділяє і О. Чорна (2010), проте, спираючись на думку Д. Лотте, називає слова, значення яких збігаються лише частково, *відносними*. Інші дослідники їх називають *неповними* (Микульчик, 2008; Розводовська, 2011), *неточними* (Любарський, 2008), *релятивними* (Новоставська, 2011; Омельчук, 2014) та *квазісинонімами* (Тягур, 2010).

в) *різнокореневі* і *однокореневі* синоніми. Різнокореневі синоніми мають різні корені, але схоже значення, тоді як однокореневі синоніми базуються на одному корені, але можуть мати відмінності в формі чи морфологічних ознаках;

г) *загальномовні* та *контекстуальні* синоніми. Загальномовні синоніми використовуються в широкому спектрі ситуацій, тоді як контекстуальні синоніми залежать від контексту та специфіки вживання.

Припускаємо, що на основі класифікації синонімів на абсолютні й відносні, можна розмежувати периферійну організацію когнітивних матриць ЛСП на ближню, дальню і крайню зони, які складатимуть одиниці з найбільш віддаленими від назви ЛСП та які можуть входити в інші семантичні поля –

відносні, контекстуальні синоніми тощо.

Отже, за допомогою корпусного менеджера Sketch Engine можна працювати з великою кількістю корпусів для різних мов і проводити різноманітні лінгвістичні дослідження, як синхронні, так і діахронні, на різних мовних рівнях. Використання цього корпусного ресурсу дозволяє отримати списки синонімів на основі контексту, в якому зустрічаються слова у вибраному корпусі. Цей підхід виявляється особливо корисним для рідкісних слів, які не знаходяться в традиційних тезаурусах. Аналіз синонімів допомагає встановити периферійну організацію когнітивних матриць ЛСП і групувати їх за значеннями. Таким чином, Sketch Engine надає цінний інструмент для дослідження семантичних відношень та структури слів у мові.

2.5 Методика побудови когнітивно-семних графів за допомогою комп'ютерної програми *GEPHI*

Для моделювання семантичних відношень на лексико-семантичному рівні мови використовується метод семантичної мережі. Найґрунтовніший досвід побудови семантичних мереж як засобу представлення смислової інформації слова представлений у роботах С. Скороходька (1983). Такі мережі є ефективним засобом вирішення практичних завдань, пов'язаних зі встановленням відношень між набором сем кожного слова. Погоджуємось з такою думкою і вважаємо, що когнітивно-семні графи є потужним інструментом для візуалізації та аналізу семантичних взаємозв'язків між словами або термінами. Вони дозволяють розуміти структуру та організацію знань, що містяться в текстах або мовних корпусах. Сучасні інформаційні технології дозволяють побудувати графи за допомогою спеціальних програм, таких як *Gephi*, *Graphviz*, *uDraw (Graph)*. Ці програми дозволяють ввести дані про вершини та ребра майбутнього графа і автоматично створити його. Крім того, існують програми, які дозволяють користувачам самостійно створювати графи, визначаючи вершини та зв'язки між ними, наприклад, *Visio2003*.

Для побудови графа ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* нами була обрана комп'ютерна програма *Gephi*, бо за допомогою цього візуального середовища зручно не лише візуалізувати ЛСП, але й використовувати для аналізу. Вона надає потужні можливості для створення графів, дослідження їх структури та взаємозв'язків між елементами. За допомогою *Gephi* можна імпортувати дані, такі як мережі когнітивно-семних зв'язків, і побудувати вражаючі візуалізації, які допоможуть зрозуміти структуру і організацію цих зв'язків. Однією з переваг *Gephi* є можливість створення інтерактивних графів та їх подальше розміщення в Інтернеті для широкого кола користувачів. Наприклад, на сайті GitHub, зберігши файл у потрібному форматі за допомогою плагіна Sigma.

Програма *Gephi* була розроблена командою програмістів під керівництвом М. Бастіана в університеті в Марселі, Франція. Розробка почалася у 2007 році, а перша версія програми *Gephi* (v0.1.1) була випущена в червні 2009 року. З того часу програма *Gephi* стала популярним інструментом у галузі аналізу мереж і візуалізації даних, зокрема для використання в конструюванні когнітивно-семних графів.

Gephi є відкритим програмним забезпеченням, що означає, що його вихідний код доступний для загального використання та внесення змін спільнотою розробників. Він побудований на платформі Java і підтримується активною спільнотою користувачів і розробників. Програма *Gephi* доступна для завантаження та використання на офіційному веб-сайті *Gephi* (<https://gephi.org/>) і може бути використана на різних операційних системах, таких як Windows, macOS та Linux.

Розробка програми *Gephi* продовжується, і нові версії випускаються з удосконаленнями та новими функціями. Завдяки своїм потужним можливостям та зручному інтерфейсу, *Gephi* став популярним інструментом для аналізу мереж та візуалізації даних у багатьох дослідницьких галузях, включаючи аналіз лексико-семантичної структури слів.

Для конструювання когнітивно-семного графа за допомогою аналізованої програми можна скористатися різними даними. Наприклад, використовувати

зв'язки між словами, які відображають семантичну близькість або відстань між ними.

Методологія конструювання когнітивно-семного графа в комп'ютерній програмі *Gephi* включає такі кроки:

1. Збір даних для побудови когнітивно-семного графа. У нашому випадку це синоніми до ключових лексем *пандемія / pandemic* та деривати їхніх лексикографічних синонімів.

2. Підготовка даних. Перед імпортом даних у візуальне середовище *Gephi* важливо підготувати їх у певному форматі. Для когнітивно-семних графів потрібно мати файли, у яких міститься список зв'язків між словами. Формат файлу може варіюватися залежно від типу даних. Перед завантаженням даних майбутнього у програму потрібно буде зроблено два файли формату CSV для когнітивно-семного графа *пандемія* і два файли для когнітивно-семного графа *pandemic*: один – із списком вершин, інший – з ребрами. Створюємо файли за допомогою програми *Microsoft Excel*. У першому файлі вершин робимо дві колонки: Id – номер вершини та Label – синонімічні лексеми та їхні деривати. Файл з ребрами майбутнього графа також має дві колонки, де Source – Id початкової вершини, а Target – Id кінцевої вершини.

3. Імпорт даних. У *Gephi* імпортуємо підготовані дані, використовуючи відповідні інструменти. Імпорт може відбуватися через вбудовані інструменти, розширення або за допомогою програмування, використовуючи API *Gephi*. Спочатку завантажуюмо файл з вершинами в програму. Ці вершини відповідають матрицям показників синонімічного ряду лексем для ключових слів *пандемія / pandemic* та деривати їхніх лексикографічних синонімів. Після цього ми імпортуємо файл з ребрами, які показують взаємозв'язок між вершинами. Для цього ми вибираємо опцію “Імпортувати з CSV” в меню “Лабораторія даних”.

Завантажуючи файл з вершинами, вказуємо, що ми імпортуємо саме вершини. При цьому важливо перевірити, щоб програма правильно розпізнала кодування міток (див. рис. 2.5.1, а). Аналогічним чином ми імпортуємо ребра,

проте в першому вікні вказуємо, що це файл з ребрами. Важливо в третьому вікні “Звіт про імпортування” вказати, що ребра мають бути додані до поточного робочого простору, вибравши опцію “Додати до наявного робочого місця”, як показано на рис. 2.5.1, б. Після імпорту Gephi надасть звіт з характеристиками графа, кількістю його вузлів та ребер.

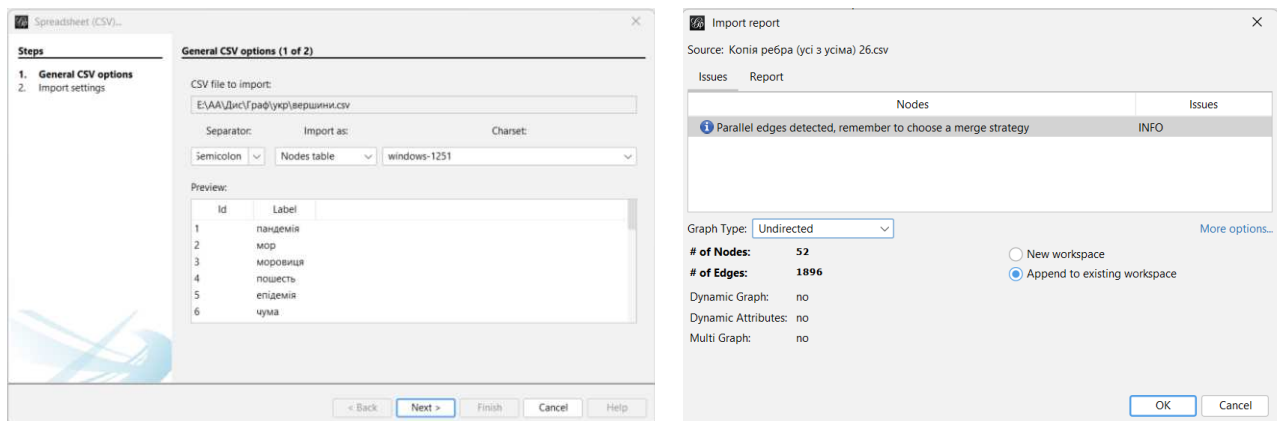

Рис. 2.5.1. Процес імпортування CSV-файлів на прикладі когнітивно-семного графа *пандемія*:
а – перевірка кодування Label;
б – пункт “Append to existing workplace” (“Додати до наявного робочого місця”)

4. Конструювання графа. Після імпорту даних програма Gephi будує граф. У користувача також є можливість задати налаштування візуалізації, такі як розташування вузлів та стилізацію ребер, щоб граф був зрозумілим.

5. Візуалізація та аналіз графа. Перед початком оброблення зауважимо, що комп’ютерна програма Gephi немає кнопки “Назад”, тому потрібно уважно вносити зі змінами, щоб потім не довелося все переробляти спочатку. Використовуємо різні алгоритми розташування, кольорові схеми, розміри вузлів тощо, щоб наглядно представити семантичні зв’язки.

Переходимо до вкладки “Appearance” (“Оброблення”) і бачимо граф, з яким ми будемо працювати надалі. Ребра на зображенні мають різну насиченість кольорів, що залежить від кількості зв’язків між вершинами. Варто звернути увагу, що за замовчуванням вершини одного кольору мають однаковий розмір. Однак, нам потрібно візуально показати кількість та якість

семантичних зв'язків між одиницями ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*, тому вершини, які представляють синоніми та деривати, будуть відрізнятися за кольором і їхній розмір буде змінюватися відповідно до кількості семантичних зв'язків.

У вкладці “Appearance” (“Оброблення”) у лівому верхньому вікні обираємо “Nodes” (“Вершини”) і натискаємо на піктограму з кругами, які означають розмір. Далі обираємо пункт “Ranking” (“Ранжування”) і натискаємо “Degree” (“Ступінь”), що дозволяє задати розмір вершини залежно від кількості ребер, які виходять від вершини. Вказуємо максимальний (11) і мінімальний (4) розмір вершин і натискаємо “Apply” (“Застосувати”).

Додатково налаштовуємо колір вершин. Знову переходимо до вкладки “Appearance” (“Оброблення”), але цього разу обираємо піктограму палітри. У меню кольорів натискаємо пункти за такою послідовністю: “Nodes” (“Вершини”) – “Ranking” (“Ранжування”) – “Degree” (“Ступінь”). У правому верхньому куті тиснемо “Default” (“Значення за замовчуванням”), де обираємо палітру відтінків синього кольору. Для змін натискаємо “Apply” (“Застосувати”).

Після проведених процедур отримуємо більш наочний граф. Зауважимо, що керувати масштабом перегляду графа можна за допомогою колеса комп'ютерної миші, а центрує граф кнопка з лупою в нижній частині панелі інструментів ліворуч від робочої області.

Одна з головних переваг *Gephi* полягає в його можливості відобразити графи за допомогою різноманітних алгоритмів розташування, наприклад, таких як ForceAtlas2. Скориставшись цим алгоритмом розташування вузлів і дуг ми отримали ефективну та естетично зручну візуалізацію графів ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*. Особливість цього алгоритму полягає в тому, щоб перетворити структурну близькість у візуальну близькість, що полегшує аналіз, адже кожен вузел розміщується відповідно до спрямованої сили в залежності від інших вузлів. Цей процес залежить тільки від зв'язків між вузлами (Jacomy, Venturini, Neumann & Bastian, 2014). Припускаємо, що саме цей алгоритм розташування

дозволить виявляти структурні особливості когнітивно-семних графів і виділяти ключові взаємозв'язки.

6. Експорт зображення. Щоб зберегти отриманий рисунок, тиснемо “Export” – “SVG/PDF/PNG” (“Експорт” – “SVG/PDF/PNG”) у лівому нижньому краї вікна. Також окремо зберігаємо сам проєкт у форматі .gephi, щоб за необхідності його можна було редагувати. Робимо це через верхнє меню “File” – “Save” (“Файл” – “Зберегти проєкт”).

Застосування методології конструювання когнітивно-семного графа в *Gephi* дозволяє дослідникам візуалізувати та аналізувати семантичні зв'язки між словами та термінами. Це допомагає розкрити особливості ментальної структури та зрозуміти її характеристики.

Після створення когнітивно-семного графа в *Gephi* можна проводити різні аналізи та визначати характеристики графа, такі як центральність вузлів, групи слів, спільні сполучення та багато іншого. Ці аналізи допомагають розкрити важливі семантичні характеристики слів та зрозуміти їх взаємодію.

Отже, застосування комп'ютерної програми *Gephi* для конструювання когнітивно-семних графів дозволяє науковцям та дослідникам візуалізувати та аналізувати семантичні зв'язки між словами та термінами. Цей підхід сприяє кращому розумінню ментальної структури слів та сприяє виявленню нових інсайтів у семантичному аналізі.

2.6 Графо-корпусна методика конструювання когнітивних матриць ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC

Для створення методологічної основи, яка дозволила б перевірити теоретичні гіпотези, викладені у першому розділі дисертації, було проведено аналіз сучасного стану методології дослідження ЛСП. Методичний досвід у вивченні ЛСП був накопичений такими вченими, як К. Близнюк (2019), Н. Бойко (2021), А. Копитіна (2021), Ю. Головащенко (2022) та інші, проте недоліком і дотепер залишається відсутність запропонованих критеріїв для

більш чіткого розмежування одиниць певного ЛСП, що розташовуються на його периферійній зоні (наприклад, на ближній і дальній периферії). Цей недолік можна компенсувати за рахунок залучення елементів математичних теорій множин і графів, що апробовані в даному дослідженні.

Відповідно для комплексного дослідження зібраного фактичного матеріалу ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* нами виокремлено такий алгоритм роботи з поєднанням перерахованих вище підходів:

На першому етапі за допомогою дефініційного аналізу представлено семантичну структуру лексем *пандемія* / *pandemic* у тлумачних словниках української і англійської мов. Зі словників синонімів виділено синоніми до імені ЛСП і визначено їх семантичний об'єм.

Дисертаційне дослідження розпочалося із збору та систематизації матеріалу. Спершу виокремлено синонімічні лексеми до слова *пандемія*, наявні в Словнику синонімів української мови: 43 960 слів (2010–2024), а також в Електронному словнику / цифровій лексикографічній системі української мови (серія “Цифрове лексикографічне надбання України”), що є проєктом бази даних словників, зокрема словників синонімів. Звертаємо увагу, що синоніми до ключового слова дібрані з вказаних джерел, бо з переглянутих нами словників синонімів (зокрема С. Караванського, М. Зубкова, П. Деркача, А. Бурячка), лише у них є синонімічний ряд з одиницею *пандемія*. Загальна кількість слів-синонімів в українській мові – **6** (*пошесть, зараза, епідемія, моровиця, панзоотія, мор*).

Для того, щоб максимально вичерпно представити кількісні і якісні характеристики лексем ЛСП *ПАНДЕМІЯ* обираємо **4** найавторитетніших тлумачних словників української мови. Для опису значень одиниць досліджуваного ЛСП була також залучена Енциклопедії Сучасної України, у якій розкрито значення слів-синонімів. Тож для тлумачення відібраних одиниць ЛСП *ПАНДЕМІЯ* залучено: **1.** Словник української мови: в 11 томах (за ред. І. Білодіда, 1970–1980); **2.** Словник української мови: в 20-ти томах (гол. ред. В. Русанівський, 2010); **3.** Словник іншомовних слів (за ред.

О. Мельничука (1974); **4.** Великий тлумачний словник сучасної української мови (гол. ред. В. Бусел, 2005); та Енциклопедію Сучасної України: електронна версія (гол. редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін.). Фіксуємо, що в останньому немає інформації про *пандемію*, проте є значення слів-синонімів. Дериватів до синонімічних лексем у зазначених тлумачних словниках української мови виокремлено **10** (*пандемічний, пандемоніум, пошесний, епідеміолог, епідеміологічний, епідеміологія, епідемічний, епідемпорт, панзоотичний, моровий*), значень – **25**.

Для відбору синонімічних лексем до слова *pandemic* в англійській мові залучено два словники синонімів: Macmillan Thesaurus (2009 – June 30, 2023) та Merriam-Webster Thesaurus (1982 – and today). Звертаємо увагу, що у словниках Macmillan Thesaurus і Merriam-Webster Thesaurus збігаються **6** слів-синонімів, а саме: *ailment, contagion, epidemic, illness, infection, sickness*; загалом виділено **20** слів-синонімів до ключової лексеми.

Далі з найавторитетніших **4** тлумачних словників англійської мови виділено визначення лексеми *pandemic*. Для цього аналізу залучаються чотири словники англійської мови: **1.** Online Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus (1999 – and today); **2.** Online Cambridge Academic Content Dictionary (1999 – and today); **3.** Online Oxford Advanced Learner's Dictionary (2000 – and today); **4.** Online Merriam-Webster Dictionary (1982 – and today). Із **20** синонімічних лексем (*affection, ailment, blight, complaint, condition, contagion, curse, disease, disorder, epidemic, illness, infection, infirmity, malady, murrain, pest, pestilence, plague, scourge, sickness*) і **25** дериватів (*pandemic, pandemonium, pandemoniac, epidemic, epidemiological, epidemiologist, epidemiology, to plague, pestilential, infectious, infectiously, infective, contagious, contagiously, to blight, to scourge, affectionate, affectionately, to curse, cursed, to condition, diseased, to disorder, disordered, disorderly*) до ключового слова *pandemic* виокремлено **89** значень.

Результати дефініційного аналізу буде відображено в матрицях ЛСП “Кількісно-якісні показники синонімічного ряду лексем ключового слова *пандемія / pandemic* та їхніх дериватів” для унаочнення перетину спільних і відмінних значень між стрижневим словом, одиницями синонімічних рядів і їхніх дериватів. На основі спільних значень між одиницями поля буде проведений аналіз синонімічного ряду з метою визначення абсолютних синонімів.

Цей етап дослідження також передбачає розширення традиційного словникового синонімічного ряду досліджуваних полів за допомогою залучення тезаурусу корпусів української і англійської мов. З метою верифікації одиниць і розширення ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* залучаємо корпусний менеджер тезаурус корпусного ресурсу Sketch Engine. Фіксуємо, що на основі корпусу Ukrainian Web 2020 and 2014 (ukTenTen2020) отримано **696** слів-синонімів до лексеми *пандемія*, а з корпусу English Web 2020 (enTenTen20) – **1 000** слів-синонімів до лексеми *pandemic*.

На другому етапі за допомогою компонентного аналізу визначається семна організація одиниць досліджуваного ЛСП та будуються другі матриці “Кількісно-якісні показники семантичної структури семних характеристик синонімів до лексеми *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*”. Звертаємо увагу, що всі таблиці є візуальним матеріалом дисертації, і водночас є основою для проведення аналізу.

На цьому етапі вважаємо важливим дослідження характеру синонімічних відношень між одиницями ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* в українській і англійській мовах. Буде проведений аналіз синонімічного ряду, щоб визначити, які семантичні компоненти є абсолютними, відносними.

На третьому етапі здійснюємо верифікацію лексичних одиниць *пандемія / pandemic* з метою визначення частоти вживання ключових лексем у корпусах української і англійської мов за роками. Вважаємо, що індикатор частотності допоможе простежити еволюцію й динаміку функціонування зазначених лексем як на синхронному зрізі, так і в діахронії.

На *четвертому етапі* дослідження за допомогою комп'ютерної програми *GERNI* буде сконструювано когнітивно-семні граfi для візуалізації семантичних зв'язків між одиницями досліджуваного ЛСП.

Зауважуємо, що на кожному етапі дослідження буде залучено елементи зіставного методу для виявлення відмінностей між подібними значеннями, семним складом, граfiчних моделей досліджуваних ЛСП.

Отже, припускаємо, що поєднання лінгвістичних, математичних та комп'ютерних методів дозволить отримати точні дані і результати, розкриваючи ядро-периферійну структуру та характер функціонування лексем у ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* у досліджуваних мовах.

Висновки до розділу 2

У сучасній лінгвістичній науці при аналізі лексико-семантичної структури, зокрема ЛСП використовують різні методи, такі як семантичний аналіз, когнітивний підхід, аналіз контексту, семантичні мережі та ін. Семантичний підхід передбачає виявлення семантичної структури слова шляхом розкриття його компонентів та визначення їх значень, використовуючи дефініційний та компонентний аналіз. Когнітивний підхід зосереджує увагу на впливі пізнавальних процесів на формування лексико-семантичної структури. При аналізі контексту враховуються лексичні відношення та сполучуваності між словами для встановлення його значення. У деяких дослідженнях використовуються семантичні мережі (графічний підхід) для візуалізації та аналізу лексико-семантичних структур. Семантична мережа є граfiчним зображенням семантичних зв'язків між словами, де вершини відображають слова, а ребра — семантичні відношення, такі як синонімія, антонімія, гіперонімія та інші. Ці методи дослідження лексики дозволяють більш широко розкрити системно зумовлені структурні характеристики мови, розкриваючи взаємозв'язок між мовою та мисленням.

Сучасна міждисциплінарна лінгвістика застосовує методичні підходи, які комбінують лінгвістичні та математичні методи з комп'ютерними технологіями. Використання комп'ютерної лінгвістики дозволяє отримувати точні дані та результати дослідження, а також виявляти зв'язки, які були б важко виявити іншими методами.

Вважаємо, що найбільш комплексною є методика, яка поєднує формалізований підхід із застосуванням елементів математичних теорій графів. Такий підхід до вивчення ЛСП забезпечує чіткість та структурованість аналізу і дозволить моделювати та розуміти складні взаємозв'язки між лексичними одиницями.

На першому етапі дослідження зібрано матеріал зі словників синонімів і розширено традиційний словниковий синонімічний ряд за допомогою корпусних тезаурусів української і англійської мов, що дозволило доповнити синонімічний ряд ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC*. На основі отриманих результатів дефініційного аналізу побудовано матриці, які відображають кількісно-якісні показники синонімічного ряду та семантичної структури лексем *пандемія / pandemic*. Зокрема, виокремлено синоніми та деривати до досліджуваних лексем, а також визначено їхні семантичні компоненти. Зауважимо, що дефініційний аналіз визначається нами як логічна операція, спрямована на розкриття вмісту конкретного поняття. Цей метод дозволяє точно і вичерпно визначити сутність досліджуваних понять через розкриття їх основних характеристик. На основі спільних значень між одиницями поля буде проведений аналіз синонімічного ряду з метою визначення абсолютних синонімів.

На другому етапі застосовано компонентний аналіз для визначення семантичної організації одиниць ЛСП та побудовано матриці семної структури синонімів. Під компонентним аналізом визначається як методика дослідження плану змісту мовних одиниць для розкриття мінімальних семантичних компонентів значення. Цей підхід допомагає виявити особливості значень в іншомовних одиницях та найчастіше вжиті семи, що формують мовну картину

світу носіїв конкретної мови. Ієрархія семантичних компонентів та їх взаємодія в межах семантичної мережі відображають уявлення людини про реальний світ і стають репрезентацією знань та досвіду через мовні засоби. На цьому етапі також визначаються абсолютні, відносні та потенційні семантичні синоніми на основі семного аналізу синонімічного ряду.

Третій етап дослідження включає аналіз частоти вживання лексем за роками у корпусах української і англійської мов для простеження еволюції та динаміки їхнього функціонування.

На завершальному, четвертому, етапі за допомогою комп'ютерної програми *GERNI* сконструйовано когнітивно-семні графи, які візуалізують семантичні зв'язки між досліджуваними лексемами.

РОЗДІЛ 3
КОГНІТИВНО-МАТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ
ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC
В УКРАЇНСЬКІЙ І АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

3.1 Когнітивно-матрична організація лексем *пандемія / pandemic*, їх дериватів, словникових і корпусних синонімів

Відомо, що наші знання організовані за допомогою специфічних структур. О. Балабан (2018) звертає увагу, що усі когнітивні структури лежать в основі утворення концептуалізації світу. Це робить їх ключовим механізмом для обробки та зберігання інформації про наше оточення у свідомості. Дослідниця услід за В. Масловою зауважує, що *когнітивна модель* є базовим механізмом, який забезпечує обробку та зберігання інформації про світ у свідомості людини (там само). Погоджуємось із Є. Карпіловською (2006, с. 20), що потреба у створенні моделі лінгвістичного об'єкта виникає, коли внутрішні властивості цього об'єкта не доступні безпосередньому спостереженню дослідника. Будова чи умови функціонування такого об'єкта можуть бути настільки складні та багатогранні, що обмежена ємність людської пам'яті та сприйняття ускладнює швидко та логічну обробку потрібної інформації.

Українська лінгвістка Є. Карпіловська (2006, с. 33) виділяє моделі дедуктивні та індуктивні, динамічні та статичні. Під *дедуктивною моделлю* (або моделлю синтезу, породжувальною моделлю) дослідниця розуміє конструкцію, яка формується на основі гіпотетично заданих вихідних елементів та правил синтезу для породження інших, похідних об'єктів. Модель, яка розробляється на основі результатів аналізу реального об'єкта називає *індуктивною моделлю* або моделлю аналізу. *Динамічну модель*, яку також називає функціональною чи процесуальною, осмислює як відображення динаміки оригінального мовного об'єкта або об'єктів, включаючи їх функціонування та взаємодію процесів. *Статична модель* (також структурна, класифікаторна, таксономічна модель) –

це модель, яка відображає будову та устрій оригінального мовного об'єкта чи об'єктів у статичному стані або стані спокою, класифікує їх за певними ознаками.

Одним із способів розкриття багатовимірного характеру лексем на позначення *пандемії / pandemic* є представлення їх у такій індуктивній когнітивній моделі, як “матриця”. Поділяємо думку В. Карлової (2020), яка базується на визначенні М. Болдирева, що відмінністю *когнітивної матриці* від інших когнітивних структур є її можливість об'єднувати “в одну модель знання про різні аспекти одного явища. Вона звернена до декількох концептуальних областей, жодна з яких не є суворо обов'язковою, хоча для формування матриці необхідне використання хоча б однієї із них” (там само).

Для побудови структури ЛСП спершу слід представити організацію всіх одиниць за допомогою матриць: перша (“Кількісно-якісні показники синонімічного ряду лексем ключового слова *пандемія / pandemic* та їхніх дериватів”) (Додатки 1 і 4) ілюструє наявність різних значень лексем, друга (“Кількісно-якісні показники семантичної структури семних характеристик синонімів до лексеми *пандемія / pandemic*”) – кількість спільних семних характеристик (детальніше у п. 3.2 і п. 3.4). У цьому параграфі зупинимось детальніше на аналізі дефініцій, представлених у першій матриці. При створенні матриці семантичних відношень ми керуємося принципом ієрархічності, розміщуючи слова з більшою кількістю значень у лівому кутку таблиці, а з меншою – у правому.

Відповідно до розробленої методології, спершу зібрано матеріал дослідження на основі словників (про що йшлося у п. 2.6): кількість слів-синонімів – **6** (*пошесть, зараза, епідемія, моровиця, панзоотія, мор*), їхніх дериватів – **10** (*пандемічний, пандемоніум, пошесний, епідеміолог, епідеміологічний, епідеміологія, епідемічний, епідемпорт, панзоотичний, моровий*). Для тлумачення відібраних одиниць залучено: **1.** Словник української мови: в 11 томах (за ред. І. Білодіда, 1970–1980); **2.** Словник української мови: в 20-ти томах (гол. ред. В. Русанівський, 2010); **3.** Словник іншомовних слів (за

ред. О. Мельничука (1974); 4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (гол. ред. В. Бусел, 2005); та Енциклопедію Сучасної України: електронна версія (гол. редкол.: І. Дзюба, А. Жуковський, М. Железняк та ін.). Фіксуємо, що в останньому немає інформації про *пандемію*, проте є значення слів-синонімів. Результати дефініційного аналізу представляємо як матрицю “Кількісно-якісні показники синонімічного ряду лексем ключового слова *пандемія* та їхніх дериватів”) (Додаток 1).

Вважаємо, що отримана інформація з лексикографічних джерел має загальний характер, яка, наш погляд, не розкриває усіх особливостей відображення досліджуваного фрагмента буття в мові представників певного лінгвосоціуму, тому створену структуру на позначення *пандемії* використовуємо лише як базову основу для моделювання структури цього поняття. Припускаємо, що тезаурус корпусного менеджера Sketch Engine допоможе розширити синонімічний ряд слова *пандемія*.

Для пошуку корпусних синонімів лексеми *пандемія* в українській мові залучаємо корпус Ukrainian Web 2020 and 2014 (ukTenTen20). За допомогою інструмента Thesaurus отримуємо **696** синонімів до слова *пандемія* (Додаток 2). Погоджуємося з В. Жуковською (2013а, с. 126–134), що до того, як з’явилися електронні корпуси текстів, можливості механічної обробки матеріалів були обмеженими: пошук необхідних прикладів часто займав місяці, і при цьому було важко гарантувати, що дослідник дійсно враховував найважливіші контексти (домени). Поява лінгвістичного корпусу призвела до отримання результатів, які навіть перевищили очікування дослідників.

Зважаючи на особливості створення тезаурусу, нами було механічно опрацьовано результати і залишено лише ті мовні одиниці, які мають хоча б одну спільну сему з лексемою *пандемія*. Отже, однією з переваг такого ресурсу вважаємо можливість генерування списків слів-синонімів для рідкісних слів, які не були б включені до традиційних тезаурусів.

Надалі проводимо дефініційний аналіз, після нього – компонентний аналіз, тобто розкладаємо значення на складові частини. Виділення цих частин має обґрунтування у взаємозв'язку елементів всередині даного значення, враховуючи наявність як загальних, так і конкретних компонентів, що свідчить про ієрархічну організацію. Також важливо враховувати взаємозв'язок одного значення зі значеннями інших мовних одиниць (Кучер, 2017, с. 87). Для позначення мінімальної одиниці значення використовуємо сему.

У результаті застосування дефініційного аналізу і компонентного аналізу із пропорованих корпусним тезаурусом **696** мовних одиниць **5.32% (37)** мають хоча б одна спільну сему зі стрижневим словом, тому їх відносимо до складу структури на позначення *пандемії*.

Звертаємо увагу на те, що список корпусних слів-синонімів містить **659** одиниць, які не мають спільних сем із ключовим словом, але визначені корпусом як синоніми. Припускаємо, що одиниці, отримані за допомогою корпусного інструмента Thesaurus і які на перший погляд не можуть бути синонімами стрижневого слова *пандемія*, на основі їх можливості вживання в подібних або аналогічних контекстах вступають у синонімічні відношення, і є **корпусними відносно-потенційними синонімами**. Таким чином, вони є синонімами з відносним ступенем потенційності, оскільки їх семантичне співвідношення не є абсолютним, але базується на визначені корпусним інструментом Тезаурус як синоніми.

Продемонструємо це припущення на прикладі назви лексеми *ситуація* (рис. 3.1.1).

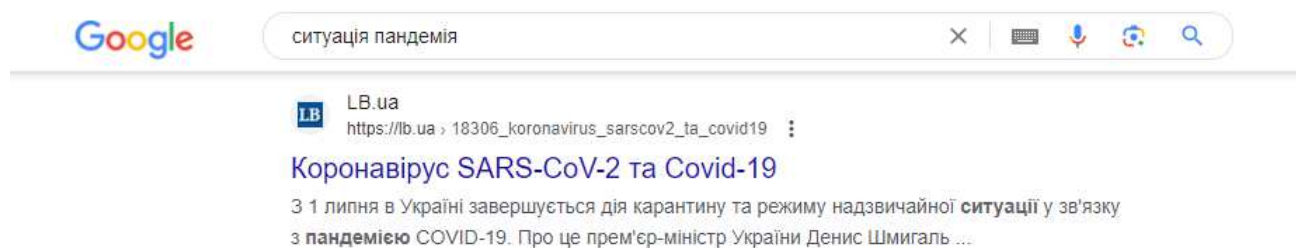

Рис. 3.1.1. Приклад корпусного відносно-потенційного синоніма до лексеми *пандемія*

Як бачимо з інформації, яка є у відкритому доступі, у контексті надзвичайної ситуації у зв'язку з пандемією COVID-19, лексема *ситуація* є синонімом стрижневого слова *пандемія*. На основі цього припущення, вважаємо **659** одиниць списку корпусних слів-синонімів відносно-потенційними контекстуальними синонімами.

Серед опрацьованого матеріалу фіксуємо збіги **2** синонімічних лексем із словників і корпусного тезауруса: *епідемія, пошесть* (рис. 3.1.2). Загалом синонімічний ряд розширено **35** мовними одиницями: *поліомієліт, тиф, грип, анемія, хвороба, туберкульоз, лихоманка, холера, рак, алкоголізм, пияцтво, коронавірус, чума, недуг, недуга, психоз, гіпертонія, отруєння, гепатит, сказ, застуда, захворюваність, захворювання, діабет, депресія, ускладнення, Віл-інфекція, вірус, ожиріння, безсоння, запалення, онкозахворювання, гіпоксія, апатія, параліч.*

Рис. 3.1.2. Спільні та відмінні синонімічні одиниці до лексеми *пандемія*

Далі для тлумачення відібраних одиниць залучено словники, про які йшлося вище. Зауважимо, що за допомогою тлумачних словників української мови не вдалося знайти визначення мовної одиниці *онкозахворювання*, тому для пошуку дефініції ми звернулися до статті, розміщеної на сайті Полтавської обласної військової адміністрації (*Ризик захворіти на рак можна знизити на 40%*, 2021). Результати дефініційного аналізу представляємо як матрицю “Кількісно-якісні показники синонімічного ряду лексем ключового слова *пандемія*”) (Додаток 3).

Отже, ЛСП *ПАНДЕМІЯ* складається з **41** мовної одиниці та **10** дериватів словникових синонімів. У результаті дефініційного аналізу виокремлено **68** значень.

На основі словникових значень імені ЛСП *ПАНДЕМІЯ* робимо висновок, що воно трактується як найвищий ступінь поширення інфекційного захворювання (наприклад, грипу) людей, що є найвищим ступенем епідемії, охоплює більшість населення країни чи кількох країн (словники 1–4).

Дериватами слова *пандемія* у словниках є такі: *пандемічний* і *пандемоніум*. Мовна одиниця *пандемічний* вживається в українській мові на позначення “стос. до пандемії” у трьох словниках (1, 2, 4). Як “сукупність усіх злих надприродних сил у міфічних і язичницьких віруваннях” в одному словнику (2) трактується лексема *пандемоніум*. У цих словах простежується негативна конотація.

Спостерігаємо, що в обох матрицях (Додаток 1 і Додаток 3) немає повних збігів у значеннях імені ЛСП та його синонімами. Проте вже на цьому етапі дослідження виявлено абсолютні синоніми, у значеннях яких є вказівка на взаємозамінність. Серед абсолютних виділяємо такі синоніми:

хвороба, захворювання, недуга і недуг (лексеми *недуг* і *недуга* тлумачаться “сильне нездужання, хвороба” (словники 1, 2, 4), а для одиниць *хвороба, захворювання* спільним є значення “порушення нормальної життєдіяльності організму; слово *захворювання* також має компоненти “недуга, хвороба” (словники 1 і 4), а сама лексема *хвороба* означає “недуга, захворювання”).

Відповідно слова *хвороба, захворювання, недуга і недуг* вважаємо абсолютними синонімами;

пияцтво й *алкоголізм* (у словнику 2 *пияцтво* трактується як “алкоголізм”, значення якого наведене в Енциклопедії Сучасної України у розділі “Медицина і здоров’я” (5) – “захворювання, зумовлене систематичним вживанням спиртних напоїв, що згубно впливає на здоров’я, поведінку, працездатність населення, шкодить добробуту та руйнує моральні засади суспільства”);

моровиця, мор і *пошесть* (у словниках 1, 2, 4 одне із значень *моровиці* означає “те саме, що мор”, *мор* зі свого боку тлумачиться як “пошесть”, “пошесна смерть”, тобто ці лексеми мають такі ж значення, як *пошесть* і тлумачаться як “масове заразне захворювання людей або тварин”. Усі значення *пошесті* однаково представлені в 1 і 4 словниках, але у словнику 2 аналізоване слово також тлумачиться через лексеми “епідемія, зараза”, що вказує на прогрес хвороби в часі та просторі в межах певного регіону.

Простежуємо один спільний компонент значення – “епідемія” – у одиниць *пошесть, зараза, моровиця* і *панзоотія*, яке однаково фіксується у двох словниках – 1 і 4. Серед корпусних синонімів також є назви хвороб, які мають чи можуть набувати характеру епідемії: *поліомієліт* (“епідемічний дитячий параліч”), *холера* (“гостроінфекційне епідемічне шлункове захворювання”), *чума* (“гостре інфекційне захворювання людини і тварин, що поширюється часто у формі епідемії”).

На позначення “мікроорганізмів, що є збудниками інфекційних хвороб” використовується лексикографічний синонім *зараза*. Також спостерігаємо виявлення особливості вживання аналізованої лексеми в тому, що вона має застаріле значення “епідемічна хвороба, епідемія” (словники 1 і 4), тобто колись її використовували як абсолютний синонім до слова *епідемія*.

Епідемія ж означає масове поширення якої-небудь інфекційної хвороби в певній місцевості, що прогресує в часі та просторі в межах певного регіону і значно перевищує рівень, зареєстрований на даній території впродовж низки років, а її виникнення завжди пов’язують із соціальними та біологічними

чинниками, що зазначено в словниках 1, 3, 4, а також в Енциклопедії Сучасної України (5).

Зауважуємо, що найбільше дериватів (5) в обраних тлумачних словниках української мови виявлено до слова *епідемія* – *епідеміологія*, *епідемічний*, *епідеміолог*, *епідеміологічний* та *епідемпоріг*. *Епідеміологія* трактується як “медична дисципліна, що вивчає закономірності виникнення та поширення інфекційних хвороб і розробляє методи боротьби з ними”, тобто безпосередньо пов’язана з дослідженням інфекційних хвороб. А “фахівець із епідеміології” – людина, яка досліджує інфекційні хвороби, у словниках 1, 2 і 4 зазначено як *епідеміолог*. Фіксуємо дві дефініції лексеми *епідемічний*: “який має характер епідемії” і “пов’язаний із боротьбою проти епідемії”, наведені у словниках 1, 3, 4. *Епідемпоріг* позначає “визначений епідеміологами за спеціальною формулою середній показник захворюваності, перевищення якого протягом певного часу означає початок епідемії” (у словнику 2).

Особливістю синонімічної лексеми *панзоотія*, на відміну від попередніх аналізованих мовних одиниць є те, що це лише “захворювання тварин”, що відображено в 3 словнику.

Серед корпусних синонімів є лексеми *застуда* і *захворюваність*, значення яких вказує на початок хвороби: *застуда* маніфестує “хворобливий стан людини, зумовлений охолодженням організму”, а слово *захворюваність* тлумачиться так “поява хвороби у кого-небудь, десь”, значення яких однаково представлено у словниках 1 і 4.

Мовні одиниці *онкозахворювання* і *рак* вказують на наявність пухлини в організмі, проте відрізняються тим, що *онкозахворювання* “супроводжуються утворенням пухлин доброякісного або злоякісного характеру” (джерело 6), а *рак* – це і є “злаякісна пухлина”, про що зазначено в словниках 1, 2, 4.

Виділяємо групу лексем, які позначають гострі інфекційні захворювання: *тиф*, *грип*, *сказ*. *Тиф* – це “загальна назва гострих інфекційних захворювань: висипного, поворотного й черевного тифу та паратифу перебігають з гарячкою і потьмаренням свідомості” (зазначено у тлумачних словниках 1–4). *Грип*

“спричинюється вірусом, вражає переважно органи дихання, супроводиться загальним отруєнням організму і передається крапельно-повітряним шляхом” (фіксується у словниках 1, 3, 4). Особливістю значення лексеми *каз* є те, що вона “передається слиною хворої тварини – собаки, кішки тощо” (словники 1, 2, 4).

До групи лексем, головною ознакою яких є інфекційне захворювання відносимо такі хвороби: *туберкульоз, лихоманка, коронавірус, ВІЛ-інфекція*. У тлумачних словниках української мови 1–4 зазначено, що *туберкульоз* “викликається особливою бацилою, так званою паличкою Коха, і вражає різні органи (здебільшого легені) людини і деяких тварин”. *Лихоманка* тлумачиться в словниках 1, 2, 4 як захворювання, “при якому людину кидає то в жар, то в холод”, описані симптоми якої є також характерними для *тифу*. *Коронавірус*, повна назва якого *коронавірусна інфекція*, – “інфекційна хвороба людей і тварин (ссавців і птахів), яку спричиняють віруси з родини коронавірусів”. Дефініцію *ВІЛ-інфекції* знаходимо в Енциклопедії Сучасної України у розділі “Медицина і здоров’я” (5), де написано, що вона “спричиняється вірусом імунодефіциту людини, що передається статевим і парентеральним шляхами й характеризується багаторічним носійством”.

Серед синонімів у корпусі є ряд мовних одиниць, у значеннях яких немає вказівки на інфекційне захворювання. Ці слова позначають такі хвороби: *гіпертонія, гепатит, діабет, вірус, ожиріння, параліч, анемія, гіпоксія*, а також *отруєння, ускладнення, запалення*. У словниках 1 і 2 вказано, що *гіпертонія* є розмовним словом і означає “те саме, що гіпертонічна хвороба”, тобто “захворювання, яке полягає в підвищенні кров’яного тиску в артеріальних судинах”. Хвороба *гепатит* тлумачиться так “загальна назва запальних захворювань печінки”, значення якої представлено у словниках 1–4. Загальною ознакою такої хвороби людини як *діабет* визначено “виділення великої кількості сечі” (тлумачні джерела 1, 3–5). На позначення “хвороби, викликані вірусами” у словнику 2 вжито лексему *вірус*. *Ожиріння* в Енциклопедії Сучасної України у розділі “Медицина і здоров’я” (5) означено як

“прогресуюче та рецидивуюче хронічне захворювання, гетерогенне за етіологією та клінічними проявами, що характеризується надмірним відкладенням жирової маси в організмі, та зумовлене порушенням обміну речовин”. У словниках 1 і 2 вказано, що така хвороба як *параліч* “позбавляє який-небудь орган або органи здатності нормально діяти (робити рухи, розмовляти і т. ін.)”. Лексема *отруєння* означає “дію і стан за значенням отруїтися”, тобто “захворювати внаслідок шкідливої дії отрути”, про що йдеться у словниках 1, 2, 4.

У тлумачних словниках української мови зазначено, що слова *запалення* і *ускладнення* є медичними термінами. Ознаками хвороби *запалення* є “температура, припухлість, почервоніння, біль уражених органів або частин тіла” (словники 1, 4). *Ускладнення* ж тлумачиться у словниках 1, 2, 4 як “нове захворювання, яке виникло як наслідок іншої, попередньої хвороби”.

Такі хвороби як *анемія* та *гіпоксія* характеризуються зменшенням кількості або надходження життєвоважливих ресурсів. Так лексема *анемія* означає “зменшення кількості еритроцитів, умісту в них гемоглобіну” (зазначено у тлумачних словниках 1–4), а *гіпоксія* “зумовлюється тим, що надходження кисню до тканин чи здатність тканин використовувати кисень нижча, ніж їх потреба в ньому” (фіксується у словнику 3). Обидві хвороби також мають інші назви *анемія* – “недокрів’я”, а *гіпоксія* – “кисневе голодування”.

Мовні одиниці *психоз*, *анатія*, *депресія* вказують на хворобливий стан психіки. *Психоз* “пов’язаний з розладом діяльності головного мозку”, про що йдеться у тлумачних словниках 1–4. *Анатія* “характеризується байдужим ставленням до навколишнього, зникненням зовнішніх проявів емоційних реакцій” (словник 3). Особливістю *депресії* є “стан пригніченості безвиході, відчаю, пов’язаний з психічними захворюваннями або реакцією організму на важку життєву ситуацію” (фіксується у словниках 1, 3, 4). У словниках 1, 2, 4 зазначено, що *безсоння* означає “хворобливу відсутність сну”.

На основі аналізу словникових визначень лексеми *pandemic* в англійській мові, її синонімів і їхніх дериватів побудована матриця “Кількісно-якісні показники синонімічного ряду лексем ключового слова *pandemic* та їхніх дериватів” (Додаток 4), яка ілюструє наявність різних значень мовних одиниць. Із **20** синонімічних лексем (*affection, ailment, blight, complaint, condition, contagion, curse, disease, disorder, epidemic, illness, infection, infirmity, malady, murrain, pest, pestilence, plague, scourge, sickness*) і **25** дериватів (*pandemic, pandemonium, pandemoniac, epidemic, epidemiological, an epidemiologist, epidemiology, to plague, pestilential, infectious, infectiously, infective, contagious, contagiously, to blight, to scourge, affectionate, affectionately, to curse, cursed, to condition, diseased, to disorder, disordered, disorderly*) до слова *pandemic* виокремлено **89** значень. Зазначимо, що дефініції виділено із чотирьох найавторитетніших словників англійської мови: 1. Online Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus (1999 – and today); 2. Online Cambridge Academic Content Dictionary (1999 – and today); 3. Online Oxford Advanced Learner's Dictionary (2000 – and today); 4. Online Merriam-Webster Dictionary (1982 – and today).

З метою розширення синонімічного ряду та виявлення національних особливостей вживання лексеми *pandemic* представників англійськомовного соціуму залучаємо тезаурус корпусного менеджера Sketch Engine, а саме корпус English Web 2020 (enTenTen20). За допомогою інструмента Thesaurus отримуємо **1 000** синонімів до слова *pandemic* (Додаток 5). Як уже було зазначено, корпусний тезаурус у Sketch Engine знаходить одиниці з подібним значенням або ті, що з’являються в тому ж чи подібному контексті у вибраному корпусі. В описі корпусного інструмента тезаурус вказано, що список синонімів може містити слова, які не слід включати до синонімічного ряду, адже це результат автоматичної обробки. Тому нами було механічно опрацьовано результати і залишено ті слова, які мають хоча б одну спільну сему з лексемою *pandemic*.

У результаті застосування дефініційного аналізу і компонентного аналізу із пропорованих корпусним тезаурусом 1 000 лексичних одиниць у **4.2% (43 мовних одиницях)** наявна хоча б одна спільна сема зі словом *pandemic*, тому саме ці мовні одиниці відносимо до синонімічного ряду лексем ключового слова *pandemic*.

Звертаємо увагу на те, що список корпусних слів-синонімів містить назви континентів, роки, назви місяців та інші одиниці, які на перший погляд не можуть бути синонімами стрижневого слова *pandemic*. Проте припускаємо, що решта 957 мовних одиниць, які не мають спільних сем із ключовим словом, але визначені корпусним інструментом Thesaurus, на основі їх можливості вживання в подібних або аналогічних контекстах вступають у синонімічні відношення, і будуть **корпусними відносно-потенційними синонімами** до лексеми *pandemic*. Продемонструємо це припущення на прикладі назви континенту Африка і 1980-х років (рис. 3.1.3).

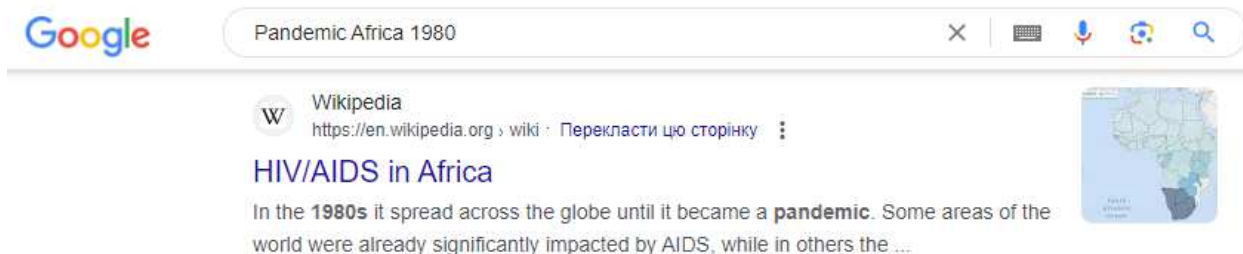

Рис. 3.1.3. Приклад корпусних відносно-потенційних синонімів до лексеми *pandemic*

Як бачимо із інформації, яка є у відкритому доступі, у 1980-х в Африці дійсно була пандемія ВІЛу/СНІДу, тому вважаємо ці одиниці корпусними відносно-потенційними синонімами.

Серед опрацьованого матеріалу фіксуємо збіги **9** синонімічних лексем із словників і корпусного тезауруса: *complaint, condition, disease, disorder, epidemic, illness, infection, plague, sickness* (рис. 3.1.4). Загалом синонімічний ряд розширено **34** мовними одиницями: *COVID-19, disaster, coronavirus, depression,*

virus, decline, attack, cancer, AIDS, flu, spread, disability, anxiety, trouble, trouble, wildfire, symptom, fever, cold, diabetes, reaction, strain, case, run, stroke, vision, complication, bug, malaria, influenza, turn, scale, poisoning, Ebola.

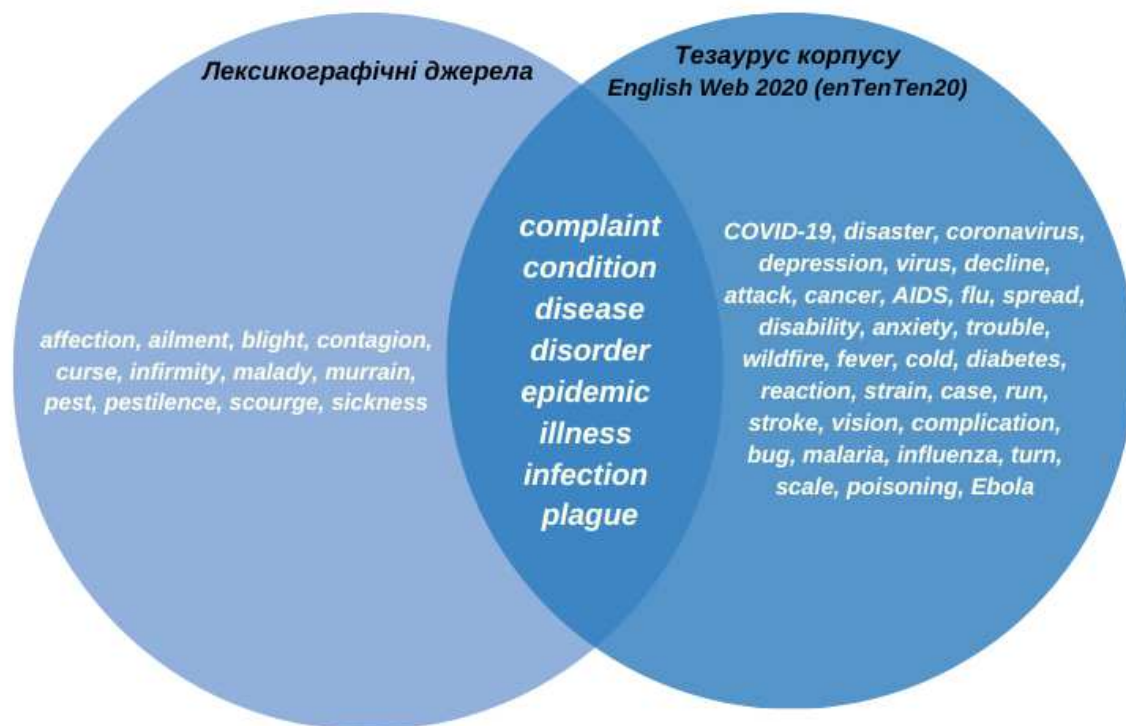

Рис. 3.1.4. Спільні та відмінні синонімічні одиниці до лексеми *pandemic*

Далі для визначення дефініцій відібраних одиниць залучено тлумачні словники, про які йшлося вище. Результати дефініційного аналізу представляємо як матрицю “Кількісно-якісні показники синонімічного ряду лексем ключового слова *пандемія*”) (Додаток 6).

Отже, синонімічний ряд до стрижневого слова *pandemic* складається з **53** мовних одиниць та **25** дериватів словникових синонімів. Аналіз визначень слів у тлумачних словниках допоміг визначити семантичну структуру ключової лексеми *pandemic*, оскільки виокремлено **150** значень – дефініційних представників імені ЛСП *PANDEMIC*.

Розуміння *пандемії* у свідомості носіїв англійської мови описано в тлумачних словниках 2–4 як спалах хвороби, що відбувається на великій географічній території (наприклад, у кількох країнах або континентах), існує

майже у всій групі людей, тварин чи рослин (“an outbreak of a disease that occurs over a wide geographic area (such as multiple countries or continents), exists in almost all of a group of people, animals or plants”).

Прикметник *pandemic* має схожі значення зі стрижневим словом, і має значення стосовно хвороби, яка поширюється на всю країну або весь світ та існує майже у всій групі людей, тварин чи рослин (“(of a disease) that spreads over a whole country or the whole world existing in almost all of a group of people, animals, or plants”), про що йдеться у словниках 2–4.

Похідним словом від іменника *pandemic* є *randemonium*, що означає ситуацію, в якій виникає багато шуму і плутанини через те, що люди збуджені, розлючені або налякані (“a situation in which there is a lot of noise and confusion because people are excited, angry, or frightened”, словники 1–4), а у словнику 4 також зазначено, що це столиця пекла у “Втраченому раю” Мільтона (capitalized: “the capital of Hell in Milton's Paradise Lost”). Прикметник *randemoniac* має характер людського стовпотворіння (“having the character of a randemonium”, що зафіксовано у словнику 4).

Абсолютними синонімами на етапі дефініційного аналізу виокремлюємо корпусні синоніми *flu* та *influenza*, адже у словнику 4 одним із значень *flu* є “influenza” (грип). Щодо *influenza*, у її тлумаченнях у словниках 1–3 зазначено, що це є офіційна назва грипу, тобто хвороби, схожої на дуже сильну застуду, яка викликає жар і слабкість (“formal for flu (= an illness like a very bad cold, that makes you feel hot and weak”).

“An illness” як окреме значення, а не як його компонент, є спільним для лексикографічних синонімів *condition*, *sickness*, *complaint*, *ailment*, а також для корпусних синонімів *trouble* і *turn*. Фіксуємо, що кожна з лексем має ще додаткові значення, тому на цьому етапі дослідження не можемо зробити остаточний висновок про типи цих синонімів, і для встановлення факту взаємозамінності їх в контексті необхідно провести компонентний аналіз. Варто зазначити що трактування лексеми *turn* як хвороби є застарілим, про що й зазначено у словнику 3 (“old-fashioned”). Також у словнику 3 англійської

мови слово *condition* передається за допомогою значення, що вказує на хворобу або проблему зі здоров'ям, яку ви маєте протягом тривалого часу, оскільки її неможливо вилікувати (“an illness or a medical problem that you have for a long time because it is not possible to cure it”). Мовна одиниця *sickness* також означає акт блювання або відчуття, що вас зараз знудить (“the act of vomiting, or the feeling that you are going to vomit” (описано в тлумачних словниках 1–3)). Значення лексеми *complaint*, представлене у словнику 4, характеризує несерйозну хворобу і часто таку, що вражає певну частину тіла (“an illness, especially one that is not serious, and often one that affects a particular part of the body”). Розуміння *ailment* як тілесного недуга або хронічного захворювання наведено у словнику 4 – “a bodily disorder or chronic disease”. *Trouble* також трактується як біль (“pain” у словниках 3–4).

Сама ж лексема *illness* тлумачиться як хвороба тіла або розуму (“a disease of the body or mind”, словники 1, 2, 4), стан фізичного або психічного нездоров'я (“the state of being physically or mentally ill”, словники 1–3), у словнику 3 – тип або період хвороби (“a type or period of illness”).

Спільними також є значення “disease” для словникових слів-синонімів *infirmity*, *affection*, *malady* та “malady” – для мовних одиниць *infirmity*, *affection*. Проте ці лексеми відрізняються між собою тим, що *infirmity* позначає особливо тривалу хворобу або пов'язану зі старістю (“illness, especially for long periods or because of old age”, що зафіксовано у словнику 2), *malady* – хворобу або розлад тваринного організму (“a disease or disorder of the animal body”, словник 4), а *affection* – почуття симпатії або любові до когось (“a feeling of liking or loving someone” зазначено в тлумачних словниках 1–4). У результаті проведення компонентного аналізу зробимо висновок про взаємозамінність мовних одиниць на позначення хвороби.

Поняття хвороби також представляє лексема *disease*, значення якої характеризується як хвороба людей, тварин, рослин, або однієї з їхніх частин, спричинена інфекцією або розладом здоров'я, що порушує нормальне функціонування і зазвичай проявляється характерними ознаками та

симптомами (“illness of people, animals, plants, etc., or of one of its parts, caused by infection or a failure of health that impairs normal functioning and is typically manifested by distinguishing signs and symptoms”, на основі дефініцій зі словників 1 і 2). Прикметник *diseased* використовується для опису людини, яка страждає на хворобу, що зафіксовано у словниках 1, 3, 4 (“suffering from a disease”).

Семантика одиниці *disorder* також містить уявлення про хворобу душі або тіла (“an illness of the mind or body”, про що йдеться у словниках 2 і 3).

Дериватами іменника *disorder* є три слова: дієслово *disorder* і прикметники *disordered*, *disorderly*. Лексема *to disorder* трактується як порушувати регулярні або нормальні функції (значення наведене у словнику 4: “to disturb the regular or normal functions of”). На позначення ненормального, нездорового (“not normal, in a way that is unhealthy”, у словниках 2, 4) і такого, який уражений медичним розладом (“medical. affected by a medical disorder”, словник 3) використовується прикметник *disordered*, а *disorderly* зі свого боку позначає того, який погано поводиться, галасує або проявляє насильство (“behaving badly by being noisy or violent”, зафіксовано у словниках 1–4).

Характерною ознакою *infection* є її значення як хвороби і як дії або процесу викликання, або отримання захворювання (“the act or process of causing or getting a disease”, значення наведене у словниках 3, 4). Як хвороба частини тіла, *infection* може бути спричинена бактеріями або вірусом, чи виникати внаслідок інфекції, що зазначено у словниках 1–3 (“a disease in a part of your body that is caused by bacteria or a virus”) і 4 (“a disease resulting from infection”).

Дериватами аналізованої лексеми є прикметники *infectious*, *infective* і прислівник *infectiously*. Слово *infectious* тлумачиться як про хворобу, яка може передаватися від однієї людини, тварини чи рослини до іншої (“an infectious disease can be passed from one person to another”, зафіксовано у словниках 1, 3, 4), а також як спричинений або є наслідком інфекції одним або декількома патогенними агентами (“caused by or resulting from an infection with one or more pathogenic agents”, словник 4). Значення, що щось пов’язане з інфекцією або

викликане нею (“relating to or caused by an infection”, зазначено в тлумачних словниках 2–4) є характерним для прикметника *infective*, який відображає спричинення інфекції (“causing infection”, у словниках 2, 4) та її вплив на інших: легко поширюється на інших (“affecting others: spreading easily to others”, словник 4). Прислівник *infectiously* вказує на те, яким чином хвороба передається від однієї людини, тварини чи рослини до іншої (“in a way that passes a disease from one person, animal, or plant to another”, словник 2).

Значення заразної хвороби, якою можна заразитися, якщо доторкнутися до людини, яка має цю хворобу, характерне для іменника *epidemic* (“a contagious disease is one that you can get if you touch someone who has it”, у словниках 1–4). У словниках 1 і 2 зазначено, що ця хвороба швидко поширюється серед людей (“a contagious feeling spreads quickly amongst people”). Похідними є лексеми *epidemic* (adj.), *epidemiology*, *epidemiologist*, *epidemiological*.

Прикметник *epidemic* позначає щось погане, що трапляється часто і зачіпає багатьох людей в певному місці в один і той самий час (“happening a lot and affecting many people”, у словниках 2–4; “of something bad: occurring more and more frequently in a particular place at the same time”, словники 3, 4).

Наукове вивчення хвороб і способів їх виявлення, поширення та боротьби з ними в групах людей має назву *epidemiology*, що також має значення сукупності факторів, що контролюють наявність або відсутність хвороби або збудника (“the scientific study of diseases and how they are found, spread, and controlled in groups of people”, у словниках 2–4); “the sum of the factors controlling the presence or absence of a disease or pathogen”, представлено у словнику 4).

Epidemiologist – так називають людину, яка вивчає хвороби і те, як вони виникають, поширюються і контролюються в групах людей (“someone who studies diseases and how they are found, spread, and controlled in groups of people”, наведено у словниках 2, 3).

Прикметник же *epidemiological* трактується як той, що пов'язаний з науковим вивченням поширення і боротьби з хворобами (“connected with the scientific study of the spread and control of diseases”, у словниках 2, 3).

Однією з непроаналізованих синонімічних мовних одиниць, яка є спільною для лексикографічного і корпусного тезаурусів, є *plague*, що трактується як епідемічна хвороба, про що йдеться у словнику 4 (“an epidemic disease”). Загалом *plague* є серйозним захворюванням, яке швидко поширюється і вбиває багато людей (“a serious disease that spreads quickly and kills a lot of people”, словники 1, 3, 4), а також часто використовується для позначення бубонної чуми, дуже інфекційного захворювання, спричиненого бактеріями, що поширюються переважно блохами на щурах або інших тваринах, яке викликає набряк, лихоманку і, як правило, смерть у людей (“often used to refer to bubonic plague, a very infectious disease caused by bacteria spread mainly by fleas on rats or other animals, that causes swelling, fever, and usually death in humans”, у словниках 2–3).

Дієслово *plague* у словниках тлумачиться як змушувати когось страждати протягом тривалого часу (“to make someone suffer for a long time”, зафіксовано у словниках 1–4), а також як вражати, заражати, уражати хворобою, нещастям, стихійним лихом або хворобою (“to smite, infest, or afflict with or as if with disease, calamity, or natural evil”, у словнику 4).

Значення епідемічної хвороби також має іменник *pest*, що означає захворювання, пов'язане з високою смертністю (“an epidemic disease associated with high mortality”, словник 4).

Інфекційна хвороба, позначена як *pestilence*, так само вбиває велику кількість людей і швидко поширюється (“any very serious infectious disease that spreads quickly and kills large numbers of people”, зазначено у словниках 2, 3)).

Дериват проаналізованої лексеми *pestilence* – прикметник *pestilential* – колись вживався як пов'язаний з морвицею або такий, що її спричиняє (“old use. connected with or causing a pestilence”, словники 3, 4). На сучасному ж етапі пов'язаний з дуже серйозною інфекційною хворобою, яка швидко поширюється

і вбиває велику кількість людей, а також повний комах або дрібних тварин, які є брудними або спричиняють хворобу, що відображено у словнику 2 (“relating to or causing very serious infectious disease that spreads quickly and kills large numbers of people”, “full of insects or small animals that are dirty or cause disease”).

Семантика одиниці *contagion* містить уявлення не лише про інфекційну хворобу і її збудник, наприклад, вірус (“a contagious disease”, “a disease-producing agent (such as a virus)”, словник 4), але й про ситуацію, в якій хвороба поширюється через дотик до когось або чогось (the situation in which a disease is spread by touching someone or something, словники 2–4).

Іменник *contagion* має два похідних слова: *contagious* і *contagiously*. Прикметник *contagious* позначає заразну хворобу, якою можна заразитися, якщо торкнутися хворої людини і яка швидко поширюється серед людей (“a contagious disease is one that you can get if you touch someone who has it”, у тлумачних словниках 1–4; “a contagious feeling spreads quickly amongst people”, у словниках 1 і 2). Прислівник *contagiously* має схоже трактування: таким чином, що швидко поширюється на інших людей (“in a way that spreads quickly to other people”, що відображено у словниках 2, 3).

Лексична одиниця *curse* маніфестує щось, що завдає шкоди чи нещастя, часто протягом тривалого періоду часу (“something that causes harm or unhappiness, often over a long period of time”, зазначено у тлумачних словниках 1–4). Проте у словниках 3 і 4 вказано, що колись неофіційно так ще називали менструацію (“old-fashioned, informal. menstruation (= the process or time of menstruating)”). Похідним від іменника є прикметник *cursed*, який тлумачиться у словниках 2–4 як мати прокляття на собі; страждати від прокляття (“having a curse on it; suffering from a curse”). Дієслово ж *curse* означає використовувати магичне слово або фразу проти когось, щоб завдати йому шкоди (“to use a magic word or phrase against somebody in order to harm them”, у словниках 1, 2, 3, 4).

Семантика елемента *murRAIN* маніфестує пошесть або чуму, що особливо вражає домашніх тварин (“a pestilence or plague especially affecting domestic animals”, словник 4).

Іменник *blight* та похідне від нього дієслово *to blight* характеризують хворобу рослин, яка пошкоджує і вбиває рослини (“a disease that damages and kills plants”, словники 1–3). Іменник *blight* характеризує хворобу рослин, для якої типовим є утворенням уражень, в’яненням і відмиранням частин (наприклад, листя і бульб) (“a disease or injury of plants marked by the formation of lesions, withering, and death of parts (such as leaves and tubers)”, у словнику 4). Дієслово ж *to blight* означає уражати (рослину) хворобою або пошкодженням, що супроводжується утворенням уражень, в’яненням і відмиранням частин (наприклад, листя і бульб), що зафіксовано у словнику 4 (“to affect (a plant) with a disease or injury marked by the formation of lesions, withering, and death of parts (such as leaves and tubers)”). Також має більш широке значення як завдавати шкоди або погано впливати на щось (“to cause damage to or have a bad effect on something”, наведено у словниках 1–3).

Серед корпусних синонімів також є лексеми, що позначають захворювання рослин: *scale* і *wildfire*. Особливість *scale* полягає в збуднику хвороби, адже вона викликається щитівкою, що зафіксовано у словнику 4 (“a disease of plants caused by a scale insect”). Руйнівна плямистість листя тютюну, спричинена кількома штамами бактерії називається *wildfire* (a destructive leaf-spot disease of tobacco caused by several strains of a bacterium (*Pseudomonas syringae*), словник 4).

Лексикографічний синонім *scourge* тлумачиться у словниках 1–4 як щось, що спричиняє багато страждань або неприємностей (“something that causes a lot of suffering or trouble”) і має похідне дієслово *to scourge*, що в літературній мові означає завдавати комусь неприємностей, труднощів або душевного болю (“literary. to cause trouble, difficulty or mental pain to somebody” (словники 2 і 3), а також суворо карати (“to punish severely”, словник 4).

Лексеми *affectionate* і *affectionately* є дериватами іменника *affection*, що позначає вираження своїх почуттів любові до когось. Відповідно прикметник *affectionate* означає демонстрацію того, що вам хтось подобається або ви когось любите (showing that you like or love someone, словники 1–4), а прислівник

affectionately позначає спосіб, який демонструє турботу та любов до когось (in a way that shows caring feelings and love for somebody, у словниках 2 і 3). Зауважимо, що це слова з позитивною конотацією любові, що відрізняє їх від решти синонімів на позначення *пандемії* в англійській мові.

Як бачимо, лексикографічна організація поняття *pandemic* має загальний характер і не відображає в повній мірі назви хвороб, які можуть набувати статусу пандемії.

Одним із корпусних синонімів є *virus*, що належить до збудників хвороб. У словниках 1–4 зазначено, що це надзвичайно малий шматочок органічного матеріалу, який викликає хворобу у людей, тварин і рослин (“an extremely small piece of organic material that causes disease in humans, animals, and plants”), а у словнику 4 також фіксується, що вірус отруює розум або душу (“something that poisons the mind or soul”).

Одним із типів вірусу є *coronavirus*, який викликає захворювання тварин, а у людей зазвичай – респіраторні інфекції, які не є серйозними, але іноді може викликати більш серйозні інфекції, що можуть призвести до смерті людини (на основі тлумачень у словниках 2–3: “a type of virus that causes diseases in humans and animals” (2, 3); “in humans, it usually causes respiratory infections that are not serious, but can sometimes cause more serious infections that can kill people” (2)).

Коронавірус викликає інфекційне захворювання *COVID-19*, про яке вперше повідомили у 2019 р. і яке набуло характеру пандемії. Для цієї хвороби характерними є лихоманка, втома, кашель, зміни у відчуттях запаху та смаку, а у деяких людей може призвести до проблем з диханням і тяжкого стану, що зазначено у словниках 1–3 (“a disease caused by a coronavirus that was first reported in 2019 and became a pandemic” (3); “an infectious disease caused by a coronavirus (= a type of virus), that usually causes fever, tiredness, a cough, and changes to the senses of smell and taste, and can lead to breathing problem and severe illness in some people” (1, 2)).

Антонімічними лексемами на позначення *pandemic* вважаємо *fever* і *cold*. Незважаючи на те, що обидва слова означають хворобу, відрізняються вони

симптомами. Так для мовної одиниці *fever* є характерною висока температура тіла через хворобу (“a high body temperature because you are sick”, зазначено у словниках 1–4), а *cold* асоціюється з ознобом (“popularly associated with chilling”, словник 4).

Серед корпусних синонімів на позначення психічних захворювань використано дві лексеми – *depression* і *anxiety*. Характерним для *depression* у словниках 2–4 є стан дуже нещасної і тривожної людини протягом тривалих періодів, яка не може вести нормальне життя в цей час (“very unhappy and anxious person (= worried and nervous) for long periods and cannot have a normal life during these periods”). *Anxiety* у словнику 3 описано як захворювання, яке змушує людину хвилюватися настільки сильно, що це дуже негативно впливає на її повсякденне життя (“illness that causes somebody to worry so much that it has a very negative effect on their daily life”).

На позначення психічної хвороби, яка впливає на те, що люди бачать речі, яких не існує фізично, використовується лексема *vision*, значення якої наведено у словнику 2 – “an experience in which you see things that do not exist physically, when your mind is affected powerfully by something such as deep religious thought or drugs or mental illness”.

Спільним для мовних одиниць *diabetes*, *stroke*, *cancer*, *Ebola*, *malaria*, *AIDS* є те, що вони позначають різні серйозні хвороби. Так *diabetes* у словниках 1–4 тлумачиться як стан, при якому організм не може контролювати рівень цукру в крові та характеризується виділенням і виведенням надмірної кількості сечі (“a serious medical condition in which your body cannot control the level of sugar in your blood” (1–3); “any of various abnormal conditions characterized by the secretion and excretion of excessive amounts of urine” (4)).

Лексема *stroke* позначає не лише серйозне захворювання, а й те, що є раптовим, коли кровоносна судина в мозку лопається чи блокується, що може спричинити смерть або втрату здатності рухатися або чітко говорити (“a sudden serious illness when a blood vessel (= tube) in the brain bursts (= breaks open) or is blocked, which can cause death or the loss of the ability to move or to speak clearly”,

словники 1–4).

Значення мовної одиниці *cancer* маніфестує серйозне захворювання, яке виникає, коли клітини в організмі ростуть неконтрольовано і ненормально, вбиваючи нормальні клітини і часто спричиняючи смерть (“a serious disease that is caused when cells in the body grow in a way that is uncontrolled and not normal, killing normal cells and often causing death”, зазначено у словниках 1–3), а також використовується на позначення хвороби рослин, що характеризується утворенням наростів (“a plant disease marked by growths”, словник 4).

Також зазвичай закінчується смертю захворювання *Ebola*, яке є геморагічною лихоманкою, спричиненою вірусом Ебола, що призводить до втрати крові у внутрішніх частинах тіла (“the hemorrhagic fever caused by the Ebola virus”, про що йдеться у словнику 4; “a very serious disease, caused by a virus, that causes internal parts of the body to lose blood and usually ends in death”, словник 3).

Захворювання *malaria* є поширеним в багатьох жарких частинах світу, що зафіксовано у словниках 1 і 2: “It is common in many hotter parts of the world”. Ця хвороба людини, спричинена укусом комарів-анофелін, і викликає високу температуру і тремтіння (“a serious disease that causes a high temperature and shivering (= shaking of the body) caused by the bite of some types of mosquito”, словник 3), “a human disease that is caused by sporozoan parasites (genus Plasmodium) in the red blood cells, is transmitted by the bite of anopheline mosquitoes, and is characterized by periodic attacks of chills and fever”, словник 4).

Абревіатура *AIDS* розшифровується як “Acquired Immune Deficiency” (словники 1–3), тобто це синдром набутого імунodefіциту (СНіД). У зазначених словниках трактується як важке захворювання, що руйнує природний захист організму від інфекцій (“a serious disease, that destroys the body’s natural protection from infection”). Спричинена ця хвороба інфікуванням ВІЛ, що зазвичай передається через інфіковану кров, особливо під час незаконного внутрішньовенного вживання наркотиків, а також через тілесні виділення під час статевого акту (“...caused by infection with HIV commonly

transmitted in infected blood especially during illicit intravenous drug use and in bodily secretions during sexual intercourse”, словник 4).

Семантика елемента *decline* свідчить про виснажливу хворобу, поступове фізичне або розумове занепад і згасання, що зазначено умовнику 4 (“a wasting disease”, “a gradual physical or mental sinking and wasting away”).

Постійне або тривале у часі захворювання позначає лексема *disability*. Така хвороба заважає комусь робити те, що роблять інші люди (“an illness, injury, or condition that makes it difficult for someone to do the things that other people do, and that is usually permanent or lasts for a long time”, про що йдеться у словниках 1–4).

Для позначення випадку захворювання або травми у словниках 1, 3 і 4 вжито лексему *case* (“an instance of disease or injury”). Слово *strain* означає певний вид захворювання, спричиненого бактеріями (“a particular type of a disease caused by bacteria, etc.”, словники 1 і 4).

Схоже значення має мовна одиниця *attack* і трактується у словниках 1–3 як раптове, нетривале захворювання (“a sudden, short illness”), а також як активний епізод хронічного або рецидивуючого захворювання у словнику 4 (“a fit of sickness especially: an active episode of a chronic or recurrent disease”).

Лексема *bug* має неофіційне значення і так характеризує хворобу, яка зазвичай має досить легкий перебіг, проте легко передається від людини до людини, що зафіксовано у словнику 3 (“informal. an illness that is usually fairly mild but spreads easily from person to person”).

Неформальне трактування має також іменник *run* у словниках 2 і 3, де описаний як діарея, тобто хвороба, при якій відходи життєдіяльності випорожнюються з кишечника набагато частіше, ніж зазвичай, і в рідкому вигляді (“informal. illness – diarrhoea (= an illness in which waste matter is emptied from the bowels much more frequently than normal, and in liquid form”).

Іменники *reaction* (у словнику 1) і *poisoning* (словники 1 і 2) позначають хвороби, які спричиненні вживанням їжі, питтям або вдиханням небезпечних речовин (“an illness caused by eating, drinking, or breathing a dangerous

substance”).

Деякі хвороби мають ускладнення, тому серед корпусних синонімів є лексема *complication*, яка позначає вторинне захворювання або стан, що розвивається в процесі первинного захворювання або стану (“a secondary disease or condition developing in the course of a primary disease or condition”, у словниках 1–4).

До синонімічного ряду на позначення *пандемії* в англійській мові також відносимо слова, які у своєму значенні не мають прямих вказівок на хворобу, проте у їх значеннях виділено спільні семні характеристики з ключовим словом, про що детальніше описано у п. 3.4; це такі слова як *spread* і *disaster*.

Робимо висновок, що інструмент Thesaurus корпусного менеджера Sketch Engine допоміг розширити синонімічні ряди на позначення *пандемії* в українській і англійській мовах та виявити особливості вживання аналізованих лексем у досліджуваних лінгвосоціумах. Аналіз і зміст словникових дефініцій переконує в тому, що елементи, з яких утворюються синонімічні ряди на позначення *пандемії* в українській і англійській мовах, поєднують у собі відображення досить розрізнених понять об’єктивної дійсності. Усі відношення та зв’язки між значеннями лексем на позначення *пандемії* в досліджуваних мовах систематизовані нами за допомогою когнітивних матриць, які об’єднали в собі всі знання про різні аспекти одного явища.

3.2 Ядерно-периферійна структура ЛСП ПАНДЕМІЯ в українській мові

Услід за І. Кучером (2015), який підтримує думку Т. Жеребило, вважаємо що ЛСП є багаторівневою і складною структурою, до якої входять різні частини мови. Відповідно до складу аналізованого ЛСП включаємо не лише словникові слова-синоніми, а також похідні від них слова (деривати), що дозволить максимально повно дослідити поняття *пандемії* та визначити його ядерно-периферійну структуру.

Будь-яке ЛСП, за твердженням С. Семчинського (1988, с. 167), складається із ядра, що включає назву (ім'я) ЛСП, вузько пов'язане з видовим ім'ям, синонімами та родовим ім'ям. На периферії цього поля розташовані слова, семантика яких перетинається з ядерними словами за окремими семами. Н. Герцовська (2011) у своїй праці притримується думки, що ядро є центральною та основною частиною, що володіє властивостями, які визначають домінуючу семантику. З іншого боку, периферія складається із залежних одиниць та має характеристики, пов'язані з численними диференційними семами. Ядро ЛСП включає лексику, яка охоплює широкий спектр семантичних характеристик, виражаючи найважливіші поняття в даному полі, та відзначається максимальною концентрацією ознак. У контексті периферії виявляються конкретні лексеми, які не надто важливі для даного поля. Межі між ядром та периферією є нестійкими, і ядерні одиниці відображають змістові відношення та зв'язки ЛСП. З іншого боку, периферійна лексика відтворює ці відношення у більш вільній формі. З метою диференціації периферії через велику кількість одиниць, що до неї відносяться, виділяється зона ближньої, дальньої та крайньої периферії (там само).

Важливим інструментом для вивчення й аналізу семного складу вважаємо когнітивно-матричну організацію ЛСП. За допомогою матричного аналізу проведено розрахунки, що стосуються ядерної та периферійної лексики в українському ЛСП *ПАНДЕМІЯ*.

Результат компонентного аналізу **43** синонімічні одиниці та **9** словникових дериватів представляємо як матриці “Кількісно-якісні показники семантичної структури семних характеристик словникових синонімів та їхніх дериватів до лексеми *пандемія*” (Таблиця 3.2.1) і “Кількісно-якісні показники семантичної структури семних характеристик корпусних синонімів до лексеми *пандемія*” (Таблиця 3.2.2), де відображається співвідношення синонімічних мовних одиниць та їх семний склад.

Таблиця 3.2.1

**Кількісно-якісні показники семантичної структури семних характеристик
словникових синонімів та їхніх дериватів до лексеми *пандемія***

№	Семний склад слів-синонімів та їхніх дериватів	Словникові синоніми та їхні деривати																
		пандемія	пошесть	зараза	морювця	епідемія	панзоотія	епідеміологія	епідемічний	мор	пандемічний	пандемоніум	пошесний	епідеміолог	епідеміологічний	епідемпоріг	панзоотичний	морювий
1.	Архісема 'хвороба / захворювання / недуга'	+	+	+	+	+	+			+								
2.	Інтегральна сема 'тип хвороби / захворювання / недуги'	+	+		+	+	+	+		+								
Диференційні семи:																		
3.	'інфекційна хвороба / захворювання / недуга (людей)'	+	+		+	+		+		+								
4.	'інфекційна хвороба / захворювання / недуга (тварин)'		+		+					+								
5.	Інтегральна сема 'якість хвороби / захворювання / недуги'		+	+	+					+								
Диференційні семи:																		
7.	'смертоносна хвороба / захворювання / недуга'				+					+								
8.	'заразна хвороба / захворювання / недуга'		+		+					+								
9.	'систематично повторювана хвороба / захворювання / недуга'		+		+					+								
10.	'масова хвороба / захворювання / недуга'		+		+	+				+								
11.	'епідемічна хвороба / захворювання / недуга'			+														
12.	Інтегральна сема 'збудник хвороби / захворювання / недуги'			+		+												
Диференційні семи:																		
13.	'мікроорганізми'			+														
14.	'соціальні та біологічні чинники'					+												
15.	Інтегральна сема 'простір поширення хвороби / захворювання / недуги'	+	+	+	+	+	+	+		+								
Диференційні семи:																		
16.	'простір поширення хвороби / захворювання / недуги (людей)'	+	+		+	+		+		+								
17.	'простір поширення хвороби / захворювання / недуги (тварин)'		+		+					+								
18.	Інтегральна сема 'час поширення хвороби / захворювання / недуги'		+		+	+				+								

№	Семний склад слів-синонімів та їхніх дериватів	Словникові синоніми та їхні деривати																	
		пандемія	пошесть	зараза	морвиця	епідемія	панзоотія	епідеміологія	епідемічний	мор	пандемічний	пандемоніум	пошесний	епідеміолог	епідеміологічний	епідемпоріг	панзоотичний	морвий	
	Диференційні семи:																		
19.	‘час поширення хвороби / захворювання / недуги (людей)’		+		+	+				+									
20.	‘час поширення хвороби / захворювання / недуги (тварин)’		+		+					+									
21.	Градуальна сема ‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги’	+					+												
	Диференційні семи:																		
22.	‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги (людей)’	+																	
23.	‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги (тварин)’						+												
24.	Диференційна сема ‘медична дисципліна’							+											
25.	Інтегральна сема ‘боротьба з хворобами / захворюваннями / недугами’							+	+										
26.	Диференційна сема ‘характер епідемії’								+										
27.	Диференційна сема ‘характер пандемії’										+								
28.	Диференційна сема ‘характер пошесті’											+							
29.	Диференційна сема ‘сукупність усіх злих надприродних сил’											+							
30.	Диференційна сема ‘фахівець із епідеміології’												+						
31.	Диференційна сема ‘прикм. до епідеміологія’													+					
32.	Диференційна сема ‘середній показник захворюваності’														+				
33.	Диференційна сема ‘характер панзоотії’																+		
34.	Диференційна сема ‘характер мору’																		+

Таблиця 3.2.2

Кількісно-якісні показники семантичної структури семних характеристик корпусних синонімів до лексики *пандемія*

№	Семний склад слів-синонімів	Корпусні синоніми																																							
		пандемія	поліомієліт	тиф	грип	анемія	хвороба	туберкульоз	дихоманка	холера	рак	алкоголізм	пияцтво	коронавірус	чума	недуг	недуга	психоз	гіпертонія	отруєння	гепатит	сказ	застуда	захворюваність	захворювання	диабет	депресія	ускладнення	Віл-інфекція	вірус	ожиріння	безсоння	запалення	онкозахворювання	гіпоксія	апатія	параліч				
1.	Архісема 'хвороба / захворювання / недуга'	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2.	Інтегральна сема 'тип хвороби / захворювання / недуги'	+	+	+	+			+	+	+	+			+	+			+				+	+							+											
Диференційні семи:																																									
3.	'інфекційна хвороба / захворювання / недуга (людей)'	+	+	+	+			+	+	+	+			+	+								+	+					+												
4.	'інфекційна хвороба / захворювання / недуга (тварин)'													+	+								+																		
5.	'інфекційна хвороба / захворювання / недуга (рослин)'																	+																							
6.	'психічна хвороба / захворювання / недуга (людей)'																		+										+												
7.	Інтегральна сема 'якість хвороби / захворювання / недуги'		+		+					+					+	+	+						+	+									+					+			
Диференційні семи:																																									
8.	'смертоносна хвороба / захворювання / недуга'																																						+		
9.	'епідемічна хвороба / захворювання / недуга'														+																										
10.	'сильна хвороба / захворювання / недуга'															+	+																								
11.	'гостра хвороба / захворювання / недуга'		+		+					+														+																	
12.	'запальна хвороба / захворювання / недуга'																						+																		
13.	'хронічна хвороба / захворювання / недуга'																																							+	
14.	Інтегральна сема 'збудник хвороби / захворювання / недуги'		+		+			+	+		+	+	+								+		+	+				+	+	+	+	+						+	+		

№	Семний склад слів-синонімів	Корпусні синоніми																																				
		пандемія	поліомієліт	тиф	грип	анемія	хвороба	туберкульоз	ліхоманка	холера	рак	алкоголізм	піяцтво	коронавірус	чума	недуг	недуга	психоз	гіпертонія	отруєння	гепатит	сказ	застуда	захворюваність	захворювання	діабет	депресія	ускладнення	ВІЛ-інфекція	вірус	ожиріння	безсоння	запалення	онкозахворювання	гіпоксія	анатія	параліч	
	Диференційні семи:																																					
15.	'вірус, що викликає хворобу / захворювання / недугу (людей)'		+		+									+									+						+		+							
16.	'вірус, що викликає хворобу / захворювання / недугу (тварин)'													+								+																
17.	'бацила, т. зв. паличкою Коха'							+																														
18.	'несприятливі чинники внутрішнього й зовнішнього середовища'						+																															
19.	'холерний вібріон'									+																												
20.	'тривале зловживання спиртними (алкогольними) напоями'										+	+																										
21.	'отрута'																			+																		
22.	'охолодженням організму'																						+															
23.	'важка життєва ситуація'																										+											
24.	'інша, попередня хвороба'																											+										
25.	'порушенням обміну речовин'																														+							
26.	'змінені (трансформовані) соматичні клітини'																																+					
27.	'нижче надходження кисню до тканин, ніж їх потреба в ньому'																																	+				
28.	Інтегральна сема 'симптоми хвороби / захворювання / недуга'		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+								+	+					+	+				+	+	+	+	+	+	+	
29.	Інтегральна сема 'простір поширення хвороби / захворювання / недуги'	+													+																							
	Диференційні семи:																																					
30.	'простір поширення хвороби / захворювання / недуги (людей)'	+													+																							
31.	'простір поширення хвороби / захворювання / недуги (тварин)'														+																							
32.	Інтегральна сема 'передавання хвороби / захворювання / недуги'				+						+	+									+	+							+									
	Диференційні семи:																																					
33.	'передавання хвороби / захворювання / недуги від однієї людини до іншої'																																			+		

№	Семний склад слів-синонімів	Корпусні синоніми																																					
		пандемія	поліомієліт	тиф	грип	анемія	хвороба	туберкульоз	лихоманка	холера	рак	алкоголізм	шияцтво	коронавірус	чума	недуг	недуга	психоз	гіпертонія	отруєння	гепатит	сказ	застуда	захворюваність	захворювання	діабет	депресія	ускладнення	Віл-інфекція	вірус	ожиріння	безсоння	запалення	онкозахворювання	гіпоксія	апатія	параліч		
34.	‘передавання хвороби / захворювання / недуги від однієї тварини до іншої’																				+																		
35.	‘передавання хвороби / захворювання / недуги від однієї рослини до іншої’										+																												
36.	‘передавання хвороби / захворювання / недуги від тварини до людини’																						+																
37.	‘передавання хвороби / захворювання / недуги через харчові продукти й воду, забруднені випорожненнями хворих’									+																													
38.	Градualьна сема ‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги’	+																																					
	Диференційні семи:																																						
39.	‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги (людей)’	+																																					

Фіксуємо, що семний склад усіх мовних одиниць на позначення *пандемії* в українській мові налічує **57** сем. Використання когнітивної матриці надало нам можливість упорядкувати ієрархію сем, виокремити основу відображення уявлень про організацію навколишнього світу та показати, що ця ієрархія є компактною і зручною для аналізу. Також побудовані матриці каталогізують досліджуваний фрагмент дійсності та репрезентують його, вплетеного в складну мережу семантичних відношень у мові.

Як показано в Таблицях 3.2.1 і 3.2.2, одиниці з лексикографічних джерел і корпусні синоніми мають різний семний склад. Так, наприклад, характерними лише для лексикографічних мовних одиниць є семи, які виокремлені із значень похідних слів від словникових синонімів (*інтегральна сема 'боротьба з хворобами / захворюваннями / недугами'*; *диференційні семи 'медична дисципліна'*; *'характер епідемії'*; *'характер пандемії'*; *'характер пошесті'*; *'характер мору'*; *'сукупність усіх злих надприродних сил'*; *'фахівець із епідеміології'*; *'прикм. до епідеміологія'*; *'середній показник захворюваності'*; *'характер панзоотії'*), а також ті, що описують якість хвороби (*диференційні семи 'заразна хвороба / захворювання / недуга'* і *'систематично повторювана хвороба / захворювання / недуга'*) і називають її збудників (*диференційні семи 'мікроорганізми'* та *'соціальні та біологічні чинники'*).

Для корпусного синонімічного ряду характерними є семи, що описують тип хвороби / захворюваннями / недуги (*диференційні семи 'інфекційна хвороба... (рослин)'* і *'психічна хвороба... (людей)'*), її якість (*'гостра...'*, *'запальна...'* і *'хронічна...'*), зазначають її збудників (*'вірус, що викликає хворобу... (людей, тварин)'*; *'бацила, т. зв. паличкою Коха'*; *'несприятливі чинники внутрішнього й зовнішнього середовища'*; *'холерний вібріон'*; *'тривале зловживання спиртними (алкогольними) напоями'*; *'отрута'*; *'охолодженням організму'*; *'важка життєва ситуація'*; *'інша, попередня хвороба'*; *'порушенням обміну речовин'*; *'змінені (трансформовані) соматичні клітини'*; *'нижче надходження кисню до тканин, ніж їх потреба в ньому'*). Також корпусні синоніми від лексикографічних відрізняють *інтегральні семи*

‘симптоми хвороби / захворювання / недуги’ та ‘передавання хвороби / захворювання / недуги’ з її диференційними семами: ‘...від однієї людини до іншої’, ‘...від однієї тварини до іншої’, ‘...від однієї рослини до іншої’, ‘...від тварини до людини’, ‘...через харчові продукти й воду, забруднені випорожненнями хворих’.

На основі перетину семних характеристик імені поля з мовними одиницями, які входять до його складу, визначено ядро-периферійну структуру ЛСП ПАНДЕМІЯ в українській мові.

До ядра (1.9 % мовного матеріалу) відносимо ім'я поля, адже воно маніфестує домінуючу семантику і є втіленням максимальної концентрації ознак пандемії.

Навколоядерну зону (13.5 % мовного матеріалу) утворюють 6 слів-синонімів, які відображають уявлення українського етносу про масові захворювання, які швидко поширюються (епідемія, пошесть, мор, моровиця, чума, панзоотія), а також похідне слово від епідемії – епідеміологія.

Периферійна зона ЛСП ПАНДЕМІЯ охоплює мовні одиниці, які мають лише частковий набір концептуальних ознак, що досліджується – від 3 спільних сем з іменем поля до відсутності перетину семних характеристик.

До *ближньої периферії* (26.9 % мовного матеріалу) належать такі одиниці: *поліомієліт, тиф, грип, сказ, туберкульоз, лихоманка, холера, рак, коронавірус, застуда, Віл-інфекція, зараза, психоз, ускладнення.*

У *дальній периферії* (42.3 % мовного матеріалу) виокремлюємо іменники, які мають 1 спільну сему з іменем поля: *анемія, хвороба, недуга, недуг, пияцтво, алкоголізм, гіпертонія, гепатит, отруєння, захворювання, захворюваність, депресія, діабет, вірус, ожиріння, онкозахворювання, гіпоксія, параліч, запалення, безсоння, апатія, пандемоніум.*

Зона *крайньої периферії* (15.4 % мовного матеріалу) представлена дериватами словникових синонімів: *епідемпоріг, епідеміологічний, епідеміолог, епідемічний, пошесний, панзоотичний, пандемічний, моровий.*

Схематично представимо ядро-периферійну структуру ЛСП ПАНДЕМІЯ (рис. 3.2.1). Зауважимо, що відтінками блакитного кольору передано кількісне наповнення кожної зони досліджуваного ЛСП: найсвітлішим і найменш заповненою є ядерна зона (1.9 % мовного матеріалу), найтемнішою і відповідно кількісно представлена найбільшим відсотком мовного матеріалу (42.3 %) є зона дальньої периферії.

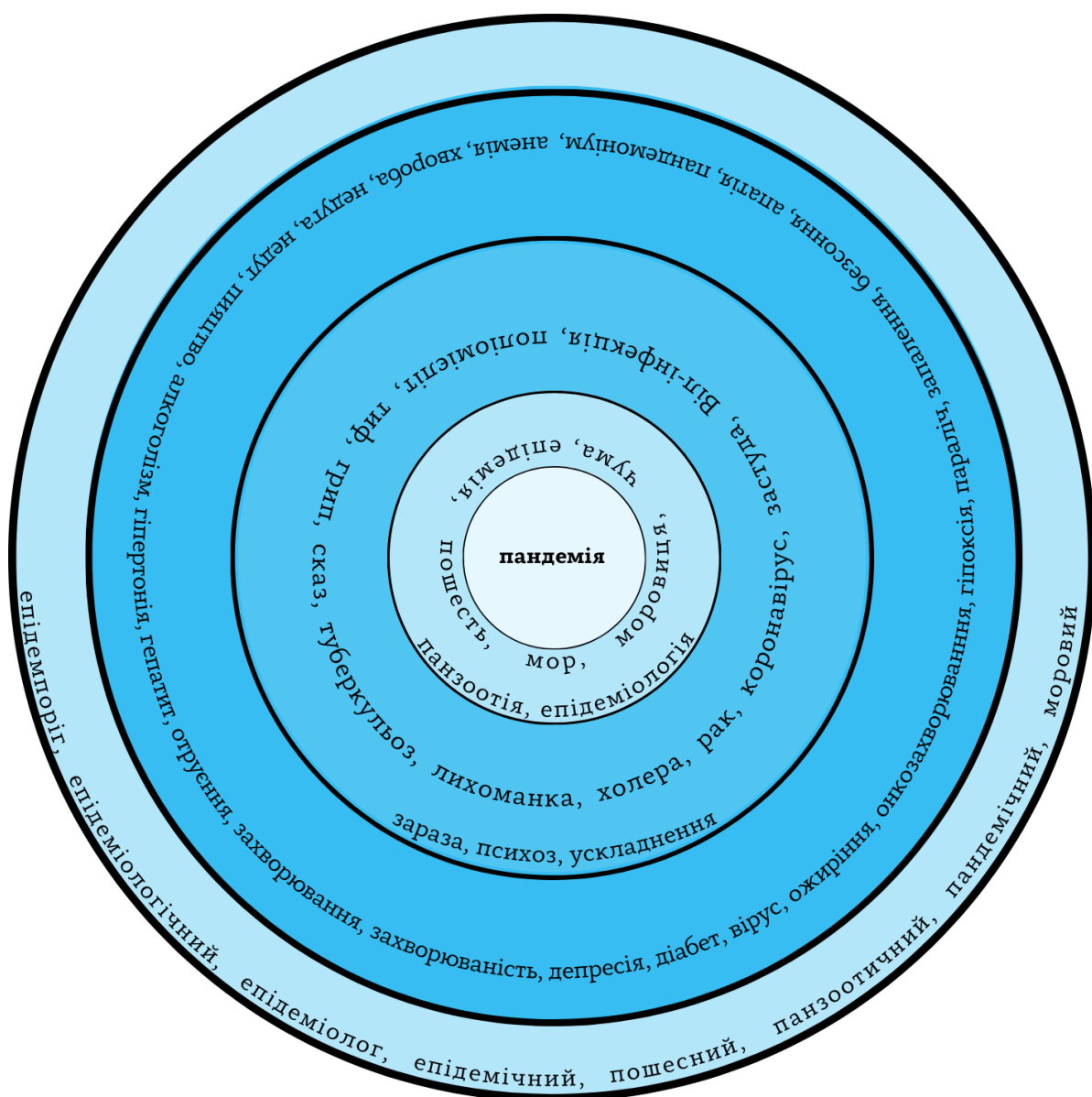

Рис. 3.2.1. Ядро-периферійна структура ЛСП ПАНДЕМІЯ в українській мові

Отже, найчисельнішими в українському ЛСП *ПАНДЕМІЯ* є зони дальньої периферії (42.3 % мовного матеріалу) і ближньої периферії (26.9 % мовного матеріалу).

Розуміння *пандемії* у свідомості носіїв української мови позначено такими компонентами: ‘збудник хвороби / захворювання / недуги’ як передумови *пандемії* та ‘симптоми хвороби / захворювання / недуги’ як наслідок процесу зараження людини, тварини чи рослини.

Базовими ознаками ЛСП *ПАНДЕМІЯ* є такі: ‘*інфекційна хвороба... (людей, тварин)*’, ‘*заразна хвороба...*’, ‘*систематично повторювана хвороба...*’, ‘*масова хвороба...*’, ‘*простір поширення хвороби...*’, ‘*час поширення хвороби...*’ і ‘*ступінь поширення хвороби...*’. Зони ближньої і дальньої периферії містять численні вказівки на ‘*якість хвороби / захворювання / недуги*’, зокрема маніфестують її як ‘*епідемічну...*’, ‘*сильну...*’ і ‘*гостру...*’, вказують на ‘*збудник хвороби...*’ та ‘*симптоми хвороби...*’. Особливість такого набору семних характеристик периферії вбачаємо в тому, що слова, які відносимо до цієї частини поля позначають назви хвороб, у значенні яких наявні саме такі компоненти.

Завдяки компонентному аналізу досліджуваних мовних одиниць можемо говорити про ступінь семантичної спорідненості між одиницями ЛСП. Незважаючи на те, що ключове слово *пандемія* і його синонімами не мають перетину в значеннях, тобто жодне зі значень ключового слова *пандемія* не є характерним для синонімічних одиниць, вони все ж є синонімами, що доводить наявність спільної архісеми ‘*хвороба / захворювання / недуга*’ для всіх синонімічних лексем (41).

Фіксуємо, що серед синонімів до лексеми *пандемія* немає абсолютних, адже вони повністю не збігаються за значенням і семною організацією, бо ім’я поля відрізняється від решти одиниць *диференційною семою* ‘*ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги (людей)*’. Робимо висновок, що всі синоніми стосовно стрижневого слова є відносними. Проте помічаємо, що серед лексикографічних і корпусних синонімів є абсолютні, значення і

відповідно семний склад яких збігається між собою (див. п.3.1): *хвороба, захворювання, недуга / недуг; пияцтво, алкоголізм; моровиця, мор, пошесть*.

Найбільший семний обсяг спостерігаємо у синонімічних лексем *мор* (14), *моровиця* (14), *пошесть* (13), *каз* (11), *епідемія* (11), *холера* (10), *грип* (10). Проте не всі з них входять до навколоядерної зони досліджуваного ЛСП, адже найбільшу кількість спільних сем з іменем поля (5) мають одиниці, які є частиною навколоядерної зони: *мор, моровиця, пошесть, епідемія, чума*.

Простежуємо, що ядро досліджуваного ЛСП демонструє семні відношення з навколоядерною зоною (*епідемія, епідеміологія, пошесть, мор, моровиця, панзоотія, чума*) та ближньою периферією (*поліомієліт, тиф, грип, каз, туберкульоз, лихоманка, холера, рак, коронавірус, застуда, Віл-інфекція, психоз*), які об'єднані інтегральною семою 'тип хвороби / захворювання / недуги'. А також має зв'язок з навколоядерною зоною (*епідемія, епідеміологія, пошесть, мор, моровиця, чума*) та ближньою периферією (*поліомієліт, тиф, грип, каз, туберкульоз, лихоманка, холера, рак, коронавірус, застуда, Віл-інфекція*) через диференційну сему 'інфекційна хвороба / захворювання / недуга (людей)'.

Інтегральна сема 'простір поширення хвороби / захворювання / недуги' є спільною як для ядра, так і для одиниць навколоядерної зони (*епідемія, епідеміологія, пошесть, мор, моровиця, панзоотія, чума*) й елемента ближньої периферії – *зараза*. А диференційна сема 'простір поширення хвороби / захворювання / недуги (людей)' об'єднує ядро лише з вказаними лексемами навколоядерної зони. Звертаємо увагу, що з усіх корпусних синонімів зазначені семи є характерними лише для одного – *чума*. Диференційна сема 'простір поширення хвороби / захворювання / недуги (тварин)' характерна для мовних одиниць *пошесть, мор, моровиця, панзоотія, чума*.

Лексеми *пандемія* і *панзоотія* також вступають у семні відношення, що виражається градуальною семою 'ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги' та доводить їх синонімічний характер. Проте диференційна сема 'ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги (людей)' характерна лише

для пандемії, що й відрізняє її від решти синонімічних одиниць і відповідно до неї немає абсолютних синонімів. Диференційна ж сема ‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги (тварин)’ наявна лише в значенні лексеми *панзоотія*.

Синонімічні відношення, засновані на спільності диференційної семи ‘інфекційна хвороба / захворювання / недуга (тварин)’, простежуємо між лексемами навколоядерної зони (*пошесть, моровиця, мор, панзоотія, чума*) та ближньої периферії (*туберкульоз, рак, коронавірус, сказ*). Диференційна сема ж ‘інфекційна хвороба / захворювання / недуга (рослин)’ є ознакою лише одного синоніма – *рак*. У значеннях корпусних синонімів *психоз* і *депресія* виокремлено диференційну сему ‘психічна хвороба / захворювання / недуга (людей)’. На основі цієї семи встановлюється зв’язок між ближньою і дальньою периферіями.

Синонімічні одиниці навколоядерної зони (*пошесть, моровиця, мор, чума*) ближньої периферії (*зараза, поліомієліт, грип, холера, сказ*) і дальньої периферії (*недуг, недуга, гепатит, ожиріння, онкозахворювання*) об’єднані інтегральною семою ‘якість хвороби / захворювання / недуги’, проте мають різні диференційні семи. Так, диференційна сема ‘смертоносна хвороба / захворювання / недуга’ є компонентом значення мовних одиниць *мор, моровиця* і *онкозахворювання*; ‘заразна хвороба / захворювання / недуга’ і ‘систематично повторювана хвороба / захворювання / недуга’ – *пошесть, мор, моровиця*; ‘масова хвороба / захворювання / недуга’ – *епідемія, пошесть, мор, моровиця*; ‘епідемічна хвороба / захворювання / недуга’ – *зараза, холера, чума*; ‘сильна хвороба / захворювання / недуга’ – *недуг* і *недуга*; ‘гостра хвороба / захворювання / недуга’ – *поліомієліт, грип, холера, сказ*. На основі тлумачень значень синонімічних одиниць ЛСП ПАНДЕМІЯ виокремлено 2 диференційні семи, які характерні лише для одного слова-синоніма: ‘запальна хвороба / захворювання / недуга’ – для лексеми *гепатит*, і ‘хронічна хвороба / захворювання / недуга’ – для *ожиріння*.

Простежуємо, що інтегральна сема 'збудник хвороби / захворювання / недуги' демонструє семні відношення одиниці наколядерної зони (*епідемія*) з ближньою периферією (*зараза, холера, туберкульоз, поліомієліт, грип, коронавірус, сказ, застуда, ускладнення, Віл-інфекція*) і дальньою периферією (*хвороба, пияцтво, алкоголізм, отруєння, онкозахворювання, гіпоксія, депресія, вірус, ожиріння*). Диференційна сема 'вірус, що викликає хворобу / захворювання / недугу (людей)' є ознакою таких лексем як *поліомієліт, грип, коронавірус, сказ, Віл-інфекція, вірус*; 'вірус, що викликає хворобу / захворювання / недугу (тварин)' є компонентом значення мовних одиниць *коронавірус* і *сказ*; 'тривале зловживання спиртними (алкогольними) напоями' виділено із значень абсолютних синонімів *пияцтво* й *алкоголізм*. Інші виокремлені диференційні семи характерні лише для одного слова-синоніма: 'мікроорганізми' (*зараза*); 'соціальні та біологічні чинники' (*епідемія*); 'бацила, т. зв. паличкою Коха' (*туберкульоз*); 'несприятливі чинники внутрішнього й зовнішнього середовища' (*хвороба*); 'холерний вібріон' (*холера*); 'отрута' (*отруєння*); 'охолодженням організму' (*застуда*); 'важка життєва ситуація' (*депресія*); 'інша, попередня хвороба' (*ускладнення*); 'порушенням обміну речовин' (*ожиріння*); 'змінені (трансформовані) соматичні клітини' (*онкозахворювання*); 'нижче надходження кисню до тканин, ніж їх потреба в ньому' (*гіпоксія*).

Характерна лише для компонентів значень корпусних синонімів інтегральна сема 'симптоми хвороби / захворювання / недуги'. Вона об'єднує лексичні одиниці ближньої периферії (*поліомієліт, тиф, грип, туберкульоз, лихоманка, холера, рак, психоз*) з одиницями дальньої периферії (*анемія, хвороба, пияцтво, алкоголізм, гіпертонія, депресія, діабет, ожиріння, безсоння, запалення, онкозахворювання, апатія, параліч*).

Також особливістю корпусних синонімів є виділена інтегральна сема 'передавання хвороби / захворювання / недуги', яка наявна в компонентах значень п'яти мовних одиниць ближньої периферії (*грип, холера, сказ, Віл-інфекція*) і елемента дальньої периферії (*гепатит*), проте мають різні

диференційні семи. Так, диференційна сема ‘передавання хвороби / захворювання / недуги від однієї людини до іншої’ є компонентом значення мовних одиниць *грип* і *Віл-інфекція*. Решта диференційних сем характерні лише для одного слова-синоніма: ‘передавання хвороби / захворювання / недуги від однієї тварини до іншої’ (*гепатит*); ‘передавання хвороби / захворювання / недуги від однієї рослини до іншої’ (*рак*); ‘передавання хвороби / захворювання / недуги від тварини до людини’ (*сказ*); ‘передавання хвороби / захворювання / недуги через харчові продукти й воду, забруднені випорожненнями хворих’ (*холера*).

Інтегральна сема ‘час поширення хвороби / захворювання / недуги’ та диференційна сема ‘час поширення хвороби / захворювання / недуги (людей)’ характерна для лексичних одиниць навколоядерної зони (*епідемія, пошесть, мор, моровиця*). Диференційна ж сема ‘час поширення хвороби / захворювання / недуги (тварин)’ об’єднує три слова: *пошесть, мор, моровиця*.

Звертаємо увагу на те, що до зони *крайньої периферії*, яка складає 15.4 % мовного матеріалу, нами було віднесено деривати словникових синонімів, які не мають жодної спільної семи з іменем поля: *епідемпоріг, епідеміологічний, епідеміолог, епідемічний, пошесний, панзоотичний, пандемічний, моровий*. Проте лексема *епідеміологічний* поєднана з одиницею навколоядерної зони (*епідеміологія*) через диференційну сему ‘боротьба з хворобами / захворюваннями / недугами’. Все одно відносимо ці слова до ЛСП *ПАНДЕМІЯ*, адже услід за Н. Гешко (2014, с. 76), вважаємо, що слова, які розташовані на периферії одного поля, можуть стати частиною ядра іншого і, навпаки. Також на периферії поля розташовані одиниці, які мають найбільшу віддаленість від його центру за значенням. Ці слова розширюють і уточнюють основне значення поля. Принцип організації мовної системи вимагає наявності периферії в будь-якому полі, адже жоден елемент мови не може існувати виключно як центр, бо периферія є так само важливою складовою лексичного значення, як і сам центр. Припускаємо, що з іменем досліджуваного ЛСП елементи крайньої периферії пов’язані опосередкованими зв’язками.

Отже, семи слів на позначення *пандемії* здатні пояснювати й передавати одночасно семантику великої кількості мовних одиниць. При цьому спостерігаємо досить плавні переходити в тлумаченнях одних слів через інші, що дозволяє виділити закономірність кількісно-якісних зв'язків й відношень між досліджуваними лексемами та їх значенням, чим і пояснюється наявність однієї і тієї ж семи у формулах тлумачення багатьох слів. Наявність тісного зв'язку між ядерною, навколоядерною та ближньою периферійною зоною досліджуваного поля характеризує специфіку формування лексичного та семного складу ЛСП *ПАНДЕМІЯ* в українській мові.

У ЛСП *ПАНДЕМІЯ* найчисельнішою є зона дальньої периферії – 42.3%, а найменш чисельною – 1.9% – ядро. Фіксуємо, що ядро, навколоядерну зону, ближню і дальню периферії утворюють іменники – слова-синоніми до ключового слова ЛСП *ПАНДЕМІЯ*, а також похідне слово від лексикографічного синоніма *епідемія* – *епідеміологія*. Склад крайньої периферії становлять прикметники та іменники. Звертаємо увагу, що прикметників у складі дальньої периферії кількісно більше, ніж іменників: прикметників – 6, іменників – 2. У свідомості українськомовного соціуму базовими ознаками ЛСП *ПАНДЕМІЯ* є ‘інфекційна хвороба / захворювання / недуга’, ‘заразна хвороба / захворювання / недуга’, ‘систематично повторювана хвороба / захворювання / недуга’ та ‘масова хвороба / захворювання / недуга людей і тварин’, яка швидко поширюється в ‘просторі...’ та ‘часі...’.

3.3 Верифікація імені ЛСП *ПАНДЕМІЯ* у ГРАКу

На сучасному етапі розвитку корпусної лінгвістики (В. Жуковська, 2013а) актуальним питанням залишається подальша апробація методичної комп'ютерної процедури визначення частоти функціонування лексем у різних мовах та їх синонімічних рядів. Це дає змогу швидко опрацьовувати потрібний мовний фактаж і визначити ядерні й периферійні до основної базової мовної одиниці.

На позначення такої процедури колектив виконавців наукової роботи молодих вчених “Корпусно-експериментальна діагностика резилентності представників різних лінгвокультур та розробка поведінкових моделей їх адаптації до кризових явищ”, що реалізувався на базі Київського національного лінгвістичного університету у 2021–2023 рр., започаткував термін “*корпусна діагностика*”, що передбачає не лише верифікацію отриманих конкордансних даних, а й визначення індикаторів частотності лексеми. Частотність як індикатор допомагає простежити еволюцію й динаміку функціонування будь-якої мовної одиниці як на синхронному (сучасному) зрізі, так і в діахронії.

Для визначення частотності вживання лексеми *пандемія* в українській мові залучаємо ГРАК, що є українським корпусним онлайн-проєктом, який охоплює період з 1816 р. по теперішній час, має обсяг 1,781 млрд токенів, 130 тисяч текстів різних жанрів, близько 30 тисяч авторів (Шведова та ін., 2017–дотепер).

Скориставшись ГРАК, звертаємося до веб-сторінки «Пошук у ГРАКу», де натискаємо на ГРАК-15, який відсилає користувача до NoSketch Engine (URL: https://parasol.vmguest.uni-jena.de/grac_crystal/#dashboard?corpname=grac15) з відповідним інтерфейсом.

Натискаємо на опції “Concordance” і в “Query type” обираємо “simple”. До поля abc вводимо українськомовну лексему *пандем** і натискаємо клавішу “GO”. Зауважимо, що використовуємо зірочку (*) для того, щоб охопити більшу кількість символів, наприклад, у результаті пошуку отримаємо не лише результат із словом *пандемія*, а і його словозміну – *пандемії, пандемію, пандемією, пандемій, пандеміям, пандеміями, пандеміях*. Так конкорданс Grac v.15 показує 1 086 випадків уживання українськомовної одиниці *пандемія* у текстах різних дискурсів. Інструментарій ГРАКа дозволяє аналізувати конкорданс за роками, тому звертаємо увагу, що перша згадка лексеми діагностована в 1889 р. у газеті “Дѣло” (27.12.1889), а друга – аж через 72 роки, в 1961 р. – в журналі “Мистецтво”, № 4 (рис. 3.3.1).

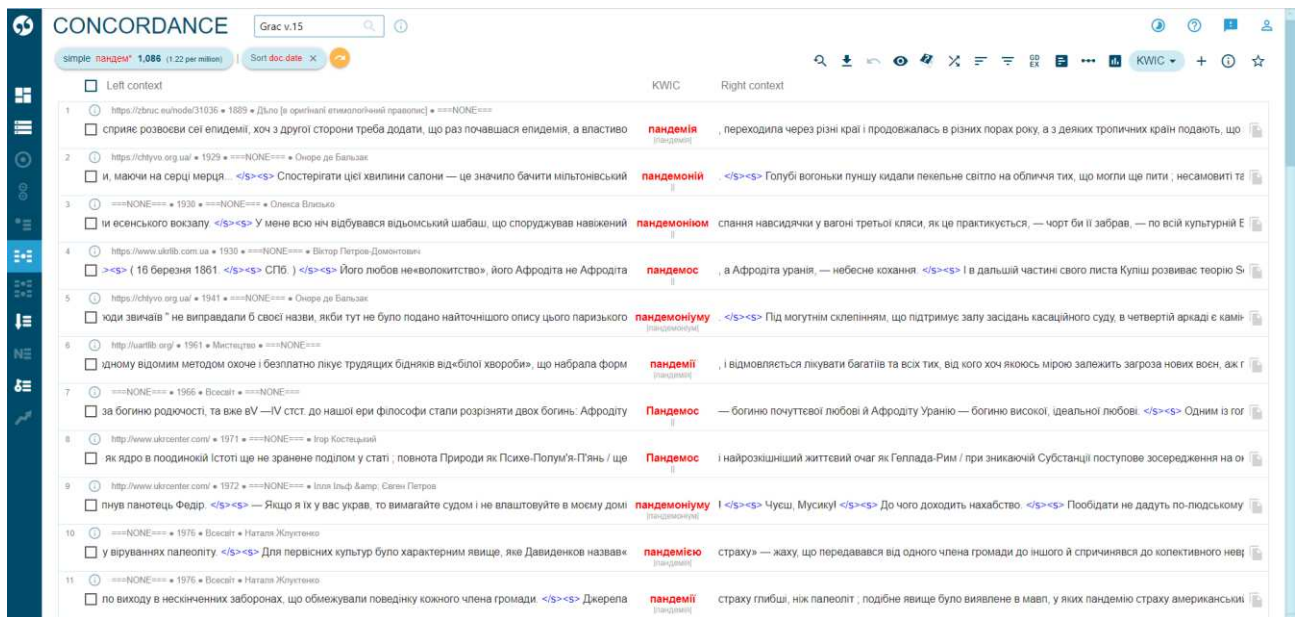

Рис. 3.3.1. Ретроспективний огляд використання лексеми *пандемія* у ГРАК

Якщо звернутися до веб-сторінки “Графіки (CQL; Corpus Query Language)” і перейти за відповідним покликанням (URL: https://parasol.vmguest.uni-jena.de/grac_batch/NGyears.html?fbclid=IwAR2wj2HFi6X4WX7EqVoefnu7tNHf_PST99F3N_tnmj4XP2NL3z3OMQp8gA), ввести в поле “CQL” аналізоване слово – *[word="пандемія"]*, то отримуємо індикатор частотності (на мільйон (ipm) за роками) (рис. 3.3.2): якщо в 1889 р. він становить 2.78, з 1983 по 1999 рр. – не більше 0.24, у 2000-х рр. – максимум 1.01 (у 2009 р.), у 2020 р. цей показник збільшується майже втричі – 2.82, а в 2021 р. зростає до 21.76.

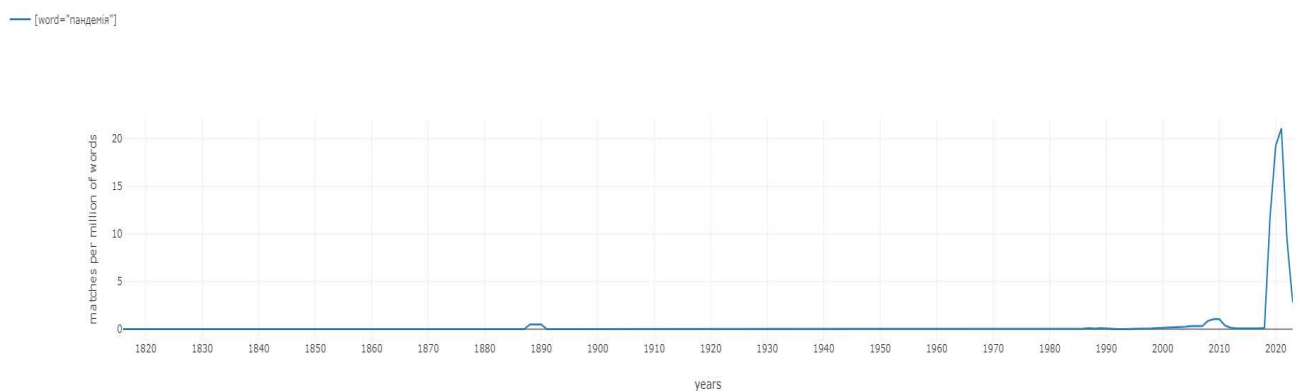

Рис. 3.3.2. Частотність вживання лексеми *пандемія* у ГРАК

Отже, здійснена діахронно-синхронна корпусна діагностика за індикаторам частотності (на мільйон (ipm) за роками) дає змогу зробити попередній висновок, що лексема *пандемія*, перша згадка якої зафіксована в корпусі у 1889 р., стала історизмом і відновилася у вжитку в 2020 р. із частотою 2.82. У 2021 р. частота її вживання збільшена майже в 7.8 разів – 21.76. Висока частотність вживання лексеми в 2021 р. пояснюється спалахом захворюваності на коронавірусну хворобу, спричинену SARS-CoV-2, та поширенням COVID-19 загалом у світі.

3.4 Ядерно-периферійна структура ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові

Результат компонентного аналізу **53** синонімічні одиниці та **25** словникових дериватів представляємо як матриці “Кількісно-якісні показники семантичної структури семних характеристик словникових синонімів та їхніх дериватів до лексеми *pandemic*” (Таблиця 3.4.1) і “Кількісно-якісні показники семантичної структури семних характеристик корпусних синонімів до лексеми *pandemic*” (Таблиця 3.4.2), де відображаються співвідношення лексем та їх семний склад. Фіксуємо, що семний склад слів на позначення *пандемії* в англійській мові налічує **78** сем. Семні характеристики корпусних синонімів (Таблиця 3.4.2) до лексеми *pandemic* складаються з **41** семи і передають загальне уявлення про хворобу, адже для більшості синонімічних лексем (**30**) є спільною архісема ‘disease / illness / sickness’.

Таблиця 3.4.2

Кількісно-якісні показники семантичної структури семних характеристик корпусних синонімів до лексики *pandemic*

№	Семний склад слів-синонімів	Корпусні синоніми																																		
		a pandemic	malaria	coronavirus	influenza	E.bola	attack	AIDS	flu	wildfire	stroke	bug	poisoning	depression	virus	decline	cancer	spread	anxiety	strain	vision	COVID-19	disaster	disability	trouble	fever	cold	diabetes	reaction	case	run	complication	turn	scale		
1.	Archiseme 'disease / illness / sickness'	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
2.	Integral seme 'type of disease / illness / sickness'	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	
	Differential semes:																																			
3.	'infectious disease / illness / sickness (people)'	+	+	+	+	+	+	+																												
4.	'infectious disease / illness / sickness (animals)'	+		+																																
5.	'infectious disease / illness / sickness (plants)'	+								+																										
6.	'mental disease / illness / sickness (people)'										+			+					+		+															
7.	Integral seme 'quality of disease / illness / sickness'	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+		+	+	+								+												
	Differential semes:																																			
8.	'deadly disease / illness / sickness'			+		+					+		+				+							+												
9.	'contagious disease / illness / sickness'				+				+															+												
10.	'sudden disease / illness / sickness'	+					+			+						+																				
11.	'serious disease / illness / sickness'		+		+	+		+	+		+						+																			
12.	'not serious disease / illness / sickness'											+																								
13.	'wasting disease / illness / sickness'															+																				
14.	Integral seme 'pathogen of disease / illness / sickness'	+	+	+	+		+	+	+		+	+		+		+				+		+		+				+							+	
	Differential semes:																																			
15.	'a coronavirus causing disease / illness / sickness'																						+													
16.	'virus causing disease / illness / sickness (people)'			+	+	+		+			+				+																					
17.	'virus causing disease / illness / sickness (animals)'			+																																
18.	'virus causing disease / illness / sickness (plants)'																																			
19.	'tumors causing disease / illness / sickness'																																			
20.	'bacteria causing disease / illness / sickness'										+	+										+														
21.	'food, drink or breathing causing disease / illness / sickness'													+														+								
22.	'sporozoan parasites causing disease / illness / sickness'	+																																		
23.	'any of three orthomyxoviruses causing disease / illness / sickness'				+				+																											
24.	'a scale insect causing disease / illness / sickness'																																			+
25.	'breathing a dangerous substance causing disease / illness / sickness'												+																							
26.	Integral seme 'symptoms of disease / illness / sickness'		+		+	+		+	+		+								+				+				+		+	+	+		+			
27.	Integral seme 'area of spread of disease / illness / sickness'	+	+																+																	
	Differential semes:																																			
28.	'area of spread of disease / illness / sickness (people)'	+	+																																	

№	Семний склад слів-синонімів	Корпусні синоніми																																						
		a pandemic	malaria	coronavirus	influenza	Ebola	attack	AIDS	flu	wildfire	stroke	bug	poisoning	depression	virus	decline	cancer	spread	anxiety	strain	vision	COVID-19	disaster	disability	trouble	fever	cold	diabetes	reaction	case	run	complication	turn	scale						
29.	'area of spread of disease / illness / sickness (animals)'	+																																						
30.	'area of spread of disease / illness / sickness (plants)'	+																																						
31.	Integral seme 'time of spread of disease / illness / sickness'	+					+							+																										
	Differential semes:																																							
32.	'time of spread of disease / illness / sickness (people)'	+												+																										
33.	'time of spread of disease / illness / sickness (animals)'	+																																						
34.	'time of spread of disease / illness / sickness (plants)'	+																																						
35.	Gradational seme 'degree of spread of the disease / illness / sickness'	+																+																						
	Differential semes:																																							
36.	'degree of spread of the disease / illness / sickness (people)'	+																																						
37.	'degree of spread of the disease / illness / sickness (animals)'	+																																						
38.	'degree of spread of the disease / illness / sickness (plants)'	+																																						
39.	Gradational seme 'degree of damage by disease / illness / sickness'			+	+			+	+													+																		
	Differential semes:																																							
40.	'mild disease / illness / sickness'			+																		+																		
41.	'severe disease / illness / sickness'			+	+			+	+													+																		

Як показано в Таблиці 3.3.1 і Таблиці 3.3.2, одиниці з лексикографічних джерел і корпусні синоніми мають різний семний склад. Так, наприклад, характерними лише для мовних одиниць лексикографічних джерел є диференційні семи, які вказують на тип хвороби (*'bodily ailment (people)'* (тілесний недуг (людей)), *'bodily ailment (animals)'* (тілесний недуг (тварин)), *'disease / illness / sickness in a part of body (people)'* (захворювання частини тіла (людей))); описують якість захворювання (*'epidemic disease / illness / sickness'* (епідемічна хвороба), *'it is not possible to cure disease / illness / sickness'* (невиліковна хвороба), *'disease / illness / sickness because of old age'* (пов'язана зі старістю хвороба), *'chronic disease / illness / sickness (people)'* (хронічна хвороба (людей))); вказують на збудник хвороби *'bacteria causing disease / illness / sickness (people)'* (бактерії, що викликають хворобу (людей)), *'infection causing disease / illness / sickness (people)'* (інфекція, що викликає хворобу (людей)), *'infection causing disease / illness / sickness (animals)'* (інфекція, що викликає хворобу (тварин)), *'infection causing disease / illness / sickness (plants)'* (інфекція, що викликає хворобу (рослин)), *'insects or small animals causing disease / illness / sickness'* (комахи або дрібні тварини, що викликають хворобу); інтегральна сема *'rate of spread of disease / illness / sickness'*, яка вказує на швидкість поширення хвороби; градуальна сема *'degree of damage by disease / illness / sickness'*, що позначає ступінь ураження хворобою і має диференційну сему *'affects a particular part of the body'* (вважає певну частину тіла). А також семи, характерні для дериватів лексикографічних синонімів, серед яких є інтегральні *'to harm'* (завдавати шкоди), *'to smite / infest / afflict with a disease / illness / sickness'* (вважати, заражати, уражати хворобою) та диференційні: *'not normal / unhealthy / affected by a medical disorder'* (ненормальний / нездоровий / уражений медичним розладом); *'to use a magic word or phrase against somebody'* (використовувати магічне слово або фразу проти когось); *'suffering from a curse'* (страждати від прокляття); *'behaving badly by being noisy or violent'* (галасувати або проявляти насильство); *'to affect with a disease / illness / sickness (plants)'* (вважати хворобою (рослину)); *'to make behave in a particular way (person /*

animal)’ (змусити поводитися певним чином (людину, тварину)); *‘the scientific study of diseases’* (наукове вивчення хвороб); *‘connected with the scientific study of the spread and control of diseases’* (стосується наукового вивчення розповсюдження та боротьби з хворобами); *‘someone who studies diseases’* (той, хто вивчає хвороби); *‘suffering from a disease’* (страждати на хворобу); *‘the capital of Hell in Milton’s Paradise Lost’* (столиця пекла у “Втраченому раю” Мільтона); *‘a lot of noise and confusion’* (багато шуму та плутанини); *‘showing that you like or love someone’* (коли ви показуєте, що вам хтось подобається або ви когось кохаєте); *‘in a way that shows caring feelings and love for somebody’* (у спосіб, що демонструє турботу та любов до когось); *‘to disturb the regular or normal functions of’* (порушувати регулярні або нормальні функції); *‘causing infection’* (той, що спричиняє інфекцію); *‘having the character of a pandemonium’* (той, що має характер пандемії); *‘in a way that spreads quickly to other people’* (у такий спосіб, що швидко поширюється на інших людей); *‘in a way that passes a disease from one person, animal, or plant to another’* (у спосіб, що передає хворобу від однієї людини, тварини чи рослини до іншої).

Особливість семної структури корпусних синонімів вбачаємо в наявності градуальної семи *‘the degree of progression of the disease / illness / sickness’* (ступінь прогресування хвороби), яка розкривається через такі диференційні семи: *‘a mild disease / illness / sickness’* (легка хвороба) та *‘a severe disease / illness / sickness’* (важка хвороба), а також у наявності диференційних сем: *‘a coronavirus causing disease / illness / sickness’* (коронавірус, що викликає хворобу), *‘a tumor that cause disease / illness / sickness’* (пухлина, що викликає хворобу), *‘bacterium that cause disease / illness / sickness’* (бактерія, що викликає хворобу), *‘eating, drinking that causes disease / illness / sickness’* (вживання їжі, пиття, що викликає хворобу), *‘the bite of anopheline mosquitoes that causes disease / illness / sickness’* (укус анофелінових комарів, що викликає хворобу), *‘orthomyxovirus that causes disease / illness / sickness’* (ортоміксовірус, який викликає хворобу), *‘a scale insect that causes disease / illness / sickness’* (лускокрила комаха, яка викликає хворобу), *‘breathing a dangerous substance*

that causes disease / illness / sickness (вдихання небезпечної речовини, яка викликає хворобу).

У результаті компонентного аналізу приходимо до висновку, що ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові має таку структуру:

До ядра ЛСП *PANDEMIC* (2.59 % мовного матеріалу) відносяться дві одиниці, які виявляють домінуючу семантику та представляють собою максимальну концентрацію ознак пандемії: іменник *pandemic* та прикметник *pandemic*, який має 12 спільних сем з іменем досліджуваного ЛСП. Відповідно, ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові є двоядерним.

Навколо ядра групуються елементи, які мають з ним найтісніший зв'язок. За кількістю спільних сем з іменем поля (від 6 до 4) до *навколоядерної зони* ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові (20.79 % мовного матеріалу) відносимо такі мовні одиниці: *epidemic, condition, contagious, malaria, disease, infectious, plague, coronavirus, blight, pestilence, epidemic (adj.), influenza, Ebola, attack, AIDS, flu.*

Ближню периферію (27.27 % мовного матеріалу) ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові формують мовні одиниці, які є словниковими та корпусними синонімами ключового слова: *contagion, complaint, murrain, ailment, wildfire, stroke, bug, illness, malady, pest, epidemiology, epidemiologist, poisoning, depression, virus, decline, cancer, spread, anxiety, strain, vision.*

До *дальньої периферії* (25.97 % мовного матеріалу) відносимо мовні одиниці, які мають одну спільну сему з іменем ЛСП *PANDEMIC*: *sickness, disorder, infection, affection, infirmity, pestilential, to blight, COVID-19, disaster, disability, trouble, fever, cold, diabetes, reaction, case, run, complication, turn, scale.*

Зона крайньої периферії (24.67 % мовного матеріалу) представлена одиницями різних частин мови – іменниками, прикметниками, дієсловами та прислівниками: *curse, cursed, to curse, infective, to disorder, disordered, disorderly, scourge, to scourge, infectiously, affectionate, to condition, contagiously, diseased, to plague, epidemiological, affectionately, pandemonium, pandemoniac.*

На основі результатів дослідження презентуємо сконструйовану модель ядроно-периферійної структури ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові (рис. 3.4.1).

Зауважимо, що відтінками блакитного кольору передано кількісне наповнення кожної зони досліджуваного ЛСП: найсвітлішим і найменш заповненою є ятерна зона (2.59 % мовного матеріалу), найтемнішою і відповідно кількісно представлена найбільшим відсотком мовного матеріалу (27.27 %) є ближня периферія.

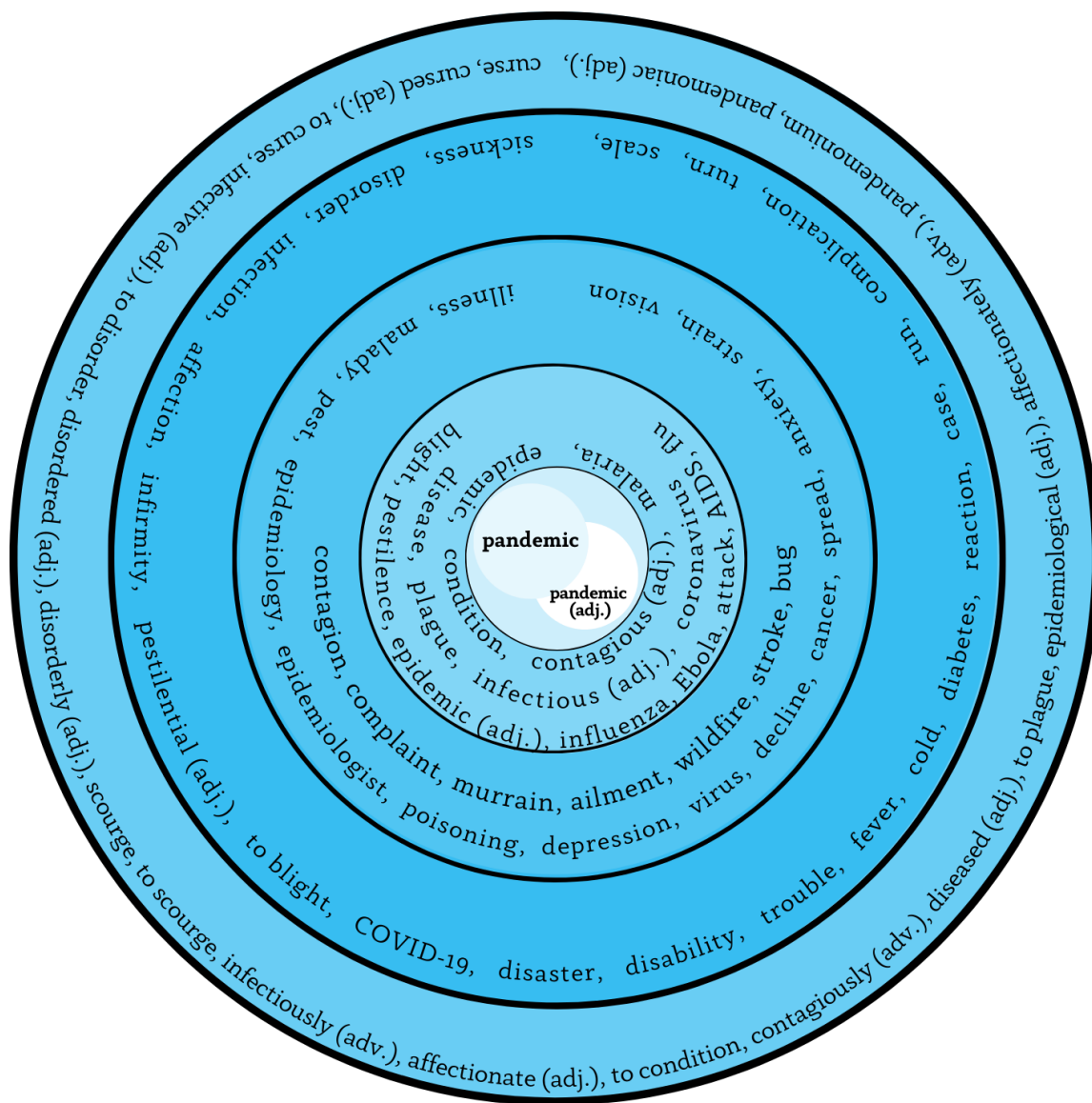

Рис. 3.4.1. Ядерно-периферійна структура ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові

Отже, зони ближньої і дальньої крайньої периферії не мають значної відмінності у кількісному наповненні і є найчисельнішими в ЛСП *PANDEMIC*. Так зона ближньої периферії складає 27.27 % мовного матеріалу, а дальньої периферії – 26.9 %.

Розуміння *пандемії* у свідомості носіїв англійської мови позначено як передумовами розвитку хвороби (*'pathogen of disease / illness / sickness'*) так і симптомами хвороби (*'symptoms of disease / illness / sickness'*), і ступенем поширення захворювання серед людей, тварин і рослин (*'degree of spread of the disease / illness / sickness'*) як наслідком процесу зараження.

Базовими ознаками ЛСП *PANDEMIC* є інфекційна хвороба (людей, тварин, рослин (*'infectious disease / illness / sickness (people, animals, plants)'*), раптова хвороба (*'sudden disease / illness / sickness'*), заразна хвороба (*'contagious disease / illness / sickness'*), серйозна хвороба (*'serious disease / illness / sickness'*), смертельна хвороба (*'deadly disease / illness / sickness'*), а також симптоми хвороби (*'symptoms of disease / illness / sickness'*), простір поширення хвороби (*'area of spread of disease / illness / sickness'*), час поширення хвороби (*'time of spread of disease / illness / sickness'*), ступінь поширення хвороби (*'degree of spread of the disease / illness / sickness'*), а також швидкість розповсюдження хвороби (*'rate of spread of disease / illness / sickness'*). Зони ближньої і дальньої периферії, крім інфекційної хвороби, вказують на психічну хворобу (*'mental disease / illness / sickness (people)'*), містять численні вказівки на якість хвороби (*'quality of disease / illness / sickness'*), зокрема маніфестують її як епідемічну (*'epidemic disease / illness / sickness'*) та не серйозну (*'not serious disease / illness / sickness'*), окреслюють збудник хвороби (*'pathogen of disease / illness / sickness'*), шляхи її передавання (*'transmission of disease / illness / sickness'*) та ступінь перебігу захворювання (*'degree of of damage by disease / illness / sickness'*). Унікальність такого набору семних характеристик периферії поля полягає у тому, що слова, які належать до цієї частини поля, представляють назви хвороб, в значенні яких містяться саме такі компоненти.

Завдяки компонентному аналізу досліджуваних мовних одиниць можемо говорити про ступінь семантичної спорідненості між одиницями ЛСП. Наявність спільної архісеми *'disease / illness / sickness'* для 51 елемента поля доводить характер синонімії між ними та іменем поля. Семантичну

спорідненість інших одиниць з ядром досліджуваного ЛСП буде описано у розділі 4 на основі аналізу зв'язків через інші одиниці.

Фіксуємо, що серед синонімів до лексеми *pandemic* немає абсолютних, адже вони повністю не збігаються за значеннями, бо семантика стрижневого слова *pandemic* відрізняється від решти елементів поля диференційними семами 'degree of spread of the disease / illness / sickness (people)', 'degree of spread of the disease / illness / sickness (animals)', 'degree of spread of the disease / illness / sickness (plants)', що демонструють найвищий ступінь поширення хвороби, та 'area of spread of disease / illness / sickness (animals)', 'area of spread of disease / illness / sickness (plants)', які вказують на простір поширення хвороби тварин і рослин. Робимо висновок, що всі синоніми до слова *pandemic* є відносними.

Найбільший семний обсяг спостерігаємо у лексем *plague* (14), *infectious* (14), *pandemic* (adj.) (12), *coronavirus* (12), *disease* (10), *flu* (10), *contagious* (10), *bug* (10), *malaria* (10). Простежуємо, що серед названих слів є прикметник *pandemic*, що входить до ядерної зони, а решта (крім слова *bug*) є одиницями навколоядерної зони.

Простежуємо, що ядерна зона досліджуваного ЛСП демонструє семні відношення з навколоядерною зоною (*condition, plague, contagious, infectious, epidemic, disease, blight, pestilence, coronavirus, AIDS, flu, influenza, malaria, Ebola*) та ближньою периферією (*complaint, illness, malady, ailment, murrain, depression, anxiety, wildfire, vision, bug*), які об'єднані інтегральною семою 'type of disease / illness / sickness'. А також має зв'язок через диференційні семи: 'infectious disease / illness / sickness (people)' – лише з навколоядерною зоною (*condition, plague, contagious, infectious epidemic, disease, pestilence, coronavirus, AIDS, flu, influenza, malaria, Ebola*); 'infectious disease / illness / sickness (animals)' – з навколоядерною зоною (*condition, plague, infectious, disease, coronavirus*) і ближньою периферією (*murrain*); 'infectious disease / illness / sickness (plants)' – з навколоядерною зоною (*infectious, disease, blight*) і ближньою периферією (*wildfire*).

Спільними для ближньої і дальньої периферійних зон є такі диференційні семи: ‘mental disease / illness / sickness (people)’ (для *illness, depression, anxiety, bug, vision* і *disorder*); ‘disease / illness / sickness in a part of body (people)’ (для *complaint* і *infection*); ‘bodily ailment (people)’ (для *ailment, illness* і *disorder*). Одиниця ближньої периферії *malady* представлена через диференційну сему ‘bodily ailment (animals)’.

Інтегральна сема ‘quality of disease / illness / sickness’ є спільною як для ядра, так і для одиниць навколоядерної зони (*condition, contagious, plague, epidemic, blight, pestilence, coronavirus, attack, malaria, flu, influenza, Ebola, AIDS*), ближньої периферії (*complaint, pest, ailment, decline, stroke, virus, cancer, bug, poisoning*), дальньої периферії (*pestilential, disaster*). А диференційна сема ‘sudden disease / illness / sickness’ об’єднує ядро лише з лексемами *epidemic, decline, attack, stroke*.

Фіксуємо, що найбільше мовних одиниць мають взаємозв’язки через диференційну сему ‘deadly disease / illness / sickness’, яка демонструє семні відношення навколоядерної зони (*plague, blight, pestilence, coronavirus, Ebola*) з ближньою (*pest, cancer, stroke, poisoning*) і дальньою (*pestilential, disaster*) периферіями.

Через диференційну сему ‘serious disease / illness / sickness’ семні відношення демонструють лексеми навколоядерної зони (*plague, AIDS, influenza, flu, malaria, Ebola*) з словами ближньої (*stroke, cancer*) і дальньої (*pestilential*) периферіями.

Одиниці навколоядерної зони (*plague*) і ближньої периферії (*pest*) перетинаються через диференційну сему ‘epidemic disease / illness / sickness’.

Лише для навколоядерної зони характерними є такі диференційні семи: ‘it is not possible to cure disease / illness / sickness’ (*condition*) і ‘contagious disease / illness / sickness’ (*contagious, influenza, flu*).

Зону ближньої периферії представляють диференційні семи ‘not serious disease / illness / sickness’ (*complaint, ailment, bug*), ‘chronic disease / illness / sickness (people)’ (*ailment*) і ‘wasting disease / illness / sickness’ (*decline*).

Одиниці дальньої периферії (*infirmité*) притаманна диференційна сема ‘disease / illness / sickness because of old age’.

Помічаємо, що інтегральна сема ‘area of spread of disease / illness / sickness’ демонструє семні відношення одиниці ядра з одиницями навколоядерної зони (*epidemic (adj.), malaria*), ближньої (*epidemiologist, spread*) і крайньої периферії (*infective*). Названі лексеми, окрім *spread*, також мають спільну диференційну сему ‘area of spread of disease / illness / sickness (people)’. Диференційні ж семи ‘area of spread of disease / illness / sickness (animals)’ і ‘area of spread of disease / illness / sickness (plants)’ притаманні лише ядерній зоні досліджуваного ЛСП.

Синонімічні лексеми ядра, навколоядерної зони (*condition, contagious, epidemic, epidemic (adj.), attack*), ближньої периферії (*depression*) і крайньої периферії (*to plague*) об’єднані інтегральною семою ‘time of spread of disease / illness / sickness’, проте мають різні диференційні семи. Так, для одиниць *pandemic, pandemic (adj.), condition, contagious, epidemic, epidemic (adj.), depression, to plague* є спільною диференційна сема ‘time of spread of disease / illness / sickness (people)’; лише для ядерних одиниць – диференційні семи ‘time of spread of disease / illness / sickness (animals)’ і ‘time of spread of disease / illness / sickness (plants)’.

Лексеми ядерної зони і одиниця ближньої периферії *spread* вступають у семні відношення, що виражається градуальною семою ‘degree of spread of the disease / illness / sickness’. Диференційні ж семи ‘degree of spread of the disease / illness / sickness (people)’, ‘degree of spread of the disease / illness / sickness (animals)’, ‘degree of spread of the disease / illness / sickness (plants)’ відносимо лише до ядра аналізованого ЛСП.

Градуальна сема ‘degree of damage by disease / illness / sickness’ є спільною для лексикографічних і корпусних синонімів, що належать до навколоядерної зони (*coronavirus, AIDS, flu, influenza*), ближньої (*complaint, bug*) і дальньої периферії (*COVID-19*), проте відрізняються диференційними семами. Лексемі *complaint* притаманна сема ‘affects a particular part of the body’.

Характерні лише для компонентів значень корпусних синонімів диференційні семи ‘mild disease / illness / sickness’ і ‘severe disease / illness / sickness’.

Простежуємо, що інтегральна сема ‘pathogen of disease / illness / sickness’ демонструє семні відношення одиниці насколядерної зони (*plague, disease, malaria, influenza, flu, infectious, coronavirus, Ebola*) з ближньою периферією (*contagion, poisoning, virus, cancer, wildfire, strain, bug*) і дальньою периферією (*COVID-19, pestilential, scale, infection, reaction*). Диференційна сема ‘virus causing disease / illness / sickness (people)’ є ознакою таких мовних одиниць як *contagion, infection, infectious, virus, coronavirus, influenza, flu, Ebola, bug*; ‘virus causing disease / illness / sickness (animals)’ характерна для лексем *infectious, virus, coronavirus*; ‘bacteria causing disease / illness / sickness’ є компонентом слів *wildfire, strain, bug*; ‘bacteria causing disease / illness / sickness (people)’ характерна для лексем *plague, infection*; ‘food, drink or breathing causing disease / illness / sickness’ виділено із значень одиниць *reaction, poisoning*; ‘infection causing disease / illness / sickness (people)’ є ознакою *infection, disease*; ‘any of three orthomyxoviruses causing disease / illness / sickness’ є компонентом значення абсолютних синонімів *influenza, flu*; ‘virus causing disease / illness / sickness (plants)’ виділено із значень слів *virus, infectious*. Інші виокремлені диференційні семи характерні лише для одного слова-синоніма: ‘a coronavirus causing disease / illness / sickness’ (*COVID-19*); ‘infection causing disease / illness / sickness (animals)’, ‘infection causing disease / illness / sickness (plants)’ (*disease*); ‘insects or small animals causing disease / illness / sickness’ (*pestilential*); ‘tumors causing disease / illness / sickness’ (*cancer*); ‘sporozoan parasites causing disease / illness / sickness’ (*malaria*); ‘a scale insect causing disease / illness / sickness’ (*scale*); ‘breathing a dangerous substance causing disease / illness / sickness’ (*poisoning*).

Мовні одиниці насколядерної зони (*plague, disease, blight, AIDS, influenza, flu, malaria, Ebola*) також перетинаються з елементами ближньої периферії (*anxiety, stroke*), дальньої периферії (*sickness, to blight, COVID-19, depression, disability, fever, cold, diabetes, run*) і крайньої периферії (*scourge*)

через інтегральну сему 'symptoms of disease / illness / sickness'. Робимо висновок, що аналізована сема є найбільш характерною для одиниць дальньої периферії і для корпусних синонімів.

Особливістю лексикографічних синонімів і їхніх дериватів є виділена інтегральна сема 'transmission of disease / illness / sickness', яка об'єднує одиниці навколоядерної зони (*plague, epidemic, infectious*) з лексемами ближньої периферії (*contagion, contagious*) і крайньої периферії (*infectiously*), проте вони мають різні диференційні семи. Так, диференційна сема 'transmission of disease / illness / sickness from one person to another' є компонентом значення слів *plague, epidemic, contagion, contagious, infectious, infectiously*; 'transmission of disease / illness / sickness from one animal to another' – *plague, infectious, infectiously*; 'transmission of disease / illness / sickness from one plant to another' – *infectious, infectiously*.

Характерними лише для лексикографічних синонімів і їхніх дериватів є також інтегральні семи 'to harm' і 'to smite / infest / afflict with a disease / illness / sickness'. Інтегральна сема 'to harm' з'єднує лексеми дальньої (*to blight*) і крайньої периферії (*curse, to curse, to scourge*). За допомогою інтегральної семи 'to smite / infest / afflict with a disease / illness / sickness' встановлені семантичні відношення між одиницями дальньої периферії (*to blight*) і навколоядерної зони (*epidemic (adj.)*).

На цьому етапі дослідження помічаємо, що одиниці крайньої периферії (*cursed, to disorder, disordered, disorderly, affectionate, to condition, contagiously, diseased, epidemiological, affectionately, pandemonium, pandemoniac*) не мають спільних компонентів значень з іншими частинами поля. Проте фіксуємо, що 7 одиниць (*curse, to curse, scourge, to scourge, infective, infectiously, to plague*) вступають в семні відношення з ядром та іншими одиницями ЛСП PANDEMIC. Відсутність більших перетинів пояснюємо тим, що крайню периферію утворюють деривати лексикографічних слів-синонімів, які мають інші відтінки значень. Припускаємо, що з іменем аналізованого поля вони пов'язані опосередковано.

Відзначимо, що лексеми *disease*, *illness*, *sickness* при аналізі семного складу в Таблиці 3.4.1 і Таблиці 3.4.2 відносимо до назви архілексеми і позначаємо через скісну риску (/), бо саме вони найчастіше вживаються у тлумаченнях синонімічних одиниць, або у значенні одного слова в різних словниках; мають однаковий переклад (*хвороба*), і в словниках одне із значень тлумачаться у такий спосіб (про що йшлося у п.3.1): *sickness* – (an) *illness*, *illness* – (a) *disease*, *disease* – (an) *illness*. Проте ці лексеми мають й інші дефініції, і відповідно їхній семний склад відрізняється відтінками значень. Однак, якщо розглядати вказані слова в контексті означення хвороби, і враховувати лише одне із значень, то їх можна вважати абсолютними синонімами.

Приходимо до висновку, що концентрація основних сем у ядерній та навіколоядерній зоні залежить від відстані лексеми центральної частини поля: чим далі розташована одиниця від ядра, тим менше ймовірність того, що базові семантичні компоненти будуть виокремлені в її тлумаченні. У свідомості носіїв англійської мови виділяємо дві сторони, що становлять основу ЛСП *PANDEMIC*: передумови, що ведуть до її виникнення; наслідок такої хвороби (зокрема, смерть).

Проведений аналіз переконує в тому, що елементи, з яких утворюється ЛСП на позначення *пандемії* в англійській мові, поєднують у собі відображення досить розрізнених понять об'єктивної дійсності. За допомогою компонентного аналізу встановлено, що ядерні елементи ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові включають в себе іменник *pandemic* та прикметник – *pandemic*, адже він має 12 спільних сем з іменем поля.

3.5 Верифікація імені ЛСП *PANDEMIC* у корпусному менеджері *Sketch Engine*

Вважаємо, що при дослідженні етимології вживання слів додатковим джерелом може також бути корпус текстів, адже ретроспективний огляд використання слова в тексті надає унікальний погляд на структуру мови та трансформації в семантиці слова з плином часу.

Для пошуку вживання слова за роками обираємо в корпусному менеджері *Sketch Engine* історичну колекцію *English Historical Book Collection (EEBO, ECCO, Evans)*, яка містить тексти з 1473 р. по 1800 р. Розмір цієї англійської історичної колекції становить понад 826 мільйонів слів.

Для пошуку слова в контексті скористаємося конкордансом, адже за допомогою цього корпусного інструмента можна отримати інформацію про рік публікації тексту. У результаті пошуку фіксуємо вживання лексеми *pandemic* у 1799 р. (рис. 3.5.1), однак простежити частотність не вдалося, адже в корпусі вона вжита один раз.

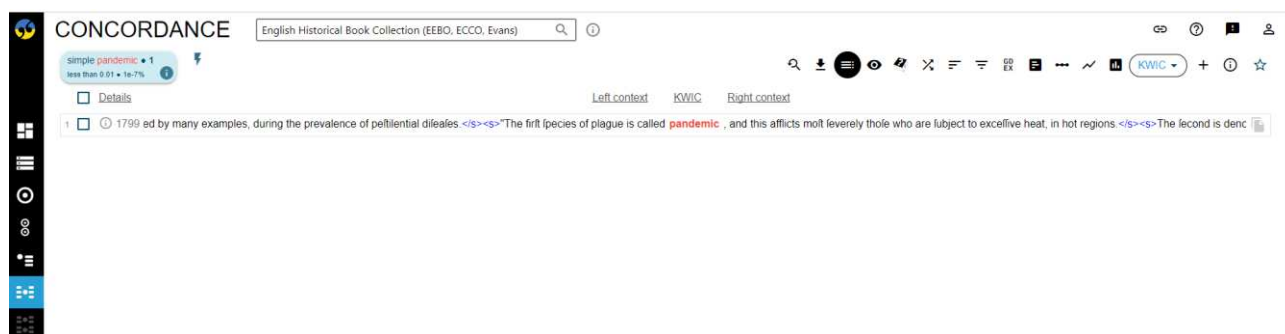

Рис. 3.5.1. Ретроспективний огляд використання лексеми *pandemic* у корпусі English Historical Book Collection (EEBO, ECCO, Evans)

Дж. Байбі та П. Хоппер (Bybee & Norrger, 2001) наголошують на одній з переваг появи корпусної лінгвістики, а саме можливості аналізувати обширні обсяги мовних даних, що призвело зокрема до нових можливостей і перспектив у вивченні частотності, адже саме частотність вказує на вплив вживання на систему мови. Типовою особливістю мови є повторення її елементів та їх

комбінацій. Це повторення призводить до формування категорій і стійких асоціацій, а також автоматичного відтворення комбінацій (Bybee, 2013, p. 50). Теорії, засновані на вживанні (usage-based theories), стверджують, що мовні структури виникають через повторення моделей мовного вживання.

З метою вивчення природи мовної організації проаналізуємо частотність вживання лексеми *pandemic* у корпусах англійської мови, які містяться у корпусному менеджері Sketch Engine.

Спершу звернемося до Британського національного корпусу (British National Corpus, далі – BNC) (рис. 3.5.2), який складається з більшої письмової частини (90 %, наприклад, газети, наукові книги, листи, есе тощо) і меншої усної частини (10 %, наприклад, неофіційні розмови, радіошоу тощо).

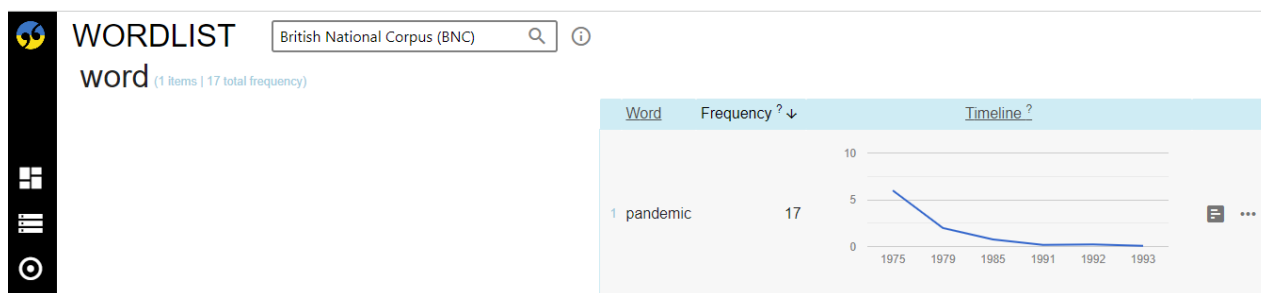

Рис. 3.5.2. Частотність вживання лексеми *pandemic* у British National Corpus

Враховуємо те, що BNC – це колекція зразків письмової та розмовної англійської мови кінця XX ст., і не містить тексти сучасного стану розвитку мови, тому додатково ще залучаємо Веб-корпус JSI з міткою часу (Timestamped JSI web corpus) (рис. 3.5.3). Він створений зі стрічки новин JSI, розробленого Інститутом Йозефа Стефана і містить тексти XXI ст., а саме в період з 2014 р. до 2022 р. (Vušta & Herman, 2017).

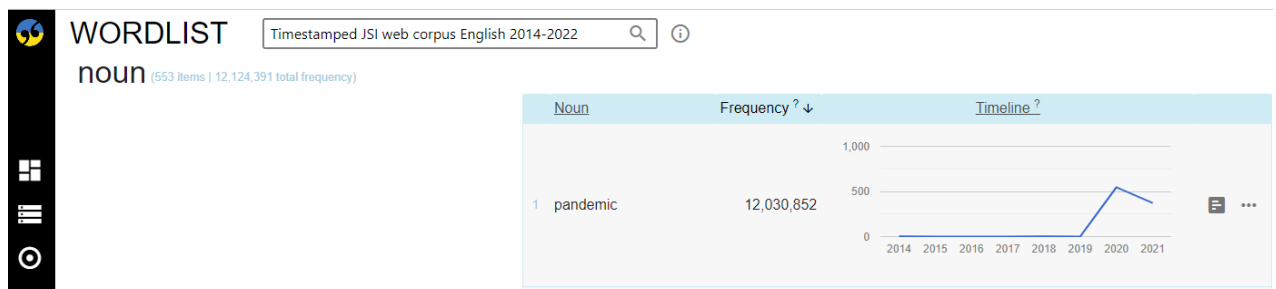

Рис. 3.5.3. Частотність вживання лексеми *pandemic* у Timestamped JSI web corpus

Звісно, частотність – це не єдиний чинник вивчення природи мовної організації лексичної системи, проте дає змогу побачити тенденцію розвитку вживання слова в тексті. На прикладі графіків частотності за роками у двох корпусах текстів прослідковуємо, що лексема *pandemic* зафіксована в BNC з найвищою частотою (5.9) у 1975 р., далі її частота спадає і найменше значення (0.07) стає у 1991 р. У Веб-корпусі JSI у 2014 р. частота вживання слова в корпусі була 1.8, а починаючи з 2019 р. почала зростати. Найбільше значення частоти вживання (546.5) зафіксовано у 2020 р., а потім почало зменшуватися й у 2021 р. становило 372.9.

Здійснена діахронно-синхронна корпусна діагностика за індикаторам частотності дає змогу зробити попередній висновок, що лексема *pandemic*, перша згадка якої зафіксована в корпусі у 1799 р., була у вжитку англійськомовного соціуму й у 1975 р. з частотою 5.9, проте у 2020 р. частота її вживання збільшена майже в 93 рази – 546.5. Високу частотність вживання досліджуваної лексеми у 2020 р. пояснюємо спалахом захворюваності на коронавірусну хворобу, спричинену інфекцією SARS-CoV-2.

3.6 Зіставлення когнітивно-семантичних матриць ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC у досліджуваних мовах

Слова, які використовуються для вираження поняття *пандемії* в українській і англійській мовах, мають універсальні та індивідуальні характеристики. Універсальні риси визначаються загальними властивостями, що є частиною генетичного коду людства, водночас як індивідуальні ознаки залежать від менталітету та характерні лише для певного соціуму. Зіставлення семантичного складу мовних одиниць у досліджуваних мовах дозволило виявити загальні тенденції, що є характерними для всіх людей, а також особливості, які відображають специфіку уявлень про навколишній світ. Це дало змогу висвітлити особливості структурної організації лексики, що використовується для позначення *пандемії* в українській і англійській мовах, як у відношенні їх кількісних, так і якісних аспектів.

Згідно з результатами дослідження, в українській мові виділено 6 лексикографічних синонімів до ключової лексеми *пандемія*, а в англійській – 20. Таку різницю пояснюємо походженням слів: із 6 лексем в українській мові 4 мають праслов'янське походження (*пошесть, мор, моровиця, зараза*), 1 запозичене з латинської мови (*епідемія*); 1 – з грецької мови (*панзоотія*); із 20 лексем в англійській мові 13 походять від латинської мови (*affection, condition, contagion, contagious, epidemic, infection, infirmity, malady, murrain, pest, pestilence, plague, scourge*), 2 – від старофранцузької мови (*disease, complaint*), 1 має пізнє давньоанглійське коріння (*curse*), у 4 в етимологічних словниках не зазначено походження (*illness, ailment, disorder, blight*). Припускаємо, що розлогий синонімічний ряд в англійській мові сформувався у результаті того, що слова потрапили в англійську переважно з латинської мови в період пандемій, які переживали англійськомовні країни.

Серед опрацьованого лексикографічного і корпусного матеріалу в українській мові фіксуємо збіги 2 синонімічних лексем, виявлених у словниках і корпусі (*епідемія, пошесть*), а в англійській – 9 (*complaint, condition, disease,*

disorder, epidemic, illness, infection, plague, sickness).

У побудованих нами матрицях (Таблиці 3.2.1 і 3.2.2, а також Таблиці 3.4.1 і 3.4.2) відображено різноманітні зв'язки між одиницями ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC. Спільною рисою є те, що елементи ЛСП виступають системними утвореннями, компоненти яких перебувають в ієрархічних відношеннях, що сприяє їхньому об'єднанню з різними групами лексики.

Між складом ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC виявляються ознаки їхньої семантичної схожості. Так 25 мовних одиниць ЛСП ПАНДЕМІЯ відповідають 29 мовним одиницям ЛСП PANDEMIC, серед яких є відібрані з лексикографічних джерел і корпусні синонімічні лексеми. Така різниця полягає в тому, що, наприклад, українському слову *хвороба* відповідають англійські слова *disease, illness, sickness*; синоніми *недуг / недуга* мають три відповідники в англійській мові – *malady, ailment, infirmity*; *грип* в українській мові має два відповідники в англійській, один з яких є розмовним варіантом (*flu*), інший – офіційний (*influenza*). Відтак відображають сприйняття поняття *пандемії* українськомовним лінгвосоціумом 27 лексем, англійськомовним – 49. Співвідношення лексичного складу ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC зображуємо на рис. 3.6.1.

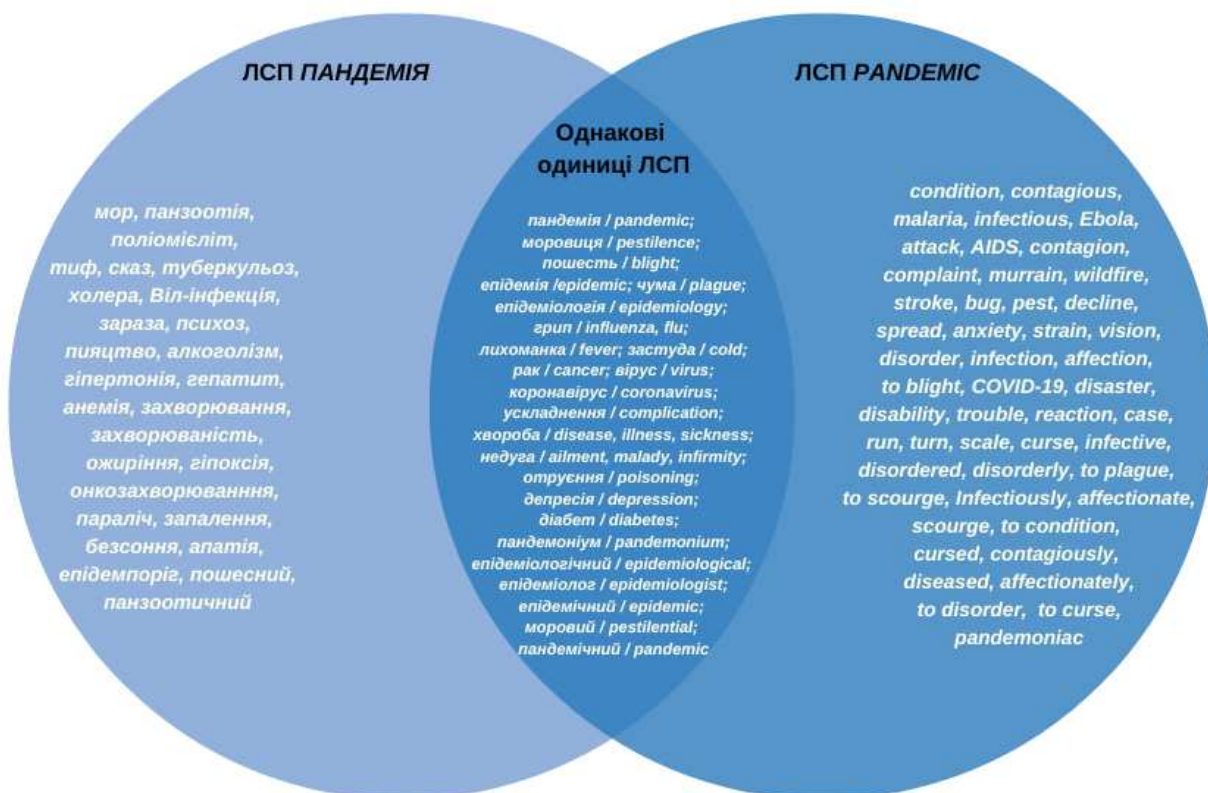

Рис. 3.6.1. Співвідношення лексичного складу ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC

Як показано на рис. 3.6.1 спільне бачення поняття *пандемії* в мові представників українсько- і англійськомовного соціумів представлено такими мовними одиницями: *пандемія / pandemic; моровиця / pestilence; пошесть / blight; епідемія / epidemic; чума / plague; епідеміологія / epidemiology; грип / influenza, flu; лихоманка / fever; застуда / cold; рак / cancer; вірус / virus; коронавірус / coronavirus; ускладнення / complication; хвороба / disease, illness, sickness; недуга / ailment, malady, infirmity; отруєння / poisoning; депресія / depression; діабет / diabetes; пандемоніум / pandemonium; епідеміологічний / epidemiological; епідеміолог / epidemiologist; епідемічний / epidemic; моровий / pestilential; пандемічний / pandemic.*

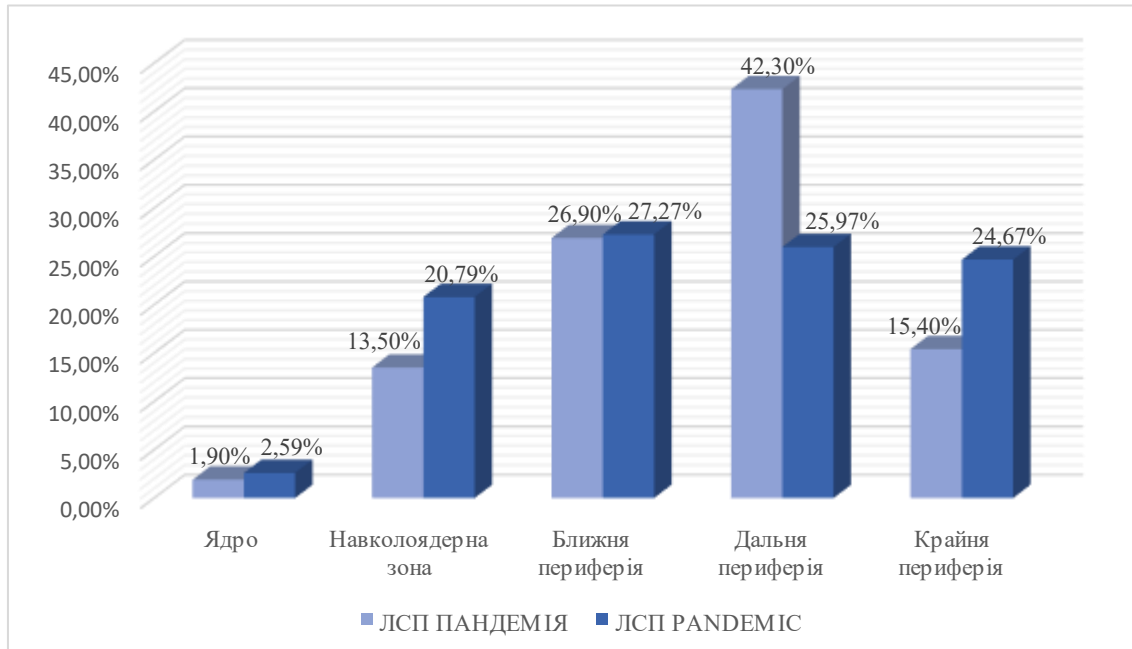
Зіставно-типологічний аналіз мовних одиниць на позначення *пандемії* в українській і англійській мовах дозволив виявити таку закономірність: більшість одиниць мають неоднакову семантичну наповненість, тобто слова на позначення *пандемії* в зіставляваних мовах містять різну кількість значень: в

українській мові – 68, в англійській – 150. Незважаючи на відмінності в кількісному вираженні ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC (в українській мові 52 мовні одиниці, в англійській – 78), спостерігається тенденція до подібності у семному складі досліджуваних полів. В обох мовах поняття пандемії розкривається через семи, які є базовими в розумінні аналізованого явища: архісема ‘хвороба / захворювання / недуга’ (‘disease / illness / sickness’); інтегральні семи ‘тип хвороби / захворювання / недуги’ (‘type of disease / illness / sickness’), ‘якість хвороби / захворювання / недуги’ (‘quality of disease / illness / sickness’), ‘збудник хвороби / захворювання / недуги’ (‘pathogen of disease / illness / sickness’), ‘простір поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘area of spread of disease / illness / sickness’), ‘час поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘time of spread of disease / illness / sickness’), градуальна сема ‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘degree of spread of the disease / illness / sickness’) та 19 диференційних сем. Зіставлявані мовні одиниці ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC в українській і англійських мовах маніфестують і відмінні риси семантичного наповнення, що, припускаємо, зумовлюється культурно-історичними особливостями, під впливом яких відбувається формування уявлень про пандемію. Серед семних відмінностей виявлено такі: для ЛСП PANDEMIC характерними є інтегральні семи ‘rate of spread of disease / illness / sickness’, ‘to harm’, ‘to smite / infest / afflict with a disease / illness / sickness’, градуальні семи ‘degree of damage by disease / illness / sickness’, ‘degree of damage by disease / illness / sickness’ та 45 диференційних сем; для ЛСП ПАНДЕМІЯ лише 29 диференційних сем.

Найбільший семний обсяг у ЛСП ПАНДЕМІЯ зафіксований у синонімічних лексем *мор* (14), *моровиця* (14), *пошесть* (13), *епідемія* (11), *сказ* (11), *холера* (10), *грип* (10). Проте до навколоядерної зони входять ті, що мають найбільшу кількість спільних сем з іменем поля (5): *мор*, *моровиця*, *пошесть*, *епідемія*. Решта хоч і наповнені великим семним складом, проте вони відрізняються від семних характеристик ключового слова. В англійській мові найбільший семний обсяг виявлено у слів *plague* (14), *infectious* (14),

pandemic (adj.) (12), *coronavirus* (12), *disease* (10), *flu* (10), *contagious* (10), *bug* (10), *malaria* (10). Усі вони (крім лексеми *bug*) є одиницями ядерної зони (прикметник *pandemic*) та навколоядерної зони (*plague, infectious, coronavirus, disease, flu, contagious, malaria*). Як бачимо, в англійській мові більшість лексем з найбільшим семним обсягом мають найбільшу кількість спільних сем з іменем поля і є його ядерною і навколоядерною частиною.

Відмінність виявляється в наповненості ядерно-периферійної структури досліджуваних ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC*, що відображено на Діаграмі 3.6.1. У ЛСП *ПАНДЕМІЯ* найчисельнішими є зони дальньої периферії (42.3 % мовного матеріалу) і ближньої периферії (26.9 % мовного матеріалу) з помітною різницею у кількісному наповненні. Водночас ЛСП *PANDEMIC* немає великої кількісної відмінності між одиницями периферії. Так найчисельнішими є зони ближньої периферії (27.27 % мовного матеріалу) і дальньої периферії (25.97 % мовного матеріалу).

Діаграма 3.6.1. Наповненість ядерно-периферійної структури ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* в українській і англійській мовах

Розбіжності спостерігаємо і в системно-структурній організації: ЛСП *ПАНДЕМІЯ* має одне ядро, виражене іменем поля – *пандемія*, а ЛСП *PANDEMIC* має два ядра – ім'я поля *pandemic* та прикметник *pandemic*, який має 12 спільних сем з ключовим словом.

Слідом за лінгвістом Д. Крісталом (Crystal, 2006), визначаємо походження слова як важливий етап у дослідженні його семантики. У процесі зіставного аналізу мовного матеріалу виявлено однакову змістову наповненість іменників, зокрема, морфологічну структуру (*пан+демія* і *пан+demic*). Відмітимо, що вивчення етимології ключових лексем *пандемія* / *pandemic* вказує на спільний шлях їхнього походження. У зіставлюваних мовах зазначені одиниці запозичені від грецького “*pan*”, що означає “весь”, і “*demos*” – “народ”, та вживається для позначення широкомасштабної епідемії інфекційного захворювання по всій країні або на одному з континентів одночасно (Merriam-Webster Dictionary, 1982 – and today). Відтак, у семантичному наповненні ядерних лексем *пандемія* / *pandemic* простежуються спільні ознаки: в українській і англійській мовах *пандемія* тлумачиться як “хвороба, що заражає людей або тварин по всій країні або в усьому світі”. Для дефініцій *пандемії* в українській мові визначною є градуальність – “найвищий ступінь поширення хвороби”, “найвищий ступінь епідемії”. Також відмінністю є зазначення в словниках української мови *пандемії* як інфекційного заразного захворювання чи хвороби. В аналізованих словниках англійської мови лексема *pandemic* тлумачиться і як “виникнення, спалах або результат раптового швидкого одночасного поширення небезпечної хвороби”, і також вказано, що ця хвороба впливає не лише на людей і тварин, а і на рослин.

За допомогою корпусної діагностики вдалося визначити частотність, простежити еволюцію й динаміку функціонування лексем *пандемія* / *pandemic* як на синхронному зрізі, так і в діахронії. Перша згадка лексеми *пандемія* в ГРАКу зафіксована в 1889 р. з частотою 2.78, з 1983 по 1999 рр. – не більше 0.24, а в 2020 р. знову почала використовуватися з частотою 2.82. У 2021 р. частота її вживання зросла майже в 7.8 разів – до 21.76. Щодо першої згадки

лексеми *pandemic*, то в опрацьованих корпусах англійської мови вона виявлена в 1799 р. у корпусі English Historical Book Collection (EEBO, ECCO, Evans), однак простежити частотність не вдалося, адже в корпусі вона вжита один раз. У BNC зафіксовано, що лексеми *pandemic* у вжитку англійськомовного соціуму з 1975 р. з частотою 5.9, а потім її частотність з роками знижується і в 1991 р. стає 0.07. Так як BNC не містить тести сучасного стану розвитку мови, залучаємо Веб-корпус JSI з міткою часу (Timestamped JSI web corpus), де зафіксовано, що в 2020 р. частота вживання лексеми *pandemic* становила 546.5, а потім почала зменшуватися й у 2021 р. становило 372.9. Високу частотність вживання лексем *пандемія* / *pandemic* у 2020 р. пояснюємо спалахом захворюваності на коронавірусну хворобу, спричинену інфекцією SARS-CoV-2.

Однаковими дериватами імен ЛСП у зіставлюваних мовах є прикметник *пандемічний* / *pandemic* й іменники *пандемоніум* / *pandemonium*. Спостерігаємо відмінність у приналежності до зон периферії: в українській мові слово *пандемоніум* має 1 спільну сему з іменем ЛСП є одиницею дальньої периферії, а в англійській мові лексема *pandemonium* належить до крайньої периферії через відсутність перетину в семному складі з ключовим словом.

Звертаємо увагу на те, що для компонентів значень корпусних синонімів ЛСП *ПАНДЕМІЯ* характерна інтегральна сема ‘симптоми хвороби / захворювання / недуги’, яка об’єднує лексичні одиниці ближньої периферії (*поліомієліт, тиф, грип, туберкульоз, лихоманка, холера, рак, психоз*) з одиницями дальньої периферії (*анемія, хвороба, пияцтво, алкоголізм, гіпертонія, депресія, діабет, ожиріння, безсоння, запалення, апатія, параліч, онкозахворювання*). Водночас для ЛСП *PANDEMIC* інтегральна сема ‘symptoms of disease / illness / sickness’ хоч і наявна і більшості корпусних синонімів, проте є і в лексикографічних, і так мовні одиниці навколоядерної зони (*plague, disease, blight, AIDS, influenza, flu, malaria, Ebola*) перетинаються з елементами периферії: ближньої (*anxiety, stroke*), дальньої (*sickness, to blight, COVID-19, depression, disability, fever, cold, diabetes, run*) і крайньої (*scourge*).

Відмітимо, що семний склад крайньої периферійної зони обох ЛСП має характерні лише для них диференційні семи, які у більшості не перетинаються з одиницями інших зон ЛСП. Проте, на відміну від ЛСП *ПАНДЕМІЯ*, де лише одна одиниця крайньої периферії (*епідеміологічний*) поєднана з елементом навколоядерної зони (*епідеміологія*), у ЛСП *PANDEMIC* 7 одиниць крайньої периферії (*curse, to curse, scourge, to scourge, infective, infectiously, to plague*) вступають в семні відношення з ядром та іншими одиницями ЛСП *PANDEMIC*.

Серед одиниць, які входять до складу ЛСП *ПАНДЕМІЯ* виділено абсолютні синоніми, значення і відповідно семний склад яких збігається: *хвороба, захворювання, недуга / недуг; пияцтво, алкоголізм; моровиця, мор, пошесть*. Абсолютними синонімами серед одиниць ЛСП *PANDEMIC* є іменники, які використовуються на позначення грипу: *influenza, flu*. А також абсолютними вважаємо синоніми *disease, illness, sickness*, адже у їхніх значеннях є вказівка на взаємозамінність і вони можуть використовуватися в контексті означення хвороби один замість іншого.

Використання матричного підходу для аналізу лексики, що позначає поняття *пандемії*, в різноструктурних мовах дозволило виявити як спільні, так і специфічні риси їх системно-структурної організації. Заповнені розділи матриці вказують на високу концентрацію лексем та їх значень, що свідчить про їх активну взаємодію. Місця з меншим заповненням допомагають розкрити особливості лексем, які вказують на поняття *пандемії* в обох мовах. У мовному контексті зіставлюваних мов поняття *пандемії* представлене заразними хворобами, які завдають шкоди людям і тваринам, поширюються на великі території за короткий проміжок часу і часто мають інфекційний характер. Відмінності полягають у різному семному наповненні досліджуваного ЛСП в українській і англійській мовах. Якщо для українськомовного соціуму *пандемія* позначена як найвищий ступінь масового поширення інфекційної заразної хвороби / захворювання / недуги людей і тварин, що охоплює більшість населення країни чи кількох країн, то для англійськомовного соціуму – це раптова серйозна інфекційна, заразна хвороба людей, тварин і рослин, яка

відбувається на великій географічній території, швидко поширюється і часто є смертельною. Вказані відмінності пов'язуємо з різними витоками та векторами розвитку українсько- і англійськомовного соціумів.

Зіставний аналіз ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* в українській і англійській мовах дозволив зробити такі висновки:

1) для ядра і навіколоядерної зони досліджуваних полів характерна максимальна концентрація загальних ознак, характерних для цього поля, а для периферії – розрідженість цих ознак. Тому особливістю периферії є наявність власних, характерних лише для неї, диференційних сем;

2) абсолютні синонімічні відношення між елементами зосереджені в навіколоядерній зоні, ближній і дальній периферіях, а на крайній периферії відношення мають відносний характер;

3) ядро і елементи навіколоядерної зони мають більшу семантичну близькість у порівнянні з елементами периферії.

Висновки до розділу 3

Слова, які позначають поняття *пандемії* в українсько- і англійськомовному соціумах, мають як унікальні особливості, так і загальні характеристики, притаманні генетичному коду людини загалом та ментально-психологічним законам пізнання. Це відкриває можливості для їхнього зіставно-типологічного дослідження, яке, у поєднанні з розробленою методикою, дозволило виконати якісну та кількісну характеристику ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* у досліджуваних мовах.

Зіставлення семного складу ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* за допомогою матричного методу дало можливість представити семантичні й семні зв'язки між елементами полів у вигляді стовпців та рядків однакової довжини. Співвідношення між словами та їхніми значеннями й семами зображено плюсом (“+”). Результати дефініційного аналізу і компонентного аналізу підтвердили перевагу семантичного складу ЛСП *PANDEMIC*. Крім того,

матриці порівняння українсько- і англійськомовного матеріалу, незважаючи на спільні аспекти, виявилися як кількісно, так і якісно різними: ЛСП *ПАНДЕМІЯ* складається з 52 мовних одиниць, з яких виокремлено 68 значень і 57 сем, а також 659 корпусних відносно-потенційних синонімів; ЛСП *PANDEMIC* має 78 мовних одиниць, 150 значень і 78 сем та 957 корпусних відносно-потенційних синонімів. Нерівномірність заповнення матриць вважаємо закономірним явищем, яке можна пояснити неоднорідністю мовного матеріалу за формою та змістом. Ця відмінність в структурі лексики, а також в ознаках її узагальнення та конкретизації, виникає внаслідок різноманітних лінгвістичних явищ, таких як синонімія чи антонімія.

Досліджувані ЛСП в обох мовах представлені різними частинами мови: для ЛСП *ПАНДЕМІЯ* характерними є лише іменники та похідні від них прикметники; а для ЛСП *PANDEMIC* також прислівники та дієслова. Відмінністю корпусних синонімів англійської мови є наявність зокрема назви років і місяців, які у результаті дослідження нами віднесено до потенційно-відносних корпусних синонімів.

Серед мовних одиниць, що утворюють ЛСП *ПАНДЕМІЯ* виділено такі абсолютні синоніми: *хвороба, захворювання, недуга / недуг; пияцтво, алкоголізм; моровиця, мор, пошесть*. У ЛСП *PANDEMIC* абсолютними синонімами є іменники, які використовують на позначення грипу (*influenza, flu*) та хвороби (*disease, illness, sickness*).

В обох мовах поняття *пандемії* розкривається через семи, які є базовими в розумінні аналізованого явища: архісема ‘хвороба / захворювання / недуга’ (‘disease / illness / sickness’); інтегральні семи ‘тип хвороби / захворювання’ (‘type of disease / illness / sickness’), ‘якість хвороби / захворювання’ (‘quality of disease / illness / sickness’), ‘збудник хвороби / захворювання’ (‘pathogen of disease / illness / sickness’), ‘простір поширення хвороби / захворювання’ (‘area of spread of disease / illness / sickness’), ‘час поширення хвороби / захворювання’ (‘time of spread of disease / illness / sickness’), градуальна сема ‘ступінь поширення хвороби / захворювання’ (‘degree of spread of the disease / illness /

sickness’) та 19 інших диференційних сем. Зіставлявані мовні одиниці ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC маніфестують і відмінні риси семантичного наповнення, що зумовлюється особливостями становлення етносів, під впливом яких відбувається формування уявлень про пандемію. Серед семних відмінностей виявлено такі: для ЛСП PANDEMIC характерними є інтегральні семи ‘rate of spread of disease / illness / sickness’, ‘to harm’, ‘to smite / infest / afflict with a disease / illness / sickness’, градуальні семи ‘degree of damage by disease / illness / sickness’, ‘degree of damage by disease / illness / sickness’ та 45 диференційних сем; для ЛСП ПАНДЕМІЯ лише 29 диференційних сем.

Відтак в українсько- та англійськомовному соціумах пандемії розуміються як заразні хвороби, що завдають шкоди людям і тваринам, поширюються на великі території за короткий проміжок часу і часто мають інфекційний характер. Проте у процесі дослідження виявлено відмінності, які пояснюються різним менталітетом та історичними шляхами розвитку, бо сприйняття навколишнього світу прямо залежить від мови, якою користуються її носії. Таким чином, для українськомовного соціуму пандемія відображає найвищий рівень масового поширення інфекційної хвороби (найвищий рівень епідемії) серед населення країни чи кількох країн, тоді як для англійськомовного соціуму – це раптова серйозна інфекційна заразна хвороба людей, тварин і рослин, яка відбувається на великій географічній території, швидко поширюється і часто є смертельною.

З метою визначення першої згадки лексем пандемія / pandemic у текстах і частотості їх вживання проведена діахронно-синхронна корпусна діагностика. Верифікація дозволила зробити висновок, що перша згадка лексеми пандемія у ГРАКу зафіксована в 1889 р., а лексеми pandemic раніше – в 1799 р. у корпусі English Historical Book Collection. У корпусах обох мовах з перших років згадки лексеми пандемія / pandemic мають низьку частотність: в ГРАКу в 1889 р. – 2.78, з 1983 по 1999 рр. – не більше 0.24; у BNC у 1975 р. – 5.9, а потім її частотність з роками знижується і в 1991 р. стає 0.07. Проте у в 2020 р. зафіксована висока частота вживання лексем pandemic в українській і

англійській мовах: в ГРАКу в 2020 р. – 2.82, а у 2021 р. – 21.76; у Timestamped JSI web corpus у 2020 р. – 546.5, а у 2021 р. – 372.9. Високу частотність вживання лексем *пандемія* / *pandemic* у 2020–2021 рр. пояснюємо спалахом захворюваності на коронавірусну хворобу, спричинену інфекцією SARS-CoV-2.

Вказані результати засвідчують, що загальне уявлення про *пандемію* в українсько- та англійськомовному соціумах хоч і близьке, обумовлене загальними когнітивними процесами та способами осмислення реальності людського існування, проте нюанси цього поняття різні й мають виражений національно-специфічний характер.

РОЗДІЛ 4

КОГНІТИВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ГРАФІВ ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC

4.1 Моделювання когнітивно-семного графа ЛСП ПАНДЕМІЯ в українській мові

За допомогою розробленої в Розділі 2 комплексної методики продовжимо аналіз моделюванням когнітивно-семного графа. Проведений лексико-семантичний аналіз слів на позначення *пандемії* в українській мові на базі їхнього попереднього опису, дав можливість сконструювати граф ЛСП ПАНДЕМІЯ. Його побудова є поєднанням суто мовних методів дослідження з формалізованими основами класифікації лексичної семантики (теорія графів). Відповідно до теорії графів кожна одиниця поля вступає в ієрархічні зв'язки й відношення з іншими елементами поля. Так простежуємо особливості зовнішньої структури та внутрішньої системної організації досліджуваного ЛСП, якісні та кількісні семантичні властивості та закони їх формування в мові. Відтак вважаємо *граф* однією з ментальних моделей, яку можна розглядати як абстрактну конструкцію, яка функціонально відтворює складні структури свідомості та мислення людини, уособлює у собі знання та емоції, викликані реальним світом, та віддзеркалює процеси мислення і стани свідомості (Штерн, 1998, с. 214–215).

Для моделювання когнітивно-семного графа *пандемія* була обрана програма *Gephi* (<https://gephi.org/>), розроблена студентами французького Технологічного університету Комп'єня (UTC) у 2009 р. (Desmedt, 2011). Перевагу цього інструмента вбачаємо в наданні змоги імпортувати дані, такі як мережі когнітивних зв'язків, і побудувати візуалізації, які допоможуть зрозуміти структуру і організацію цих зв'язків. Для побудови графа вносимо до програми інформацію про вершини та ребра майбутнього графа. Вершинами у нашому випадку є мовні одиниці ЛСП ПАНДЕМІЯ, а ребра позначають взаємозв'язки між ними.

Програма *Gephi* має різні алгоритми компонування та дозволяє налаштувати кольори й мітки в графі, що ми й використаємо. Відтінками синього кольору виділяємо одиниці ЛСП *ПАНДЕМІЯ*, а насиченість кольору і розмір вершини залежить від кількості семних зв'язків слова з іншими елементами поля. Таку ж тенденцію простежуємо і в ребрах зображеного графа: ті одиниці ЛСП, що об'єднані найбільшою кількістю семантичних відношень, з'єднуються між собою напівжирними ребрами, а ті, що мають найменшу кількість – ледь помітні на графі.

Представляємо зовнішню структуру ЛСП *ПАНДЕМІЯ* у вигляді неорієнтованого або звичайного графа (рис. 4.1.1), адже його вершини з'єднані ребрами визначеного напрямку, бо важливим є тільки факт зв'язку між двома вершинами.

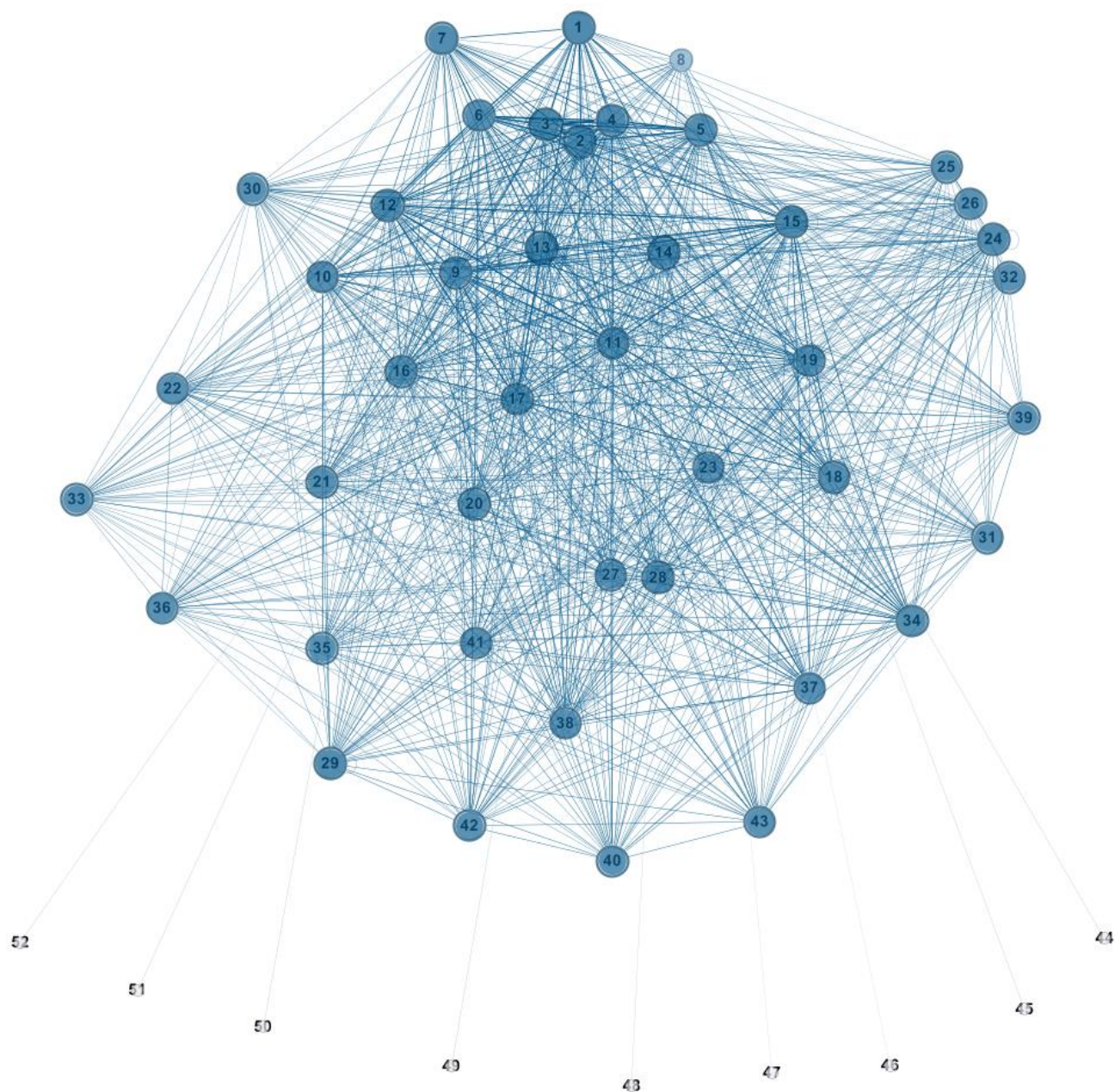

Рис. 4.1.1 Граф ЛСП ПАНДЕМІЯ в українській мові:

- 1 – пандемія; 2 – мор; 3 – моровиця; 4 – пошесть; 5 – епідемія; 6 – чума; 7 – панзоотія;
8 – епідеміологія; 9 – поліомієліт; 10 – тиф; 11 – грип; 12 – сказ; 13 – туберкульоз;
14 – лихоманка; 15 – холера; 16 – рак; 17 – коронавірус; 18 – застуда; 19 – Віл-інфекція;
20 – зараза; 21 – психоз; 22 – ускладнення; 23 – анемія; 24 – хвороба; 25 – недуга; 26 – недуг;
27 – пияцтво; 28 – алкоголізм; 29 – гіпертонія; 30 – гепатит; 31 – отруєння;
32 – захворювання; 33 – захворюваність; 34 – депресія; 35 – діабет; 36 – вірус; 37 – ожиріння;
38 – онкозахворювання; 39 – гіпоксія; 40 – параліч; 41 – запалення; 42 – безсоння;
43 – апатія; 44 – пандемоніум; 45 – епідемпоріг; 46 – епідеміологічний; 47 – епідеміолог;
48 – епідемічний; 49 – пошесний; 50 – панзоотичний; 51 – пандемічний; 52 – моровий

Враховуємо те, що на рисунку зображено складну багаторівневу структуру поля, зв'язки між елементами якого може бути непросто прослідкувати, тому використовуємо ще одну перевагу обраної програми *Gephi* – можливість створення інтерактивних графів та їх подальше розміщення в Інтернеті для широкого кола користувачів. Наприклад, на сайті GitHub (<https://github.com/>) можна безкоштовно розмістити побудований граф, зберігши файл у програмі *Gephi* у потрібному форматі за допомогою плагіна Sigma. Побудований інтерактивний граф ЛСП *ПАНДЕМІЯ* розміщено за посиланням: https://anastasiakyrysiuk.github.io/graph_pandemic_in_Ukrainian/

Перевагу інтерактивного графа вбачаємо в можливості краще продемонструвати зв'язки між елементами поля: натиснувши на будь-яку одиницю, на екрані підсвіченими залишаться лише ті, з якими вона має зв'язки.

На рис. 4.1.1 продемонстровано, що аналізоване поле є об'ємною структурою, а його зовнішня організація має вигляд непослідовно розміщених мовних одиниць (елементів поля). Отримані в такий спосіб схеми ЛСП *ПАНДЕМІЯ* дають можливість виділити типи зв'язків між його елементами.

Граф, створений за допомогою програми *Gephi*, відображає структуру аналізованого ЛСП, де простежується розмежування на ядро та периферію. Фіксуємо, що найбільша кількість зв'язків між одиницями ЛСП зосереджена біля ядерної одиниці у верхній частині рисунка, а менш заповнена сторона відображає периферію поля.

Вершини графа (мовні одиниці аналізованого поля), які розміщені близько одна біля одної показують абсолютну синонімію між цими елементами.

Одиниці *крайньої периферії* є протилежними до відображення центру поля. Спостерігаємо, що слова *епідемпоріг*, *епідеміологічний*, *епідеміолог*, *епідемічний*, *пошесний*, *панзоотичний*, *пандемічний*, *морозий* майже непомітні на графі: мають світлий центр і невеликий розмір, адже не мають спільних сем з одиницями досліджуваного ЛСП, окрім лексеми *епідеміологічний*, яка поєднана з елементом навколоядерної зони *епідеміологія*.

Зовнішня структура ЛСП відображається через опосередковані та безпосередні зв'язки між елементами поля. Наявність спільних та додаткових сем в лексичних значеннях слів, які використовуються для вираження поняття *пандемії*, свідчить про те, що взаємозв'язок між порівнюваними словами та їх значеннями підкоряється принципу перетину: семантично споріднені слова мають спільні семи, які відрізняються від тих, що не потрапляють у перетин (Герцовська, 2011). Відповідно до цього принципу, елементи аналізованого ЛСП мають здатність встановлювати прямі безперервні відношення з іншими елементами поля (на основі спільних сем), що розкриває безпосередній зв'язок між ними. Так за допомогою архісеми 'хвороба / захворювання / недуга' встановлений безпосередній зв'язок між одиницями *пандемія, пошесть, зараза, моровиця, епідемія, панзоотія, мор, поліомієліт, тиф, грип, анемія, хвороба, туберкульоз, лихоманка, холера, рак, алкоголізм, пияцтво, коронавірус, чума, недуг, недуга, психоз, гіпертонія, отруєння, гепатит, сказ, застуда, захворюваність, захворювання, діабет, депресія, ускладнення, Віл-інфекція, вірус, ожиріння, безсоння, запалення, онкозахворювання, гіпоксія, апатія, параліч*; а через інтегральні семи 'тип хвороби / захворювання / недуги' і 'простір поширення хвороби / захворювання / недуги' між ключовим словом *пандемія* та *епідеміологія*.

Одиниці, які не перетинаються з ключовою лексемою (*епідемпоріг, епідеміологічний, епідеміолог, епідемічний, пошесний, панзоотичний, пандемічний, моровий*), з'єднані з нею лише опосередкованими зв'язками. Опосередковані зв'язки структурно складніші, ніж безпосередні. Взаємозв'язки, що здійснюються опосередковано, характеризуються складною структурою та відображають взаємовідношення між елементами у вигляді послідовності, де кожен компонент пов'язаний з іншим через два, три або більше посередників (Засанська, 2016). Установлено, що у ЛСП ПАНДЕМІЯ переважають двоступінчасті зв'язки: *пандемія – пошесть – пошесний, пандемія – панзоотія – панзоотичний, пандемія – мор – моровий, пандемія – епідемія – епідемічний, пандемія – епідемія – епідемпоріг*.

Опосередкований зв'язок між лексемами *пандемія* і *пошесний* пояснюємо через спільний елемент між ними – слово *пошесть*, що є масовим заразним захворюванням. Описуючи щось стосовно пошесті лексична одиниця *пошесний* опосередковано пов'язана з пандемією.

Концепція масового поширення хвороби об'єднує лексеми *пандемія* і *панзоотія*. Проте, на відміну від пандемії, панзоотія характерна лише для тварин. У такий спосіб обидва терміни відображають масштаб хвороби. *Панзоотичний*, у свою чергу, вказує на все, що стосується або пов'язане з панзоотією. Цей взаємозв'язок демонструє, як спільний елемент може послужити для пояснення відношень між різними словами.

Дериват лексикографічного синоніма *мор* – *моровий* – ілюструє розуміння та сприйняття пандемії як хвороби, що може призвести до масової смерті, що характеризується як мор, та є причиною виникнення морового стану.

У зв'язку *пандемія* – *епідемія* – *епідемічний* проміжним елементом, що об'єднує їх, є *епідемія*. Відтак поняття *епідемічний* характеризує етап поширення хвороби, коли вона стає масовою на певній території. Тому з поняттям *пандемії* пов'язана опосередковано.

Щодо зв'язку *пандемія* – *епідемія* – *епідемпоріг*, то *епідемія* є тим компонентом, який поєднує два слова, і трактується як випадок масового поширення хвороби в обмеженій географічній області. *Епідемпоріг* вказує на середній показник захворюваності, перевищення якого протягом певного часу означає початок епідемії. Так цей зв'язок вказує на важливість контролю за епідемічною ситуацією і вчасного прийняття необхідних заходів для запобігання поширенню захворювання.

Виділяємо також у ЛСП ПАНДЕМІЯ опосередковані зв'язки через три елементи – триступінчасті: *пандемія* – *епідемія* – *епідеміологія* – *епідеміолог*, *пандемія* – *епідемія* – *епідеміологія* – *епідеміологічний*. Ці опосередковані зв'язки демонструють послідовність і взаємозв'язок між ключовими поняттями, пов'язаними з поширенням захворювань. Починаючи з *пандемії* як глобального поширення захворювання, та *епідемії*, яка вказує на поширення захворювання в

межах певного регіону, доходимо до *епідеміології*, яка є наукою про вивчення та контролю за хворобами у суспільстві. *Епідеміолог* є фахівцем у галузі епідеміології, який проводить дослідження та аналізує дані про захворювання для розробки стратегій контролю і профілактики. Поняття *епідеміологічний* в іншому опосередкованому ланцюгу вказує на все те, що пов'язане з дослідженням факторів, що впливають на поширення захворювань і методами їх контролю. Так кожне поняття в аналізованих ланцюгах пов'язане з наступним і визначається через попереднє, утворюючи у такий спосіб послідовність в контексті вивчення та боротьби з хворобами.

Отже, безпосередні зв'язки поєднують більшість елементів (44) ЛСП *ПАНДЕМІЯ*, адже вони з'єднані або архісемою 'хвороба / захворювання / недуга', або інтегральною семою 'тип хвороби / захворювання / недуги'. Серед опосередкованих зв'язків переважають двоступінчасті (напр. *пандемія – пошесть – пошесний* та ін.), але також наявний і триступінчасті (напр. *пандемія – епідемія – епідеміологія – епідеміологічний* та ін.).

4.2 Моделювання когнітивно-семного графа ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові

Прогрес інформаційних технологій розширює можливості вивчення мови та процесів мислення, пов'язаних із створенням думок і висловлювань. Р. Міхалча та Д. Радев (Mihalcea & Radev, 2011) вважають, що навряд чи існує будь-яка область, в якій об'єкти та їхні взаємозв'язки можуть бути представлені як вузли та ребра на графі. Зокрема з початком досліджень у галузі штучного інтелекту, семантичні мережі (графи) стали ефективним засобом представлення взаємозв'язків між мовними одиницями, що відображають процеси створення інформації в людському мозку. Застосування теорії графів до мови стало очевидним і все частіше ці семантичні мережі відображаються в публікаціях у галузі комп'ютерної лінгвістики (там само). Концепція графів як ментальної моделі відображення мовних одиниць та їх взаємозв'язків знаходить

віддзеркалення у наукових працях, зокрема українських сучасних дослідників Н. Герцовської (2011), Н. Засанської (2016), В. Карлової (2020) та інших. Однією з унікальних особливостей теорії графів є її здатність максимально точно визначати розташування кожної одиниці в мовній системі. Характер взаємозв'язків між мовними одиницями на позначення *пандемії* в англійській мові представлено в графі повною мірою.

Для моделювання графа ЛСП *PANDEMIC* так само скористалися програмою *Gephi*, адже переконані, що вона допоможе візуалізувати структуру і організацію зв'язків між одиницями досліджуваного ЛСП. Для створення графа завантажуюмо до програми інформацію про вершини та ребра майбутнього графа. У нашій роботі вершинами графів вважаємо слова-синоніми та деривати до лексеми *pandemic*. Так само, як на графі, побудованому на матеріалі української мови, виділяємо їх відтінками синього кольору: насиченість кольору і розмір вершин графа відображають кількість семних зв'язків слова з іншими одиницями поля. Аналогічно, ребра мають різні товщини: напівжирні позначають найбільші кількості семантичних відношень. Представляємо зовнішню структуру ЛСП *PANDEMIC* як неорієнтований граф (рис. 4.2.1), який демонструє, що аналізоване поле має багаторівневу структуру, що може ускладнити розуміння всіх зв'язків між елементами.

Програма *Gephi* дозволяє створювати інтерактивні графи, які можна легко розмістити в Інтернеті для зручного користування. Головною перевагою інтерактивного графа є можливість краще відображати зв'язки між елементами поля: клацнувши на будь-яку вершину, на екрані будуть показані тільки ті одиниці, з якими вона має зв'язки. Побудований інтерактивний граф ЛСП *PANDEMIC* розміщено за посиланням:

https://anastasiakyrysiuk.github.io/graph_pandemic_in_English/

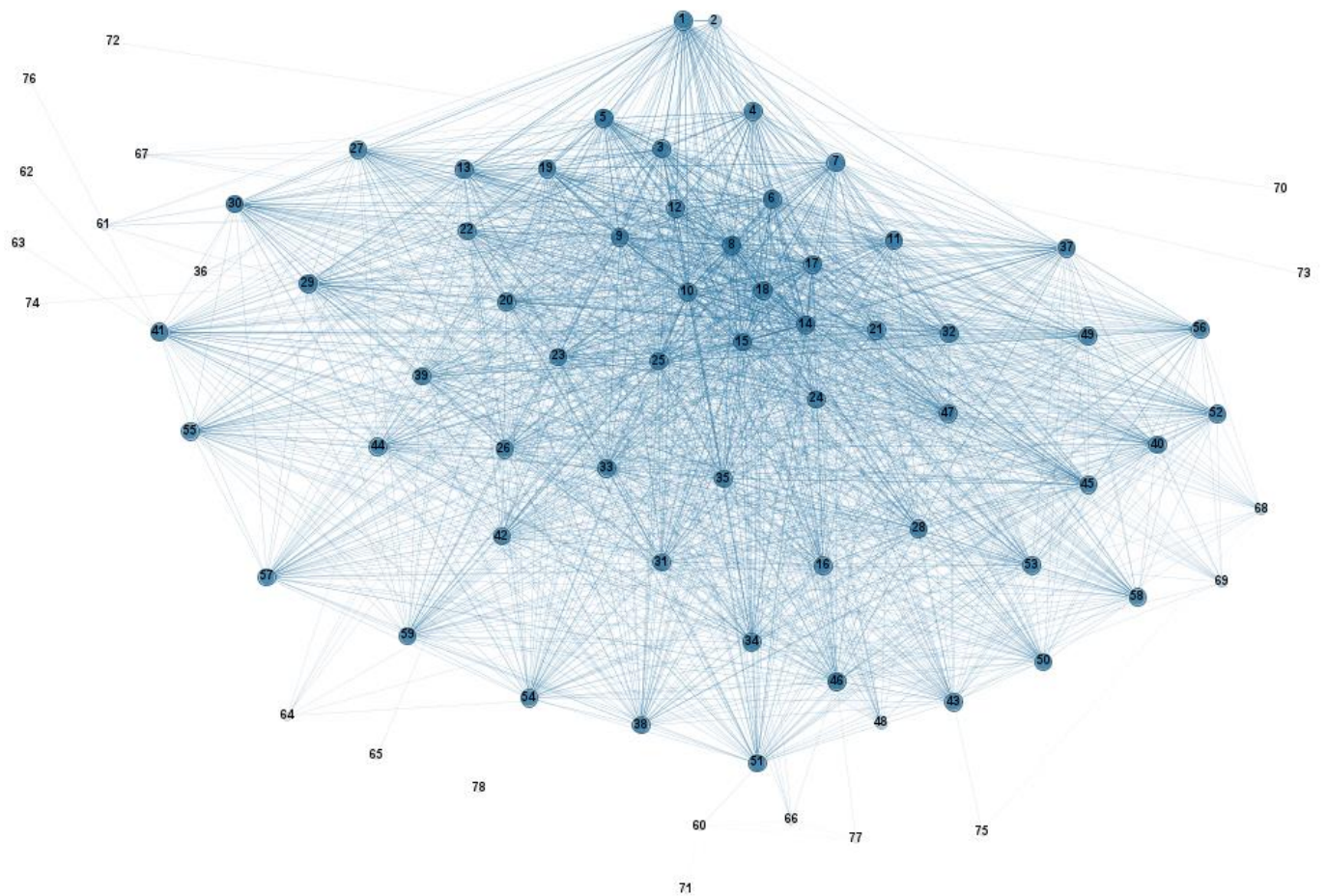

Рис. 4.2.1 Граф ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові:

- 1 – pandemic; 2 – pandemic (adj.); 3 – epidemic; 4 – condition; 5 – contagious ; 6 – malaria;
 7 – disease; 8 – plague; 9 – infectious; 10 – coronavirus; 11 – blight; 12 – pestilence;
 13 – epidemic (adj.); 14 – influenza; 15 – Ebola; 16 – attack; 17 – AIDS; 18 – flu; 19 – contagion;
 20 – complaint; 21 – murrain; 22 – ailment; 23 – wildfire; 24 – stroke; 25 – bug; 26 – illness;
 27 – malady; 28 – pest; 29 – epidemiology; 30 – epidemiologist; 31 – poisoning; 32 – depression;
 33 – virus; 34 – decline; 35 – cancer; 36 – spread; 37 – anxiety; 38 – strain; 39 – vision;
 40 – sickness; 41 – disorder; 42 – infection; 43 – affection; 44 – infirmity; 45 – pestilential;
 46 – to blight; 47 – COVID-19; 48 – disaster; 49 – disability; 50 – trouble; 51 – fever; 52 – cold;
 53 – diabetes; 54 – reaction; 55 – case; 56 – run; 57 – complication; 58 – turn; 59 – scale;
 60 – curse; 61 – infective; 62 – disordered; 63 – disorderly; 64 – to plague; 65 – pandemonium;
 66 – to scourge; 67 – infectiously; 68 – affectionate; 69 – scourge; 70 – to condition; 71 – cursed;
 72 – contagiously; 73 – diseased; 74 – epidemiological; 75 – affectionately; 76 – to disorder;
 77 – to curse; 78 – pandemoniac

На рис. 4.2.1 фіксуємо, що лексеми ядерної зони потрапляють в центр і з'єднується з іншими елементами за допомогою ребер. Звертаємо увагу, що більш насичені кольором вершини займають місце біля ядра і відповідно мають більше число семних зв'язків з іншими одиницями аналізованого поля. Така ж закономірність проявляється і в ребрах графа: одиниці периферії ЛСП *PANDEMIC* мають найменше число семних зв'язків і відповідно представлені на графі менш видимим чином.

Змодельований граф демонструє, що досліджуване поле має виражену межу між ядром і периферією. Зовнішня структура аналізованого ЛСП відображається через безпосередні й опосередковані зв'язки між одиницями. Так, безпосередні зв'язки поєднують усі одиниці ЛСП, які мають перетин у семному складі, решта – з'єднані опосередковано.

Простежуємо, що між одиницями ядра, навколоядерної зони і периферії фіксуються безпосередні зв'язки у першу чергу через архісему 'disease / illness / sickness' (*pandemic – epidemic, condition, contagious, disease, plague, infectious, blight, pestilence, contagion, complaint, murrain, ailment, illness, malady, pest, sickness, disorder, infection, affection, infirmity, to blight, malaria, coronavirus, influenza, Ebola, attack, AIDS, flu, wildfire, stroke, bug, poisoning, depression, virus, decline, cancer, anxiety, strain, vision, COVID-19, disability, trouble, fever, cold, diabetes, reaction, case, run, complication, turn, scale*).

Виділяємо ряд мовних одиниць, які пов'язані з іменем поля безпосередньо через інші семи. Фіксуємо безпосередні зв'язки, зокрема через інтегральні семи 'type of disease / illness / sickness' (*pandemic – pandemic (adj.)*), 'area of spread of disease / illness / sickness' (*pandemic – epidemic (adj.), epidemiology, epidemiologist, spread*), 'quality of disease / illness / sickness' (*pandemic – pestilential, disaster*).

Фіксуємо, що більшість одиниць крайньої периферії (*diseased, to condition, contagiously, infectiously, epidemiological, pandemonium, pandemoniac, to scourge, scourge, affectionate, affectionately, to disorder, disordered, disorderly, curse, cursed, to curse*) демонструють численні

опосередковані відношення з іменем досліджуваного ЛСП. Опосередковані зв'язки мають складнішу структуру, оскільки вони відображають відношення між елементами у вигляді поступових переходів від однієї мовної одиниці до іншої. Серед опосередкованих зв'язків кількісно переважають двоступінчасті (*pandemic – disease – diseased; pandemic – condition – to condition; pandemic – contagious – contagiously; pandemic – to blight – to scourge; pandemic – infectious – infectiously; pandemic – pandemonium – pandemoniac*).

Концепція захворювання, його впливу на здоров'я людей та стан тих, хто страждає від хвороби поєднує одиниці *pandemic* і *diseased* через компонент *disease*. Лексема *diseased* описує стан людини, яка страждає від хвороби. Слова ж *pandemic*, *disease* позначають захворювання, що характеризується порушенням нормального функціонування організму та проявляється у відповідних ознаках та симптомах.

Двоступінчастий опосередкований взаємозв'язок *pandemic – condition – to condition* розкриває контекст, у якому вказано на стан здоров'я або фізичне та психічне благополуччя людей під час пандемії (*condition*). Дієслово ж *to condition* описує вплив пандемії на психічний стан людей та їхню поведінку, викликаючи зміни в мисленні та поведінці.

Пандемія може мати характер заразної хвороби, яка легко передається від однієї людини до іншої, та швидко поширюється серед суспільства (*contagious*). Цей процес може бути описаний як швидке поширення хвороби або почуття серед інших людей (*contagiously*).

Дієслово *to scourge* з'єднано з іменем поля *pandemic* опосередковано через одиницю *to blight*, відображаючи загальний вплив пандемії на суспільство та здоров'я людей зокрема. Через інтегральну сему 'to harm' (спільну для одиниць *to blight*, *to scourge*) цей зв'язок вказує на додаткову шкоду та страждання, що спостерігаються у результаті пандемії.

Опосередкований зв'язок між лексемами *pandemic* і *infectiously*, можемо довести через споріднене з *infectiously* словом *infectious*. Якщо *pandemic* описує розповсюдження захворювання на глобальному рівні, то *infectious* і *infectiously*

виражають спосіб передачі хвороби, тобто як саме вона поширюється: передається від людини, тварини чи рослини до іншої. Тому через поняття *infectious*, *pandemic* і *infectiously* опосередковано пов'язані, оскільки хвороби, що набувають статусу пандемій, часто передаються інфекційними шляхами.

Опосередкований зв'язок між лексичними одиницями *pandemic*, *pandemonium* і *pandemoniac* можна описати через спільні концепції, які вони маніфестують. Цей зв'язок доводить, що пандемія, яка вказує на глобальне поширення хвороби серед населення, може створювати ситуації паніки, хаосу та загального безладу серед суспільства, описувані як *pandemonium*. Цей стан може характеризуватися як *pandemoniac*, вказуючи на хаос та безлад, що виникають у таких ситуаціях.

Спостерігаємо триступінчасті зв'язки (*pandemic – affection – affectionate – affectionately*; *pandemic – epidemic – epidemiology – epidemiological*).

У межах досліджуваного ЛСП семантика пандемії розкривається через лексему *affection*, що тлумачиться як хвороба (“disease”, “malady”). Деривати до лексикографічного синоніма *affection* (*affectionate*, *affectionately*) ілюструють розуміння та сприйняття пандемії як хвороби, а також її впливу на взаємодію та спілкування серед людей. Зокрема лексема *affectionate* вказує на взаємоспівчуття і підтримку, які можуть виявитися серед людей із певним захворюванням; *affectionately* ж описує спосіб, яким людина демонструє турботливі почуття і любов до когось. Припускаємо, що це може бути виявлено через слова, жести або вчинки, що передають турботу і підтримку.

Опосередковано пов'язані з іменем досліджуваного ЛСП (через одиницю *epidemic*) іменники *epidemiology* і *epidemiological*, які відображають важливі аспекти вивчення та боротьби зі спалахами хвороб та їх контролем у суспільстві. Враховуємо те, що лексема *epidemic* описує масове поширення раптової хвороби серед населення протягом короткого періоду часу. Відповідно ці явища захворювання, їх поширення і вплив на людей необхідно досліджувати, що й описує *epidemiology*. Похідне від неї слово *epidemiological* вказує на характеристику або аспекти, пов'язані з науковим вивченням поширення та

боротьби з хворобами серед населення.

Також поширеними в досліджуваному ЛСП *PANDEMIC* виявляємо опосередкований зв'язок через чотири компоненти, або чотириступінчастий зв'язок (*pandemic – disorder – to disorder – disordered – disorderly; pandemic – to blight – curse – cursed – to curse*). В аналізованому ЛСП пандемія також репрезентується як розлад через лексему *disorder*, що означає хворобу розуму або тіла. Вона є тим компонентом, що об'єднує ім'я поля *pandemic* з похідними від неї словами – *to disorder, disordered, disorderly*. Вони вказують вказує на дію порушення або відхилення від звичайних або нормальних функцій (*to disorder*); на стан або умову, що не є нормальним і здоровим (*disordered*); на негативну поведінку або незважені дії (*disorderly*), що може відбуватися в умовах пандемії.

Лексеми *pandemic* і *curse, cursed, to curse* опосередковано пов'язані (через одиницю *to blight*) ідеєю загрози, страждання та нещастя, які виникають зокрема і внаслідок поширення захворювання. Якщо *curse* позначає щось, що завдає шкоди чи нещастя, часто протягом тривалого періоду часу, то слово *cursed* вказує на стан суспільства, що страждає від наслідків хвороби. Люди можуть відчувати себе “проклятими” (*cursed*), оскільки вони стикаються зі стражданням, втратами та нещастям, спричиненим пандемією. Використання магічного слова чи фрази (*to curse*) може бути пов'язаним з іншими лексемами в контексті пандемії, зокрема може бути спрощеним виразом побажання шкоди через насилання хвороби.

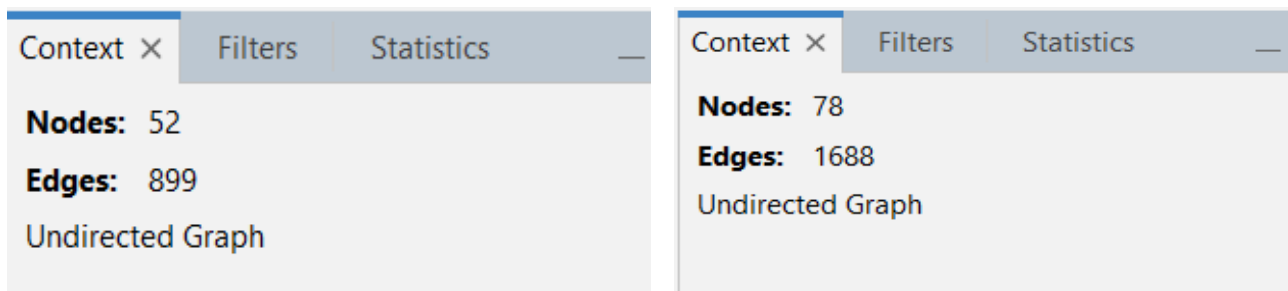
Таким чином, більшість компонентів ЛСП *PANDEMIC* (61) з'єднані з іменем поля безпосередніми зв'язками, оскільки їх об'єднують зокрема архісема ‘disease / illness / sickness’, інтегральні семи ‘type of disease / illness / sickness’, ‘area of spread of disease / illness / sickness’, ‘quality of disease / illness / sickness’. Опосередковані зв'язки переважно є двоступінчастими (напр. *pandemic – disease – diseased*), але також є випадки триступінчастих (напр. *pandemic – affection – affectionate – affectionately*) і чотириступінчастих (напр. *pandemic – disorder – to disorder – disordered – disorderly*) зв'язків.

4.3 Зіставлення когнітивно-семних графів ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC в українській і англійській мовах

Проведений аналіз слів на позначення *пандемії* в українській і англійській мовах на базі їхнього попереднього опису, а також виділення параметрів зіставлення дало можливість сконструювати схеми ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC у зіставляюваних мовах. Їх побудова є поєднанням формалізованих методик з елементами математичних теорій графів. Графи є потужним інструментом візуалізації інформації, адже за словами С. Боккалетті та ін. (Voccaletti etc., 2006), багато складних систем у реальному світі можуть бути представлені складними графами, у яких сутності та зв'язки між ними моделюються відповідно як вузли і зв'язки. Також дослідник зазначає, що на початку ХХІ ст. інтерес учених змістився на дослідження складних графів, тобто мереж, структура яких є нерегулярною, складною і динамічно розвивається в часі (там само). У мові найбільш очевидним є представлення значень слів на основі графів через їхні зв'язки з іншими словами (Quillian, 1968). Отримані графічні схеми досліджуваних ЛСП в українській і англійській мовах, та розміщені в мережі Інтернет дають можливість виділити їхній кількісний та якісний склад, а також типи зв'язків і відношень між його елементами.

При зіставленні ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC в досліджуваних мовах виявлено, що графи є ієрархічно диференційованими, де чітко простежується межа між ядром і периферією. Рис. 4.1.1 і рис. 4.2.1 демонструють різнорівневі графи, де кожен елемент досліджуваних ЛСП має значну кількість зв'язків з іншими елементами, що утворює велику мережу взаємозв'язків.

Натиснувши на вкладку “Context” у програмі *Gephi* можна дізнатися точну кількість вершин і кількість ребер, за допомогою яких вони з'єднані. Так ЛСП ПАНДЕМІЯ (рис. 4.3.1а) складається з 52 вершин, які поєднані між собою 899 ребрами (зв'язками), а ЛСП PANDEMIC (рис. 4.3.1б) – з 78 вершин і 1 688 ребер (зв'язків) між елементами поля.

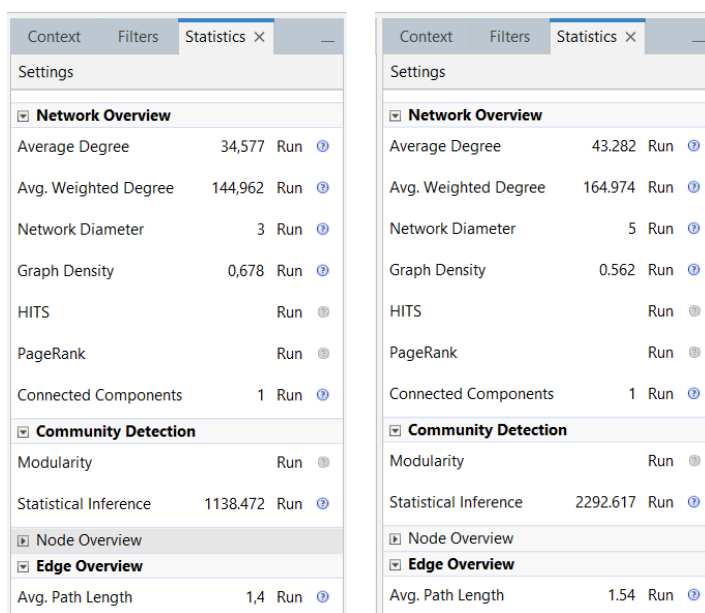

a

б

Рис. 4.3.1 Кількісний склад когнітивно-семних графів:
a – ЛСП ПАНДЕМІЯ в українській мові;
б – ЛСП PANDEMIC в англійській мові.

Також програмне забезпечення *Gephi* має функцію статистики, за допомогою якої можна проаналізувати, наприклад, діаметр графа. Зіставимо статистичні характеристики обох когнітивно-семних графів в українській і англійській мовах (рис. 4.3.2).

a

б

Рис. 4.3.2 Статистичні характеристики когнітивно-семного графів:
a – ЛСП ПАНДЕМІЯ в українській мові;
б – ЛСП PANDEMIC в англійській мові.

Із доступних на рис. 4.3.2 показників проаналізуємо принципово важливі для нашого дослідження. Так діаметр (“Network Diameter”) у програмі *Gephi* демонструє, наскільки далеко один від одного знаходяться два найвіддаленіших вузла. Фіксуємо, що діаметр графа ЛСП *PANDEMIC* в англійській мові (5) є більшим, ніж в українській мові (3).

Іншим важливим показником для аналізу вважаємо щільність графа (“Graph Density”), де всі вершини мають шлях до будь-якої іншої вершини. Зауважимо, що зв’язний граф має показник щільності 1. Простежуємо, що обидва графи не є повністю зв’язаними, проте український граф ЛСП *ПАНДЕМІЯ* має більшу щільність (0.678) у порівнянні з англійським (0.562).

Параметр середній ступінь вершини (“Average Degree”) показує кількість ребер, інцидентних (ті, що примикають) до вершини. Цей параметр у контексті графа, який ми маємо, показує середню кількість зв’язків вершини кожного графа. Як бачимо, в англійському мовному когнітивно-семному графі цей показник вищий (43.2), аніж в українському (34.5). Пояснюємо це більшою кількістю вершин і зв’язків між ними у ЛСП *PANDEMIC*.

Граф ЛСП *ПАНДЕМІЯ* є моноцентричним, тимчасом ЛСП *PANDEMIC* є поліцентричним з яскраво вираженим центром – іменником *pandemic* і послаблено візуалізованим – прикметником *pandemic*. Ці лексеми є основними і найбільш значущими, концентрують в собі основну ідею та семантику поля, а інші слова в цих полях пов’язані з центральним і відображають різні аспекти пандемії.

При зіставному аналізі ядра і навколоядерної зони із зонами периферії ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* стає очевидним, що існує семантичний закон, згідно з яким до ядра поля притягуються елементи периферії, навіть якщо ці одиниці не є прямими синонімами. Це підтверджує думку Н. Герцовської (2011), що елементи досліджуваних полів взаємозалежні та мають додаткові специфічні відтінки. Наприклад, до ядра ЛСП *ПАНДЕМІЯ* відносимо лише ім’я поля, а до ядра ЛСП *PANDEMIC*, окрім імені поля, і прикметник *pandemic*. Однак, при дослідженні периферії полів виявлено мовні одиниці, які

безпосередньо не пов'язані з основним поняттям, проте вони є похідними від слів, що мають тісний зв'язок з центром поля (укр. *епідемпоріг, епідеміолог, пошесний* тощо, англ. *epidemiological, to condition, affectionately* тощо). Ці слова, хоч і не є прямими синонімами поняття пандемії, проте є ключовими для його розуміння. Можна зробити висновок, що мовні одиниці крайньої периферії досліджуваних ЛСП через опосередковані зв'язки доповнюють і розширюють значення ядер зіставлюваних полів, утворюючи комплексну мережу семантичних зв'язків.

У зовнішній організації порівнюваних ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* розглядаємо два типи зв'язків: безпосередній та опосередкований. Безпосередні зв'язки між елементами ЛСП *PANDEMIC* представлені кількісно більшими семами, порівняно з ЛСП *ПАНДЕМІЯ*. Пояснюємо це тим, що в англійській мові ім'я поля пов'язано безпосередньо з іншими одиницями не лише через архісему 'disease / illness / sickness', але й інтегральні семи 'type of disease / illness / sickness', 'area of spread of disease / illness / sickness', 'quality of disease / illness / sickness'.

Опосередковані зв'язки виявляються структурно складнішими, порівняно з безпосередніми, і зображують відношення між одиницями поля як ланцюжки, де один компонент пов'язаний з іншим через два, три або більше інших елементів. Під час аналізу зіставлюваних ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* було виявлено дво-, три-, чотириступінчасті зв'язки. Як свідчать результати аналізу, в обох досліджуваних ЛСП переважають двоступінчасті (напр. укр. *пандемія – мор – моровий*, англ. *pandemic – disease – diseased*), проте є і тріступінчасті зв'язки (напр. укр. *пандемія – епідемія – епідеміологія – епідеміологічний*, англ. *pandemic – epidemic – epidemiology – epidemiological*). А для ЛСП *PANDEMIC* характерним є і чотириступінчасті зв'язки (напр. *pandemic – disorder – to disorder – disordered – disorderly*). Можемо зробити висновок, що в організації ЛСП *PANDEMIC* зв'язки між елементами поля виявляються структурно складнішими.

Зіставний аналіз ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* в українській і англійській мовах дозволив виокремити таку закономірність: переважання безпосередніх зв'язків ядра поля з елементами навколоядерної зони, ближньої і дальньої периферій, наявність опосередкованих зв'язків крайньої периферії поля з ядром через елементи навколоядерної зони, ближньої і дальньої периферій.

Висновки до розділу 4

ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* у зіставлюваних українській і англійській мовах побудовані за допомогою програми *Gephi* на основі теорії графів, де місце кожної мовної одиниці (вершини графа) як елемента поля є визначеним та між ними наявні зв'язки і відношення (відображаються ребрами), які відіграють ключову роль у розкритті їхньої семантики, а відстань між ними вказує на ступінь їхньої спорідненості.

Змодельовані когнітивно-семні графи мають різне кількісне наповнення: ЛСП *ПАНДЕМІЯ* складається з 52 вершин, які поєднані між собою 899 ребрами (зв'язками), а ЛСП *PANDEMIC* – з 78 вершин і 1 688 ребер (зв'язків) між елементами поля. Граф ЛСП *ПАНДЕМІЯ* є моноцентричним, тимчасом ЛСП *PANDEMIC* є поліцентричним з яскраво вираженим центром – іменником *pandemic* і послаблено візуалізованим – прикметником *pandemic*. Обидва побудовані графи є 1) неорієнтованими (звичайними), де вершини з'єднані ребром, і важливим є лише факт наявності зв'язку між вершинами без визначеного напрямку; 2) різнорівневими, де кожен елемент досліджуваних ЛСП має значну кількість зв'язків із іншими елементами, утворюючи матричну мережу взаємозв'язків; 3) ієрархічно диференційованими, де чітко простежується межа між ядром і периферією.

Незважаючи на те, що ЛСП *ПАНДЕМІЯ* / *PANDEMIC* відображають один фрагмент буття (виражений ключовим поняттям), навколо якого зосереджені всі елементи, структура полів є об'ємною і має вигляд непослідовно

розміщених мовних одиниць (елементів поля).

У структурі досліджуваних ЛСП наявні як безпосередні, так і опосередковані зв'язки між ядрами і елементами полів. Безпосередні зв'язки є прямими неперервними відношеннями між елементами поля, а опосередковані є більш структурно складнішими і виявляються у як дво-, три- і чотириступінчасті зв'язки. Результати дослідження вказують на те, що ЛСП *PANDEMIC*, на відміну від ЛСП *ПАНДЕМІЯ*, має складнішу конфігурацію, адже в його структурі є три- і чотириступінчасті зв'язки.

ВИСНОВКИ

Теоретична концепція дисертації ґрунтується на таких положеннях: 1) ЛСП є мережевою моделлю організації мовних одиниць, значення яких ґрунтуються на спільній архісемі; 2) вивчення ЛСП спирається на три основні принципи, що розроблялися у класичній структурній семантиці: семантичний (розкладання лексичних значень слів на компоненти, виділення гіперсеми та об'єднання слів у ЛСП), структурний (визначення гіпосем через компонентний аналіз та утворення на їх основі ядра та периферії ЛСП), системний (встановлення різноманітних відношень, зокрема синонімічних); 3) онтологічна природа ЛСП як об'єкта мовознавчого дослідження зумовлює дослідників до трансферу методів когнітивної, корпусної лінгвістики і теорії математичних множин і графів для його аналізу, результатом застосування яких є побудова когнітивних матриць ЛСП та їх візуалізація у вигляді графів із верифікацію одиниць досліджуваних полів у корпусах зіставляваних мов; 4) когнітивний підхід до вивчення організації ЛСП виводить процес моделювання на новий рівень, який відображає механізми побудови ментальних моделей людської свідомості і мислення.

Під *когнітивною матрицею* у дослідженні розуміємо когнітивну структуру, яка демонструє багатовимірні знання про різні аспекти одного явища і зводить їх в одну ментальну модель. До нових ментальних моделей у дисертації віднесено також *граф*, що відтворює складність організації структур людської свідомості та мислення, втілює знання та емоції, породжені реальним життям. При побудові ЛСП вершинами графа є конституанти поля, а ребра візуалізують взаємозв'язки між ними. За допомогою графів змодельовано особливості зовнішньої структури та внутрішньої системної організації одиниць досліджуваних ЛСП. Багатовимірне знання про явище пандемії включає дані *корпусів мов*, які є значними за обсягом цифровими масивами текстів / текстових уривків, що застосовується як репрезентативна вибірка, а в загальномовному лексикографічному аспекті становлять цільову вибірку з текстів, зібраних відповідно до певних критеріїв.

Розроблена графо-корпусна методика для побудови когнітивних матриць ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC в українській і англійській мовах є комплексною, адже поєднує корпусний і формалізований підхід із застосуванням елементів математичних теорій множин і графів.

Відповідно до методики дослідження ЛСП побудовано синонімічні ряди до імені поля *пандемія / pandemic* у кількості 6 слів-синонімів ключового слова *пандемія* і 10 їхніх дериватів в українській мові, 20 слів-синонімів до ключової лексеми *pandemic*, 25 їхніх дериватів в англійській. Верифіковано і розширено їх кількісний потенціал: за допомогою корпусного менеджера Sketch Engine отримано 696 слів-синонімів до лексеми *пандемія*, і 1 000 слів-синонімів до лексеми *pandemic*. Установлено відмінні кількісні показники одиниць ЛСП: в українській мові словникові синоніми до ключової одиниці поля становлять 6, дериватів до словотвірних синонімів – 10, корпусних синонімів – 696; в англійській мові словникові синоніми до ключової одиниці поля становлять 20, дериватів до словотвірних синонімів – 25, корпусних синонімів – 1 000. Припускаємо, що більша кількість синонімічних одиниць (13 з 20) в англійській мові пов'язана з тим, що слова потрапили в англійську переважно з латинської мови в період пандемій, які переживали в різні часи англійськомовні країни.

На основі отриманих результатів дефініційного аналізу сконструйовано когнітивні матриці ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC зі значеннями цих одиниць, де простежуються спільні значення між одиницями поля, на основі яких виявлено абсолютні синоніми у ЛСП ПАНДЕМІЯ (*хвороба, захворювання, недуга і недуг; пияцтво й алкоголізм; моровиця, мор і пошесть*) і ЛСП PANDEMIC (*influenza, flu*). Також абсолютними вважаємо синоніми *disease, illness, sickness*, адже у їхніх значеннях є вказівка на взаємозамінність і їх можна використовувати в контексті позначення хвороби один замість іншого. У ЛСП PANDEMIC виявлено спільні значення і між відносними синонімами, значення яких збігаються лише частково: спільне значення “an illness” – для одиниць *condition, sickness, complaint, ailment*; значення “disease” – для одиниць *infirmity, affection, malady*; значення “malady” – для *infirmity, affection*.

Установлено, що відносно імен ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC абсолютних синонімів не зафіксовано, проте в ЛСП ПАНДЕМІЯ виявлено 43 відносних синонімів і 659 – корпусних відносно-потенційних, 9 – абсолютних між лексичними одиницями поля; в ЛСП PANDEMIC відносними синонімами є 73 одиниць, 957 – корпусними відносно-потенційними, 5 – абсолютними між лексичними одиницями поля. Корпусними відносно-потенційними синонімами є мовні одиниці, які отримано за допомогою корпусного інструмента Thesaurus і які на основі їх можливості вживання в подібних або аналогічних контекстах вступають у синонімічні відношення.

Застосування компонентного аналізу залучено для визначення семної організації мовних одиниць ЛСП і побудовано матриці семної структури. Компонентний аналіз визначаємо як методика дослідження плану змісту мовних одиниць для розкриття мінімальних семантичних компонентів значення. Ієрархія семантичних компонентів та їх взаємодія в межах семантичної мережі відображають уявлення носіїв обох мов про пандемію і репрезентують багатовимірні знання про це явище через мовні засоби. У побудованих когнітивних матрицях ЛСП ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC виявлено відмінний набір семних характеристик для одиниць досліджуваних полів: для ЛСП ПАНДЕМІЯ характерними є 29 диференційних сем, серед яких є ті, що описують якість хвороби: ‘систематично повторювана хвороба / захворювання / недуга’, ‘гостра хвороба / захворювання / недуга’, ‘запальна хвороба / захворювання / недуга’; називають збудник хвороби: ‘бацила, т. зв. паличкою Коха’, ‘несприятливі чинники внутрішнього й зовнішнього середовища’, ‘холерний вібріон’, ‘тривале зловживання спиртними (алкогольними) напоями’ та інші; ЛСП PANDEMIC відрізняється інтегральною семою ‘rate of spread of disease / illness / sickness’ (‘швидкість поширення хвороби’), градуальною семою ‘degree of damage by disease / illness / sickness’ (‘ступінь ураження хворобою’); та 45 диференційними семами.

В обох мовах поняття *пандемії* розкривається через семи, які є базовими в розумінні аналізованого явища: архісема ‘хвороба / захворювання / недуга’

(‘disease / illness / sickness’); інтегральні семи ‘тип хвороби / захворювання / недуги’ (‘type of disease / illness / sickness’), ‘якість хвороби / захворювання / недуги’ (‘quality of disease / illness / sickness’), ‘збудник хвороби / захворювання / недуги’ (‘pathogen of disease / illness / sickness’), ‘простір поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘area of spread of disease / illness / sickness’), ‘час поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘time of spread of disease / illness / sickness’), ‘симптоми хвороби / захворювання’ (‘symptoms of disease / illness / sickness’), ‘передавання хвороби / захворювання / недуги’ (‘transmission of disease / illness / sickness’), градуальна сема ‘ступінь поширення хвороби / захворювання / недуги’ (‘degree of spread of the disease / illness / sickness’) та 19 диференційних сем.

Виявлено відмінну когнітивно-матричну організацію: ЛСП ПАНДЕМІЯ має одне ядро, виражене іменем поля, з ієрархією периферійної зони, яка поділена на ближню, дальню і крайню. Особливістю крайньої периферії вважаємо те, що вона представлена дериватами словникових синонімів (*епідемпоріг, епідеміологічний, епідеміолог, епідемічний, пошесний, панзоотичний, пандемічний, моровий*), які з’єднані з іменем поля опосередковано. В англійській мові до ядра ЛСП PANDEMIC відносимо дві одиниці: ім’я поля і його дериват – прикметник *pandemic*, адже він має 12 спільних семних характеристик з ключовим словом (із 17, властивих для імені поля). До крайньої периферії належать одиниці різних частин мови, 7 одиниць з яких (*curse, to curse, scourge, to scourge, infective, infectiously, to plague*) вступають в семні відношення з ядром та іншими одиницями поля, а 12 елементів (*cursed, to disorder, disordered, disorderly, affectionate, to condition, contagiously, diseased, epidemiological, affectionately, pandemonium, pandemoniac*) не мають спільних компонентів значень з ключовою лексемою і пов’язані з нею опосередковано. Лексеми крайньої периферії досліджуваних ЛСП через опосередковані зв’язки доповнюють і розширюють значення ядер зіставлених полів, утворюючи комплексну мережу семантичних зв’язків.

Верифікація назви імені ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* з визначенням індикаторів частотності у ГРАКу і в корпусному менеджері Sketch Engine дозволила *установити*, що перша згадка лексеми *пандемія* в ГРАКу зафіксована в 1889 р. з частотою 2.78, з 1983 по 1999 рр. – не більше 0.24, а в 2020 р. знову почала використовуватися з частотою 2.82, у 2021 р. частота її вживання зросла майже в 7.8 разів – до 21.76. Перша згадка лексеми *pandemic* виявлена в 1799 р. у корпусі English Historical Book Collection, однак простежити частотність не вдалося, адже в корпусі вона вжита один раз. У British National Corpus зафіксовано, що лексема *pandemic* у вжитку англійськомовного соціуму з 1975 р. з частотою 5.9, а потім її частотність з роками знижується і в 1991 р. стає 0.07. У Веб-корпусі JSI (Timestamped JSI web corpus) простежуємо, що в 2020 р. частота вживання лексеми *pandemic* становила 546.5, а потім почала зменшуватися й у 2021 р. становила 372.9. Високу частотність вживання лексем *пандемія / pandemic* у 2020–2021 рр. пояснюємо спалахом у світі захворюваності на коронавірусну хворобу, спричинену інфекцією SARS-CoV-2.

На завершальному етапі за допомогою комп'ютерної програми *GEPHI* сконструйовано когнітивно-семні графи, які візуалізують мережеві зв'язки між досліджуваними лексемами. Граф ЛСП *ПАНДЕМІЯ* є моноцентричним, тимчасом ЛСП *PANDEMIC* є поліцентричним з яскраво вираженим центром – іменником *pandemic* і послаблено візуалізованим – прикметником *pandemic*. Обидва побудовані графи є 1) неорієнтованими (звичайними), де вершини з'єднані ребром, і важливим є лише факт наявності зв'язку між вершинами без визначеного напрямку; 2) різнорівневими, де кожен елемент досліджуваних ЛСП має мережеві зв'язки із іншими елементами; 3) ієрархічно диференційованими, де чітко простежується межа між ядром і периферією.

Використання графів для візуалізації когнітивних моделей ЛСП *ПАНДЕМІЯ / PANDEMIC* дозволило визначити місце кожної одиниці у системі полів та зобразити їх мережею безпосередніх та опосередкованих зв'язків між лексемами, які на графі з'являється лише один раз.

Виявлено, що структура графа досліджуваного ЛСП в англійській мові є більш складною, що проявляється у наявності три-, чотириступінчастих зв'язків, на відміну від дво- і триступінчастих, які характерні для української мови.

Також *створено* інтерактивні графи, які розміщені в Інтернеті для зручного користування.

Перспективою подальших досліджень є аналіз ЛСП *ПАНДЕМІЯ* в інших споріднених і неспоріднених мовах з урахуванням комплексного опрацювання форм та засобів його структурування. Розроблена нова методика може бути апробована для вивчення інших типів ЛСП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Апресян, Ю. Д. (1963). Современные методы изучения значения и некоторые проблемы структурной лингвистики. *Проблемы структурной лингвистики*, 5, 51–66.
- Арнольд, И. В. (1984). *Стилистика. Семантика*. Наука.
- Балабан, О. О. (2018). Методи та прийоми дослідження когнітивно-семантичних універсалій у споріднених мовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*, 1(69), ч. 1, 26–30.
- Балли, Ш. (1955). *Общая лингвистика и вопросы французского языка* (Р. А. Будагова, Ред.). Издательство иностранной литературы.
- Барчишин, В. (2021). Історія виникнення матриць та визначників. *VIII Всеукраїнська науково-практична конференція курсантів і студентів “Математика, що нас оточує: минуле, сучасне, майбутнє”* (сс. 113–115). Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.
- Бережан, С. Г. (1964). *Семантическая эквивалентность лексических единиц*. Кишинев : Штиинца.
- Било, В. І. (2018). *Дефініційний аналіз слова-імені концепту offer*. <https://int-konf.org/ru/2013/suchasna-nauka-v-merezhi-internet-25-27-02-2013-r/66-bilo-v-i-definitsijnij-analiz-slova-imeni-kontseptu-offer>
- Білодід, І. К. (1973). *Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія*. Наукова думка.
- Бісікало, О. В., & Яхимович, О. В. (2016). Автоматизоване визначення лексичних онтологій з тезаурусу технічного спрямування. *Оптико-електронні інформаційно-енергетичні технології*, 1, 26–38.
- Біскуб, І. П., & Волошинович, Н. В. (2004). Корпусні методи дослідження мовного матеріалу. *Філологічні студії*, 4(28), 30–37.
- Біскуб, І. П. (2011). *Лінгвістична категоризація і моделювання знань в англomовному дискурсі програмного забезпечення* [Автореф. дис. д-ра філол. наук, Київський національний університет ім. Т. Шевченка].

- Близнюк, К. Р. (2019). *Лексико-семантичне поле “патріотизм” в українській, англійській і польській мовах* [Дис. канд. філ. наук, Донецький національний університет імені Василя Стуса].
- Бобер, Н. М. (2018b). Корпусний підхід у контексті досліджень прикладної лінгвістики. *Актуальні питання іноземної філології*, 8, 34–40.
- Бобер, Н. М. (2019). Когнітивно-семантична матриця фразово-дієслівних комплексів на позначення емоційних станів людини у Британському національному корпусі. *Science and education a new dimension: Philology*, 7(60), Issue 204, 11–17.
- Бобер, Н. М. (2020). *Матричне профілювання семантики фразово-дієслівних емотивів у Британському національному корпусі* [Дис. канд. філ. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова].
- Бобкова, Т. В. (2014). Корпус текстів: основні аспекти визначення. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*, 29, 11–20.
- Бойко, Н. І. (2021). Специфіка лексико-семантичного поля концепту “війна” в кіноповісті О. Довженка “Україна в огні”. *Література та культура Полісся*, 102. Серія “Філологічні науки”, 17, 116–130.
- Бондарко, А. В. (1983). *Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии*. Наука.
- Борис, Д. П. (2017). *Неосленгізми в англійській мові початку ХХІ століття: структура і семантика* [Дис. канд. філ. наук, Київський національний лінгвістичний університет].
- Бронських, С. В. (2012). Польовий підхід щодо вивчення лексичної системи мови у форматі дослідження “понятійного поля”. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Філологічна”*, 24, 10–12.
- Вакарюк, Р. (2021). Концепт *каяття* у структурі когнітивної матриці “християнські моральні цінності” та його вербалізатори. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*, 1(29), 49–53.

- Вакуленко, М. О. (2013). Методологічні засади вивчення наукової термінології. *Термінологічний вісник*, 2(2), 16-21.
- Ванівська, О. І. (2012). Основні підходи до аналізу мовних даних у корпусній лінгвістиці. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія Філологічна*, 27, 3–8.
- Васильев, Л. М. (1971). Теория семантических полей. *Вопросы языкознания*, 5, 105–113.
- Веремчук, Е. О. (2017). *Лексико-семантичне поле SPACE / КОСМОС в англійській мові: лінгвокогнітивний та лінгвосинергетичний аспекти* [Дис. канд. філ. наук, Запорізький національний університет].
- Висоцький, А. В. (2007). До питання про формальні граматики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*, 3, 6–24.
- Волянская, И. В. (1973). Лексико-семантические особенности существительных, обозначающих единицы измерения времени в английском и русском языках [Автореф. дис. канд. филол. наук].
- Габідулліна, А. Р., & Колесніченко, О. Л. (2019). *Методологія сучасних лінгвістичних досліджень*. Видавництво Б. І. Маторіна.
- Гак, В. Г. (1971). К проблеме гносеологических аспектов семантики слова. *Материалы науч. конф. "Вопросы описания лексико-семантической системы языка". Часть 1* (с. 95–98). МГУ.
- Гак, В. Г. (1972). К проблеме семантической синтагматики. *Проблемы структурной лингвистики*, 367–395.
- Гак, В. Г. (1998). Лексикография. Языкознание. Большой энциклопедический словарь (В. Н. Ярцева, Ред.). Большая российская энциклопедия.
- Гасяк, О. С. (2015). Естетичний потенціал наукового факту. *Науковий вісник Чернівецького університету: Філософія*, 756–757, 65–70.
- Герцовська, Н. О. (2011). *Лексико-семантичне поле УСПІХУ як складова категоризації і концептуалізації дійсності (на матеріалі англійської*

- та української мов) [Дис. канд. філ. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова].
- Гешко, Н. (2014). Лексико-семантичне поле як системно структурне утворення та методи його дослідження. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*, 2, 73-78.
- Гнатюк, Я. С. (2019). *Комунікативний потенціал культурної предикації*. Видавництво «Лілея-НВ».
- Головащенко, Ю. С. (2022). Структура лексико-семантичного поля у межах художнього тексту. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*, 835–836, 25–33.
- Городов, А. А., & Попов, А. М. (Сост.). (2014). *Теория графов*. Сибирский государственный университет науки и технологии имени академика М. Ф. Решетнева.
- Грабовський, В. А. (2018). *Методи пошуку у системах штучного інтелекту*. Львівський національний університет імені Івана Франка.
- Гурова, О. М. (2018). *Лексико-семантичне поле “вік людини” в українській мові* [Дис. канд. філ. наук, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди].
- Дарчук, Н. П. (2017). Паралельний корпус текстів ПарКУМ. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов*, 15, 28–35.
- Демська, О. М. (2011). *Текстовий корпус: ідея іншої форми*. НАУКМА.
- Демська-Кульчицька, О. (2004а). Дещо про класифікацію текстових корпусів. *Наукові записки. Серія: Мовознавство*, 1(11), 153–157.
- Демська-Кульчицька, О. М. (2003). Базові поняття корпусної лінгвістики. *Українська мова*, 1, 42–47.
- Демська-Кульчицька, О. М. (2004b). Що таке корпус текстів?. *Культура слова*, 64, 35–38.

- Демська-Кульчицька, О. М. (2005а). *Основи національного корпусу української мови*. Інститут української мови НАНУ.
- Демська-Кульчицька, О. М. (2005b). Репрезентативність як ознака текстового корпусу. *Українська мова*, 3, 100–107.
- Демська-Кульчицька, О. М. (2010). Корпусна рецепція тексту. *Наукові записки. Серія Філологічні науки*, 111, 3–6.
- Денисова, С. П. (1996). *Типологія категорій лексичної семантики*. Видавництво Київського державного Лінгвістичного університету.
- Денисова, С. П. (2007). Картина світу та суміжні поняття в зіставних дослідженнях. *Проблеми зіставної*, 8, 9–15.
- Дернова, Н. В., & Хом'юк, І. В. (2017). Історичний шлях матричного числення. В О. І. Клесова (Ред.), *Математика у технічному університеті XXI сторіччя* (с. 69–72). КПІ ім. Ігоря Сікорського.
- Довжик, М. (2019–2022). *Матриці. Вступ та зміст*. <https://ua.onlinemschool.com/math/library/matrix/>
- Жаботинская, С. А. (2009). Концепт / домен: матричная и сетевая модели. *Культура народів Причорномор'я*, 168(1), 254–259.
- Жуковська, В. В. (2013а). *Вступ до корпусної лінгвістики*. Видавництво Житомирського державного університету ім. І. Франка.
- Жуковська, В. В. (2013b). Ресурси корпусної лінгвістики у дослідженні історичної динаміки мови. У В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, О. Є. Бондарева (Ред.), *Слово і речення: синтактика, семантика, прагматика* (сс. 151–156). Київський університет імені Бориса Грінченка.
- Засанська, Н. Д. (2016). *Лексико-семантичне поле криза в українській та англійській мовах: графо-матричний і статистичний аспекти* [Дис. канд. філ. наук, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка].
- Звегинцев, В. А. (1957). *Семасиология*. Издательство Московского университета.

- Зубань, О. М. (2014). Стилеметричні ознаки морфемних структур слів у поетичному мовленні Т. Шевченка (на матеріалі Корпусу української мови). *Мовні і концептуальні картини світу*, 48, 165-178.
- Іваненко, Н. В. (2007). Системно-структурна організація лексико-семантичного поля добро в українській та англійській мовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика*, 5, 60–64.
- Іваненко, Н. В. (2016). Семантичні зв'язки лексичних одиниць поняття любов в англійській мові. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 146, 221-226.
- Інформація до проекту (для подальшої публікації) “Корпусноекспериментальна діагностика резилентності представників різних лінгвокультур та розробка поведінкових моделей їх адаптації до кризових явищ”. <https://knlu.edu.ua/ru/research/naukovodoslidni-temi/proekti-molodikh-vchenikh>
- Калимон, Ю. О. (2019). Моделювання: лінгвістичний аспект. *Молодий вчений*, 4.2(68.2), 88–91.
- Канонік, Н., & Шкаровецька, А. (2015). Наукові підходи до вивчення лексико-семантичних полів у лексико-семантичній системі сучасної англійської мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 4, 189–195.
- Карлова, В. О. (2020). *Когнітивно-матричне моделювання запозиченої лексики в давньоанглійській поемі “Беовульф”* [Дис. док. філос., Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова].
- Карнаух, Т. О., & Ставровський, А. Б. (2004). *Теорія графів у задачах*. ВПЦ “Київський університет”.
- Карпіловська, Є. А. (2006). *Вступ до прикладної лінгвістики: комп'ютерна лінгвістика*. ТОВ “Юго-Восток, Лтд”.
- Квитко, И. С. (1976). *Термин в научном документе*. Вища школа.
- Кійко, Ю. Є. (2017). *Фрактальне моделювання інваріантно-варіантної структури медіатекстів у німецькій та українській мовах* [Автореф. дис.

- д-ра філол. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова].
- Клименко, Н. Ф., Пешак, М. М., & Савченко, І. Ф. (1982). *Формалізовані основи семантичної класифікації лексики*. Наукова думка.
- Колесниченко, Е. В. (2011). *Типы графов*.
<https://sites.google.com/a/labore.ru/teoria-grafov-i-ee-primeneniye/>
- Коляденко, К. В., & Федоренко, О. Є. (2020). Короткий нарис історії світових епідемій-пандемій. Частина I. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*, 4 (79), 85–93.
- Коляденко, К. В., & Федоренко, О. Є. (2021). Короткий нарис історії світових епідемій-пандемій. Частина III. Напівзабутий вірусний дебют. *Український журнал дерматології, венерології, косметології*, 2, 85–93.
- Копитіна, А. С. (2021). *Лінгвокогнітивні та соціолінгвальні параметри лексико-семантичного поля “простір” (на матеріалі англійської, російської, української та французької мов)* [Дис. док. філософії, Київський університет імені Бориса Грінченка].
- Корольова, А. В. (2014). Когнітивна лінгвокомпаративістика: від реконструкції прамовних форм до реконструкції структур свідомості. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 17(2), 94–101.
- Корольова, А. В. (2017). Принципи розробки бази даних “лінгвоантропогенез”: концепція, структура і зміст. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов*, 15, 119–125.
- Корольова, А. В. (2013). Нові виклики сьогоденної компаративістики і контрастивістики. *Проблеми зіставної семантики*, 11, 9–15.
- Корольова, Н. (2017). Інтерпретація поняття “синтаксичний концепт” у сучасних когнітивних дослідженнях. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 153, 438–460.

- Корунець, І. В. (2003). *Порівняльна типологія англійської та української мов. Навчальний посібник*. Нова Книга.
- Коцюк, Л. М., & Коцюк, Ю. А. (2020). Класифікаційна парадигма корпусу текстів за особливостями його дизайну, структури та способами використання, а також способом фіксації та індексації текстових даних. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія": серія "Філологія"*, 9(77), 106–110.
- Кочерган, М. П. (2001). *Вступ до мовознавства*. Академія.
- Кочерган, М. П. (2006). *Основи зіставного мовознавства*. Академія.
- Кочерган, М. П. (2007). *Лексико-семантична система. Українська мова: Енциклопедія* (3-тє вид.). Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.
- Краснобаєва-Чорна, Ж. (2009). Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці). *Українська мова*, 1, 41–52.
- Кривенко, Г. Л. (2017). Корпусні дослідження дискурсу: становлення, стан і перспективи. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 20(1), 51–63.
- Кучер, І. А. (2013). Принципи організації лексичних одиниць в польовій моделі. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 16(1), 71–78.
- Кучер, І. А. (2014b). Нові тенденції у вивченні лексико-семантичних полів. *Україна і світ: Діалог мов та культур* (сс. 28–30). Видавничий центр КНЛУ.
- Кучер, І. А. (2014a). Історико-методологічні періоди у вивченні лексико-семантичних полів. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Філологія*, 17(1), 91–98.
- Кучер, І. А. (2015). *Лінгвокогнітивне моделювання лексико-семантичного поля дієслів руху у фінській і українській мовах* [Дис. канд. філ. наук, Київський національний лінгвістичний університет].
- Левицький, В. В. (2006). *Семасиологія*. Нова Книга.

- Левицький, В. В. (1989). *Статистическое изучение лексической семантике*. УМК ВО.
- Левицький, А. Е. (2001). Зіставлення функціональних особливостей систем номінативних одиниць англійської й української мов. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*, 8, 101–105.
- Леміш, Н. Є. (2017). Корпусна метарозмітка спеціальних текстів з лінгвоантропогенезу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов*, 15, 139–152.
- Лисиченко, Л. А. (2008). *Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти*. Видавнича група «Основа».
- Лісничий, Д. (2006). Семантична структура лексичного значення дендронімів і моделі їх дефініцій (на матеріалі “Словника української мови” в 11-ти томах). *Лексикографічний бюлетень*, 14, 69-77.
- Лукач, М. О. (2013). Типи лінгвістичних моделей та їх застосування для розв’язання лінгвістичних задач. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*, 770. *Інформаційні системи та мережі*, 143–153.
- Лукаш, Г. П. (2014). Культурні смисли когнітивної матриці конотоніма. *Восточноукраинский лингвистический сборник*, 15, 3–13.
- Лучик, А. А. (2009). Компонентний аналіз у зіставних дослідженнях лексичних одиниць. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 7, 258–262.
- Любарський, С. Б. (2008). *Системна організація і творення сучасної української термінології землеробства* [автореф. дис. канд. філол. наук]. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.
- Ляпунова, Н. В. (2012). Методика семантичного та прагматичного аналізу мережесловотвірних моделей іспанської мови. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*, 25, 163–170.

- Ляшук, А. М. (2008). *Семантична структура лексики на позначення понять права української та англійської мов*. КОД.
- Марченко, О. О. (2013). Побудова лексико-синтаксичної моделі природної мови із застосуванням сучасних методів обробки великих текстових корпусів. *Наукові записки НаУКМА*, 151, 36–43.
- Матвеева, С. А. (2020). *Лінгвістична реконструкція когнітивної терміноструктури REFUGEE / БІЖЕНЕЦЬ в англо-українському корпусі юридичних текстів* [Дис. док. філ. наук, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова].
- Матіяш-Гнедюк, І. (2017). Актуалізація словникових дефініцій лексеми *love* у британському медіа-дискурсі в контексті еволюції британської мовної картини світу. *Південний архів. Філологічні науки*, 67, 118-121.
- Мацук, А. П. (1987). Семантические поля со значением интерпретации оценки. *Семантика, прагматика, текст*, 290, 69–80.
- Мейзерська, І. В. (2014). Корпусний підхід у сучасній лінгвістиці: перспективи і можливості застосування. *Науковий вісник кафедри Юнеско. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія*, 28, 53–58.
- Микульчик, Р. Б. (2008). Синонімія термінів з прізвищевими компонентами у фізичній терміносистемі. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: *Проблеми української термінології*, 620, 104–106.
- Мізін, К. І. (2017). Верифікація лінгвокультурної своєрідності німецьких концептів за допомогою мовних корпусів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія “Філологічні науки. Мовознавство”*, 3, 208–213.
- Мінчак, Г. Б., & Іванишин, Т. В. (2023). Музичний термін у поетичній мовотворчості сучасних митців Львівщини. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*, 19, 74–81.
- Мудринич, С. (2018). Концепція польової структури слів семантики стану в українській та англійській мовах. *Uniwersytet humanistyczno-przyrodniczy im. jana dlugosza w częstochowie komunikacja i konteksty*, I, 107–119.

- Мунтян, Л. В. (2018). Дефініційний аналіз як початковий етап концептуального аналізу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 36(1), 109–111.
- Найбільш смертоносні пандемії в історії* (2020). <https://www.radiosvoboda.org/a/30493269.html>
- Новоставська, О. І. (2011). Синонімія у філософській терміносистемі Івана Франка. *Українське літературознавство*, 74, 102–106.
- Омельчук, С. А. (2014). Парадигматичні відношення в українській лінгводидактичній термінології. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 32 (2), 270–276.
- Онищак, Г. В. (2018). *Системно-структурна параметризація лексико-семантичної групи “зло” в українській, англійській та французькій мовах* [Дис. канд. філ. наук, Державний вищий навчальний заклад “Ужгородський національний університет”].
- Онищак, Г. В. (2019). Семантична структура іменників на позначення добра в українській та англійській мовах. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*, 37, 18–30.
- Павлишенко, Б. М. (2011). Групування текстових даних на основі моделі семантичного контексту. *Восточно-Европейский журнал передовых технологий*, 5/2(53), 39–42.
- Підлужняк, Н. Г. (2019). *Виникнення та використання теорії графів*. <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/14042>
- Петрасова, С. В., & Хайрова, Н. Ф. (2020). *Сучасні інформаційні технології в лінгвістиці*. Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”.
- Плахотнікова, О. Ю. (2018). *Корпус українського усного мовлення: теоретичні засади побудови й основи практичного втілення* [Дис. канд. філол. наук, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка].
- Покровский, М. М. (1959). *Избранные работы по языкознанию*. Издательство Академии наук СССР.

- Попова, З. Д. (1989). *Полевые структуры в системе языка*. Издательство Воронежского университета.
- Попова, З. Д., & Стернин, И. А. (2007). *Когнитивная лингвистика*. АСТ: Восток-Запад.
- Потебня, А. А. (1905). *Из записок по теории словесности*.
- Потебня, А. А. (1968). *Из записок по русской грамматике, т. III*. Просвещение.
- Прадід, Ю. Ф. (1997). *Фразеологічна ідеографія. Проблематика досліджень*. Інститут української мови НАН України.
- Пташніченко, А. М. (2014). Вилучення та додавання як основні синтаксичні трансформації при перекладі художніх прозових творів з англійської на українську мову. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мовознавство, 1(23)*, 147–153.
- Розводовська, О. В. (2011). Явище синонімії в термінології бізнесу. *Наукові записки. Серія “Філологічна”, 20*, 259–267.
- Рудика, Н. С. (2016). Метод компонентного аналізу в зіставних дослідженнях. *Магістеріум. Мовознавчі студії, 62*, 74–76.
- Рудь, Н. А. (2009). Компонентний аналіз у лінгвістичних дослідженнях. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія: Філологічні науки (мовознавство та літературознавство), 3*, 91–96.
- Русанівський, В. М. (1988). *Структура лексичної і граматичної семантики*. Наукова думка.
- Русанівський, В. М., Тараненко, О. О., & Зяблюк, М. П. та ін. (Ред.). (2000). *Українська мова. Енциклопедія*. Українська енциклопедія.
- Саяма, Х. (2022). *Вступ до моделювання та аналізу складних систем*. <https://cutt.ly/Rw1cNUae>
- Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Довкілля-К.
- Семчинський, С. В. (1996). *Загальне мовознавство (2-е вид.)*. АТ “ОКО”.

- Сидельникова, Л. В. (2019). Структура та властивості знака як елемента динамічної системи мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 41(1), 148–151.
- Сінайко, В. М., Коровіна, Л. Д., & Радченко, Т. М. (2020). Тривога у іноземних студентів-медиків в умовах пандемії COVID-19. *Психологічний часопис: науковий журнал*, 6(6), 49–57.
- Скороходько, С. (1983). *Семантические сети и автоматическая обработка текста*. Наукова думка.
- Смашнюк, О. І. (2008). *Маркери емоційності у спонтанній комунікації (на матеріалі британського національного корпусу текстів)* [Дис. канд. філол. наук, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка].
- Соколовська, Ж. П. (2002). Картина світу та ієрархія сем. *Мовознавство*, 6, 87–91.
- Степанов, В. В. (2019). Матрична модель концепту ПОЛІТИКА (на матеріалі англомовного дискурсу). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 175, 634–641.
- Степанов, В. В. (2020). Фрактальність концепту *політика* в сучасному англомовному дискурсі. *Нова філологія*, 79, 102–112.
- Строченко, Л. В. (2008). *Лексико-семантичне поле “коштовне каміння” в англійській мові та мовленні* [Дис. канд. філол. наук, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова].
- Терехова, Д. І. (2007). Асоціативний гештальт як інструмент структурування асоціативного поля. *Проблеми зіставної семантики*, 8, 31–35.
- Токар, Є. В. (2016). Особливості проведення зіставних досліджень у сучасному мовознавстві. *Матеріали щорічної підсумкової конференції професорсько-викладацького складу факультету іноземної філології ДВНЗ “Ужгородський національний університет”* (сс. 60–63).
- Толкін, Дж. Р. Р. (2007). *Володар пернів* (В. Морозов, Пер.). Ранок.
- Трохимчук, Р. М. (1998). *Теорія графів*. РВЦ “Київський університет”.

- Тягур, Ю. В. (2010). Процеси синонімізації у сфері фінансової термінології сучасної англійської мови. *Studia Linguistica*, 4, 375–378.
- Угринюк, Р. (2022). Цілісне охоплення лексико-семантичного поля “подяка” різночастиномовними компонентами. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія “Філологія”*, 50, 167–172.
- Уфимцева, А. А. (1962). *Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка)*. Издательство Академии наук СССР.
- Фабіан, М. П. (1998). *Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах*. ІВА.
- Фабіан, М. П. (2002). Лексична полісемія як спосіб системної організації етикетної лексики. *Культура народів Причорномор'я*, 32, 152–154.
- Фабіан, М. П. (2011). Застосування процедури формалізованого аналізу лексичної семантики в зіставних дослідженнях. *Проблеми зіставної семантики*, 10(1), 202–206.
- Федотова, О. С. (2015). Когнитивное моделирование как метод познания и изучения объекта в научных исследованиях. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, 4(2), 199–202.
- Форманова, С. В. (2021). Компонентний аналіз як одна із методик структурного методу. *Записки з українського мовознавства*, 28, 41-52.
- Черхава, О. О. (2017). *Реконструкція теолінгвістичної матриці релігійно-популярного дискурсу (на матеріалі англійської, німецької та української мов)* (А. В. Корольова, Ред.). Вид. центр КНЛУ.
- Чорна, О. (2010). Синонімічні відношення в українській податковій терміносистемі. *Вісник національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології», 675, 187–194.
- Шандра, В., & Карліна, О. (2020). Епідемії та боротьба з ними в Україні (кінець XVIII – початок XX ст.). *Український історичний журнал*, 5, 37–54.

- Шведова, М. (2018b). Динаміка синтаксичних конструкцій на позначення шляху при дієсловах руху: корпусне дослідження. *Українська мова*, 83, 67–79.
- Шведова, М. (2018a). Динаміка вживання варіативних форм іменників-назв неістот у знахідному відмінку однини в літературних текстах регіонів України XIX-XXI ст. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*, 31, 88–94.
- Шведова, М., & Січінава, Д. (2013). Корпусна лінгвістика та лексико-граматична типологія. *Українське мовознавство*, 43, 95–103.
- Широков, В. А. (2004). *Феноменологія лексикографічних систем*. Наукова думка.
- Штерн, І. Б. (1998). *Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник*. Артек.
- Шутова, М. О., Голінко А. М. (2021). Лінгвістична маніфестація концепту “COVID” у картинах світу англійської, німецької та української мов. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 47 (2), 161–166.
- Щерба, Л. В. (1974). *Опыт общей теории лексикографии*. Наука.
- Яницька, О. М. (2016). Корпусний аналіз для визначення ключових лексем-номінантів концепту ВІРА на матеріалі англійської, української та французької мов. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 25(1), 160–162.
- Alexanderson, G. (2006). Euler and Königsberg’s Bridges: A historical view. *Bulletin of the American Mathematical Society*, 43, 567–573.
- Armstrong, S., Church, K., Isabelle, P., Manzi, S., Tzoukermann, E., & Yarowsky, D. (2010). *Natural Language Processing Using Very Large Corpora. Text, Speech and Language Technology*. Springer Netherlands.
- Arts, J., & Meijs, W. (eds.). (1984). *Corpus linguistics: Recent developments in the use of computer corpora in English language research*. Rodopi.

- Asmussen, J. (2007). Korpuslinguistische Verfahren zur Optimierung lexikalisch-
semantischer Beschreibungen. In Hrsg. von W. Kallmeyer, & G. Zifonun,
Sprachkorpora – Datenmengen und Erkenntnisfortschritt (ss. 123-151). Walter
de Gruyter.
- Atkins, B. T. S. (1991). Building a lexicon. The contribution of lexicography.
International Journal of Lexicography, 4-3, 167-204.
- Atkins, B. T. S. (2008). *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford
University Press.
- Bober, N. M. (2018). Methodological Corpora Toolkit and its Possibilities for
Modelling Cognitive and Semantic Matrices. *Scientific Journal of National
Pedagogical Dragomanov University. Series 9. Current Trends in Language
Development*, 19, 36–46.
- Boccaletti S., Latora V., Moreno Y., Chavez M., Hwang D.-U. (2006). Physics
Reports Complex networks: Structure and dynamics. *Physics Reports*, 424 (4–
5), 175-308.
- Bolinger, D. L. (1965). The Atomization of Meaning. *Language*, 41, 555–573.
- Boran, G. (2018). Semantic fields and EFL/ESL teaching. *International Online
Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 5(2), 391–399.
- Bowker, L., & Pearson, J. (2002). *Working with specialized language: A practical
guide to using corpora*. Routledge.
- Bušta, J., & Herman, O. (2017). JSI Newsfeed Corpus. In *The 9th International
Corpus Linguistics Conference*. University of Birmingham.
- Buysens, E. (1957). Speaking and Thinking from the Linguistic Standpoint. *Acta
Psychologica X*, 1–2.
- Bybee, J. L. (2013). Usage-Based Theory and Exemplar Representation. In
T. Hoffman, G. Trousdale (eds.), *The Oxford Handbook of Construction
Grammar*. Oxford University Press.
- Bybee, J. L., & Hopper, P. (2001). *Frequency and the Emergence of Linguistic
Structure*. John Benjamins.

- Cantor, G. (1962). *Gesammelte Abhandlungen: Mathematischen und Philosophischen Inhalts* (E. Zermelo, Ed.). Springer Berlin.
- Chartrand, G. (1985). *Introductory Graph Theory*. Dover.
- Checkland, P. (2000). Soft Systems Methodology: A Thirty Year Retrospective. *Systems Research and Behavioral Science*, 17(1), 11–58.
- Cherkhava, O. (2017). Comparative cognitive methodology of the religious popular discourse matrix reconstruction procedure. *Science and Education a New Dimension. Philology*, V(32), 22-29.
- Chjou, Y. (2001). A new research on English semantic field. *Shandong foreign languages journal*, 21–23.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. MIT Press.
- Croft, W., & Cruse, D. A. (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge University Press.
- Cruse, A. (2011). *Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics*. Oxford University Press.
- Crystal, D. (2006). *Words*. Oxford University Press.
- Danesi, M. (2016). *Language and Mathematics: An Interdisciplinary Guide*. Boston– Mouton de Gruyter.
- Daniel, M. (1985). *Tajné stezky smrtonošů*. Mladá fronta
- Desmedt, P. (2011). *Sébastien Heymann – Le cartographe des données*. <https://www.usinenouvelle.com/article/prix-science-sebastien-heymann-le-cartographe-des-donnees.N164939>
- DeWitte, SN. (2014). Mortality risk and survival in the aftermath of the medieval black death. *PLoS One*, 9(5): e96513. doi: 10.1371/journal.pone.0096513.
- Dobson, A. P., & Carper, E. R. (1996). Infectious diseases and human population history: throughout history the establishment of disease has been a side effect of the growth of civilization. *Bioscience* 46, 115–126.
- Eijck, J., & Unger, Ch. (2010). *Computational Semantics with Functional Programming*. Cambridge University Press.
- Evans, V. (2006). Lexical Concepts, cognitive models and meaning-construction. *Cognitive Linguistics*, 17(4), 491–534.

- Evans, V. (2009). *How Words Mean: Lexical Concepts, Cognitive Models and Meaning Construction*. Oxford University Press.
- Evans, V. (2013). *Language and Time. A Cognitive Linguistic Approach*. Cambridge University Press.
- Faber, P. & Mairal Usón, R. (1997). Definitional analysis in the functional-lexematic lexicographic model. In *Alfinge Revista de Filologia* (219-231). Universidad de Granada.
- Fellbaum, C. (1990). English verbs as a semantic net. *International Journal of Lexicography*, 3-4, 279-301.
- Gabitova, L., Shayakhmetova, L., & Zharkynbekova, Sh. (2020). General Trends of Comparative Linguistic Cognitive Science. *Utopía y Praxis Latinoamericana*, 25(12), 294-301.
- Gardiner, A. H. (1951). *The Theory of Speek and Language*. Clarendon Press.
- Geeraerts, D. (2006). *Cognitive Linguistics*. Basic Readings.
- Glatter, K. A., & Finkelman, P. (2021). History of the Plague: An Ancient Pandemic for the Age of COVID-19. *Am J Med*, 134(2), 176–181.
- Gleason, H. A. (1955). *Introduction to descriptive linguistics*. Henry Holt.
- Gonzalez-Marquez, M., Becker, R., & Cutting, J. (2007). An introduction to experimental methods for language researchers. In M. Gonzalez-Marquez, I. Mittelberg, S. Coulson, M. Spivey (eds.), *Methods in cognitive linguistics* (pp. 53–86). John Benjamins Publishing Company.
- Goodenough, W. H. (1956). Componential Analysis and the Study of Meaning. *Language*, 32, 195–216.
- Grandjean, P. M. (2015). *GEPHI – Introduction to Network Analysis and Visualization*. <http://www.martingrandjean.ch/gephi-introduction/>
- Greimas, A. J. (1966). *Semantique structurale. Recherche de Methode*. Paris.
- Grennan, D. (2009). What is a pandemic? *JAMA*, 321(9), 910.
- Gries, S. Th. (2006). Some proposals towards more rigorous corpus linguistics. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, 54(2), 191–202.

- Jacomy, M., Venturini, T., Heymann, S., & Bastian, M. (2014). ForceAtlas2, a Continuous Graph Layout Algorithm for Handy Network Visualization Designed for the Gephi Software. *PLoS ONE*, 9(6), e98679. <http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0098679>
- Jungeun, Kim, Jae-Gil, Lee, & Sungsu, Lim (2016). Differential flattening: A novel framework for community detection in multi-layer graphs. *ACM Trans. Intell. Syst. Technol.* 8, 2, Article 27 (October 2016), 23 pages.
- Harary, F. (1969). *Graph Theory*. Addison–Wesley.
- Harris, S. S. (2000). *A Dictionary of Epidemiology* (4th Edition) (J. M. Last, Ed.). Oxford University Press for the International Epidemiological Association.
- Herman, O., & Kovář, V. (2013). Methods for Detection of Word Usage over Time. In: *VII Workshop on Recent Advances in Slavonic Natural Language Processing, RASLAN* (pp. 79–85). Tribun EU 2013.
- Honigsbaum, M. (2009). Historical keyword Pandemic. *The Lancet*, 373.
- Huremović, D. (2019). Brief History of Pandemics (Pandemics Throughout History). *Psychiatry of Pandemics*, 16, 7–35.
- Ipsen, G. (1924). Der alte Orient und die Indogermanen. Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. *Festschrift für W. Streiberg*, 200–237.
- Katz, J. J., & Fodor, J. A. (1963). The Structure of a Semantic Theory. *Language*, 39, 170–210.
- Kendon, A. (2009). Language's matrix. *Gesture*, 9 (3), 355–372.
- Kilgarriff, A., Baisa, V., Bušta, J. & al. (2014). The Sketch Engine: ten years on. *Lexicography, Journal of Asialex*, 1-1, 7-36.
- Kilgarriff, A., Rychly, P., Smrz, P. & Tugwell, D. (2004). Sketch Engine. In *Proceedings of the 11th EURALEX International Congress*, 105-116.
- Kilgarriff, A. & Kosem, I. (2012). *Corpus tools for lexicographers. Electronic Lexicography* (S. Granger & M. Paquot, Eds.). Oxford University Press.
- Kittay, E. F., & Lehrer, A. (1992). *Frames, fields, and contrasts: new essays in semantic and lexical organization*. L. Erlbaum Associates.

- Klosa, A. (2007). Korpusgestützte Lexikographie: besser, schneller, umfangreicher. In W. Kallmeyer & G. Zifonun (Eds.), *Sprachkorpora. Datenmengen und Erkenntnisfortschritt* (pp. 105-122). Walter de Gruyter.
- Krzeszowski, T. P. (1991). *Contrasting languages: the scope of contrastive linguistics*. Mouton de Gruyter.
- Lakoff, G. (1999). *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. Basic Books.
- Langacker, R. W. (1987). *Foundations of cognitive grammar: Theoretical Prerequisites*. Stanford University Press.
- Leech, G. (1992). Corpora and theories of linguistic performance. In J.Svartvik (ed.). *Directions in Corpus Linguistics* (pp. 105–122). De Gruyter Mouton.
- Leech, G. (1998). *Semantics. The Study of Meaning. Second edition*. Penguin Books, 1998.
- Lehrer, A. (1970). *Theory of meaning*. Prentice-Hall.
- Lehrer, A. (1974). *Semantic Fields and Lexical Structure*. Amsterdam-London.
- Lehrer, A. (1985). Is semantics perception-driven or network-driven? *Australian Journal of Linguistics*, 5(2), 197–207.
- Levin, B. (1991). Building a lexicon: The contribution of linguistics. *International Journal of Lexicography*, 4-3, 205-226.
- Lewin, K. (1939). *Principles of topological psychology*. McGraw-Hill.
- Lindahl, J. F., and Grace, D. (2015). The consequences of human actions on risks for infectious diseases: a review. *Infect. Ecol. Epidemiol*, 5: 30048. doi: 10.3402/iee.v5.30048
- Lounsbury, F. (1956). A semantic Analysis of the Kinship Usage. *Language*, 32(1), 158-194.
- Lyons, J., & John, L. (1995). *Linguistic semantics: An introduction*. Cambridge University Press.
- MacEnery, T., & Hardie, A. (2012). *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge University Press.

- Martín Mingorance, L. (1984). Lexical fields and stepwise lexical decomposition in a contrastive English-Spanish verb valency dictionary. In: Hartmann, R. (ed.), pp. 226-236.
- McEnery, T., & Wilson, A. (2001). *Corpus Linguistics: An Introduction* (2nd Edition). Edinburgh University Press.
- McMillen, Ch. W. (2016). *Pandemics: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Mellinger, J. (2006). Fourteenth-Century England, Medical Ethics, and the Plague. *AMA Journal of Ethics*, 4(8), 256–260.
- Menzerath, P. (1954). Die Architektonik des deutschen Wortschatzes. *Phonetische Studien*, 3, 1–132.
- Meyer, Ch. F. (2009). *Introducing English Linguistics*. Cambridge University Press.
- Mihalcea, R., & Radev, D. (2011). *Graph Based Natural Language Processing and Information Retrieval*. Cambridge University Press.
- Miller, G. et al. (1998). *WordNet: An Electronic Lexical Database* (Ch. Fellbaum, Ed.). MIT Press.
- Morens, D. M., Folkers, G. K., & Fauci, A. S. (2009). What is a pandemic? *J Infect Dis*, 200(7), 1018–1021.
- Mounin, G. (1972). *Clefs pour la semantique*. Seghers.
- Mues, W. (1964). *Vom Laut zum Satz*. Heidelberg
- Nastase V., Mihalcea R., & Radev D. (2015). A survey of graphs in natural language processing. *Natural Language Engineering*, 21 (5), 665–698.
- Nedashkivska, T., & Kushmar, L. (2017). Associative Way from Perception to Understanding: Associative Field vs Lexical-Semantic Field. *Journal of Modern Education Review*, 7(1), 44–50.
- Nguyen Anh Thi, Nguyen Thi Hoai Thuong (2022). Lexical-Semantic Field Used in Demonstration of Romantic Love in Poetry of Nguyen Trong Tao. *International Journal of Social Science And Human Research*, 5(5), 1717–1732.

- Ogden, C. K., & Richards, J. A. (1930). *The Meaning of Meaning*. Harcourt, Brace & World.
- Ohman, S. (1953). Theories of the Linguistic Field. *Word*, 9, 123–134.
- Omonova M. S., Saydullayeva X. T. qizi, Sayfullayeva A. R. qizi (2022). Lexical-Semantic Fields Of English Borrowings. *Central Asian Research Journal For Interdisciplinary Studies*, 2(2), 126–130.
- Peters, M. E., Neumann M., Iyyer, M., Gardner, M. et. al. (2018). Deep contextualized word representations. *Proceedings of NAACL-HLT*, 2227–2237.
- Pinich, I. (2020). Emotions in Metamental Organization of Ideologies. *LOGOS*, 103, 18–29.
- Piret, J., & Boivin, G. (2021). Pandemics Throughout History. *Front. Microbiol*, 11, 631–736. doi: 10.3389/fmicb.2020.631736
- Qiu, W., Rutherford, S., Mao, A., & Chu, C. (2016–2017). The Pandemic and its Impacts. *Health, Culture and Society*, 9–10, 3–11.
- Quillian, M. R. (1968). Semantic memory. In M. Minsky (ed.), *Semantic Information Processing*. MIT Press.
- Quine, W. Van Orman (1960). *Word and Object*. MIT Press.
- Robbins, R. H. (1979). *A Short History of Linguistics*. Routledge.
- Sapir, E. (1921). *Language*. Harcourt, Brace a. co.
- Saussure, F. de (1966). *Course in general linguistics* (Ch. Bally & A. Sechehaye, Eds.; W. Baskin, Tr.) McGraw-Hill.
- Scheidel, W. (2017). *The great leveler: violence and the history of inequality from the stone age to the twenty-first century*. Princeton University Press.
- Scholnick, E. K., & Adams, M. J. (1973). Relationships between Language and Cognitive Skills: Passive-Voice Comprehension, Backward Repetition, and Matrix Permutation. *Child Development*, 44(4), 741–746.
- Sowa, J. F., Gómez J. S., & Nilfer, A. (2015). *Conceptual Structures: Information Processing in Mind and Machine*. Addison-Wesley.

- Stevenson, S. & Merlo, P. (2022). Beyond the Benchmarks: Toward Human-Like Lexical Representations. *Sec. Language and Computation*. <https://doi.org/10.3389/frai.2022.796741>
- Stubbs, M. (1993). British traditions in text analysis: From Firth to Sinclair. In M. Baker, F. Francis & E. Tognini-Bonelli (eds.), *Text and technology: In honour of John Sinclair* (pp. 1–36). John Benjamins.
- Teubert, W. (2005). My version of corpus linguistics. *International Journal of Corpus Linguistics*, 10(1), 1–13.
- Teubert, W. (2007). Corpus linguistics and lexicography. In W. Teubert (ed.), *Text Corpora and Multilingual Lexicography* (pp. 109–134). John Benjamins Publishing Company.
- Thompson, G., & Hunston, S. (Eds.). (2006). *System and corpus: Exploring connections*. Equinox.
- Tognini-Bonelli, E. (2001). *Corpus Linguistics at Work*. John Benjamins Publishing Company.
- Tolkien, J. R. R. (2001). *The Fellowship of the Ring*. Рольф.
- Trier, J. (1932). Sprachliche Felder. *Zeitschrift für deutsche Bildung*, 8, 9, 417–427.
- Tyrkkö, J. (2023). Network graphs to the rescue, or how to visualise distributions and networks in corpora and language. In O. Schützler and L. Sönning (eds.), *Data visualization in corpus linguistics: Critical reflections and future directions* (Studies in Variation, Contacts and Change in English 22). VARIENG. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:varieng:series-22-5>
- Veremchuk, E. O. (2017). Synergetic character of English lexico-semantic field SPACE. *Sciences of Europe*, 3(12), 55–59.
- Weisgerber, L. (1962). *Grundzüge der inhaltbezogenem Grammatik*. Verlag, Schwann.
- Weisser, M. (2017). Corpora. In M. Weisser, *The Routledge Handbook of Pragmatics* (pp. 41–52). Routledge.
- WHO. (2011). The classical definition of a pandemic is not elusive. *Bull World Health Organ*, 89(7), 540-541.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Білодід, І. К. (Ред.) (1970–1980). *Словник української мови: в 11 томах*. Наукова думка.
- Бусел, В. Т. (Ред.) (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000*. Перун.
- Електронні словники/цифрові лексикографічні системи української мови (серія “Цифрове лексикографічне надбання України”)* (б.д.).
<https://github.com/LinguisticAndInformationSystems/mphdict/wiki>
- Караванський, С. (2012). *Практичний словник синонімів української мови (4-е вид.)*. БаК.
<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001753>
- Мельничук, О. С. (Ред.) (1974). *Словник іношомовних слів*. Головна редакція “Українська радянська енциклопедія”.
- Мельничук, О. С. (Гол. ред.) (2003). *Етимологічний словник української мови (Т. 4: Н–П)*. Наукова думка.
- Полтавська обласна військова адміністрація. Ризик захворіти на рак можна знизити на 40%. (2021). (дата звернення: 08.01.2024)
<https://poda.gov.ua/news/124179>
- Русанівський, В. М. (Ред.) (2010). *Словник української мови: в 20-ти томах*. Наукова думка.
- Словник синонімів української мови (2010-2024)*.
<https://1674.slovaronline.com/>
- Фролов, А. Ф., & Задорожна, В. І. (2009). Епідемія. В *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія*. Дзюба, І. М., Жуковський, А. І., Железняк, М. Г. (Ред.) Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
- Шведова, М., Вальденфельс, Р. фон, Яригін, С., Рисін, А., Старко, В., & Ніколаєнко, Т. та ін. (2017–дотепер). *Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК)*.
<http://uacorporus.org/>

Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus (1999 - and today).

<https://dictionary.cambridge.org/>

Cambridge Academic Content Dictionary (1999 - and today).

<https://dictionary.cambridge.org/>

Macmillan Thesaurus (2009 – June 30, 2023).

<https://www.macmillandictionary.com/>

Merriam-Webster Dictionary (1982 - and today).

<https://www.merriam-webster.com/dictionary>

Merriam-Webster Thesaurus (1982 – and today).

<https://www.merriam-webster.com/dictionary>

Oxford Advanced Learner's Dictionary (2000 - and today).

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

Sketch Engine (б.д.). <https://www.sketchengine.eu/>

Кількісно-якісні показники синонімічного ряду лексем ключового слова *пандемія* та їхніх дериватів

№	Синонімічні лексеми та їхні деривати у тлумачних словниках української мови* Значення лексем	пандемія	попешть	зараза	морювання	епідемія	панзоотія	епідеміологія	епідемічний	мор	пандемічний	пандемоніум	попешний	епідеміолог	епідеміологічний	епідеміоріг	панзоотичний	морювий
1.	“найвищий ступінь розвитку епідемії, що поширилась на більшість населення однієї чи кількох країн”	+																
2.	“найвищий ступінь поширення інфекційного захворювання (напр., грипу), що охоплює більшість населення країни”	+																
3.	“масове заразне захворювання людей або тварин”		+		+					+								
4.	“епідемія, зараза”		+															
5.	“систематично повторюване явище”		+															
6.	“мікроорганізми, що є збудниками інфекційних хвороб”			+														
7.	“ЗАСТ. епідемічна хвороба, епідемія”			+														
8.	“те саме, що мор”				+													
9.	“епідемія (звичайно чума), що спричиняє велику смертність”				+													
10.	“масове поширення якої-небудь інфекційної хвороби в певній місцевості”					+												
11.	“прогресує в часі та просторі в межах певного регіону і значно перевищує рівень, зареєстрований на даній території впродовж низки років. виникнення є завжди пов'язують з соц. та біол. чинниками”					+												

№	Синонімічні лексеми та їхні деривати у тлумачних словниках української мови* Значення лексем	пандемія	пошесть	зараза	моровиця	епідемія	панзоотія	епідеміологія	епідемічний	мор	пандемічний	пандемоніум	пошесний	епідеміолог	епідеміологічний	епідемпоріг	панзоотичний	моровий	
12.	“епідемія якого-небудь захворювання тварин, що поширилась на величезній території однієї чи кількох країн”						+												
13.	“медична дисципліна, що вивчає закономірності виникнення та поширення інфекційних хвороб і розробляє методи боротьби з ними”							+											
14.	“той, що має характер епідемії”								+										
15.	“пов’язаний з боротьбою проти епідемії”								+										
16.	“пошесна смерть”				+					+									
17.	“пошесть”				+					+									
18.	“Стос. до пандемії”										+								
19.	“у міфічних і язичницьких віруваннях – сукупність усіх злих надприродних сил”											+							
20.	“Стос. до пошесті”												+						
21.	“фахівець із епідеміології”													+					
22.	“прикм. до епідеміологія”														+				
23.	“те саме, що епідемічний поріг – визначений епідеміологами за спеціальною формулою середній показник захворюваності, перевищення якого протягом певного часу означає початок епідемії”															+			
24.	“стос. до панзоотії”																	+	

№	Значення лексем	Синонімічні лексеми та їхні деривати у тлумачних словниках української мови*																	
		пандемія	пошесть	зараза	морювання	епідемія	панзоотія	епідеміологія	епідемічний	мор	пандемічний	пандемоніум	пошесний	епідеміолог	епідеміологічний	епідемпоріг	панзоотичний	морювий	
25.	“Стос. до мору”																	+	(1, 2, 4)

***Тлумачні словники української мови:**

1. Білодід, І. К. (Ред.) (1970-1980). Словник української мови: в 11 томах.
<http://sum.in.ua/>
2. Русанівський, В. М., (Ред.) (2010). Словник української мови: в 20-ти томах. Наукова думка.
<https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>
3. Мельничук, О. С. (Ред.) (1974). Словник іншомовних слів. Головна редакція “Українська радянська енциклопедія”.
4. Бусел, В. Т. (Ред.) (2005). *Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000*. Перун.
<http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>
5. Фролов, А. Ф., Задорожна В. І. (2009). Епідемія. В *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія*. Дзюба, І. М., Жуковський, А. І., Железняк М. Г. та ін. (Ред.) Інститут енциклопедичних досліджень НАН України.
https://esu.com.ua/search_articles.php?id=17931

Тезаурус лексеми *пандемія* в корпусі Ukrainian Web 2020 and 2014 (ukTenTen20)

corpus: preloaded/uktenten20_rft1				
№	Input lemma	Thesaurus result	Similarity Score	Freq
1.	епідемія	епідемія	0,34	51773
2.	коронавірус	коронавірус	0,25	57589
3.	рецесія	рецесія	0,21	8015
4.	потепління	потепління	0,19	17166
5.	спалах	спалах	0,19	39888
6.	катаклізм	катаклізм	0,18	11062
7.	спад	спад	0,17	38193
8.	повінь	повінь	0,17	37694
9.	негода	негода	0,17	18224
10.	карантин	карантин	0,17	71087
11.	заворушення	заворушення	0,16	24312
12.	посуха	посуха	0,16	11391
13.	криза	криза	0,15	224194
14.	нестабільність	нестабільність	0,15	26889
15.	катастрофа	катастрофа	0,15	120550
16.	інфляція	інфляція	0,15	71977
17.	агресія	агресія	0,15	66563

18.	снігопад	снігопад	0,15	9580
19.	загострення	загострення	0,14	41431
20.	паводок	паводок	0,14	9819
21.	погіршення	погіршення	0,14	65475
22.	девальвація	девальвація	0,14	10183
23.	землетрус	землетрус	0,14	32174
24.	негаразд	негаразд	0,14	30013
25.	стихія	стихія	0,14	38143
26.	лихий	лихий	0,14	30939
27.	злочинність	злочинність	0,14	71396
28.	ураган	ураган	0,13	12039
29.	безробіття	безробіття	0,13	76733
30.	нестача	нестача	0,13	51275
31.	глобалізація	глобалізація	0,13	31566
32.	дефіцит	дефіцит	0,13	99669
33.	грип	грип	0,13	77173
34.	депресія	депресія	0,13	46619
35.	лихо	лихо	0,13	31899
36.	обвал	обвал	0,13	10902

37.	чума	чума	0,13	20098
38.	підтоплення	підтоплення	0,13	15049
39.	страйк	страйк	0,12	36090
40.	криза	криза	0,12	92851
41.	анексія	анексія	0,12	13229
42.	тероризм	тероризм	0,12	33121
43.	міграція	міграція	0,12	47253
44.	недуг	недуг	0,12	28530
45.	брак	брак	0,12	74376
46.	окупація	окупація	0,12	70029
47.	голодомор	голодомор	0,12	33021
48.	банкрутство	банкрутство	0,12	48948
49.	потрясіння	потрясіння	0,12	13774
50.	алкоголізм	алкоголізм	0,12	20918
51.	крах	крах	0,12	21670
52.	дефолт	дефолт	0,12	12735
53.	занепад	занепад	0,12	36252
54.	репресія	репресія	0,12	67489
55.	ескалація	ескалація	0,11	7574
56.	експансія	експансія	0,11	17979
57.	терор	терор	0,11	33895

58.	бідність	бідність	0,11	43380
59.	падіння	падіння	0,11	120020
60.	недофінансування	недофінансування	0,11	4704
61.	аварія	аварія	0,11	135885
62.	розпад	розпад	0,11	51131
63.	голод	голод	0,11	97276
64.	руйнація	руйнація	0,11	14152
65.	отруєння	отруєння	0,11	41894
66.	похолодання	похолодання	0,11	6782
67.	шторм	шторм	0,11	10201
68.	розвал	розвал	0,11	16261
69.	паводка	паводка	0,11	4080
70.	затоплення	затоплення	0,11	11379
71.	інфекція	інфекція	0,11	115844
72.	хвороба	хвороба	0,11	407083
73.	хаос	хаос	0,11	32439
74.	паніка	паніка	0,11	24737
75.	подорожчання	подорожчання	0,11	18882
76.	насилля	насилля	0,11	18219
77.	відтік	відтік	0,11	15221
78.	стрес	стрес	0,11	65444

79.	захворюваність	захворюваність	0,11	46191
80.	розкол	розкол	0,11	34324
81.	бум	бум	0,1	11865
82.	теракт	теракт	0,1	20450
83.	колапс	колапс	0,1	6105
84.	навал	навал	0,1	17525
85.	переворот	переворот	0,1	37117
86.	Голодомор	Голодомор	0,1	56438
87.	загроза	загроза	0,1	235773
88.	корупція	корупція	0,1	174508
89.	пожежа	пожежа	0,1	203642
90.	фальсифікація	фальсифікація	0,1	30684
91.	старіння	старіння	0,1	27165
92.	невизначеність	невизначеність	0,1	30207
93.	деградація	деградація	0,1	20428
94.	погром	погром	0,1	16199
95.	спека	спека	0,1	40084
96.	напливти	напливти	0,1	5054
97.	загибель	загибель	0,1	94360
98.	свавілля	свавілля	0,1	23556
99.	диктатура	диктатура	0,1	29748

100.	ускладнення	ускладнення	0,1	78734
101.	забруднення	забруднення	0,1	100482
102.	інсульт	інсульт	0,1	26815
103.	революція	революція	0,1	222946
104.	трагедія	трагедія	0,1	115052
105.	травма	травма	0,1	114901
106.	поширення	поширення	0,1	220835
107.	віл-інфекція	віл-інфекція	0,1	20894
108.	вторгнення	вторгнення	0,1	29898
109.	розгул	розгул	0,1	3788
110.	перебудова	перебудова	0,1	45455
111.	насильство	насильство	0,1	101586
112.	цунамі	цунамі	0,1	5399
113.	недосконалість	недосконалість	0,09	18959
114.	сепаратизм	сепаратизм	0,09	11974
115.	голодування	голодування	0,09	17311
116.	інцидент	інцидент	0,09	53353
117.	засуха	засуха	0,09	3334
118.	гіперінфляція	гіперінфляція	0,09	2057
119.	переслідування	переслідування	0,09	74147
120.	вибух	вибух	0,09	98208

121	безлад	безлад	0,09	11981
122	виверження	виверження	0,09	8583
123	вірус	вірус	0,09	110088
124	стагнація	стагнація	0,09	6227
125	танення	танення	0,09	7118
126	тоталітаризм	тоталітаризм	0,09	14274
127	утиск	утиск	0,09	17605
128	піратство	піратство	0,09	6177
129	провал	провал	0,09	27652
130	зрив	зрив	0,09	21881
131	беззаконня	беззаконня	0,09	11923
132	дискримінація	дискримінація	0,09	38932
133	ерозія	ерозія	0,09	14118
134	рейдерство	рейдерство	0,09	5251
135	геноцид	геноцид	0,09	36022
136	куріння	куріння	0,09	35694
137	розповсюдження	розповсюдження	0,09	90526
138	нашестья	нашестья	0,09	4352
139	ожиріння	ожиріння	0,09	14204
140	невдоволення	невдоволення	0,09	25219
141	туберкульоз	туберкульоз	0,09	80754

142	неприємність	неприємність	0,09	24132
143	смертність	смертність	0,09	44596
144	напад	напад	0,09	93000
145	депортація	депортація	0,09	16755
146	травматизм	травматизм	0,09	21785
147	фашизм	фашизм	0,09	26543
148	аборт	аборт	0,09	31098
149	вирубка	вирубка	0,09	15152
150	кон'юнктура	кон'юнктура	0,09	20182
151	колективізація	колективізація	0,09	14240
152	лихоманка	лихоманка	0,09	12621
153	повстання	повстання	0,09	89357
154	інфікування	інфікування	0,09	14461
155	анархія	анархія	0,09	6710
156	зловживання	зловживання	0,09	44017
157	несправедливість	несправедливість	0,09	19766
158	закриття	закриття	0,09	83517
159	збій	збій	0,09	11668
160	трансформація	трансформація	0,09	58150
161	зростання	зростання	0,09	476702
162	шок	шок	0,09	25461

163.	прояв	прояв	0,09	86790
164.	захворювання	захворювання	0,09	471192
165.	інфаркт	інфаркт	0,09	21552
166.	цензура	цензура	0,09	29298
167.	дестабілізація	дестабілізація	0,09	7717
168.	погода	погода	0,08	131607
169.	конкуренція	конкуренція	0,08	128433
170.	наступ	наступ	0,08	63737
171.	явище	явище	0,08	357449
172.	радіація	радіація	0,08	20234
173.	атака	атака	0,08	88883
174.	скорочення	скорочення	0,08	172801
175.	діабет	діабет	0,08	55852
176.	потоп	потоп	0,08	6640
177.	обмеженість	обмеженість	0,08	15811
178.	уповільнення	уповільнення	0,08	11148
179.	холера	холера	0,08	7693
180.	мороз	мороз	0,08	60495
181.	злив	злив	0,08	24161
182.	скандал	скандал	0,08	62691
183.	неможливість	неможливість	0,08	58606

184.	небезпека	небезпека	0,08	201247
185.	зникнення	зникнення	0,08	37519
186.	кровопролиття	кровопролиття	0,08	8131
187.	рак	рак	0,08	95144
188.	застида	застида	0,08	14705
189.	сплеск	сплеск	0,08	12091
190.	розлад	розлад	0,08	61813
191.	біда	біда	0,08	91353
192.	невдача	невдача	0,08	48222
193.	расизм	расизм	0,08	10241
194.	дисбаланс	дисбаланс	0,08	11860
195.	Революція	Революція	0,08	23824
196.	скрутий	скрутий	0,08	6082
197.	децентралізація	децентралізація	0,08	33410
198.	бунт	бунт	0,08	21207
199.	русифікація	русифікація	0,08	10374
200.	мутація	мутація	0,08	12642
201.	невідповідність	невідповідність	0,08	42387
202.	погроза	погроза	0,08	32107
203.	прорив	прорив	0,08	33576
204.	протест	протест	0,08	180794

205	бездіяльність	бездіяльність	0,08	36149
206	лібералізація	лібералізація	0,08	16698
207	бомбардування	бомбардування	0,08	12011
208	шахрайство	шахрайство	0,08	24465
209	ослаблення	ослаблення	0,08	15716
210	приватизація	приватизація	0,08	88121
211	коливання	коливання	0,08	69918
212	непорозуміння	непорозуміння	0,08	30013
213	ріст	ріст	0,08	150249
214	провокація	провокація	0,08	45361
215	втома	втома	0,08	35541
216	індустріалізація	індустріалізація	0,08	8296
217	наростання	наростання	0,08	10167
218	труднощі	труднощі	0,08	144085
219	побоювання	побоювання	0,08	22530
220	реорганізація	реорганізація	0,08	45565
221	викид	викид	0,08	70945
222	недостатність	недостатність	0,08	43904
223	вакцинація	вакцинація	0,08	23189
224	конфлікт	конфлікт	0,08	317697
225	послаблення	послаблення	0,08	19941

226	зараження	зараження	0,08	38123
227	невиконання	невиконання	0,08	56587
228	заколот	заколот	0,08	11505
229	наркоманий	наркоманий	0,08	10411
230	несправність	несправність	0,08	20871
231	протікання	протікання	0,08	11796
232	комунізм	комунізм	0,08	32737
233	капіталізм	капіталізм	0,08	30458
234	прогрес	прогрес	0,08	84063
235	напасти	напасти	0,08	52673
236	паління	паління	0,08	13099
237	безсоння	безсоння	0,08	9942
238	припинення	припинення	0,08	154407
239	опади	опади	0,08	53006
240	переселення	переселення	0,08	20154
241	нацизм	нацизм	0,08	14666
242	урбанізація	урбанізація	0,08	5971
243	руйнування	руйнування	0,08	83576
244	безлад	безлад	0,08	3005
245	алергія	алергія	0,08	27569
246	згортання	згортання	0,08	16152

247	неспроможність	неспроможність	0,08	17681
248	синдром	синдром	0,08	62928
249	поява	поява	0,07	245253
250	наслідок	наслідок	0,07	553485
251	виснаження	виснаження	0,07	14340
252	зубожіння	зубожіння	0,07	7367
253	протистояння	протистояння	0,07	93180
254	реформа	реформа	0,07	374656
255	холод	холод	0,07	51407
256	пневмонія	пневмонія	0,07	14276
257	запалення	запалення	0,07	50470
258	неприйняття	неприйняття	0,07	10184
259	булінг	булінг	0,07	5052
260	побиття	побиття	0,07	26810
261	засилля	засилля	0,07	6388
262	антисемітизм	антисемітизм	0,07	8492
263	конфронтація	конфронтація	0,07	9507
264	проява	проява	0,07	84080
265	розгортання	розгортання	0,07	27223
266	буря	буря	0,07	16010
267	обставина	обставина	0,07	332840

268	затримка	затримка	0,07	53587
269	еміграція	еміграція	0,07	34076
270	мобілізація	мобілізація	0,07	38512
271	спекуляція	спекуляція	0,07	14900
272	реструктуризація	реструктуризація	0,07	22185
273	інтоксикація	інтоксикація	0,07	9851
274	небажання	небажання	0,07	28663
275	вагітність	вагітність	0,07	133216
276	напруженість	напруженість	0,07	25414
277	зниження	зниження	0,07	281820
278	сказ	сказ	0,07	14734
279	розчарування	розчарування	0,07	35478
280	екстремізм	екстремізм	0,07	7262
281	зрушення	зрушення	0,07	32443
282	заморожок	заморожок	0,07	8935
283	запровадження	запровадження	0,07	132171
284	обстріл	обстріл	0,07	14372
285	перевантаження	перевантаження	0,07	17085
286	ворожнеча	ворожнеча	0,07	21806
287	виникнення	виникнення	0,07	269273
288	ігнорування	ігнорування	0,07	16383

289	припливти	припливти	0,07	19313
290	колізія	колізія	0,07	14846
291	жорстокість	жорстокість	0,07	30363
292	мафія	мафія	0,07	12556
293	розкрадання	розкрадання	0,07	19659
294	снігопасти	снігопасти	0,07	3606
295	нововведення	нововведення	0,07	50370
296	зсув	зсув	0,07	26414
297	контрабанда	контрабанда	0,07	17076
298	дощ	дощ	0,07	131051
299	переохолодження	переохолодження	0,07	10503
300	блокад	блокад	0,07	9745
301	різкий	різкий	0,07	5218
302	еволюція	еволюція	0,07	64372
303	сварка	сварка	0,07	27953
304	ухвалення	ухвалення	0,07	61556
305	пологи	пологи	0,07	77798
306	низка	низка	0,07	254933
307	симптом	симптом	0,07	98082
308	поразка	поразка	0,07	115461
309	загоряння	загоряння	0,07	9082

310	інтервенція	інтервенція	0,07	14634
311	пожвавлення	пожвавлення	0,07	12336
312	хабарництво	хабарництво	0,07	12978
313	жнива	жнива	0,07	15279
314	випадання	випадання	0,07	8450
315	євроінтеграція	євроінтеграція	0,07	25862
316	прихід	прихід	0,07	75229
317	неплатоспроможність	неплатоспроможність	0,07	4423
318	домінування	домінування	0,07	16460
319	проголошення	проголошення	0,07	44225
320	збурення	збурення	0,07	6355
321	незадоволення	незадоволення	0,07	12201
322	спротив	спротив	0,07	17065
323	нерівність	нерівність	0,07	28031
324	видобуток	видобуток	0,07	78299
325	знищення	знищення	0,07	116782
326	тенденція	тенденція	0,07	264223
327	перебіг	перебіг	0,07	78355
328	штурм	штурм	0,07	34767
329	тортури	тортури	0,07	22533
330	бюрократія	бюрократія	0,07	12690

331	колонізація	колонізація	0,07	9896
332	невпевненість	невпевненість	0,07	8387
333	ажіотаж	ажіотаж	0,07	10987
334	скасування	скасування	0,07	104773
335	намагання	намагання	0,07	29623
336	арешт	арешт	0,07	98810
337	захоплення	захоплення	0,07	161257
338	страждання	страждання	0,07	67309
339	сваволя	сваволя	0,07	7231
340	махінація	махінація	0,07	10579
341	авторитаризм	авторитаризм	0,07	6833
342	асиміляція	асиміляція	0,07	8714
343	самотність	самотність	0,07	24538
344	прогресування	прогресування	0,07	6097
345	баталія	баталія	0,07	11196
346	спроба	спроба	0,07	268378
347	заборона	заборона	0,07	161247
348	втрата	втрата	0,07	339738
349	катування	катування	0,07	18296
350	настання	настання	0,07	57512
351	байдужість	байдужість	0,07	24504

352	відплив	відплив	0,07	4407
353	патологія	патологія	0,07	51701
354	попит	попит	0,07	203127
355	крадіжка	крадіжка	0,07	71551
356	пригода	пригода	0,07	112124
357	хвиля	хвиля	0,07	199361
358	ліквідація	ліквідація	0,07	180358
359	афера	афера	0,07	10210
360	посягання	посягання	0,07	13902
361	неврожай	неврожай	0,07	2308
362	відсутність	відсутність	0,07	502175
363	роздратування	роздратування	0,07	15557
364	імміграція	імміграція	0,06	8637
365	істерія	істерія	0,06	5828
366	сутичка	сутичка	0,06	46131
367	бур	бур	0,06	20160
368	блокування	блокування	0,06	40147
369	реформування	реформування	0,06	134167
370	набіг	набіг	0,06	9715
371	гроза	гроза	0,06	16972
372	розлучення	розлучення	0,06	32542

373	займання	займання	0,06	7845
374	спротивити	спротивити	0,06	16395
375	перерозподіл	перерозподіл	0,06	33075
376	корозія	корозія	0,06	17710
377	нещастя	нещастя	0,06	26510
378	несплата	несплата	0,06	11212
379	убивство	убивство	0,06	14507
380	Реформація	Реформація	0,06	5352
381	браконьєрство	браконьєрство	0,06	3420
382	протидія	протидія	0,06	90070
383	підпал	підпал	0,06	7629
384	правопорушення	правопорушення	0,06	126750
385	набряк	набряк	0,06	23781
386	тютюнопаління	тютюнопаління	0,06	6086
387	гепатит	гепатит	0,06	29525
388	пияцтво	пияцтво	0,06	7495
389	самогубство	самогубство	0,06	26044
390	пропаганда	пропаганда	0,06	91132
391	розрух	розрух	0,06	3862
392	цивілізація	цивілізація	0,06	96081
393	розрив	розрив	0,06	60470

394	санкція	санкція	0,06	121631
395	невиплата	невиплата	0,06	5911
396	націоналізм	націоналізм	0,06	50616
397	незгода	незгода	0,06	16739
398	застий	застий	0,06	8928
399	безпліддя	безпліддя	0,06	11514
400	піднесення	піднесення	0,06	36503
401	аномалія	аномалія	0,06	14177
402	ураження	ураження	0,06	65157
403	діяння	діяння	0,06	47964
404	амбіція	амбіція	0,06	30716
405	розбіжність	розбіжність	0,06	42827
406	популізм	популізм	0,06	9684
407	подія	подія	0,06	912073
408	хвилювання	хвилювання	0,06	29203
409	Голокіст	Голокіст	0,06	10819
410	пошкодження	пошкодження	0,06	86560
411	вирубубання	вирубубання	0,06	4407
412	іслам	іслам	0,06	23578
413	монополія	монополія	0,06	30670
414	перепад	перепад	0,06	18487

415	інтеграція	інтеграція	0,06	123522
416	поширеність	поширеність	0,06	12975
417	анемія	анемія	0,06	12791
418	відмова	відмова	0,06	191190
419	витік	витік	0,06	28623
420	інновація	інновація	0,06	75643
421	кібератак	кібератак	0,06	2224
422	підписання	підписання	0,06	119468
423	складнощі	складнощі	0,06	10999
424	порив	порив	0,06	23923
425	поломок	поломок	0,06	5434
426	укус	укус	0,06	15831
427	рабство	рабство	0,06	23739
428	циклон	циклон	0,06	9172
429	народжуваність	народжуваність	0,06	17968
430	знецінення	знецінення	0,06	8071
431	ГРВІ	ГРВІ	0,06	9727
432	підйом	підйом	0,06	58774
433	поглинання	поглинання	0,06	24773
434	призупинення	призупинення	0,06	14331
435	виклик	виклик	0,06	134477

436	вада	вада	0,06	62018
437	неузгодженість	неузгодженість	0,06	7069
438	недотримання	недотримання	0,06	22257
439	витока	витока	0,06	14848
440	агресора	агресора	0,06	10168
441	святкування	святкування	0,06	121573
442	пограбування	пограбування	0,06	16555
443	нездатність	нездатність	0,06	10499
444	гнів	гнів	0,06	41027
445	ризик	ризик	0,06	400125
446	відставка	відставка	0,06	101205
447	розшарування	розшарування	0,06	7907
448	тривога	тривога	0,06	49626
449	відставання	відставання	0,06	12833
450	неготовність	неготовність	0,06	4489
451	опромінення	опромінення	0,06	18537
452	демократія	демократія	0,06	156168
453	кримінал	кримінал	0,06	8666
454	українізація	українізація	0,06	14189
455	викрадення	викрадення	0,06	20897
456	легалізація	легалізація	0,06	29531

457.	посилення	посилення	0,06	136245
458.	кампанія	кампанія	0,06	226080
459.	зіткнення	зіткнення	0,06	65222
460.	відключення	відключення	0,06	31210
461.	вбивство	вбивство	0,06	116906
462.	переоцінка	переоцінка	0,06	11769
463.	онкозахворювання	онкозахворювання	0,06	3073
464.	демократизація	демократизація	0,06	14998
465.	підробка	підробка	0,06	21524
466.	гіпертонія	гіпертонія	0,06	11600
467.	монополізація	монополізація	0,06	5784
468.	ушкодження	ушкодження	0,06	66947
469.	потрапляння	потрапляння	0,06	18763
470.	виселення	виселення	0,06	14007
471.	спокуса	спокуса	0,06	29331
472.	суїцид	суїцид	0,06	6887
473.	чинник	чинник	0,06	223003
474.	відродження	відродження	0,06	107005
475.	зрада	зрада	0,06	56550
476.	напруження	напруження	0,06	36118
477.	деформація	деформація	0,06	33850

478.	суперечність	суперечність	0,06	37280
479.	неефективність	неефективність	0,06	8793
480.	діарея	діарея	0,06	7348
481.	економічний	економічний	0,06	25656
482.	активність	активність	0,06	248793
483.	затягування	затягування	0,06	9140
484.	блокадий	блокадий	0,06	6410
485.	розбрат	розбрат	0,06	9573
486.	злий	злий	0,06	58563
487.	чвара	чвара	0,06	8451
488.	нехтування	нехтування	0,06	7743
489.	зменшення	зменшення	0,06	245441
490.	зайнятість	зайнятість	0,06	195013
491.	злочин	злочин	0,06	405610
492.	входження	входження	0,06	28064
493.	ідеологія	ідеологія	0,06	96378
494.	реалія	реалія	0,06	61719
495.	обмороження	обмороження	0,06	4663
496.	розстріл	розстріл	0,06	26393
497.	резонанс	резонанс	0,06	23932
498.	занепокоєння	занепокоєння	0,06	26738

499	відчуження	відчуження	0,06	41523
500	агресивність	агресивність	0,06	11900
501	помилка	помилка	0,06	276855
502	політизація	політизація	0,06	4561
503	відсталість	відсталість	0,06	8579
504	перетворення	перетворення	0,06	141871
505	завоювання	завоювання	0,06	22420
506	недостача	недостача	0,06	6721
507	недовіра	недовіра	0,06	28345
508	приступ	приступ	0,06	6762
509	лихоліття	лихоліття	0,06	7703
510	недолік	недолік	0,06	201230
511	гіпоксія	гіпоксія	0,06	4761
512	втручання	втручання	0,06	113907
513	психоз	психоз	0,06	4532
514	замах	замах	0,06	19120
515	негативний	негативний	0,06	15137
516	становище	становище	0,06	187440
517	існування	існування	0,06	328827
518	перегони	перегони	0,06	35052
519	нерозуміння	нерозуміння	0,06	15834

520	запуск	запуск	0,06	64940
521	зима	зима	0,06	131035
522	війна	війна	0,06	1097428
523	слабкість	слабкість	0,06	39474
524	загорання	загорання	0,06	5801
525	кровотеча	кровотеча	0,06	20851
526	тиф	тиф	0,06	9013
527	поділ	поділ	0,06	119105
528	збільшення	збільшення	0,06	397253
529	викривлення	викривлення	0,06	9671
530	засмічення	засмічення	0,06	5476
531	смерть	смерть	0,06	516476
532	фактор	фактор	0,06	387339
533	активізація	активізація	0,06	66049
534	панування	панування	0,06	42374
535	дефляція	дефляція	0,06	2397
536	пухлина	пухлина	0,06	42484
537	наближення	наближення	0,06	47026
538	християнство	християнство	0,06	58280
539	нерентабельність	нерентабельність	0,06	943
540	порушення	порушення	0,06	709980

541	неповернення	неповернення	0,06	6451
542	переживання	переживання	0,06	62606
543	травмування	травмування	0,06	9650
544	тираній	тираній	0,06	4107
545	зародження	зародження	0,06	19437
546	глобальний	глобальний	0,06	6918
547	унія	унія	0,06	23186
548	занесення	занесення	0,06	7440
549	астма	астма	0,06	15598
550	недуга	недуга	0,06	8011
551	збудник	збудник	0,06	32003
552	аварійність	аварійність	0,06	5533
553	повторення	повторення	0,06	30874
554	бандитизм	бандитизм	0,06	5000
555	подразнення	подразнення	0,06	12299
556	дебати	дебати	0,06	27716
557	рубка	рубка	0,06	18396
558	злидні	злидні	0,06	13703
559	набуття	набуття	0,06	57706
560	апокаліпсиса	апокаліпсиса	0,06	2988
561	негатив	негатив	0,06	16538

562	розмноження	розмноження	0,06	28361
563	поводження	поводження	0,06	74364
564	реакція	реакція	0,06	267983
565	незнання	незнання	0,06	12588
566	саботаж	саботаж	0,06	4897
567	розпуск	розпуск	0,06	15375
568	сирітство	сирітство	0,06	4828
569	підвищення	підвищення	0,06	641247
570	передозування	передозування	0,06	5667
571	повстати	повстати	0,06	7660
572	нетерпимість	нетерпимість	0,06	7777
573	забудова	забудова	0,06	84685
574	нудота	нудота	0,05	15063
575	знуцання	знуцання	0,05	16154
576	інтрига	інтрига	0,05	23982
577	звуження	звуження	0,05	13058
578	істерик	істерик	0,05	8149
579	дорожнеча	дорожнеча	0,05	3603
580	домагання	домагання	0,05	10975
581	перевищення	перевищення	0,05	45960
582	шахрай	шахрай	0,05	13217

583.	настрій	настрій	0,05	227196
584.	пристрасть	пристрасть	0,05	65260
585.	завойовник	завойовник	0,05	8579
586.	популярність	популярність	0,05	126201
587.	модернізація	модернізація	0,05	112230
588.	монстр	монстр	0,05	14387
589.	викриття	викриття	0,05	13333
590.	вандалізм	вандалізм	0,05	7250
591.	культ	культ	0,05	50517
592.	Євромайдан	Євромайдан	0,05	14078
593.	дефект	дефект	0,05	41648
594.	соціалізм	соціалізм	0,05	29907
595.	наїзд	наїзд	0,05	16893
596.	клімат	клімат	0,05	116857
597.	протиріччя	протиріччя	0,05	37205
598.	примха	примха	0,05	10514
599.	ревнощі	ревнощі	0,05	9097
600.	страх	страх	0,05	164286
601.	безладдя	безладдя	0,05	3581
602.	карантин	карантин	0,05	2305
603.	більшовизм	більшовизм	0,05	5698

604.	задуха	задуха	0,05	4336
605.	зневіра	зневіра	0,05	8649
606.	цвітіння	цвітіння	0,05	26500
607.	дезінформація	дезінформація	0,05	5695
608.	складність	складність	0,05	82169
609.	феномен	феномен	0,05	67235
610.	державність	державність	0,05	56895
611.	егоїзм	егоїзм	0,05	11652
612.	неявка	неявка	0,05	5858
613.	малярій	малярій	0,05	3603
614.	різанина	різанина	0,05	5006
615.	ізоляція	ізоляція	0,05	43748
616.	бійка	бійка	0,05	59118
617.	біль	біль	0,05	205968
618.	міжусобиця	міжусобиця	0,05	3420
619.	підкуп	підкуп	0,05	15819
620.	забобон	забобон	0,05	11207
621.	інстинкт	інстинкт	0,05	23889
622.	імперіалізм	імперіалізм	0,05	8010
623.	емоція	емоція	0,05	147249
624.	темп	темп	0,05	142775

625	вичерпання	вичерпання	0,05	3399
626	звичка	звичка	0,05	81233
627	приїзд	приїзд	0,05	44523
628	рецидивий	рецидивий	0,05	2854
629	маніпуляція	маніпуляція	0,05	34560
630	обмеження	обмеження	0,05	291243
631	розквіт	розквіт	0,05	32377
632	розгін	розгін	0,05	19780
633	нігілізм	нігілізм	0,05	5409
634	апатія	апатія	0,05	7031
635	втеча	втеча	0,05	26421
636	пригнічення	пригнічення	0,05	8374
637	візит	візит	0,05	158014
638	терорист	терорист	0,05	39379
639	приріст	приріст	0,05	57327
640	ймовірність	ймовірність	0,05	57398
641	пониження	пониження	0,05	9915
642	штам	штам	0,05	14722
643	знос	знос	0,05	24825
644	поліомієліт	поліомієліт	0,05	5269
645	стабілізація	стабілізація	0,05	36756

646	реформація	реформація	0,05	3001
647	пробудження	пробудження	0,05	16387
648	скупченнстріля	скупчення	0,05	25673
649	випробування	випробування	0,05	169836
650	псування	псування	0,05	10015
651	безліч	безліч	0,05	200416
652	плутанина	плутанина	0,05	9368
653	імпорт	імпорт	0,05	80493
654	наркотик	наркотик	0,05	78739
655	сухість	сухість	0,05	8268
656	зазіхання	зазіхання	0,05	6560
657	страата	страата	0,05	22640
658	розростання	розростання	0,05	4214
659	референдум	референдум	0,05	88553
660	дерматит	дерматит	0,05	6967
661	ситуація	ситуація	0,05	1344064
662	мінливість	мінливість	0,05	10539
663	дисфункція	дисфункція	0,05	7360
664	придушення	придушення	0,05	20082
665	перебування	перебування	0,05	187713
666	параліч	параліч	0,05	3308

667.	консолідація	консолідація	0,05	27388
668.	сьогодення	сьогодення	0,05	74067
669.	алкоголь	алкоголь	0,05	96254
670.	проникнення	проникнення	0,05	40895
671.	фашист	фашист	0,05	27154
672.	незручність	незручність	0,05	21387
673.	спазм	спазм	0,05	7950
674.	пошесть	пошесть	0,05	924
675.	шкідник	шкідник	0,05	30457
676.	приєднання	приєднання	0,05	70201
677.	почуття	почуття	0,05	294387
678.	продаж	продаж	0,05	44166
679.	пошесть	пошесть	0,05	1676
680.	розголос	розголос	0,05	12461
681.	торгівля	торгівля	0,05	372174
682.	заселення	заселення	0,05	11342
683.	ставлення	ставлення	0,05	274571
684.	несприйняття	несприйняття	0,05	5115
685.	гальмування	гальмування	0,05	19473
686.	стрілянина	стрілянина	0,05	13636
687.	заборгованість	заборгованість	0,05	172772

688.	споживання	споживання	0,05	164716
689.	становлення	становлення	0,05	125424
690.	переміна	переміна	0,05	7205
691.	демонстрація	демонстрація	0,05	65307
692.	горіння	горіння	0,05	19818
693.	нищення	нищення	0,05	8889
694.	суперечка	суперечка	0,05	77785
695.	вплив	вплив	0,05	896821
696.	звільнення	звільнення	0,05	214964

Кількісно-якісні показники синонімічного ряду лексем ключового слова *пандемія*

№	Значення лексем, виокремлені зі словників української мови*	Синонімічні лексеми у корпусі Ukrainian Web 2020 and 2014 (ukTenTen20)																																					
		пандемія	поліомієліт	тиф	грип	анемія	хвороба	туберкульоз	лихоманка	холера	рак	алкоголізм	пияцтво	коронавірус	чума	недуг	недуга	психоз	гіпертонія	отруєння	гепатит	сказ	застуда	захворюваність	захворювання	діабет	депресія	ускладнення	Віл-інфекція	вірус	ожиріння	безсоння	запалення	онкозахворювання	гіпоксія	апатія	параліч		
1.	“найвищий ступінь розвитку епідемії, що поширилась на більшість населення однієї чи кількох країн”	+																																					
2.	“найвищий ступінь поширення інфекційного захворювання (напр., грипу), що охоплює більшість населення країни”	+																																					
3.	“гостре інфекційне захворювання дітей, при якому уражається перев. нервова система; епідемічний дитячий параліч”	+																																					
4.	“збудник – фільтрівний вірус”	+																																					
5.	“загальна назва гострих інфекційних захворювань: висипного, поворотного й черевного тифу та паратифу”			+																																			
6.	“перебігають з гарячкою і потьмаренням свідомості”			+																																			
7.	“гостроінфекційна хвороба, що вражає перев. органи дихання і супроводиться загальним отруєнням організму”				+																																		
8.	“гостроінфекційне захворювання, спричинюється вірусом, що буває кількох типів, передається крапельно-повітряним шляхом”				+																																		
9.	“хворобливий стан, який характеризується зменшенням кількості еритроцитів, умісту в них гемоглобіну; анемія”					+																																	
10.	“порушення нормальної життєдіяльності організму під впливом несприятливих чинників внутрішнього й зовнішнього середовища; недуга, захворювання”								+							+																							
11.	“вияв хворобливих ознак у розвитку рослин; ураження”								+																														
12.	“інфекційне захворювання, що викликається особливою бактерією, т. зв. паличкою коха, і вражає різні органи (здебільшого легені) людини і деяких тварин”									+																													
13.	“хворобливий стан, при якому людину кидає то в жар, то в холод; гарячка”																																						

Синонімічні лексеми у корпусі Ukrainian Web 2020 and 2014 (ukTenTen20)		пандемія	поліомієліт	тиф	грип	анемія	хвороба	туберкульоз	лихоманка	холера	рак	алкоголізм	шиянтво	коронавірус	чума	недуг	недуга	психоз	гіпертонія	отруєння	гепатит	сказ	застуда	захворюваність	захворювання	діабет	депресія	ускладнення	Віл-інфекція	вірус	ожиріння	безсоння	запалення	онкозахворювання	гіпоксія	апатія	параліч							
№	Значення лексем, виокремлені зі словників української мови*																																											
28.	“дія і стан за знач. отруїтися → захворювати внаслідок шкідливої дії отрути”																			+																								
29.	“загальна назва запальних захворювань печінки”																			+																								
30.	“гостре інфекційне захворювання ссавців і людини, що викликається вірусом і передається слиною хворої тварини — собаки, кішки тощо”																				+																							
31.	“хворобливий стан людини, зумовлений охолодженням організму”																					+																						
32.	“поява хвороби у кого-небудь, десь”																						+																					
33.	“порушення нормальної життєдіяльності організму; хвороба”																						+																					
34.	“хвороби людини, загальною ознакою яких є виділення великої кількості сечі”																							+																				
35.	“хворобливий стан пригніченості безвиході, відчаю, пов’язаний з психічними захворюваннями або реакцією організму на важку життєву ситуацію”																								+																			
36.	“мед. нове захворювання, яке виникло як наслідок іншої, попередньої хвороби”																										+																	
37.	“інфекційний процес, спричинений вірусом імунodefіциту людини, що передається статевим і парентеральним шляхами й характеризується багаторічним носійством”																											+																
38.	“хвороба, викликана вірусами”																												+															
39.	“прогресуюче та рецидивуюче хронічне захворювання, гетерогенне за етіологією та клінічними проявами, що характеризується надмірним відкладенням жирової маси в організмі, та зумовлене порушенням обміну речовин”																																											
40.	“хвороблива відсутність сну”																																											
41.	“мед. хвороба, яка супроводиться температурою, припухлістю, почервонінням, болем уражених органів або частин тіла”																																											

Тезаурус лексеми *pandemic* в корпусі English Web 2020 (enTenTen20)

corpus: preloaded/ententen20_tt31_1				
№	Input lemma	Thesaurus result	Similarity Score	Freq
1.	COVID-19	COVID-19	0,47	1013020
2.	outbreak	outbreak	0,45	635923
3.	crisis	crisis	0,44	2741141
4.	recession	recession	0,41	458725
5.	epidemic	epidemic	0,38	359896
6.	lockdown	lockdown	0,35	200048
7.	disaster	disaster	0,35	1545441
8.	coronavirus	coronavirus	0,31	424484
9.	emergency	emergency	0,31	2321868
10.	downturn	downturn	0,29	153689
11.	illness	illness	0,29	1402447
12.	drought	drought	0,28	479211
13.	storm	storm	0,27	1405401
14.	flood	flood	0,27	884040
15.	depression	depression	0,26	1074648
16.	conflict	conflict	0,26	2698474
17.	earthquake	earthquake	0,26	670259
18.	pregnancy	pregnancy	0,26	975327
19.	revolution	revolution	0,26	1422805
20.	War	War	0,26	4364077
21.	weather	weather	0,25	2581571
22.	virus	virus	0,25	1572212
23.	collapse	collapse	0,25	653210
24.	shortage	shortage	0,25	589165

25.	poverty	poverty	0,24	1236344
26.	incident	incident	0,24	2199806
27.	war	war	0,24	7363973
28.	invasion	invasion	0,24	777781
29.	winter	winter	0,23	2502794
30.	scandal	scandal	0,23	527289
31.	accident	accident	0,23	1701449
32.	shutdown	shutdown	0,23	245813
33.	1990	1990	0,23	768966
34.	strike	strike	0,23	1331837
35.	terrorism	terrorism	0,23	780396
36.	election	election	0,23	4627641
37.	warming	warming	0,22	654506
38.	Covid-19	Covid-19	0,22	196414
39.	situation	situation	0,22	5901315
40.	Brexit	Brexit	0,22	421838
41.	tragedy	tragedy	0,22	600375
42.	decline	decline	0,22	1160935
43.	crash	crash	0,22	1064144
44.	decade	decade	0,22	3632292
45.	era	era	0,22	1880919
46.	1980	1980	0,22	866808
47.	Depression	Depression	0,22	160555
48.	hurricane	hurricane	0,22	456377
49.	transition	transition	0,22	1886440
50.	reform	reform	0,22	1788330
51.	phase	phase	0,22	2754057

52.	violence	violence	0,22	2771542
53.	disease	disease	0,22	5330891
54.	unemployment	unemployment	0,22	708772
55.	migration	migration	0,22	933854
56.	closure	closure	0,22	733163
57.	recovery	recovery	0,21	1867888
58.	disruption	disruption	0,21	438757
59.	inflation	inflation	0,21	718690
60.	holiday	holiday	0,21	2647439
61.	occupation	occupation	0,21	938719
62.	circumstance	circumstance	0,21	2174637
63.	protest	protest	0,21	1406771
64.	summer	summer	0,21	4534360
65.	uncertainty	uncertainty	0,21	814133
66.	infection	infection	0,21	1756694
67.	riot	riot	0,21	419365
68.	campaign	campaign	0,2	4769567
69.	construction	construction	0,2	4346238
70.	climate	climate	0,2	3840904
71.	1970	1970	0,2	856183
72.	catastrophe	catastrophe	0,2	217404
73.	fall	fall	0,2	2889577
74.	failure	failure	0,2	2888126
75.	cycle	cycle	0,2	2336196
76.	flooding	flooding	0,2	335572
77.	abuse	abuse	0,2	2139788
78.	administration	administration	0,2	2834452
79.	unrest	unrest	0,2	182837
80.	famine	famine	0,2	184058
81.	pollution	pollution	0,2	876632

82.	threat	threat	0,2	2733794
83.	rise	rise	0,2	1988781
84.	boom	boom	0,2	446457
85.	childhood	childhood	0,2	1227083
86.	attack	attack	0,2	4905198
87.	corruption	corruption	0,2	909448
88.	negotiation	negotiation	0,2	1110724
89.	trial	trial	0,2	3936299
90.	addiction	addiction	0,2	680992
91.	investigation	investigation	0,2	2790133
92.	restriction	restriction	0,2	1406088
93.	expansion	expansion	0,2	1673419
94.	implementation	implementation	0,19	2388767
95.	trauma	trauma	0,19	620730
96.	cancer	cancer	0,19	3647768
97.	immigration	immigration	0,19	1208033
98.	destruction	destruction	0,19	1122081
99.	visit	visit	0,19	3821622
100.	crime	crime	0,19	3178291
101.	economy	economy	0,19	4021841
102.	stay	stay	0,19	947587
103.	II	II	0,19	3641176
104.	intervention	intervention	0,19	1777822
105.	impact	impact	0,19	5864936
106.	explosion	explosion	0,19	676856
107.	1960	1960	0,19	803552
108.	challenge	challenge	0,19	5179631
109.	injury	injury	0,19	2992906
110.	AIDS	AIDS	0,19	606883
111.	consequence	consequence	0,19	1988949

112.	inequality	inequality	0,19	543536
113.	shooting	shooting	0,19	783954
114.	flu	flu	0,19	430615
115.	chaos	chaos	0,19	647175
116.	HIV	HIV	0,19	1017952
117.	struggle	struggle	0,19	1662152
118.	testing	testing	0,19	2299050
119.	surgery	surgery	0,19	2051315
120.	scenario	scenario	0,19	1541235
121.	regime	regime	0,19	1417623
122.	plague	plague	0,19	245250
123.	stress	stress	0,18	1952259
124.	event	event	0,18	15124427
125.	shift	shift	0,18	1772366
126.	legislation	legislation	0,18	1881131
127.	demand	demand	0,18	3951084
128.	period	period	0,18	8527194
129.	deployment	deployment	0,18	692820
130.	ban	ban	0,18	733784
131.	absence	absence	0,18	1206069
132.	debate	debate	0,18	2159069
133.	encounter	encounter	0,18	720957
134.	Revolution	Revolution	0,18	358969
135.	growth	growth	0,18	5971384
136.	racism	racism	0,18	546790
137.	wave	wave	0,18	2299042
138.	dispute	dispute	0,18	1117631
139.	competition	competition	0,18	3385083
140.	controversy	controversy	0,18	683407
141.	bombing	bombing	0,18	465066

142.	planning	planning	0,18	2247907
143.	meeting	meeting	0,18	7117951
144.	rain	rain	0,18	1568330
145.	surge	surge	0,18	415671
146.	development	development	0,18	12520758
147.	exposure	exposure	0,18	1869388
148.	turmoil	turmoil	0,18	175883
149.	conference	conference	0,18	4386427
150.	discovery	discovery	0,18	1424390
151.	labor	labor	0,18	1675119
152.	health	health	0,18	11788865
153.	holocaust	holocaust	0,18	373963
154.	travel	travel	0,18	2924948
155.	uprising	uprising	0,18	237350
156.	exercise	exercise	0,18	2575035
157.	adoption	adoption	0,18	966372
158.	assault	assault	0,18	1006397
159.	phenomenon	phenomenon	0,18	1146821
160.	session	session	0,18	4144809
161.	episode	episode	0,18	2697774
162.	spring	spring	0,18	2923742
163.	increase	increase	0,17	4148730
164.	raid	raid	0,17	533334
165.	creation	creation	0,17	2607182
166.	disorder	disorder	0,17	1721192
167.	sanction	sanction	0,17	662378
168.	fear	fear	0,17	2611390
169.	politics	politics	0,17	2109730
170.	spread	spread	0,17	997917
171.	launch	launch	0,17	1542747

172.	tenure	tenure	0,17	444925
173.	spending	spending	0,17	1308028
174.	difficulty	difficulty	0,17	2005111
175.	break	break	0,17	2034094
176.	procedure	procedure	0,17	3572083
177.	divorce	divorce	0,17	584473
178.	arrest	arrest	0,17	905758
179.	shock	shock	0,17	973808
180.	disability	disability	0,17	1753704
181.	season	season	0,17	9185887
182.	outage	outage	0,17	164726
183.	tension	tension	0,17	1069305
184.	past	past	0,17	2364826
185.	training	training	0,17	7157852
186.	quarter	quarter	0,17	2552580
187.	reality	reality	0,17	3463963
188.	lifetime	lifetime	0,17	1041495
189.	execution	execution	0,17	990646
190.	loss	loss	0,17	5336864
191.	treatment	treatment	0,17	6713794
192.	warfare	warfare	0,17	474290
193.	lack	lack	0,17	3131572
194.	abortion	abortion	0,17	782694
195.	danger	danger	0,17	1531756
196.	condition	condition	0,17	8936230
197.	trend	trend	0,17	2568621
198.	regulation	regulation	0,17	3038137
199.	slavery	slavery	0,17	551204
200.	instability	instability	0,17	245581
201.	existence	existence	0,17	1735370

202.	mission	mission	0,17	3484591
203.	battle	battle	0,17	3031312
204.	century	century	0,17	6110296
205.	production	production	0,17	6992784
206.	demonstration	demonstration	0,17	1058017
207.	1950	1950	0,17	602389
208.	employment	employment	0,17	2140490
209.	birth	birth	0,17	2352704
210.	terror	terror	0,17	785868
211.	fraud	fraud	0,17	937494
212.	genocide	genocide	0,16	341293
213.	transformation	transformation	0,16	1241020
214.	change	change	0,16	13686617
215.	career	career	0,16	5500346
216.	diagnosis	diagnosis	0,16	1059434
217.	trip	trip	0,16	3748871
218.	establishment	establishment	0,16	1387270
219.	September	September	0,16	6950077
220.	fight	fight	0,16	2183352
221.	anxiety	anxiety	0,16	1016507
222.	vaccine	vaccine	0,16	1018672
223.	risk	risk	0,16	7505721
224.	WWII	WWII	0,16	226798
225.	Katrina	Katrina	0,16	185235
226.	proceeding	proceeding	0,16	1053851
227.	experiment	experiment	0,16	2071184
228.	operation	operation	0,16	7174194
229.	deficit	deficit	0,16	697428
230.	trouble	trouble	0,16	2046459
231.	preparation	preparation	0,16	1716451

232.	reduction	reduction	0,16	1922988
233.	marriage	marriage	0,16	2611665
234.	debt	debt	0,16	2303939
235.	weekend	weekend	0,16	2821980
236.	trade	trade	0,16	4206868
237.	stage	stage	0,16	5539507
238.	suicide	suicide	0,16	1052278
239.	drug	drug	0,16	4762979
240.	agriculture	agriculture	0,16	887196
241.	suffering	suffering	0,16	759934
242.	hearing	hearing	0,16	2023744
243.	interaction	interaction	0,16	2079510
244.	formation	formation	0,16	1698985
245.	engagement	engagement	0,16	1747152
246.	consumption	consumption	0,16	1440244
247.	tsunami	tsunami	0,16	211765
248.	attempt	attempt	0,16	3114669
249.	kind	kind	0,16	8231422
250.	acquisition	acquisition	0,16	1202302
251.	fighting	fighting	0,16	401273
252.	hunger	hunger	0,16	404908
253.	evolution	evolution	0,16	1517772
254.	process	process	0,16	14829352
255.	age	age	0,16	7865986
256.	response	response	0,16	6442518
257.	the	the	0,16	2118170
258.	rebellion	rebellion	0,16	404755
259.	concern	concern	0,16	4431536
260.	litigation	litigation	0,16	549082
261.	cut	cut	0,16	2125440

262.	hardship	hardship	0,16	301876
263.	U.S.	U.S.	0,16	9465733
264.	insecurity	insecurity	0,16	208060
265.	study	study	0,16	13576133
266.	delivery	delivery	0,16	2945228
267.	March	March	0,16	7550816
268.	death	death	0,16	8223690
269.	wildfire	wildfire	0,16	201391
270.	enforcement	enforcement	0,16	1334540
271.	affair	affair	0,16	1480808
272.	globalization	globalization	0,16	192963
273.	presence	presence	0,16	2941091
274.	festival	festival	0,16	1704072
275.	race	race	0,16	4798622
276.	delay	delay	0,16	1266313
277.	Trump	Trump	0,16	2951975
278.	discrimination	discrimination	0,16	868041
279.	November	November	0,16	6608690
280.	tourism	tourism	0,16	778468
281.	assessment	assessment	0,16	2834144
282.	hazard	hazard	0,16	665829
283.	course	course	0,16	14653946
284.	therapy	therapy	0,16	2416702
285.	fire	fire	0,16	5057358
286.	education	education	0,16	7404022
287.	innovation	innovation	0,16	2025331
288.	April	April	0,16	7083850
289.	withdrawal	withdrawal	0,16	588631
290.	tax	tax	0,16	6125564
291.	search	search	0,15	4972824

292.	introduction	introduction	0,15	2415597
293.	initiative	initiative	0,15	2595616
294.	obesity	obesity	0,15	429273
295.	October	October	0,15	6959868
296.	half	half	0,15	3818254
297.	test	test	0,15	7302175
298.	slowdown	slowdown	0,15	126246
299.	1930	1930	0,15	458563
300.	capitalism	capitalism	0,15	553516
301.	January	January	0,15	6434290
302.	outcome	outcome	0,15	2860555
303.	movement	movement	0,15	5459047
304.	killing	killing	0,15	504318
305.	decision	decision	0,15	7657194
306.	pain	pain	0,15	3600098
307.	programme	programme	0,15	3289048
308.	July	July	0,15	7187937
309.	convention	convention	0,15	1262616
310.	persecution	persecution	0,15	322830
311.	learning	learning	0,15	1762429
312.	term	term	0,15	10599908
313.	May	May	0,15	8402918
314.	December	December	0,15	6329563
315.	survey	survey	0,15	3200838
316.	finance	finance	0,15	1292414
317.	measure	measure	0,15	3913980
318.	interview	interview	0,15	3606124
319.	fact	fact	0,15	11703404
320.	semester	semester	0,15	777555
321.	Act	Act	0,15	3884902

322.	behaviour	behaviour	0,15	1357688
323.	generation	generation	0,15	3519230
324.	sickness	sickness	0,15	266601
325.	retirement	retirement	0,15	1089191
326.	news	news	0,15	6144862
327.	flight	flight	0,15	2758657
328.	future	future	0,15	5224130
329.	August	August	0,15	6173242
330.	symptom	symptom	0,15	1995662
331.	sport	sport	0,15	3532489
332.	fever	fever	0,15	524037
333.	eruption	eruption	0,15	217654
334.	arrival	arrival	0,15	1261011
335.	labour	labour	0,15	906945
336.	activity	activity	0,15	10463621
337.	discussion	discussion	0,15	4591416
338.	June	June	0,15	7701522
339.	advance	advance	0,15	2041805
340.	cause	cause	0,15	3694717
341.	exchange	exchange	0,15	2314699
342.	democracy	democracy	0,15	1260257
343.	announcement	announcement	0,15	1278908
344.	care	care	0,15	8462977
345.	isolation	isolation	0,15	546452
346.	referendum	referendum	0,15	401896
347.	participation	participation	0,15	1636670
348.	call	call	0,15	5276131
349.	panic	panic	0,15	415508
350.	Congress	Congress	0,15	2720145
351.	exam	exam	0,15	1483127

352.	burden	burden	0,15	918992
353.	cold	cold	0,15	426003
354.	lawsuit	lawsuit	0,15	821258
355.	practice	practice	0,15	8268861
356.	usage	usage	0,15	1230083
357.	spill	spill	0,15	276757
358.	release	release	0,15	4615787
359.	installation	installation	0,15	2118249
360.	beginning	beginning	0,15	2814740
361.	effort	effort	0,15	7448073
362.	bankruptcy	bankruptcy	0,15	479948
363.	budget	budget	0,15	3143356
364.	act	act	0,15	4150131
365.	damage	damage	0,15	3747346
366.	industry	industry	0,15	9160195
367.	month	month	0,15	14372821
368.	possibility	possibility	0,15	2443191
369.	progress	progress	0,15	2650001
370.	violation	violation	0,15	1280547
371.	transaction	transaction	0,15	2020042
372.	tournament	tournament	0,15	1692842
373.	moment	moment	0,15	5673854
374.	relationship	relationship	0,15	6684078
375.	celebration	celebration	0,15	1321518
376.	murder	murder	0,15	1626988
377.	vacation	vacation	0,15	1050127
378.	emergence	emergence	0,15	358667
379.	behavior	behavior	0,15	3080613
380.	breach	breach	0,15	611845
381.	agenda	agenda	0,15	1316952

382.	diabetes	diabetes	0,15	930955
383.	consultation	consultation	0,15	1186311
384.	college	college	0,15	4113839
385.	infrastructure	infrastructure	0,15	2535366
386.	funding	funding	0,15	2962082
387.	aspect	aspect	0,15	3814305
388.	occurrence	occurrence	0,15	524596
389.	February	February	0,15	5302878
390.	need	need	0,15	9724785
391.	massacre	massacre	0,15	336706
392.	breakdown	breakdown	0,15	500354
393.	journey	journey	0,15	2243039
394.	environment	environment	0,15	6263672
395.	conversation	conversation	0,15	2603393
396.	sector	sector	0,15	4358731
397.	presidency	presidency	0,15	304707
398.	settlement	settlement	0,15	1514293
399.	expectation	expectation	0,15	1647158
400.	speech	speech	0,15	2681936
401.	promotion	promotion	0,15	1286975
402.	mining	mining	0,15	987164
403.	injustice	injustice	0,15	341228
404.	rule	rule	0,15	6829951
405.	Iraq	Iraq	0,15	1901446
406.	evil	evil	0,15	770710
407.	sleep	sleep	0,15	1424591
408.	sex	sex	0,15	2822403
409.	problem	problem	0,15	15597082
410.	transfer	transfer	0,15	2408524
411.	disturbance	disturbance	0,14	345283

412.	policy	policy	0,14	9678556
413.	Day	Day	0,14	2615517
414.	investment	investment	0,14	4411334
415.	involvement	involvement	0,14	1115889
416.	tour	tour	0,14	3132283
417.	youth	youth	0,14	2590581
418.	sale	sale	0,14	7147533
419.	medicine	medicine	0,14	2168503
420.	review	review	0,14	6037735
421.	diversity	diversity	0,14	1520182
422.	scheme	scheme	0,14	2679446
423.	union	union	0,14	2377412
424.	removal	removal	0,14	1331695
425.	report	report	0,14	10833462
426.	culture	culture	0,14	4986071
427.	coverage	coverage	0,14	1963493
428.	security	security	0,14	6639599
429.	enterprise	enterprise	0,14	1649737
430.	pressure	pressure	0,14	4377661
431.	society	society	0,14	4925998
432.	Olympics	Olympics	0,14	458056
433.	perception	perception	0,14	1117272
434.	latter	latter	0,14	1170974
435.	manufacturing	manufacturing	0,14	1649115
436.	inspection	inspection	0,14	1089180
437.	management	management	0,14	7959300
438.	evaluation	evaluation	0,14	2045745
439.	opposition	opposition	0,14	1558305
440.	military	military	0,14	871608
441.	resistance	resistance	0,14	1820931

442.	effect	effect	0,14	9974632
443.	homelessness	homelessness	0,14	234885
444.	history	history	0,14	11948316
445.	nature	nature	0,14	5247910
446.	week	week	0,14	15361175
447.	exploitation	exploitation	0,14	388006
448.	theft	theft	0,14	564504
449.	separation	separation	0,14	762710
450.	bill	bill	0,14	3773263
451.	gathering	gathering	0,14	812673
452.	instance	instance	0,14	3104912
453.	emotion	emotion	0,14	1365398
454.	China	China	0,14	5527524
455.	proposal	proposal	0,14	2681541
456.	gap	gap	0,14	1784328
457.	Internet	Internet	0,14	5262081
458.	availability	availability	0,14	1175910
459.	deal	deal	0,14	4808190
460.	research	research	0,14	13049938
461.	reaction	reaction	0,14	2247964
462.	relation	relation	0,14	3148355
463.	governance	governance	0,14	988952
464.	publication	publication	0,14	2695294
465.	market	market	0,14	12516252
466.	ceremony	ceremony	0,14	1442890
467.	experience	experience	0,14	14260595
468.	US	US	0,14	7896333
469.	transportation	transportation	0,14	1474354
470.	workshop	workshop	0,14	2795369
471.	traffic	traffic	0,14	2629037

472.	rally	rally	0,14	664166
473.	strain	strain	0,14	778167
474.	restoration	restoration	0,14	966049
475.	sort	sort	0,14	3529395
476.	talk	talk	0,14	3721837
477.	factor	factor	0,14	4946104
478.	revelation	revelation	0,14	825628
479.	case	case	0,14	19581593
480.	majority	majority	0,14	3037514
481.	wind	wind	0,14	2771189
482.	prevention	prevention	0,14	1406461
483.	run	run	0,14	3391455
484.	placement	placement	0,14	845648
485.	start	start	0,14	4174665
486.	Games	Games	0,14	1085444
487.	habit	habit	0,14	1174692
488.	police	police	0,14	4883021
489.	influence	influence	0,14	2674874
490.	presentation	presentation	0,14	2678671
491.	justice	justice	0,14	2241370
492.	processing	processing	0,14	2042380
493.	stroke	stroke	0,14	948369
494.	move	move	0,14	3308074
495.	mortality	mortality	0,14	598471
496.	weakness	weakness	0,14	814544
497.	lifestyle	lifestyle	0,14	1035417
498.	transport	transport	0,14	1697522
499.	finding	finding	0,14	2131841
500.	institution	institution	0,14	3538045
501.	law	law	0,14	12166006

502.	project	project	0,14	16020768
503.	religion	religion	0,14	2661314
504.	Week	Week	0,14	672480
505.	surveillance	surveillance	0,14	734391
506.	healthcare	healthcare	0,14	1352927
507.	onset	onset	0,14	297648
508.	safety	safety	0,14	4639816
509.	round	round	0,14	3652333
510.	return	return	0,14	4902072
511.	refugee	refugee	0,14	1246040
512.	constraint	constraint	0,14	701049
513.	complexity	complexity	0,14	928075
514.	ministry	ministry	0,14	1197145
515.	play	play	0,14	4312085
516.	transmission	transmission	0,14	1422544
517.	strategy	strategy	0,14	5297010
518.	upheaval	upheaval	0,14	100540
519.	wage	wage	0,14	1361489
520.	agency	agency	0,14	4810851
521.	implication	implication	0,14	1195898
522.	Christmas	Christmas	0,14	2597052
523.	extent	extent	0,14	1761739
524.	action	action	0,14	10052550
525.	farming	farming	0,14	619554
526.	combat	combat	0,14	1029780
527.	limitation	limitation	0,14	1184511
528.	series	series	0,14	8514607
529.	partnership	partnership	0,14	2408790
530.	poll	poll	0,14	1006881
531.	horror	horror	0,14	971270

532.	mistake	mistake	0,14	1705379
533.	examination	examination	0,14	1326111
534.	performance	performance	0,14	8425989
535.	government	government	0,14	16458870
536.	show	show	0,14	7911505
537.	life	life	0,14	24729720
538.	statistic	statistic	0,14	1274240
539.	teaching	teaching	0,13	2990889
540.	grief	grief	0,13	390403
541.	technology	technology	0,13	9471461
542.	provision	provision	0,13	2424891
543.	vulnerability	vulnerability	0,13	561165
544.	intelligence	intelligence	0,13	1786386
545.	organisation	organisation	0,13	2534533
546.	COVID	COVID	0,13	103254
547.	Americans	Americans	0,13	2311632
548.	ownership	ownership	0,13	1087170
549.	program	program	0,13	19210828
550.	school	school	0,13	17096921
551.	assignment	assignment	0,13	1226552
552.	Age	Age	0,13	1024024
553.	marketing	marketing	0,13	2803577
554.	population	population	0,13	5861194
555.	trafficking	trafficking	0,13	382141
556.	Obama	Obama	0,13	2240269
557.	coup	coup	0,13	308460
558.	bubble	bubble	0,13	653733
559.	leadership	leadership	0,13	3116611
560.	advertising	advertising	0,13	1319009
561.	approach	approach	0,13	6477714

562.	rest	rest	0,13	4786673
563.	official	official	0,13	4078877
564.	success	success	0,13	5026629
565.	agreement	agreement	0,13	4136634
566.	tactic	tactic	0,13	823661
567.	emission	emission	0,13	1581034
568.	harm	harm	0,13	849180
569.	freedom	freedom	0,13	2578834
570.	Islam	Islam	0,13	974985
571.	Iran	Iran	0,13	1782628
572.	contest	contest	0,13	1252257
573.	context	context	0,13	3144751
574.	opportunity	opportunity	0,13	9228842
575.	commitment	commitment	0,13	2315563
576.	merger	merger	0,13	485392
577.	smoking	smoking	0,13	780393
578.	price	price	0,13	9075539
579.	plan	plan	0,13	10141324
580.	lesson	lesson	0,13	2559605
581.	evening	evening	0,13	2856290
582.	reign	reign	0,13	545374
583.	corporation	corporation	0,13	1396949
584.	use	use	0,13	14803878
585.	class	class	0,13	9639646
586.	ruling	ruling	0,13	955507
587.	housing	housing	0,13	2782802
588.	task	task	0,13	3796546
589.	contact	contact	0,13	4944365
590.	press	press	0,13	2679772
591.	allegation	allegation	0,13	775105

592.	maintenance	maintenance	0,13	2276680
593.	collision	collision	0,13	486463
594.	issue	issue	0,13	15495287
595.	EU	EU	0,13	1944373
596.	passage	passage	0,13	1441874
597.	clash	clash	0,13	431064
598.	independence	independence	0,13	968683
599.	appointment	appointment	0,13	1733451
600.	result	result	0,13	14343906
601.	civilization	civilization	0,13	640333
602.	criticism	criticism	0,13	1088376
603.	desire	desire	0,13	1943993
604.	tariff	tariff	0,13	460491
605.	dynamics	dynamics	0,13	649765
606.	Korea	Korea	0,13	1450421
607.	science	science	0,13	5502228
608.	perspective	perspective	0,13	2599607
609.	exploration	exploration	0,13	900375
610.	potential	potential	0,13	2349277
611.	vote	vote	0,13	2841083
612.	insurance	insurance	0,13	3035972
613.	consumer	consumer	0,13	3618614
614.	vision	vision	0,13	2611833
615.	reporting	reporting	0,13	792408
616.	Russia	Russia	0,13	2453146
617.	improvement	improvement	0,13	2909992
618.	inquiry	inquiry	0,13	888837
619.	making	making	0,13	573471
620.	deadline	deadline	0,13	1042500
621.	bomb	bomb	0,13	1082582

622.	heat	heat	0,13	2635844
623.	thinking	thinking	0,13	1416577
624.	supply	supply	0,13	3972193
625.	medium	medium	0,13	7550802
626.	syndrome	syndrome	0,13	777237
627.	camp	camp	0,13	2347109
628.	writing	writing	0,13	2647994
629.	awareness	awareness	0,13	1879643
630.	1920	1920	0,13	338564
631.	rate	rate	0,13	9282600
632.	trading	trading	0,13	1374503
633.	organization	organization	0,13	7474807
634.	matter	matter	0,13	7071378
635.	Africa	Africa	0,13	3159195
636.	oppression	oppression	0,13	278563
637.	volatility	volatility	0,13	225601
638.	rape	rape	0,13	529102
639.	Union	Union	0,13	2813944
640.	integration	integration	0,13	1305822
641.	worker	worker	0,13	5114192
642.	reconstruction	reconstruction	0,13	492267
643.	profession	profession	0,13	1000092
644.	prospect	prospect	0,13	1139230
645.	investor	investor	0,13	1974984
646.	analysis	analysis	0,13	6172853
647.	devastation	devastation	0,13	122511
648.	university	university	0,13	3453664
649.	mandate	mandate	0,13	563675
650.	addition	addition	0,13	6882483
651.	identity	identity	0,13	2434150

652.	opening	opening	0,13	2624549
653.	schedule	schedule	0,13	2006748
654.	couple	couple	0,13	5251786
655.	purchase	purchase	0,13	1982363
656.	whole	whole	0,13	1412327
657.	doubt	doubt	0,13	1927862
658.	distribution	distribution	0,13	2712855
659.	status	status	0,13	3680200
660.	communication	communication	0,13	4737974
661.	reading	reading	0,13	3218246
662.	spell	spell	0,13	817031
663.	public	public	0,13	3122198
664.	sentiment	sentiment	0,13	546328
665.	duration	duration	0,13	969368
666.	living	living	0,13	2072596
667.	claim	claim	0,13	4641032
668.	error	error	0,13	3551096
669.	registration	registration	0,13	1863302
670.	exhibition	exhibition	0,13	1921633
671.	afternoon	afternoon	0,13	1905423
672.	human	human	0,13	2242425
673.	cost	cost	0,13	9883262
674.	being	being	0,13	1777924
675.	humanity	humanity	0,13	1410501
676.	job	job	0,13	10431796
677.	mobility	mobility	0,13	705508
678.	immigrant	immigrant	0,13	1093775
679.	workplace	workplace	0,13	676849
680.	harassment	harassment	0,13	443158
681.	contamination	contamination	0,13	359977

682.	night	night	0,13	10053786
683.	authority	authority	0,13	4558151
684.	collaboration	collaboration	0,13	1997041
685.	tornado	tornado	0,13	265043
686.	Vietnam	Vietnam	0,13	1008469
687.	ideology	ideology	0,13	523397
688.	harvest	harvest	0,13	464960
689.	seizure	seizure	0,13	343479
690.	thousand	thousand	0,13	2637295
691.	leak	leak	0,13	469958
692.	hospital	hospital	0,13	3722274
693.	requirement	requirement	0,13	5818634
694.	association	association	0,13	2290126
695.	update	update	0,13	3396951
696.	aftermath	aftermath	0,13	311088
697.	variety	variety	0,13	4735397
698.	complication	complication	0,13	564460
699.	Cup	Cup	0,13	1818925
700.	general	general	0,13	1545595
701.	punishment	punishment	0,13	793525
702.	date	date	0,13	7056911
703.	diet	diet	0,13	1606369
704.	ad	ad	0,13	2473158
705.	collection	collection	0,13	5552066
706.	division	division	0,13	2733197
707.	nation	nation	0,13	4624752
708.	repression	repression	0,13	190569
709.	chain	chain	0,13	2282250
710.	resolution	resolution	0,13	2216484
711.	forum	forum	0,13	1978082

712.	employer	employer	0,12	2309652
713.	belief	belief	0,12	2271174
714.	assassination	assassination	0,12	320761
715.	morning	morning	0,12	4626621
716.	access	access	0,12	7607544
717.	audit	audit	0,12	681979
718.	commission	commission	0,12	1311888
719.	council	council	0,12	2287959
720.	economics	economics	0,12	681325
721.	narrative	narrative	0,12	1026066
722.	today	today	0,12	12214724
723.	gain	gain	0,12	1663713
724.	opinion	opinion	0,12	3587506
725.	conversion	conversion	0,12	1289724
726.	darkness	darkness	0,12	825107
727.	conduct	conduct	0,12	925122
728.	contract	contract	0,12	4325311
729.	aggression	aggression	0,12	311745
730.	activism	activism	0,12	258302
731.	interest	interest	0,12	9208203
732.	barrier	barrier	0,12	1362707
733.	entity	entity	0,12	1743700
734.	sin	sin	0,12	1463206
735.	state	state	0,12	19489214
736.	confrontation	confrontation	0,12	270212
737.	observation	observation	0,12	1778957
738.	States	States	0,12	7707732
739.	alcohol	alcohol	0,12	1400504
740.	voting	voting	0,12	793281
741.	revolt	revolt	0,12	222082

742.	State	State	0,12	7949183
743.	tradition	tradition	0,12	2353467
744.	defeat	defeat	0,12	712446
745.	tide	tide	0,12	483741
746.	arrangement	arrangement	0,12	1970689
747.	bug	bug	0,12	1298448
748.	achievement	achievement	0,12	1349273
749.	football	football	0,12	2214480
750.	drop	drop	0,12	1610218
751.	judgment	judgment	0,12	1594282
752.	doctor	doctor	0,12	3236511
753.	literature	literature	0,12	2221896
754.	standard	standard	0,12	5293443
755.	Afghanistan	Afghanistan	0,12	937726
756.	engineering	engineering	0,12	2076259
757.	day	day	0,12	35008881
758.	erosion	erosion	0,12	328144
759.	yesterday	yesterday	0,12	1734536
760.	malaria	malaria	0,12	249000
761.	type	type	0,12	12812657
762.	empire	empire	0,12	942776
763.	Christianity	Christianity	0,12	736134
764.	vaccination	vaccination	0,12	357374
765.	screening	screening	0,12	802195
766.	workforce	workforce	0,12	881182
767.	noise	noise	0,12	1760792
768.	America	America	0,12	6754703
769.	crop	crop	0,12	1649113
770.	individual	individual	0,12	6010006
771.	hour	hour	0,12	11206894

772.	meltdown	meltdown	0,12	98629
773.	flow	flow	0,12	2915152
774.	role	role	0,12	9035737
775.	discipline	discipline	0,12	1300659
776.	match	match	0,12	2943175
777.	sense	sense	0,12	6044701
778.	programming	programming	0,12	1568275
779.	Europe	Europe	0,12	4375331
780.	extinction	extinction	0,12	278850
781.	appearance	appearance	0,12	2738609
782.	consideration	consideration	0,12	1993603
783.	force	force	0,12	6734033
784.	survival	survival	0,12	1140112
785.	speculation	speculation	0,12	446869
786.	prison	prison	0,12	2035258
787.	difference	difference	0,12	5812384
788.	reason	reason	0,12	9409250
789.	sustainability	sustainability	0,12	1019667
790.	politician	politician	0,12	1464839
791.	obstacle	obstacle	0,12	680681
792.	quality	quality	0,12	8944319
793.	feeling	feeling	0,12	3015508
794.	combination	combination	0,12	2812975
795.	party	party	0,12	9077384
796.	defense	defense	0,12	2270206
797.	Change	Change	0,12	746671
798.	Japan	Japan	0,12	2688112
799.	degradation	degradation	0,12	305567
800.	Israel	Israel	0,12	3086086
801.	importance	importance	0,12	2560360

802.	landscape	landscape	0,12	1963385
803.	energy	energy	0,12	8256596
804.	manner	manner	0,12	2624424
805.	legacy	legacy	0,12	886202
806.	committee	committee	0,12	2900944
807.	present	present	0,12	1426144
808.	recognition	recognition	0,12	1616845
809.	benefit	benefit	0,12	6105834
810.	currency	currency	0,12	1123275
811.	detention	detention	0,12	502131
812.	import	import	0,12	950309
813.	focus	focus	0,12	3414090
814.	UK	UK	0,12	5772620
815.	selection	selection	0,12	3022119
816.	advancement	advancement	0,12	431701
817.	bank	bank	0,12	4676470
818.	weapon	weapon	0,12	3013795
819.	I	I	0,12	2408100
820.	expenditure	expenditure	0,12	678931
821.	victim	victim	0,12	2771760
822.	hike	hike	0,12	468002
823.	dream	dream	0,12	2910919
824.	influenza	influenza	0,12	225019
825.	plot	plot	0,12	1574533
826.	architecture	architecture	0,12	1590071
827.	repair	repair	0,12	1572778
828.	calamity	calamity	0,12	91216
829.	interference	interference	0,12	506363
830.	dialogue	dialogue	0,12	1220186
831.	peace	peace	0,12	2999166

832.	terrorist	terrorist	0,12	660181
833.	year	year	0,12	63776476
834.	rush	rush	0,12	495998
835.	fate	fate	0,12	708130
836.	radiation	radiation	0,12	1051302
837.	business	business	0,12	18689847
838.	deficiency	deficiency	0,12	468786
839.	anger	anger	0,12	813209
840.	fund	fund	0,12	4326708
841.	mechanism	mechanism	0,12	2302646
842.	Council	Council	0,12	4856010
843.	scene	scene	0,12	4099708
844.	agent	agent	0,12	3331197
845.	wealth	wealth	0,12	1468049
846.	resource	resource	0,12	7237469
847.	television	television	0,12	2425810
848.	gender	gender	0,12	1725950
849.	fashion	fashion	0,12	1697610
850.	faith	faith	0,12	2688652
851.	conservation	conservation	0,12	1037123
852.	assembly	assembly	0,12	1717375
853.	design	design	0,12	9819050
854.	income	income	0,12	3289598
855.	membership	membership	0,12	1676918
856.	Commission	Commission	0,12	2836416
857.	toll	toll	0,12	487114
858.	disclosure	disclosure	0,12	832429
859.	turn	turn	0,12	2961158
860.	patient	patient	0,12	7826643
861.	penalty	penalty	0,12	1419361

862.	advent	advent	0,12	310043
863.	export	export	0,12	1238712
864.	Asia	Asia	0,12	1994136
865.	chapter	chapter	0,12	2620565
866.	responsibility	responsibility	0,12	3466376
867.	manipulation	manipulation	0,12	433866
868.	control	control	0,12	10077713
869.	protection	protection	0,12	3481709
870.	aid	aid	0,12	1960858
871.	firm	firm	0,12	4119369
872.	waste	waste	0,12	1990132
873.	fatigue	fatigue	0,12	394987
874.	Bush	Bush	0,12	1897842
875.	farmer	farmer	0,12	1971682
876.	revenue	revenue	0,12	2375944
877.	theory	theory	0,12	4260651
878.	game	game	0,12	20059571
879.	hundred	hundred	0,12	1965353
880.	bias	bias	0,12	712048
881.	thought	thought	0,12	4127437
882.	confusion	confusion	0,12	799953
883.	million	million	0,12	1613356
884.	example	example	0,12	15082121
885.	drama	drama	0,12	1196265
886.	complaint	complaint	0,12	1876755
887.	Britain	Britain	0,12	1934742
888.	topic	topic	0,12	4228135
889.	appeal	appeal	0,12	2400423
890.	admission	admission	0,12	1349977
891.	ability	ability	0,12	6032389

892.	snow	snow	0,12	1378540
893.	order	order	0,12	13992834
894.	India	India	0,12	4938724
895.	citizen	citizen	0,12	2897652
896.	researcher	researcher	0,12	3192977
897.	choice	choice	0,12	5639421
898.	trust	trust	0,12	1739341
899.	priority	priority	0,12	2050912
900.	pattern	pattern	0,12	3870644
901.	evidence	evidence	0,12	5949898
902.	seminar	seminar	0,12	1006669
903.	number	number	0,12	21841671
904.	adolescence	adolescence	0,12	110766
905.	animal	animal	0,12	4342887
906.	atrocitiy	atrocitiy	0,12	193761
907.	work	work	0,12	26641391
908.	payment	payment	0,12	3788458
909.	driving	driving	0,12	565678
910.	working	working	0,12	761084
911.	temperature	temperature	0,12	3668137
912.	landing	landing	0,12	805982
913.	one	one	0,12	4188554
914.	scale	scale	0,12	2863988
915.	torture	torture	0,12	479587
916.	cooperation	cooperation	0,12	1106762
917.	provider	provider	0,12	3389320
918.	driver	driver	0,12	3730795
919.	Syria	Syria	0,12	933781
920.	attitude	attitude	0,12	1802898
921.	record	record	0,12	7976551

922.	Party	Party	0,12	2491261
923.	understanding	understanding	0,12	3582953
924.	sequence	sequence	0,12	2003223
925.	service	service	0,12	24578067
926.	displacement	displacement	0,12	315778
927.	summit	summit	0,12	716237
928.	distress	distress	0,12	381233
929.	departure	departure	0,12	767962
930.	loan	loan	0,12	2694530
931.	professional	professional	0,12	2346156
932.	amendment	amendment	0,12	1081557
933.	popularity	popularity	0,12	775677
934.	foundation	foundation	0,12	1998824
935.	peak	peak	0,12	1162492
936.	recording	recording	0,11	1946504
937.	parent	parent	0,11	6199319
938.	denial	denial	0,11	469570
939.	Administration	Administration	0,11	1285421
940.	capacity	capacity	0,11	3456870
941.	orientation	orientation	0,11	829689
942.	productivity	productivity	0,11	846378
943.	adult	adult	0,11	3285453
944.	teacher	teacher	0,11	5041575
945.	ecosystem	ecosystem	0,11	914416
946.	inclusion	inclusion	0,11	880597
947.	internship	internship	0,11	546972
948.	pilot	pilot	0,11	1690023
949.	contribution	contribution	0,11	2768912
950.	occasion	occasion	0,11	1804895
951.	worry	worry	0,11	463402

952.	Germany	Germany	0,11	2804768
953.	siege	siege	0,11	317043
954.	incarceration	incarceration	0,11	131978
955.	knowledge	knowledge	0,11	6188590
956.	poisoning	poisoning	0,11	201193
957.	curriculum	curriculum	0,11	1250246
958.	monitoring	monitoring	0,11	1335569
959.	Court	Court	0,11	4358601
960.	language	language	0,11	7098490
961.	mine	mine	0,11	1791445
962.	part	part	0,11	26741815
963.	consciousness	consciousness	0,11	989905
964.	operator	operator	0,11	1945517
965.	department	department	0,11	3638662
966.	framework	framework	0,11	2285749
967.	end	end	0,11	14406494
968.	cloud	cloud	0,11	2001624
969.	clinic	clinic	0,11	1031783
970.	invention	invention	0,11	1784638
971.	amount	amount	0,11	6991039
972.	sentence	sentence	0,11	1662323
973.	adventure	adventure	0,11	1878724
974.	will	will	0,11	1874340
975.	network	network	0,11	7223025
976.	court	court	0,11	6719983
977.	prohibition	prohibition	0,11	336543
978.	recruitment	recruitment	0,11	678466
979.	community	community	0,11	15161443
980.	rainfall	rainfall	0,11	357363
981.	Ebola	Ebola	0,11	138125

982.	scarcity	scarcity	0,11	127273
983.	minority	minority	0,11	1139894
984.	segment	segment	0,11	1710447
985.	principle	principle	0,11	3376781
986.	representation	representation	0,11	1494217
987.	sharing	sharing	0,11	704531
988.	compliance	compliance	0,11	1374109
989.	movie	movie	0,11	4968267
990.	employee	employee	0,11	5488865
991.	suspension	suspension	0,11	776526
992.	volume	volume	0,11	3890008
993.	interpretation	interpretation	0,11	1393313
994.	disparity	disparity	0,11	282435
995.	personality	personality	0,11	1461292
996.	grant	grant	0,11	2017874
997.	spirit	spirit	0,11	3350325
998.	enemy	enemy	0,11	2671984
999.	completion	completion	0,11	1200748
1000	East	East	0,11	4156969

Кількісно-якісні показники синонімічного ряду лексем ключового слова *pandemic*

№	Значення лексем у 4 глумачних словниках англійської мови*	Синонімічні лексеми у корпусі English Web 2020																																		
		a pandemic	COVID-19	disaster	coronavirus	depression	virus	decline	attack	cancer	AIDS	flu	influenza	spread	disability	anxiety	trouble	wildfire	fever	cold	diabetes	reaction	strain	ease	run	stroke	vision	complication	bug	malaria	turn	scale	poisoning	Ebola		
1.	"a disease that exists in almost all of an area or in almost all of a group of people, animals or plants"	+																																		
2.	"an outbreak of a disease that occurs over a wide geographic area (such as multiple countries or continents) and typically affects a significant proportion of the population"	+																																		
3.	"an infectious disease caused by a coronavirus (= a type of virus), that usually causes fever, tiredness, a cough, and changes to the senses of smell and taste; and can lead to breathing problem and severe illness in some people"	+																																		
4.	"a disease caused by a coronavirus that was first reported in 2019 and became a pandemic"	+																																		
5.	"a mild to severe respiratory illness that is caused by a coronavirus, is transmitted chiefly by contact with infectious material, and is characterized especially by fever, cough, loss of taste or smell, and shortness of breath and may progress to pneumonia and respiratory failure"	+																																		
6.	"(an event that results in) great harm, damage, or death, or serious difficulty"			+																																
7.	"an unexpected event that kills a lot of people"			+																																
8.	"a sudden calamitous event bringing great damage, loss, or destruction"			+																																
9.	"medical. a type of virus that causes diseases in humans and animals"				+																															
10.	"in humans, it usually causes respiratory infections that are not serious, but can sometimes cause more serious infections that can kill people"				+																															
11.	"the infectious disease Covid-19 caused by a particular coronavirus"				+																															
12.	"any of a family of large single-stranded RNA viruses that have a lipid envelope studded with club-shaped spike proteins, infect birds and many mammals including humans, and include the causative agents of MERS, SARS, and COVID-19"				+																															
13.	"a mental illness in which a person is very unhappy and anxious (= worried and nervous) for long periods and cannot have a normal life during these periods"				+																															
14.	"an extremely small piece of organic material that causes disease in humans, animals, and plants"					+																														

№	Значення лексем у 4 глумачних словниках англійської мови*	Синонімічні лексеми у корпусі English Web 2020																																		
		a pandemic	COVID-19	disaster	coronavirus	depression	virus	decline	attack	cancer	AIDS	flu	influenza	spread	disability	anxiety	trouble	wildfire	fever	cold	diabetes	reaction	strain	ease	run	stroke	vision	complication	bug	malaria	turn	scale	poisoning	Ebola		
15.	“something that poisons the mind or soul”					+																														
16.	“a gradual physical or mental sinking and wasting away”						+																													
17.	“a wasting disease”						+																													
18.	“a sudden, short illness”									+																										
19.	“a fit of sickness; especially; an active episode of a chronic or recurrent disease”								+																											
20.	“a serious disease that is caused when cells in the body grow in a way that is uncontrolled and not normal, killing normal cells and often causing death”									+																										
21.	“a plant disease marked by growths”									+																										
22.	“an abnormal bodily state marked by tumors of potentially unlimited growth that expands locally by invasion and systemically”									+																										
23.	“abbreviation for Acquired Immune Deficiency”										+																									
24.	“a serious disease, that destroys the body's natural protection from infection”										+																									
25.	“a disease of the human immune system that is characterized cytologically especially by reduction in the numbers of CD3-bearing helper T cells to 10 percent or less of normal thereby rendering the subject highly vulnerable to life-threatening conditions and to some that become life-threatening and that is caused by infection with HIV commonly transmitted in infected blood especially during illicit intravenous drug use and in bodily secretions during sexual intercourse”										+																									
26.	“an illness like a very bad cold, that makes you feel hot and weak”											+																								
27.	“a common infectious illness that causes fever and headache”												+																							
28.	“a serious disease caused by a virus, that causes a high temperature, severe pains and weakness”												+																							
29.	“influenza”													+																						
30.	“formal for flu”														+																					
31.	“an acute, highly contagious, respiratory disease caused by any of three orthomyxoviruses”														+																					
32.	“any of various virus diseases of domestic animals marked especially by fever, respiratory symptoms, and inflammation of mucous membranes”														+																					

№	Значення лексем у 4 глумачних словниках англійської мови*	Синонімічні лексеми у корпусі English Web 2020																																		
		a pandemic	COVID-19	disaster	coronavirus	depression	virus	decline	attack	cancer	AIDS	flu	influenza	spread	disability	anxiety	trouble	wildfire	fever	cold	diabetes	reaction	strain	ease	run	stroke	vision	complication	bug	malaria	turn	scale	poisoning	Ebola		
33.	“the development or growth of something so that it covers a larger area or affects a larger number of people”												+																							
34.	“an illness, injury, or condition that makes it difficult for someone to do the things that other people do, and that is usually permanent or lasts for a long time”												+																							
35.	“psychology. a mental illness that causes somebody to worry so much that it has a very negative effect on their daily life”														+																					
36.	“illness or pain”																+																			
37.	“a destructive leaf-spot disease of tobacco caused by several strains of a bacterium (Pseudomonas syringae)”																	+																		
38.	“a high body temperature because you are sick”																			+																
39.	“old-fashioned. a type of disease in which somebody has a high temperature”																			+																
40.	“a common illness that makes you sneeze and makes your nose produce liquid”																				+															
41.	“a common infection, especially in the nose and throat, that causes you to cough and sneeze and your nose to run or feel blocked”																				+															
42.	“a bodily disorder popularly associated with chilling”																				+															
43.	“a serious medical condition in which your body cannot control the level of sugar in your blood”																					+														
44.	“any of various abnormal conditions characterized by the secretion and excretion of excessive amounts of urine”																					+														
45.	“an unpleasant feeling or illness caused by something you have eaten or used on your body”																					+														
46.	“bodily response to or activity aroused by a stimulus: a mental or emotional disorder forming an individual's response to his or her life situation”																					+														
47.	“a particular type of a disease caused by bacteria, etc.”																						+													
48.	“an instance of disease or injury”																							+												
49.	“informal. illness - diarrhoea (= an illness in which waste matter is emptied from the bowels much more frequently than normal, and in liquid form)”																							+												

